

การจัดการปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่า ในเขตตำบลพวา

อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี

A STUDY OF CONFLICT MANAGEMENT BETWEEN WILD ELEPHANTS AND
RESIDENTS OF PHA WA SUBDISTRICT, KAENG HANG MAEW DISTRICT,
CHANTHABURI PROVINCE

ภาคนิพนธ์

ของ

งามอาภา วัฒนอังกูร

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

มีนาคม 2560

การจัดการปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่า ในเขตตำบลพวา

อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี

A STUDY OF CONFLICT MANAGEMENT BETWEEN WILD ELEPHANTS AND
RESIDENTS OF PHA WA SUBDISTRICT, KAENG HANG MAEW DISTRICT,
CHANTHABURI PROVINCE

ภาคนิพนธ์

ของ

งามอาภา วัฒนอังกูร

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

มีนาคม 2560

ใบรับรองภาคนิพนธ์

เรื่อง

การจัดการปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่า ในเขตตำบลพวา
อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี

A Study of Conflict Management between Wild Elephants and Residents of Pha Wa Subdistrict,
Kaeng Hang Maew District, Chanthaburi Province

งามอาภา วัฒนอังกูร

คณะกรรมการสอบภาคนิพนธ์

ประธานสอบภาคนิพนธ์

(รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์)

ประธานที่ปรึกษาภาคนิพนธ์

(รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์)

กรรมการที่ปรึกษาภาคนิพนธ์

(อาจารย์ ดร.เชษฐณรงค์ อรชุน)

กรรมการสอบภาคนิพนธ์

(อาจารย์ ดร.ขวัญศิริ เจริญทรัพย์)

ได้รับอนุมัติจากมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ให้นำเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์)

วันที่ 24 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2560

งามอากาศ วัฒนอังกฤษ. (2560). การจัดการปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าในเขตตำบลพวา
อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี. ภาคนิพนธ์. ร.ป.ม. (การปกครองท้องถิ่น). จันทบุรี :
มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

คณะกรรมการที่ปรึกษาภาคนิพนธ์

รองศาสตราจารย์ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ ร.ค. (รัฐศาสตร์)

ประธานกรรมการ

เชษฐวัฒน์ อรุณ ปร.ค. (วัฒนธรรมศาสตร์)

กรรมการ

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดปัญหาระหว่างคนกับช้างป่า และแนวทางในการจัดการปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่า ในเขตตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีเชิงคุณภาพแนวเนวิเวศวิทยาการเมือง และการวิจัยเชิงบุกเบิกคือการรวบรวมข้อมูลจากการวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์ประวัติศาสตร์ จากคำบอกเล่า การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสัมภาษณ์กลุ่มและการสังเกตการณ์ โดยผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหาช้างป่า ผู้อาวุโสชุมชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยหลักที่มีผลต่อการเกิดปัญหาระหว่างคนกับช้างป่า ในเขตตำบลพวา ได้แก่ ปัจจัยด้านการบุกรุกทำลายป่า ปัจจัยด้านการขยายตัวของถนน ปัจจัยด้านการเพิ่มจำนวนของช้างป่าและปัจจัยด้านการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ ส่วนแนวทางในการจัดการปัญหาระหว่างคนกับช้างป่า ในเขตตำบลพวา สามารถแบ่งได้เป็น 2 แนวทางหลักคือ แนวทางการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ประกอบด้วย 4 แนวทาง ได้แก่ การสร้างแนวรั้วรังผึ้ง การสร้างแนวรั้วสลิงกั้นช้าง การขุดคูกั้นช้าง และการสร้างกฎระเบียบเพื่อพิจารณาการจ่ายค่าชดเชยแก่ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหาช้างป่า ส่วนข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาระยะยาว ประกอบด้วย 7 แนวทาง ได้แก่ การศึกษาความสามารถในการรองรับจำนวนช้างที่เหมาะสม การวางแผนในการใช้ประโยชน์ที่ดิน การถ่ายเทช้างระหว่างป่าพื้นที่ที่อยู่ใกล้เคียงกัน การเคลื่อนย้ายช้างออกจากพื้นที่ที่มีประชากรหนาแน่น การเคลื่อนย้ายข้ามระหว่างกลุ่มป่า การประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับรู้ข้อมูลอย่างทันต่อเหตุการณ์ และการจัดตั้งคณะทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาระยะยาว

คำสำคัญ : การจัดการความขัดแย้ง ช้างป่า

Ngamarpa Wattanaaungkool. (2017). **A Study of Conflict Management between Wild Elephants and Residents of Pha Wa Subdistrict, Kaeng Hang Maew District, Chanthaburi Province**. Independent Study. M.P.A. (Local Government). Chanthaburi : Rambhai Barni Rajabhat University.

Advisory Committee

Associate Professor Chaiyon Praditsil Ph.D. (Political Science)	Chairman
Chetnarat Orachun Ph.D. (Cultural Sciences)	Member

Abstract

The purpose of this research was to study factors and guidelines for conflict management between wild elephants and residents of Pha Wa subdistrict, Kaeng Hang Maew district, Chanthaburi province. The political, ecological and exploratory research approaches were used in this study. The data were collected from documents, interviews about oral history, in-depth interviews, focus group interviews and observation. The key informants consisted people who suffered from wild elephant problems, elders in the community, as well as stakeholders from government, private and public sectors.

The findings showed the main factors causing the conflicts between wild elephants and residents in Pha Wa subdistrict were: deforestation, road enlargement, wild elephant population growth and climate change. There were 2 guidelines for conflict management between wild elephants and residents in Pha Wa subdistrict. The 4 main immediate recommendations for solutions were: construction of bee hive fences, construction of sling fences to block the wild elephants, ditch digging to stop the wild elephants and consideration of compensation for residents who have been affected by the wild elephants. The 7 long-term guidelines for solutions were: studying the appropriate population size of wild elephants, updating the land use plan, relocating the wild elephants to nearby forests, removing the wild elephants from populated areas, moving the wild elephants across forest complexes, publicizing updated information to residents and organizing working groups to directly solve the problems.

Keywords: Conflict Management, Wild Elephants

กิตติกรรมประกาศ

ภาคนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ด้วยดี โดยได้รับความอนุเคราะห์และความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจากรองศาสตราจารย์ ดร.ชัชยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ ที่กรุณาเป็นประธานที่ปรึกษาภาคนิพนธ์ และประธานกรรมการสอบภาคนิพนธ์ ดร.เชษฐวัชร อรุณ ที่กรุณาเป็นกรรมการที่ปรึกษาภาคนิพนธ์ ดร.ขวัญศิริ เจริญทรัพย์ ที่กรุณาเป็นกรรมการสอบภาคนิพนธ์ที่ให้คำปรึกษาตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ และขอกราบขอบพระคุณในความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านอาจารย์จำลอง แสนเสนาะ ที่กรุณาให้คำปรึกษา ชี้แนะ ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ ด้วยความเมตตาและด้วยความปรารถนาดีเสมอมา

ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลทุกท่านที่ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ทั้งในการให้สัมภาษณ์และการตอบคำถาม ซึ่งล้วนเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและเพิ่มคุณค่าทางวิชาการให้กับงานวิจัยเรื่องนี้เป็นอย่างดี

คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากภาคนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นกตัญญูคุณเวทิตาแด่ บิดา มารดา ครู อาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน

งามอาภา วัฒนอังกูร

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ.....	1
	ความเป็นมา.....	1
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
	ขอบเขตของการวิจัย.....	4
	นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
	กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	6
	สมมติฐานการวิจัย.....	6
2	แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
	องค์ความรู้เกี่ยวกับช้าง.....	7
	ความสำคัญของช้างไทย.....	7
	ความสำคัญของช้างต่อระบบนิเวศ.....	9
	สถานภาพ.....	10
	ลักษณะทั่วไปทางนิเวศวิทยาและชีววิทยา.....	10
	การสืบพันธุ์.....	10
	พฤติกรรมการกินอาหาร.....	11
	พฤติกรรมการนอน.....	11
	พฤติกรรมทางสังคม.....	12
	ปัจจัยคุกคามช้างป่าในประเทศไทย.....	12
	นิเวศวิทยาแบบองค์รวม.....	21
	แนวคิดนิเวศวิทยาและนิเวศวิทยาของมนุษย์.....	14
	แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ.....	15
	มิติของความสัมพันธ์ในลักษณะของระบบนิเวศ.....	17
	แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้ง.....	20
	การจัดการความขัดแย้ง.....	26

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2 ต่อ	
แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน.....	29
แนวคิดสิทธิของสัตว์.....	31
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	40
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	47
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	47
การตรวจสอบข้อมูล.....	49
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	50
4 ผลการศึกษา.....	51
บริบททางประวัติศาสตร์ของตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี... ปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดปัญหาหระหว่างคนกับช้างป่า ในเขตตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี.....	51 65
แนวทางในการจัดการปัญหาหระหว่างคนกับช้างป่า ในเขตตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี.....	72
5 สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	76
สรุปผลการวิจัย.....	76
อภิปรายผลการวิจัย.....	79
ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย.....	81
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป.....	82
บรรณานุกรม.....	83
ภาคผนวก.....	88
ภาคผนวก ก แผนที่เทศบาลตำบลพวาและเส้นทางเดินช้างป่า.....	89
ภาคผนวก ข ลำดับเหตุการณ์ข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์	92

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
	ภาคผนวก ค แนวการสัมภาษณ์.....	104
	ภาคผนวก ง หนังสือขอความอนุเคราะห์.....	107
	ประวัติย่อผู้วิจัย.....	111

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

สารบัญภาพ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	6
2 แผนที่เทศบาลตำบลพวา.....	90
3 แผนที่เส้นทางเดินช้างป่าเทศบาลตำบลพวา.....	91

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา

ปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทย จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ยังคงมีความขัดแย้งระหว่างคนกับคนเป็นหลักให้เห็นอยู่อย่างต่อเนื่อง แต่ในสถานการณ์ปัจจุบัน ได้พบปรากฏการณ์รูปแบบใหม่ในสังคมไทย นั่นคือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างคนกับช้างป่า ดังกรณีศึกษาในเขตพื้นที่ตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี (ดูรายละเอียดในภาคผนวก ก) ซึ่งมีปรากฏการณ์ให้เห็นภาพพอสังเขปต่อไปนี้

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา เริ่มเกิดปรากฏการณ์ที่ช้างป่าออกมาสร้างความเสียหายให้กับผลผลิตของชาวบ้านในเขตพื้นที่ตำบลพวา ช้างป่าได้เข้ามาบุกกินและทำลายพืชสวนของชาวบ้าน แต่ไม่พบการทำร้ายชาวบ้านจนถึงขั้นบาดเจ็บหรือเสียชีวิต จำนวนช้างป่าที่เห็นในระยะแรกมีมากที่สุดไม่เกิน 7 - 8 ตัว แต่หลังจากปี พ.ศ. 2548 ช้างป่าเริ่มออกมาในชุมชนมากขึ้นจากเดิม แต่มากที่สุดไม่เกิน 11 ตัว (กัญญา ดุชิตา. สัมภาษณ์. 2558)

พื้นที่ในตำบลพวาส่วนใหญ่ เป็นการใช้ในการผลิตพืชสวนทางการเกษตร โดยเฉพาะสวนยางพารา สวนผลไม้ สวนพืชผัก ไร่มันสำปะหลัง รวมถึงพื้นที่สำหรับการทำงานข้าว ซึ่งรวมแล้วมีพื้นที่ในการทำประโยชน์ประมาณ 369,000 ไร่ (เทศบาลตำบลพวา. 2558 : 8)

ในท่ามกลางสถานการณ์ที่ภาคราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พยายามแสวงหาแนวทางเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาช้างป่า ทว่าในสภาพของความเป็นจริง ปัญหาช้างป่ากลับเริ่มทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นจากเดิม เมื่อพบว่าชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลพวา ถูกช้างป่าทำร้ายจนเสียชีวิต เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ. 2552 เวลา 13.26 น. เกิดเหตุการณ์เนื่องจากช้างป่าแม่ลูกอ่อน 3 ตัว ทำร้ายเหยียบชาวบ้านที่ออกมาของป่าบนเขาคลองแดงเสียชีวิต (“ช้างป่าแม่ลูกอ่อนเหยียบชาวบ้าน”. ออนไลน์. 2552) ยิ่งไปกว่านั้น ในที่สุดต่อมาเมื่อวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2555 เวลา 01.35 น. หมู่มกริตยางถูกช้างป่ากระทืบเสียชีวิต เนื่องจากพบช้างป่ากับเพื่อนที่แนะนำให้หนีขึ้นต้นไม้ แต่ไม่เชื่อ กลับไปไล่จึงถูกช้างป่าไล่กระทืบและเอางาแทงกระอักเลือดตายอนาถ (“หมู่มกริตยางถูกช้างป่ากระทืบดับอนาถ”. 2555 : 1) หลังจากนั้นเมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2556 เวลา 11.44 น. โขลงช้างป่ากว่า 50 ตัว บุกทำลายพืชสวนและเข้าทำร้ายชาวบ้านรวมถึงคนกริตยางที่บ้านเขากล้วย หมู่ที่ 1 ตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี เสียหายค่อนข้างมาก โดยที่ชาวบ้านทำหนังสือขอร้องหน่วยงานภาครัฐช่วยเหลือเร่งแก้ไข (“โขลงช้างป่าบุกทำลายพืชสวนชาวบ้านเสียหายยับ”. 2556 : 1)

เหตุการณ์ดังกล่าวได้สร้างความหวาดวิตกแก่ชาวบ้านเป็นอันมาก เนื่องจากช้างป่าจะมาอาศัยหากินในสวนผลไม้และสวนยางพาราเกือบตลอดปี กรณีดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความยุ่งยากและความยากลำบากในการแก้ปัญหาช้างป่าที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในเขตพื้นที่ตำบลพวา ดังคำสัมภาษณ์ของกลุ่มผู้นำชุมชนที่ว่า “ปัญหาช้างป่าที่ตำบลพวาเป็นปัญหาใหญ่ ไม่ใช่เรื่องที่จะแก้ไขได้ง่ายๆ เพราะช้างไม่ใช่ชนิดที่จะเอาใส่กระเป๋าทิ้งที่ไหนก็ได้” (กลุ่มผู้นำชุมชนตำบลพวา. สัมภาษณ์กลุ่ม. 2558) ในที่สุดเมื่อวันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2558 โขลงช้างป่ากว่า 70 ตัว ออกจากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไนบุกรุกเข้าหากินในพื้นที่ของชาวบ้านอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี และไล่ทำร้ายชาวบ้านจนได้รับบาดเจ็บซี่โครงหัก ผลกระทบจากความเดือดร้อนของชาวบ้านดังกล่าว ดังนั้นในวันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2558 ผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรีออกประกาศให้พื้นที่ตำบลพวา เป็นพื้นที่ภัยพิบัติช้างป่า หลังคณะกรรมการแก้ไขความเดือดร้อนของจังหวัดพบว่า มีโขลงช้างป่านับร้อยตัวบุกรุกเข้าหากินในพื้นที่เกษตรกรรม ทำร้ายชีวิตและทำลายสิ่งของชาวบ้าน (“แก่งหางแมวประกาศพื้นที่ภัยพิบัติช้างป่า”. 2558 : 1) และเมื่อวันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2558 เวลา 08.45 น. เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองป้องกัน ทหารและเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ ร่วมประชุมวางแผนเร่งอพยพชาวบ้านออกนอกพื้นที่ชั่วคราวเพราะเกรงได้รับอันตรายจากช้างป่า (“จันทบุรีประกาศ ตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว เป็นพื้นที่ภัยพิบัติช้าง”. 2558 : 1)

ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าเป็นแบบแผนเกิดขึ้นประจำ ถือได้ว่าเป็นปัญหาใหม่ที่ไม่ค่อยปรากฏมาในอดีต เนื่องจากในอดีตนั้นคนไทยมีความผูกพันอยู่กับช้างในเกือบทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม ศาสนาหรือการทำศึกสงคราม ศิลปินของพ่อขุนรามคำแหงในสมัยสุโขทัยได้บันทึกถึงการค้าช้าง ค้าม้า อย่างเสรี ขณะที่สมัยกรุงศรีอยุธยา ก็ปรากฏหลักฐานถึงการส่งช้างเป็นสินค้าออก แม้กระทั่งในศตวรรษที่ 20 ช้างก็ยังเป็นเรือรบสำคัญในการซัดลากขงออกจากป่าเพื่อใช้ในอุตสาหกรรมป่าไม้ เมื่อครั้งอดีต ในยามที่บ้านเมืองเกิดศึกสงคราม ช้างเป็นยุทธปัจจัยที่มีความสำคัญยิ่งของกองทัพ จึงมีการจัดตั้งกรมพระคชบาลขึ้นมา เพื่อทำหน้าที่จัดหา ฝึกฝนและดูแลช้าง มีการแต่งตำราที่เกี่ยวกับช้างขึ้นมาหลายเล่มแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันลึกซึ้งระหว่างคนกับช้างที่มีการสืบทอดวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อกันมาอย่างยาวนาน (เอื้อ อนันต์. ออนไลน์. 2558)

จากการเกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าที่ผ่านมาจะพบว่า แม้ว่าหน่วยงานภาครัฐจะเข้ามาสู่พื้นที่และพยายามช่วยเหลือแก้ไข แต่ก็ยังไม่สามารถยุติความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านในเขตตำบลพวากับช้างป่าได้ การที่ยังไม่สามารถหาข้อยุติในการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าในปัจจุบันได้นั้นก็เนื่องมาจากยังไม่สามารถวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาได้อย่างชัดเจนดังจะเห็นได้จากการถกเถียงทางวิชาการระหว่างนักวิชาการที่มีฐานคิดทางทฤษฎีแตกต่างกันได้แก่ สำนักคิดที่อาศัยฐานคิดเกี่ยวกับพันธุศาสตร์และสำนักคิดทางระบบนิเวศวิทยา โดยที่ผ่านมานั้นสำนักวิชาการทั้งสองแห่งนี้ได้แสดงผลลุดยีนที่แตกต่างกันไว้ดังนี้

การโต้แย้งที่ตั้งอยู่บนฐานคิดเกี่ยวกับทฤษฎีทางพันธุศาสตร์ มีความเชื่อว่าช่วงเดือนธันวาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์เป็นเวลาที่ช้างหาคู่หรือผสมพันธุ์ บางเชือกจะมีอาการตกมันและสามารถทำร้ายคนได้ด้วยในเวลาเดียวกัน อันมีผลมาจากความเครียดซึ่งถือว่าเป็นเรื่องปกติของช้าง สอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า “ถ้าช้างป่าโกรธหรืออาฆาตจะทำร้ายคนหรือสิ่งที่อยู่ใกล้ หากพบช้างป่าลักษณะนี้อย่าได้ บีบแตรหรือดับไฟสูงไล่เด็ดขาด ให้อยู่ห่างๆ ถอยห่างช้าๆ แล้วหนีไปจะปลอดภัย” (“คนขวางช้าง ช้างขวางคน”. 2558 : 19)

ขณะที่กลุ่มนักวิชาการใช้เหตุผลของสำนักคิดทางระบบนิเวศวิทยากลับโต้แย้งว่า แท้ที่จริงการที่ช้างป่าออกมาหากินพืชสวนของชาวบ้านนั้น เป็นเพราะคนเข้าไปรังแกหรือลดรอนสิทธิของช้างป่าก่อน เนื่องจากการบุกรุกที่ดินทำกินก็ดีหรือแม้กระทั่งการตัดถนนผ่านเขตป่าไม้และเขตภูเขาทำให้ขวางเส้นทางเดินของช้างเพื่อไปหากินโป่งกินได้อย่างเป็นอิสระหรือไม่ก็เกิดความรำคาญจากเสียงรถ จากผลการศึกษาของไซโรดา ชาวลา ผู้ก่อตั้งโรงพยาบาลช้างแห่งแรกของโลก มูลนิธิเพื่อนช้าง อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ให้ความเห็นไว้ว่าทำงานด้านอนุรักษ์ช้างไทยมานานกว่า 30 ปี คลุกคลีกับช้างทำให้ทราบพฤติกรรมว่าช้างป่าที่ออกมาชนไม่ได้ดุร้ายโดยนิสัยสันดาน สอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า “อุทยานอ่างฤๅไนมีช้างป่าอาศัยอยู่ไม่ต่ำกว่า 300 ตัว หลายโขลงกระจายอยู่ตามจุดต่าง ๆ บางวันมีรถมากทำให้ช้างป่าข้ามถนนไม่ได้ ช้างจึงเครียดและบางตัวมีอาการตกมัน” (“คนขวางช้าง ช้างขวางคน”. 2558 : 19)

นอกจากความไม่สามารถในการหาข้อยุติเชิงทฤษฎีแล้ว เมื่อพิจารณาถึงงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการปัญหาระหว่างคนกับช้างป่าในพื้นที่ป่าภาคตะวันออก ก็ยังมีองค์ความรู้จำกัดในการวิเคราะห์ปัญหาและในการนำความรู้ไปใช้ในการแก้ปัญหา ตัวอย่างเช่น จากการศึกษาของ ไสว วัชหงษา (2551 : 24) พบว่า ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน จังหวัดฉะเชิงเทรา เริ่มขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 และยิ่งทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ โดยมีช้างป่าออกมาหากินนอกพื้นที่ในทุกทิศทางรอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ทำให้เกษตรกรที่อยู่โดยรอบได้รับผลกระทบจากการที่ช้างป่าเข้ามาบุกรุกทำลายพืชผลทางการเกษตร ที่เป็นเช่นนี้เพราะประชากรช้างป่าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไนมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น กอปรกับพื้นที่โดยรอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ช้างป่าจึงออกมาหาอาหารและแหล่งน้ำในพื้นที่รอบชายป่า และผลจากการตัดถนนผ่านพื้นที่ป่า ส่งผลให้มีช้างป่าและคนบาดเจ็บและเสียชีวิต แต่การศึกษาดังกล่าวยังคงมีช่องว่างทางวิธีวิทยาที่ยังไม่ได้ศึกษาในอีกหลายแง่มุม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาเพื่อชี้ให้เห็นว่าอะไรคือปัจจัยแท้จริงที่เป็นสาเหตุทำให้ช้างป่าพากันออกจากป่ามาบุกรุกหากินพืชสวน รวมถึงทำร้ายชาวบ้านจนได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิต ซึ่งงานวิจัยนี้มีจุดเน้นในประเด็นเหล่านี้ที่มุ่งแสวงหาถึงปัจจัยสาเหตุรวมถึงแนวทางในการแก้ปัญหาดังกล่าว

กล่าวโดยสรุปแล้วข้อถกเถียงและการโต้แย้งเรื่องของคนกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการปัญหาคนกับช้างป่าในเขตตำบลพวา เป็นเพียงความเห็นที่ยังไม่มีงานวิจัยมารองรับหรือการแสวงหาหลักฐานมายืนยันได้ว่ามีสาเหตุปัจจัยใดบ้างที่ทำให้ช้างป่าออกมาหากินพืชผัก ผลไม้และทำร้ายชาวบ้านจนได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิตรวมถึงจะมีแนวทางในการจัดการแก้ไขของคนในตำบลพวา กับช้างป่าได้อย่างไรบ้าง ด้วยสาเหตุดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการปัญหาคนกับช้างในเขตตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรีนี้ขึ้นมา โดยมุ่งหวังว่าผลการวิจัยฉบับนี้ จะสามารถนำไปสู่การจัดการแก้ไขปัญหาคนกับช้างป่าได้ระดับหนึ่ง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดปัญหาระหว่างคนกับช้างป่า ในเขตตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี
2. เพื่อศึกษาแนวทางในการจัดการปัญหาระหว่างคนกับช้างป่า ในเขตตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. คาดว่าผลการศึกษาจะเป็นองค์ความรู้ใหม่ในเชิงวิชาการ ที่ผู้เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการวางแผนการแนวทางการแก้ไขปัญหาระหว่างคนกับช้างป่าในเขตตำบลพวา และสถานที่ใกล้เคียงได้อย่างเป็นระบบ มีความเป็นรูปธรรมและมีความยั่งยืนต่อไปในอนาคต
2. คาดว่าผลการศึกษาครั้งนี้จะเป็นประโยชน์เชิงนโยบาย หน่วยราชการ และภาคประชาชน สามารถกำหนดแนวทางสำหรับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขระหว่างคนกับช้างป่า โดยอาจจะอยู่ในรูปแบบของการบูรณาการร่วมกัน อันถือได้ว่าผลงานการวิจัยเรื่องนี้เป็นองค์ความรู้ใหม่อีกมิติหนึ่งในการศึกษาปัญหาเรื่องคนกับช้างป่าในภาคตะวันออก

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตในด้านช่วงเวลา
การศึกษานี้ผู้วิจัยจะกำหนดช่วงเวลาในการศึกษาโดยเริ่มต้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 จนถึง พ.ศ. 2559 เนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าวพื้นที่ในเขตตำบลพวา มีโขลงช้างป่าบุกกรุกเข้ามาทำลายทรัพย์สิน พืชผลทางการเกษตร สวนผลไม้เสียหายเป็นจำนวนมาก อีกทั้งทวีความรุนแรงเพิ่มมากยิ่งขึ้นถึงขั้นทำร้ายชาวบ้านให้ได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิตอย่างต่อเนื่อง

2. ขอบเขตในด้านพื้นที่ของการศึกษา

ในการกำหนดพื้นที่ของการวิจัยใช้พื้นที่ตำบลพวาเป็นหน่วยในการวิเคราะห์ ตำบลพวา ประกอบไปด้วยหมู่บ้านรวม 12 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านเขากล้วย หมู่ที่ 2 บ้านพวา หมู่ที่ 3 บ้านเนินจำปา หมู่ที่ 4 บ้านบ่อไฟไหม้ หมู่ที่ 5 บ้านเขาน้อง หมู่ที่ 6 บ้านบ่อโบริกปูน หมู่ที่ 7 บ้านคลองหินเพลิง หมู่ที่ 8 บ้านวังอีแอ่น หมู่ที่ 9 บ้านบ่อมะเคื่อ หมู่ที่ 10 บ้านคลองครก หมู่ที่ 11 บ้านบ่อชะเอมและหมู่ที่ 12 บ้านคลองแดง

นิยามศัพท์เฉพาะ

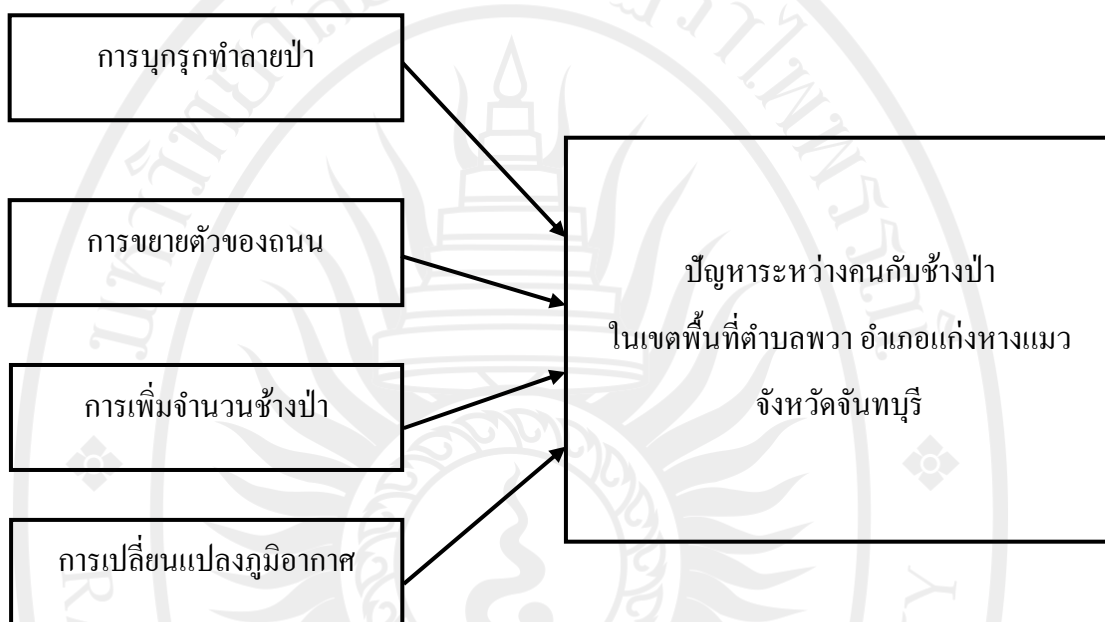
เพื่อเป็นแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยกำหนดนิยามศัพท์ไว้ดังนี้

1. การบุกรุกทำลายป่า หมายถึง การที่ประชาชนทั้งที่อยู่ภายในตำบลพวาและชุมชนใกล้เคียงเข้าไปบุกรุกตัดไม้ ทำลายป่า ก่อให้เกิดความสูญเสียความสมดุลทางธรรมชาติ
2. การขยายตัวของถนน หมายถึง การก่อสร้างถนนหนทางสายใหม่ ๆ รวมถึงการก่อสร้างต่อเติมถนนที่เป็นธรรมชาติอยู่เดิม ซึ่งผลกระทบของการก่อสร้างนี้เองที่ทำให้ธรรมชาติหายไปในขณะที่เดียวกันก็ไปทำลายเส้นทางการเดินทางของช้างป่า
3. การเพิ่มจำนวนช้างป่า หมายถึง การเพิ่มปริมาณของประชากรช้าง รวมทั้งเกิดจากการอนุรักษ์ของมูลนิธิต่าง ๆ ทั้งหลายเหล่านี้ทำให้เกิดการขยายจำนวนของประชากรช้าง การแพร่ขยายพันธุ์ของช้างเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่แหล่งอาหาร ที่อยู่อาศัยของช้างเท่าเดิมหรือลดน้อยลง
4. การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ หมายถึง สภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนไป จากเดิมประเทศไทยเคยมี 3 ฤดู แต่ปัจจุบันจะพบว่าเกิดสภาวะโลกร้อน ซึ่งเป็นสาเหตุที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของปริมาณฝน ระดับน้ำทะเลและส่งผลกระทบอย่างกว้างขวางต่อพืช สัตว์และมนุษย์
5. ช้างป่า หมายถึง กลุ่มโขลงช้างที่เคยอยู่อาศัยในป่า บริเวณเขาอ่างฤๅไนและป่ารอยต่อ 5 จังหวัดในภาคตะวันออกและมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับป่าและธรรมชาติมาตั้งแต่เกิด
6. การจัดการ หมายถึง กระบวนการหรือวิธีการต่าง ๆ ที่ทำให้ไม่เกิดปัญหาในการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับช้างป่าในเขตตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการสำรวจองค์ความรู้ทั้งทางด้านทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาสามารถกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

จากแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสามารถกำหนดสมมติฐานการวิจัย ได้ดังนี้

1. การบุกรุกทำลายป่า มีผลต่อปัญหาหระหว่างคนกับช้างป่า ในเขตตำบลพวา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดจันทบุรี
2. การขยายตัวของถนน มีผลต่อปัญหาหระหว่างคนกับช้างป่า ในเขตตำบลพวา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดจันทบุรี
3. การเพิ่มจำนวนช้างป่า มีผลต่อปัญหาหระหว่างคนกับช้างป่า ในเขตตำบลพวา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดจันทบุรี
4. การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ มีผลต่อปัญหาหระหว่างคนกับช้างป่า ในเขตตำบลพวา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดจันทบุรี

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การสำรวจองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย สามารถสรุปเป็นหัวข้อต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับช้าง
  - 1.1 ความสำคัญของช้างไทย
  - 1.2 ความสำคัญของช้างต่อระบบนิเวศ
  - 1.3 สถานภาพ
  - 1.4 ลักษณะทั่วไปทางนิเวศวิทยาชีววิทยา
  - 1.5 การสืบพันธุ์
  - 1.6 พฤติกรรมการกินอาหาร
  - 1.7 พฤติกรรมการนอน
  - 1.8 พฤติกรรมทางสังคม
  - 1.9 ปัจจัยคุกคามช้างป่าในประเทศไทย
2. นิเวศวิทยาแบบองค์รวม
  - 2.1 แนวคิดนิเวศวิทยานิเวศวิทยาของมนุษย์
  - 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ
  - 2.3 มิติของความสัมพันธ์ในลักษณะของระบบนิเวศ
3. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้ง
  - 3.1 การจัดการความขัดแย้ง
4. แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน
5. แนวคิดสิทธิของสัตว์
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

องค์ความรู้เกี่ยวกับช้าง

ความสำคัญของช้างไทย

ช้างเป็นสัตว์ที่มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับสถาบันหลักของประเทศมีความผูกพันกับวิถีชีวิตของคนไทยเสมอมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2506 กระทรวงเกษตร สหกรณ์ ได้มีมติเลือกให้ “ช้างเผือก” เป็นสัญลักษณ์ประจำชาติ เนื่องจากช้างเผือกเป็นสัตว์ที่มีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ประเพณีของไทย ซึ่งในอีก 35 ปีต่อมา วันที่ 26 พฤษภาคม 2541

มีมติคณะรัฐมนตรีประกาศให้วันที่ 13 มีนาคมของทุกปีเป็นวันช้างไทย เพื่อให้คนไทยเยาวชนรุ่นหลังได้รำลึกตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของช้าง ซึ่งเป็นสัตว์ประจำชาติไทยเพื่อมีจิตสำนึกรักหวงแหน พร้อมใจมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ช้างไทยให้คงอยู่คู่ประเทศไทยตราบนานเท่านานด้วยเหตุผล คือ (ศุภกิจ วินิตพรสวรรค์ และธนาวุฒิ ศิริमानะกุล. 2557 : 1)

1. ช้างเป็นสัตว์คู่บารมีของพระมหากษัตริย์ไทย

ช้างถูกใช้ในการศึกสงครามในอดีต เป็นยุทธปัจจัยสำคัญของกองทัพ ช้างเป็นสัตว์คู่บารมีของพระมหากษัตริย์ไทย ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ สยามประเทศเคยใช้ธงชาติเป็นรูปช้างเผือก ชาวไทยเชื่อกันว่าช้างเผือกเป็นสัตว์คู่บารมีของพระมหากษัตริย์ช้างเผือกจึงได้รับการยกย่องเสมือนเจ้านายชั้นเจ้าฟ้า (ศุภกิจ วินิตพรสวรรค์ และธนาวุฒิ ศิริमानะกุล. 2557 : 2)

2. ช้างเป็นผู้ปกป้องเอกราชแห่งชาติไทย

ประวัติศาสตร์ชาติไทยได้จารึกไว้ว่าช้างได้เข้ามามีส่วนในการปกป้องเอกราชความเป็นชาติให้แก่ชาวไทยหลายยุคหลายสมัย ในสมัยกรุงธนบุรี พระบาทสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้ทรงรวบรวมชาติไทยให้เป็นปึกแผ่นมั่นคงบนหลังช้างทรงพระที่นั่งในสมัยพระบาทสมเด็จพระนเรศวรมหาราชก็ได้ทรงประกาศเอกราชความเป็นชาติของคนไทยบนหลังช้างทรงพระที่นั่งด้วยเช่นกันซึ่งช้างทรงในสมเด็จพระนเรศวรนับว่าเป็นช้างไทยที่ได้รับเกียรติอันสูงสุด โดยจากความกล้าหาญในสมรภูมिरบ ทำให้ช้างไทยเชือกนี้ได้รับพระราชทานยศให้เป็น “เจ้าพระยาปราบหงสาวดี” (ศุภกิจ วินิตพรสวรรค์และธนาวุฒิ ศิริमानะกุล. 2557 : 3)

3. ช้างใช้ในพระราชพิธีสำคัญต่าง ๆ

การสร้างสรรคัวัฒนธรรมที่ดั่งงามของชาติไทยในอดีตกาลนั้นล้วนแต่มีช้างเข้ามามีส่วนร่วมอยู่ด้วยทั้งสิ้น เมื่อแรกเริ่มการตั้งกรุงรัตนโกสินทร์นั้นช้างคือพาหนะสำคัญที่อัญเชิญพระพุทธมณี รัตนปฏิมากรแก้วมรกตมาสถิต ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม นอกจากนี้ ในงานพระราชพิธีต่าง ๆ อาทิ พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา งานพระราชพิธีฉัตรมงคลหรือในงานพระราชทานงานเลี้ยงเพื่อเป็นเกียรติแก่พระราชอาคันตุกะหรือประมุขของต่างประเทศที่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท จะต้องนำช้างเผือกแต่งเครื่องคชาภรณ์ไปยืนที่แท่นเกยช้าง ด้านตะวันตกของพระที่นั่งดุสิตาภิรมย์ในพระบรมมหาราชวังเพื่อประกอบพระเกียรติยศ (ศุภกิจ วินิตพรสวรรค์ และธนาวุฒิ ศิริमानะกุล. 2557 : 4)

4. ช้างสร้างความสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศ

ในสมัยรัชกาลที่ 5 ทรงเสด็จประพาสสิงคโปร์ปัตตาเวีย ประเทศอินโดนีเซีย ได้พระราชทานช้างสำริดให้แก่ทั้ง 2 ประเทศนี้ (ศุภกิจ วินิตพรสวรรค์ และธนาวุฒิ ศิริमानะกุล. 2557 : 4)

5. ช้างใช้ในการอุตสาหกรรมทำไม้

การใช้ช้างทำไม้ในประเทศไทยเริ่มตั้งแต่การล้มไม้ การทอนไม้ซุง การขนส่งไม้จนถึงโรงงานหรือตลาดการค้า การใช้ช้างชักลากไม้ นับว่าเหมาะสมมาก เพราะช้างสามารถเดินไปได้โดยไม่ทำลายกล้าไม้ต้นเล็ก ๆ ไม่ทำให้ดินแน่น ไม่ต้องตัดถนนหนทางให้มากเส้น นอกจากนี้ช้างยังขึ้นเขาได้ดี มีอายุการใช้งานได้ยาวนาน (ศุภกิจ วินิตพรสวรรค์ และธนาวุฒิ ศิริमानะกุล. 2557 : 5)

6. ช้างใช้เป็นพาหนะในการคมนาคม

ในยุคสมัยที่การคมนาคมยังไม่เจริญเทียบเท่ากับในปัจจุบัน มนุษย์ยังไม่ได้มีการพัฒนาเครื่องจักรต่าง ๆ สำหรับนำมาใช้เป็นเครื่องทุ่นแรงเพื่อการขนส่งสิ่งของ ช้างจึงเป็นพาหนะที่ดีมีประสิทธิภาพที่สุดสำหรับมนุษย์ เนื่องจากช้างเป็นสัตว์ใหญ่ มีความเฉลียวฉลาด มีพลังกำลังมหาศาลช้างจึงสามารถขนส่งสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในปริมาณมากได้อย่างอดทน (ศุภกิจ วินิตพรสวรรค์ และธนาวุฒิ ศิริमानะกุล. 2557 : 5)

ความสำคัญของช้างต่อระบบนิเวศ

ช้างป่าเป็นสัตว์กินพืชที่มีขนาดใหญ่ที่สุด มีพื้นที่หากินกว้างขวาง ครอบคลุมพื้นที่ป่าหลายประเภท ในป่าที่รกชัฏ แรงช้างสามารถบุกเบิกเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ก่อน สัตว์ขนาดเล็กอื่น ๆ จึงมักเดินหาอาหารตามฝูงช้าง เอื้อประโยชน์แก่สัตว์กินพืชที่มีขนาดเล็กกว่า โดยนิสัยในการกินอาหารของช้างที่โน้มยอดไม้หักกิ่งไม้ลงมากินบางส่วนเหลือบางส่วน ทำให้สัตว์กินพืชขนาดเล็กอื่น ๆ เช่น เก้ง กวางป่า วัวแดง กระตัง ได้กินด้วย บางครั้งส่วนของต้นไม้ที่ช้างหักลงมา จะแตกยอดอ่อน ใบอ่อน ในระดับที่สัตว์ขนาดเล็กกินได้ถึงในฤดูแล้ง ช้างสามารถขุดหาแหล่งน้ำกินเองซึ่งสัตว์อื่นสามารถเข้ามาใช้ประโยชน์ด้วย ช้างซึ่งเป็นสัตว์ป่าที่เป็นร่มเงา (Umbrellaspecies) ซึ่งหมายถึงชนิดพันธุ์ที่อาศัยพื้นที่กว้างใหญ่สำหรับการดำรงชีวิต การที่ช้างป่ากินผลไม้ป่าหลายชนิดจึงช่วยกระจายพันธุ์ให้แก่พันธุ์ไม้เหล่านั้น โดยเฉพาะ เมล็ดพืชขนาดใหญ่ที่สัตว์ป่าชนิดอื่นไม่สามารถกลืนเข้าไปได้ ช้างป่าจึงมีบทบาทในการฟื้นฟูสภาพป่าได้เป็นอย่างดี โดยช้างป่าจะมีความสำคัญต่อระบบนิเวศป่าไม้ ดังนี้ (ศุภกิจ วินิตพรสวรรค์ และธนาวุฒิ ศิริमानะกุล. 2557 : 6)

1. กระจายพันธุ์พืช การที่ช้างป่ากินผลไม้ป่าหลายชนิด เช่น มะม่วงป่า กระท้อนป่า มะเฟืองช้าง มะกอกป่า จันทน์ ฯลฯ ช้างจึงช่วยกระจายพันธุ์ให้แก่พันธุ์ไม้เหล่านั้นด้วย เช่นเดียวกับสัตว์ป่าชนิดอื่น ๆ เช่น นก ลิง ชะนี เก้ง กวางป่า แต่ช้างสามารถช่วยกระจายพันธุ์พืชที่มีเมล็ดขนาดใหญ่ที่สัตว์ป่าชนิดอื่นไม่สามารถกลืนเข้าไปได้ ช้างจึงช่วยฟื้นฟูป่าสร้างความหลากหลายของพันธุ์ไม้กับผืนป่า

2. คืนแร่ธาตุต่าง ๆ ลงสู่ดิน มูลช้างก็คือ ปุ๋ยสำหรับป่า ในป่าที่มีความหนาแน่นของช้าง 1 ตัวต่อตารางกิโลเมตร จะมีอัตราการผลิตปุ๋ยประมาณปีละ 30 กิโลกรัมต่อตารางกิโลเมตร

3. มูลช้างเป็นอาหารให้แก่สัตว์อื่น ๆ ตัวอ่อนของด้วงปีกแข็งจะมีวงจรชีวิตช่วงหนึ่งอยู่ในมูลช้าง ปลาบางชนิด เช่น ปลาพลวง ตัวอ่อนของกบ เขียด อึ่งอ่างคางคก กินมูลของช้างที่ละลายปนอยู่ในแหล่งน้ำในป่า (ศุภกิจ วินิตพรสวรรค์ และธนาวุฒิ ศิริมานะกุล. 2557 : 7)

4. สร้างทางเดินในป่า ทางเดินของช้างป่า หรือที่เรียกว่า ค่านช้างจะเป็นทางเดินของสัตว์ป่าชนิดอื่น ๆ รวมทั้งมนุษย์ด้วย ในป่าที่รกชัฏ แรงช้างสามารถบุกเบิกเข้าไปใช้ประโยชน์ก่อนสัตว์ขนาดเล็กอื่น ๆ จึงมักเดินหาอาหารตามฝูงช้าง

5. เมื่อประโยชน์ให้กับสัตว์กินพืชที่มีขนาดเล็กกว่า นิสัยในการกินอาหารของช้างที่โน้มยอดไม้หักกิ่งไม้ล้มมากินบางส่วนเหลือบางส่วนทิ้งไว้ทำให้สัตว์กินพืชขนาดเล็กอื่น ๆ เช่น เก้ง กวาง วัวแดง กระทิง ได้กินด้วย บางครั้งส่วนของต้นไม้ที่ช้างหักลงมาจะแตกยอดอ่อน ใบอ่อน ในระดับที่สัตว์ป่าขนาดเล็กกินได้ถึงในหน้าแล้ง ช้างสามารถขุดหาแหล่งน้ำกินเอง ซึ่งสัตว์อื่นสามารถเข้ามาใช้ประโยชน์ได้ด้วย (ศุภกิจ วินิตพรสวรรค์ และธนาวุฒิ ศิริมานะกุล. 2557 : 8)

สถานภาพ

ช้างป่าเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองตามพระราชบัญญัติสงวนคุ้มครองสัตว์ป่า พุทธศักราช 2535 อยู่ในบัญชี 1 (Appendix I) ของอนุสัญญา CITES ทั้งนี้ IUCN Red List (2012) Thailand Red Data (2005) จัดให้ช้างป่ามีสถานภาพใกล้สูญพันธุ์ (Endangered) (ศุภกิจ วินิตพรสวรรค์ และธนาวุฒิ ศิริมานะกุล. 2557 : 10)

ลักษณะทั่วไปทางนิเวศวิทยาชีววิทยา

ช้างป่าตัวโตเต็มวัยมีความสูงจากพื้นถึงไหล่เฉลี่ยประมาณ 240 – 270 เซนติเมตร เท้าหน้าของช้างกลม เท้าหลังค่อนข้างเป็นรูปวงรี มีน้ำหนักตัวประมาณ 3,500 – 4,000 กิโลกรัม หางยาวประมาณ 100 – 150 เซนติเมตร หัวใหญ่รูปทรงโหนกหรือลอน เรียกว่า โหนกน้ำเต้า ช้างป่ามักอาศัยอยู่รวมกันเป็นฝูงหรือเรียกว่า โขลง ช้างเพศเมียหลังผสมพันธุ์ตั้งท้องนานประมาณ 20 – 22 เดือน ตกูกครั้งละหนึ่งตัว ลูกช้างแรกเกิดมีความสูงประมาณ 90 เซนติเมตร มีน้ำหนักประมาณ 90 กิโลกรัม ปกติในธรรมชาติช้างเพศเมียที่มีอายุมากมักเป็นผู้นำโขลงในการเดินทางกินไปตามแหล่งอาหาร แหล่งโป่ง หลบภัย เลือกกินที่นอน ช้างเพศเมียนำโขลง เรียกว่าช้างแม่แปรก ปกติช้างนอนหลับใน ระยะเวลาสั้นเพียง 3 – 4 ชั่วโมงต่อวัน ในช่วงระหว่างเวลา 23.00 - 03.00 น. (นริศ ภูมิภาคพันธ์. 2549 : 7 - 8)

การสืบพันธุ์

ช้างเพศผู้ที่โตเต็มวัยปกติไม่เข้ามารวมอยู่ในฝูง แต่ชอบอาศัยหากินอยู่ตามลำพังหรืออาศัยอยู่ร่วมกับช้างเพศผู้ตัวอื่น ช้างเพศผู้ตัวเต็มวัยพบว่าเดินทางติดตามเข้ามาอาศัยอยู่กับฝูงเพศเมีย เมื่อถึงฤดูผสมพันธุ์ ช้างป่าเพศผู้หนึ่งตัวสามารถที่ผสมพันธุ์กับช้างเพศเมียได้หลายตัว ซึ่งช้างป่าทั้งเพศ

ผู้เพศเมียเมื่อเจริญเติบโตเต็มที่ร่างกายสมบูรณ์ อายุอยู่ในเกณฑ์ที่ผสมพันธุ์ได้ตกมันได้ทั้งสิ้น อายุที่อยู่ในเกณฑ์ตกมันของช้างอยู่ระหว่าง 20–40 ปี เมื่อช้างตกมันครั้งหนึ่งแล้วก็ตกมันทุกปี ปีละครั้ง อาการตกมันเกิดขึ้นเป็นระยะเวลาประมาณ 2–3 สัปดาห์ ตามปกติในรอบหนึ่งปีช้างตัวเมียเป็นสัตว์ (Heat) ในช่วงฤดูหนาว ช้างจึงมักผสมพันธุ์เฉพาะในช่วงฤดูหนาว ช้างเพศเมียที่เป็นสัตว์ยอมให้ตัวผู้ขึ้นทับผสมพันธุ์ ปกติช้างเพศเมียโตเต็มวัยพร้อมผสมพันธุ์เมื่ออายุประมาณ 18–20 ปี หรือมากกว่า ขึ้นไปสิ้นสุดความสามารถในการสืบพันธุ์เมื่ออายุประมาณ 40–50 ปี การตั้งท้องแต่ละครั้งห่างกันอย่างน้อย 3 ปี ดังนั้นในช่วงชีวิตของช้างเพศเมียสามารถให้ลูกได้เฉลี่ย 3–4 ตัว (นริศ ภูมิภาคพันธ์. 2549 : 8)

พฤติกรรมการกินอาหาร

ช้างเป็นสัตว์กินพืช (Herbivore) พืชที่พบว่าช้างกินมากที่สุด คือ ใบไม้ ยอดอ่อนของไม้ ใบไม้ ผลไม้ นอกจากอาหารที่เป็นพืชแล้ว ช้างยังกินดิน โป่งเพื่อเพิ่มแร่ธาตุอื่น ๆ ให้กับร่างกาย ช้างโตเต็มวัยแต่ละตัวจะต้องดื่มน้ำประมาณ 200 ลิตร กินอาหารประมาณ 150 - 170 กิโลกรัมต่อวัน

ช้างป่าใช้พื้นที่หากินได้กว้างขวางมาก โดยขนาดพื้นที่หากิน (Home Range Size) ของช้างป่าในแต่ละพื้นที่นั้นขึ้นอยู่กับลักษณะสภาพภูมิประเทศความอุดมสมบูรณ์ จากการศึกษาวิจัยทางด้านนิเวศวิทยาของช้างป่าเอเชียพบว่า ช้างป่ามีพื้นที่หากินกว้างขวาง มากกว่า 150 ตารางกิโลเมตร แต่อย่างไรก็ตามในประเทศศรีลังกาพบว่าช้างป่าตัวเมียตัวผู้มีพื้นที่หากินที่มีขนาดเล็กไปจนถึงพื้นที่ขนาดใหญ่ได้ตั้งแต่ 30 – 160 ตารางกิโลเมตร 53 – 345 ตารางกิโลเมตร (ศุภกิจ วินิตพรสวรรค์ และธนาวุฒิ ศิริมานะกุล. 2557 : 25)

พฤติกรรมการนอน

ช้างป่าก็มีช่วงเวลาพักผ่อนวันละ 1–2 ครั้ง มักเป็นช่วง 21.00 - 05.00 น. โดยนอนประมาณวันละ 1 - 3 ชั่วโมง ส่วนลูกช้างเล็กใช้เวลา นอนประมาณวันละ 3 - 4 ครั้ง แต่แต่ละครั้งใช้เวลา 10 นาที ถึง 2 ชั่วโมง เมื่อช้างมีอายุมากขึ้นจะนอนน้อยลง ลักษณะการนอนของช้างจะอยู่ในท่ายืน ลำตัวโอนเอน แกว่งวงไปมาเพียงเล็กน้อย บางครั้งช้างจะนอนหลับในท่านอนตะแคงด้านข้าง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นลูกช้างเล็ก เนื่องจากหากช้างตัวเต็มวัยนอนหลับในท่านี้นี้เวลาลุกขึ้นจะยากลำบากกว่า เสี่ยงต่ออันตรายหากลุกขึ้นไม่ทันเวลา ช้างมีอาการหาวนอนนอนกรนเช่นเดียวกับมนุษย์ ถ้าหากพบช้างนอนหลับในเวลากลางวัน ควรสันนิษฐานไว้ก่อนว่า ช้างเชือกนั้นคงไม่สบายหรือมีอาการผิดปกติเกิดขึ้น เนื่องจากช้างใช้ระยะเวลาในการนอนน้อยมาก ช้างจึงใช้เวลาที่เหลืออยู่ในการกินอาหารเดินท่องเที่ยวไปในป่า (ศุภกิจ วินิตพรสวรรค์ และธนาวุฒิ ศิริมานะกุล. 2557 : 26)

พฤติกรรมทางสังคม

ช้างอยู่ในสังคมที่มีลำดับโครงสร้าง การใช้ชีวิตในสังคมของช้างเพศผู้เพศเมียมีความแตกต่างกันมาก โดยเพศเมียจะใช้เวลาทั้งชีวิตในกลุ่มครอบครัวหรือโขลง ซึ่งประกอบด้วยแม่ ลูก พี่น้อง ป่าน้ำ กลุ่มเหล่านี้จะถูกรักษาโดยเพศเมียตัวที่มีอายุมากที่สุด ในขณะที่เพศผู้ตัวเต็มวัยใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่อย่างสัน โดย ชีวิตของช้างเพศผู้ตัวเต็มวัยนั้นแตกต่างจากช้างเพศเมียอย่างมาก โดยเมื่อช้างเพศผู้มีอายุมากขึ้นจะเริ่มออกจากโขลงไปหากินโดยลำพังเมื่อมีอายุ 6-7 ปีโดยจะค่อย ๆ ปลีกตัว ไปอยู่สันโดยคราวละหลายชั่วโมงหรือหลายวัน จนกระทั่งเมื่อช้างมีอายุได้ประมาณ 14 ปี ช้างเพศผู้ก็จะแยกตัวออกจากโขลงต้นกำเนิดอย่างถาวร ช้างเพศผู้ที่โตเต็มวัยจะแยกออกไปหากิน โดดเดี่ยวแล้วกลับเข้าโขลงเฉพาะช่วงฤดูผสมพันธุ์ ซึ่งช้างเพศผู้ที่แข็งแรงแข็งแรงจะมีโอกาสที่จะผสมพันธุ์กับตัวเมียได้มากกว่าช้างเพศผู้ตัวอื่น ๆ (ศุภกิจ วินิตพรสวรรค์ และธนาวุฒิ ศิริมานะกุล. 2557 : 27)

ปัจจัยคุกคามช้างป่าในประเทศไทย

นริศ ภูมิภาคพันธ์ (2549 : 14-16) ได้นำเสนอสาเหตุที่ทำให้ช้างป่าในประเทศไทยลดน้อยลง ไว้ดังนี้

1. ลูกช้างเกิดน้อยหรือรอดตายต่ำ โดยปกติช้างใช้เวลาตั้งท้องประมาณ 19 - 22 เดือน ตกลูกครั้งละ 1 ตัว ในช่วง 3 - 4 ปี จากการประเมินของผู้เชี่ยวชาญด้านสัตว์ป่าของประเทศไทยชี้ให้เห็นว่า ในแต่ละปีจะมีลูกช้างเกิดใหม่รอดตายต่ำ โดยมีข้อมูลในปี พ.ศ. 2544 - 2546 มีลูกช้างเกิดใหม่ประมาณปีละ 50 - 70 เชือก มีอัตราการตายประมาณร้อยละ 30 - 50 ทำให้การขยายตัวของช้างป่าตามธรรมชาติมีจำนวนการเพิ่มขึ้นไม่สูงนัก อย่างไรก็ตามในปัจจุบันพบว่าพื้นที่อนุรักษ์บางแห่ง เช่น เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสลักพระ มีจำนวนช้างป่าเพิ่มมากขึ้นจากปี พ.ศ. 2530 ที่มีจำนวนประมาณ 20 - 35 ตัว เพิ่มขึ้นเป็น 180 ตัว ในปี พ.ศ. 2555

2. คนรุกป่าหรือช้างรุกคน จากผลการศึกษาวิจัยหลายเรื่องที่เกี่ยวข้องกับช้างป่า สะท้อนให้เห็นถึงวงจรชีวิตของช้างป่าในถิ่นที่อยู่ในเขตป่าอนุรักษ์ผืนป่าต่าง ๆ เริ่มเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะถิ่นอาศัยของช้างป่าได้รับผลกระทบจากการบุกรุกแผ้วถางพื้นที่ป่าไม้ เพื่อถือครอง ทำเกษตรกรรมเป็นจำนวนมากในหลาย ๆ พื้นที่ ทำให้แหล่งอาหารของช้างป่าเริ่มลดน้อยลง

3. กฎหมายล่าสมัย เป็นกฎหมายที่มีอายุกว่า 70 ปี ที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน โดยกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าพันธุ์พืชได้มีความพยายามที่จะขอแก้ไขพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 ซึ่งเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการขอขึ้นทะเบียนตัวรูปพรรณช้าง เพื่อป้องกันมิให้มีการจับลูกช้างหรือช้างป่ามาสวมทะเบียนเป็นช้างบ้าน

4. ช้างป่าถูกสวมทะเบียนเป็นช้างบ้าน รายได้จากการนำช้างเข้ามาเร่ร่อนในเขตเมืองใหญ่ ๆ กรุงเทพมหานคร เป็นแรงจูงใจที่ทำให้มีการลักลอบจับช้างป่าแล้วนำมาขึ้นทะเบียนตัวรูปพรรณช้าง ให้เป็นช้างบ้าน นอกจากนี้ยังมีความพยายามจัดส่งช้างไปแสดงในต่างประเทศ โดยอาศัยช่องว่างของกฎหมายทำการลักลอบส่งช้างออกไปยังประเทศต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

5. การดำเนินคดีทางกฎหมายไม่ชัดเจน การดำเนินคดีทางกฎหมายในความผิดเกี่ยวกับช้างป่า มีลักษณะของไทยเท่ากับการลักลอบการค้าสัตว์ป่าทั่วไป ขาดบทลงโทษเฉพาะ ซึ่งส่วนใหญ่มีบทลงโทษตามพระราชบัญญัติ อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 พระราชบัญญัติสงวนคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 เท่านั้น

6. กลไกด้านการบริหารขาดความต่อเนื่องในเชิงนโยบาย มีการจัดตั้งคณะกรรมการกำกับนโยบายช้างแห่งชาติขึ้นในปี พ.ศ. 2546 โดยมีหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง มีหน้าที่ในการกำหนดแนวทางการบริหารจัดการประสานงานระหว่างหน่วยงาน เพื่อบังคับใช้กฎหมาย กำกับดูแล ติดตามตรวจสอบ รวมทั้งสร้างความร่วมมือในการอนุรักษ์ช้างอย่างบูรณาการ คณะกรรมการได้ชะลอการดำเนินงานไปในช่วงหลังปี พ.ศ. 2548 เป็นต้นมา ทำให้การดำเนินงานในด้านการบริหารจัดการเชิงนโยบายหยุดชะงักไปในช่วงเวลาหนึ่ง

7. ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้าง เมื่อผืนป่าถูกแบ่งแยกเป็นหย่อม ๆ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติของช้างป่าจึงลดลงเรื่อย ๆ เป็นการบีบบังคับให้ช้างป่าออกหากินนอกพื้นที่ สาเหตุของความขัดแย้งระหว่างคนกับช้าง ในปัจจุบันเกิดจากสาเหตุสำคัญ 2 ประการ คือการรุกล้ำพื้นที่รอบชายป่าการบุกรุกเข้าไปในพื้นที่ป่าจากการศึกษาของไสว วัชหงษา (2551 : 44) ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน พบว่าในช่วงระหว่าง ปี 2544 ถึง 2550 ประชากรช้างป่าในพื้นที่เพิ่มขึ้นปีละ 2.38 % ซึ่งน้อยกว่าค่าเฉลี่ยประชากรที่พบ เพิ่มขึ้นปีละ 9.83 % ระหว่าง พ.ศ. 2537 - 2544 ดังนั้น ประชากรส่วนเกินจาก 2.38 % จึงเป็นประชากรส่วนที่ออกหากินนอกพื้นที่ป่า ที่ไปสร้างปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่า ซึ่งเป็นปัญหาช้างป่าบุกรุกทำลายพืชเกษตรที่ปลูกไว้รอบ ๆ พื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน ในช่วง พ.ศ. 2539 - 2551 มีช้างป่าในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไนตายทั้งสิ้น 20 ตัว จำแนกเป็นเกิดจากปัญหาบุกรุกพื้นที่เกษตร 9 ตัว สาเหตุจากธรรมชาติ 5 ตัว อุบัติเหตุจากรถชน 3 ตัว จากการล่าเอง 1 ตัว เสียชีวิตโดยไม่ทราบสาเหตุ 2 ตัว สาเหตุการตายของช้างป่าที่เกิดจากมนุษย์นั้นสูงถึงร้อยละ 65 ในขณะที่หน่วยงานทางราชการได้ทำความเข้าใจให้กับชุมชนเพื่อหาแนวทางออกเกี่ยวกับปัญหาการบุกรุกพืชเกษตรจากช้างป่าที่เกิดความขัดแย้งขึ้น บนพื้นฐานการอนุรักษ์ เพื่อลดปัญหาที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง

แนวคิดนิเวศวิทยาแบบองค์รวม

การทำความเข้าใจในเรื่องแนวคิดนิเวศวิทยาแบบองค์รวม ได้มีนักวิชาการทั้งชาวไทยชาวต่างประเทศได้ให้ความหมาย ที่มาแนวคิดไว้อย่างหลากหลาย ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปเนื้อหาจากเอกสาร นำมาเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ไว้รวม 2 แนวคิด ดังนี้

แนวคิดนิเวศวิทยาและนิเวศวิทยาของมนุษย์

นิเวศวิทยา หรือ Ecology ตามรากศัพท์มีต้นกำเนิดมาจากคำในภาษากรีก 2 คำ คือ Oikos มีความหมายว่า บ้านหรือที่พักอาศัย Logos มีความหมายว่า การศึกษา เมื่อรวมศัพท์ทั้งสองเข้าด้วยกันจึงมีความหมายว่า เป็นการศึกษาถึงสิ่งมีชีวิตในที่พักอาศัยของมัน (The Study of Organisms in their Homes) คำ Ecology นี้มักจะให้ความหมายในการศึกษาเชิงวิทยาศาสตร์ว่าเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ของชีวิตกับสิ่งมีชีวิตอื่น ความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อมของมัน Eugene P.Odum นักนิเวศวิทยาได้ให้ความหมายของนิเวศวิทยาว่า เป็นการศึกษาถึงโครงสร้างหน้าที่ของธรรมชาติ โดยพิจารณาสิ่งมีชีวิตหรือกลุ่มของสิ่งมีชีวิต มีการจัดกลุ่มรวมตัวกันอย่างไร มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ระหว่างสิ่งแวดล้อมอย่างไร ต่อมาเมื่อนักวิชาการเริ่มเน้นสิ่งมีชีวิตไปที่มนุษย์มากขึ้น ศาสตร์นี้จึงขยายออกไปเป็นนิเวศวิทยาของมนุษย์ (Human Ecology) โดยเป็นการเน้นศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น เมื่อมีมนุษย์เข้าไปเกี่ยวข้อง ลักษณะนิเวศวิทยาจึงมีแนวโน้มไปทางสังคมศาสตร์มากขึ้น (มนัส สุวรรณ. 2539 : 14 - 16)

ในด้านองค์ประกอบของระบบนิเวศสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (มนัส สุวรรณ. 2539 : 17 - 19)

1. องค์ประกอบที่เป็นสิ่งมีชีวิตของแต่ละระบบนิเวศแบ่งออกเป็น 2 ประเภทตามลักษณะหน้าที่ในระบบนิเวศนั้น ๆ คือ ผู้ผลิต (Producers) ผู้บริโภค (Consumers) โดยผู้ผลิตในระบบนิเวศใดก็ตามโดยทั่วไปคือ พืชสีเขียวทั้งหมด พืชเหล่านี้สามารถผลิตอาหารขึ้นเอง (Autotrophic Organisms) ส่วนผู้บริโภคในระบบนิเวศใดก็ตาม หมายถึงสิ่งที่ไม่สามารถผลิตอาหารขึ้นใช้เองได้ (Heterotrophic Organisms) ต้องการอาหารพลังงานให้ตัวเองด้วยการบริโภคสิ่งมีชีวิตอย่างอื่นทั้งที่เป็นพืชสัตว์ ผู้บริโภคอาจแยกได้เป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มผู้บริโภคที่กินเฉพาะพืชเป็นอาหาร เช่น วัว แพะ แกะ กระจง ตั๊กแตน เป็นต้น กลุ่มที่สองคือ กลุ่มผู้บริโภคที่กินเฉพาะสัตว์เป็นอาหาร เช่น เสือ สิงโต แมว จิ้งจก เป็นต้น กลุ่มสุดท้ายคือ ผู้บริโภคที่กินทั้งพืชสัตว์เป็นอาหาร ซึ่งมนุษย์จัดได้ว่าเป็นผู้บริโภคที่สำคัญที่สุดในกลุ่มนี้

2. องค์ประกอบที่เป็นสิ่งไม่มีชีวิต สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภทที่สำคัญคือ พลังงาน สารเคมี ปัจจัยทางกายภาพ โดยพลังงานเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะทำให้ระบบนิเวศคงความเป็นระบบนิเวศอยู่ได้ ดวงอาทิตย์คือแหล่งของพลังงานที่สำคัญของระบบนิเวศ พืชคือผู้ผลิตที่สามารถรับ

เอาพลังงานแสงอาทิตย์ แล้วผ่านกระบวนการสังเคราะห์แสง เปลี่ยนรูปแบบของพลังงานเป็นพลังงานเคมีบางส่วนของพลังงานนี้ พืชจะใช้เพื่อการเจริญเติบโตเพื่อการขยายพันธุ์ ในขณะที่บางส่วนของพลังงานจะถ่ายเทไปยังสัตว์ ซึ่งเป็นผู้บริโภคด้วยกระบวนการบริโภคสารเคมี มีอยู่ 2 ชนิดที่สำคัญ คือ อนินทรีย์วัตถุ เช่น น้ำ ออกซิเจน คาร์บอน ไนโตรเจน แร่ธาตุ เป็นต้น อินทรีย์วัตถุ เช่น โปรตีน คาร์โบไฮเดรต วิตามิน สารเคมีอื่น ๆ ที่จำเป็นสำหรับชีวิต เป็นต้น ปัจจัยทางกายภาพ เช่น อุณหภูมิ แสงสว่าง ลม ฝน ความชื้น กระแสน้ำในมหาสมุทร เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างความมั่นคงการกำหนดประเภทของระบบนิเวศ ปัจจัยทางกายภาพเป็นสภาพที่เกิดจากปฏิกิริยาระหว่างพลังงานจากดวงอาทิตย์กับสารเคมีกับโครงสร้างของเปลือกโลกภายในระบบนิเวศ

แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติสามารถมองได้เป็น 3 รูปแบบ ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2541 : 2 -10)

1. อิทธิพลของธรรมชาติเหนือมนุษย์

อิทธิพลของธรรมชาติที่มีต่อมนุษย์ ได้แก่ อิทธิพลที่มีต่อร่างกาย กล่าวได้ว่า ธรรมชาติแวดล้อมรอบตัว ไม่ว่าจะเป็นภูมิอากาศ ความอุดมสมบูรณ์ของพืชพันธุ์ธัญญาหารตามธรรมชาติ ล้วนมีอิทธิพลต่อรูปพรรณสัณฐานของมนุษย์ เช่น ความแข็งแรงหรืออ่อนแอ อ้วน ลำดำ ขาว อิทธิพลต่อจิตใจ ได้แก่ ความกลัว ความกล้า ความรู้ ความเชื่อ เช่น ในภูมิภาคที่อากาศไม่ร้อนหรือเย็นเกินไปนัก ธรรมชาติแวดล้อมจะหล่อหลอมจิตใจมนุษย์ให้เป็นคนใจคอเยือกเย็น สุขุม หากเย็นนักก็อาจกลายเป็นคนเฉื่อย หากร้อนก็ทำให้คนฮึดฮอด นอกจากนี้ปัจจัยสี่ ซึ่งหมายถึงสิ่งสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ 4 ประการ คือ เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค อาหาร ที่อยู่อาศัย ก็มีแหล่งที่มาจกธรรมชาติ ผลของอิทธิพลธรรมชาติเหนือมนุษย์ยังมีต่อเนื่องจากการที่มนุษย์เข้าสังคมด้วย คือการติดต่อกับเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน มนุษย์พาเอาลักษณะที่ได้รับอิทธิพลจากธรรมชาติเข้าสังคมด้วย เช่น ด้วยลักษณะที่เข้มแข็งบึกบึน จิตใจที่มั่นคงสุขุม ทำให้กลายเป็นผู้นำของกลุ่มคนที่เกิดจากการรวมตัวของคนหลายคน สามารถชักนำให้กลุ่มทำอะไรหรืองดเว้นการทำอะไรเพื่อตนหรือเพื่อกลุ่มส่วนรวมได้อีกมาก ซึ่งถือได้ว่าอิทธิพลของธรรมชาติมีผลต่อเนื่องไปถึงความสัมพันธ์ทางสังคมที่มนุษย์จะมีต่อกันหลังจากนั้นด้วย

2. อิทธิพลของธรรมชาติต่อวัฒนธรรมทางความคิด

อิทธิพลทางตรงทางธรรมชาติเหนือวัฒนธรรมทางความคิดแบ่งเป็น 2 ประการหลัก คือ ในแง่ประเภทในแง่จำนวน ตัวอย่างเช่น สังคมที่แวดล้อมด้วยป่าเขาจะทำให้มีความรู้เรื่องถ้อยคำที่เกี่ยวกับป่าเขาเป็นจำนวนมาก รู้ประเภทของไม้ ประเภทของแร่ธาตุในหิน คำพรรณนาเกี่ยวกับหิน ดิน ป่าไม้มากมาย นอกจากนี้สิ่งที่แสดงอิทธิพลของธรรมชาติอย่างมาก ได้แก่ ความเชื่อทาง

ศาสนา เพราะศาสนาเป็นส่วนของวัฒนธรรมทางความคิดที่สัมพันธ์กับสิ่งที่ไม่เข้าใจในธรรมชาติ ศาสนาช่วยทำให้มนุษย์มีความเชื่อมั่นในการดำเนินชีวิตท่ามกลางธรรมชาติที่ตัวเองไม่เข้าใจ

3. อิทธิพลของมนุษย์เหนือธรรมชาติ

โดยทั่วไปมนุษย์สังคมมนุษย์จะอยู่ในท่ามกลางธรรมชาติ ถูกอิทธิพลของธรรมชาติแผ่รัศมีปกคลุมไปทั่ว เพื่อที่มนุษย์อยู่รอด พอมิชีวิตอยู่ได้หรือมีชีวิตอย่างผาสุก มนุษย์จึงต้องปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติ เช่น กินพืช สัตว์ ที่มีอยู่ในสภาพแวดล้อม ตัดไม้มาทำบ้านที่อยู่อาศัย นำแร่ธาตุบางอย่างมาปรับปรุงคัดแปลงเป็นเครื่องมือล่าสัตว์ แต่มนุษย์ไม่ได้เพียงแค่ต้องการเข้ากับธรรมชาติเท่านั้น เมื่อถึงเวลาอันเหมาะสมยุคสมัยหนึ่ง โดยเฉพาะสำหรับมนุษย์บางสังคม มนุษย์ต้องการเอาชนะธรรมชาติ ต้องการมีอำนาจเหนือธรรมชาติ เช่น ชนทะเลด้วยการทำเรือขนาดใหญ่ไปลอยในทะเล ทำเครื่องบินแล่นไปในอากาศ ชนปะ ชนเขา ด้วยวิธีการต่าง ๆ

ขั้นตอนของการเอาชนะธรรมชาตินั้น มนุษย์จะค่อย ๆ ปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติได้เสียทีหนึ่งก่อน แล้วจึงเขยิบขึ้นมาเอาชนะธรรมชาติโดยตรง การเอาชนะธรรมชาติของมนุษย์จึงมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป เป็นขั้นเป็นตอน ตามวิวัฒนาการความรู้ความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีขนาดของสังคม เช่น นักสังคมวิทยาแบ่งสังคมออกเป็น 3 ประเภท ตามลักษณะหรือระดับของความเจริญ คือสังคมประเพณี (Traditional) สังคมระหว่างเปลี่ยนผ่าน (Transitional) สังคมสมัยใหม่ (Modern) สิ่งที่ช่วยให้มนุษย์เอาชนะธรรมชาติที่เห็นเป็นรูปธรรมที่สุดคือ เทคโนโลยี ซึ่งมีความหมายว่า การประยุกต์ความรู้บริสุทธิ์ (สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ) มาใช้ประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ เทคโนโลยีที่เห็นง่ายคือ เทคโนโลยีทางวัตถุ เช่น มีด ขวาน จอบ เสียม ไร่ คราด พลั่ว เลื่อย ฆ้อน ปืน ระเบิด วิทยุ กังหันลม รถแทรกเตอร์ รถยนต์ เรือยนต์ เครื่องบิน วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ เทคโนโลยีอย่างอื่นยังมี คือเทคโนโลยีทางสังคม หมายถึงความเป็นผู้นำ การวางโครงการ การวางแผน กลยุทธ์การทำงานต่าง ๆ เป็นต้น เทคโนโลยีทางจิตใจ หมายถึง การนำเอาความรู้ทางจิตวิทยามาใช้ประโยชน์ทั้งในยามปกติ ในการทำงานในยามสงคราม เป็นต้น

รูปแบบของการเอาชนะธรรมชาติ การเอาชนะธรรมชาติของมนุษย์ นอกจากการปรับตัวให้เข้าได้กับธรรมชาติแวดล้อมแล้ว มนุษย์เอาชนะธรรมชาติด้วยการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติรูปแบบต่าง ๆ ใช้ประโยชน์จากดินด้วยการเพาะปลูกพืช เป็นที่ตั้งบ้านเรือน อาคารเพื่อประโยชน์ต่าง ๆ ใช้ประโยชน์จากหินเขาทั้งโดยตรงในการทำเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจหรือโดยอ้อมด้วยการนำเอาหินไปปรับปรุงคัดแปลงใช้ประโยชน์ ทำถนนหรืออาคาร การใช้แร่ธาตุในดินในหิน เอามาทำเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องจักรกล การใช้ไม้ในป่ามาทำที่อยู่อาศัยหรือเครื่องใช้ประเภทแบบต่าง ๆ การใช้ลมตั้งกังหันลม เป็นต้น กล่าวคือ มนุษย์ใช้ประโยชน์จากธรรมชาติทุกรูปแบบมากมายจนนับไม่ถ้วน ในขณะที่มนุษย์ดำเนินการเอาประโยชน์จากธรรมชาติ มนุษย์ก็ทำลายธรรมชาติไปในตัวด้วย นั่นคือปัญหาความเสื่อมโทรมของดิน ป่า ปัญหาหน้าแล้ง อากาศเสีย ที่เรียกโดยรวมว่าปัญหาหามลภาวะใน

สังคมสมัยใหม่ ปัญหาเหล่านี้เองทำให้มนุษย์ได้คิดว่า มนุษย์ไม่อาจเอาเปรียบธรรมชาติเอาประโยชน์จากธรรมชาติฝ่ายเดียว โดยไม่คำนึงถึงความเสียหายที่เกิดจากธรรมชาติ เพราะหากมนุษย์ทำเช่นนั้นสืบต่อไป ผลเสียก็จะเกิดขึ้นกับตัวมนุษย์เอง

นอกจากนี้แล้วในการทบทวนเอกสารวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องซึ่งมีนักวิชาการได้เขียนไว้ในเอกสารตำราอื่น ๆ อีกหลายท่านดังเช่น ผลงานของอนุชาติ พวงสำลี (2547 : 200 - 234) เสนอว่าการเรียนรู้เรื่องระบบนิเวศเป็นการเรียนเรื่องธรรมชาติของสรรพสิ่ง ถ้าเรียนอย่างเชื่อมโยงก็จะเข้าใจธรรมชาติทั้งหมด ระบบนิเวศนั้น โยงใยทั้งหมด ตั้งแต่จักรวาล สสาร พลังงาน ดินฟ้าอากาศ สรรพชีวิต วิถีคิดพฤติกรรมของมนุษย์ ตลอดไปจนถึงจิตวิญญาณ

การศึกษาแบบเชื่อมโยงจะทำให้เห็นความเป็นหนึ่งเดียวกันของทั้งหมด ซึ่งรวมทั้งตัวเราเองด้วย เพื่อให้เกิดสำนึกแห่งความเป็นหนึ่งเดียวกัน เพื่อสร้างวิถีชีวิตใหม่แห่งการอยู่ร่วมกันด้วยสันติ ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ

หากมองย้อนถึงวิวัฒนาการความสัมพันธ์ของมนุษย์ระบบสังคมที่มนุษย์สร้างขึ้น อันมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงความเป็นไปในระบบนิเวศธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวมนุษย์ในปัจจุบัน เราจะพบสิ่งที่เรียกได้ว่าเป็นวิกฤตการณ์สิ่งแวดล้อม ความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศ

นิเวศวิทยาแบบองค์รวมเป็นแนวคิดที่นำเสนอเพื่อทำความเข้าใจในระบบนิเวศตามธรรมชาติ วิกฤตสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น รวมถึงข้อเสนอในการอยู่ร่วมกันในระบบนิเวศ ซึ่งอนุชาติ พวงสำลี ได้กล่าวถึงระบบนิเวศซึ่งมีลักษณะของความสัมพันธ์ของสรรพชีวิตไว้ดังนี้

มิติของความสัมพันธ์ในลักษณะของระบบนิเวศ

ในวิถีชีวิตประจำวันของคนเรานั้น เราอยู่ในสภาพแวดล้อมมากมายหลายรูปแบบ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน หากสภาพแวดล้อมหรือระบบนิเวศรอบตัวมนุษย์ถูกทำลายลง ชีวิตมนุษย์ก็ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ มนุษย์กับสภาพแวดล้อมที่คนเราอาศัยอยู่ไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อมในเมืองหรือในชนบทก็ตาม ย่อมมีความเชื่อมโยงส่งผลกระทบต่อกันเสมอ กิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์เราที่เกิดขึ้นในเมือง ก็ย่อมส่งผลกระทบต่อเชื่อมโยงไปถึงสังคมชนบท ในทางตรงกันข้าม ผลจากการกระทำของคนในชนบทต่อสภาพแวดล้อมก็ย่อมมีผลกระทบต่อสังคมเมืองเช่นเดียวกัน เพราะเมืองชนบทเป็นสภาพแวดล้อมของกันและกันอย่างแยกไม่ออก

ด้านความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศ สิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศต่างก็มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งทั้งในระหว่างสิ่งมีชีวิตพวกเดียวกันระหว่างสิ่งมีชีวิตต่างชนิดกัน การสัมพันธ์หรืออยู่ร่วมกันนี้ก็มีทั้งแบบที่พึ่งพาอาศัยกัน การแก่งแย่งแข่งขันกัน (Competition) หรือการเข้าทดแทน (Succession) ทั้งนี้ก็เพื่อความอยู่รอดดำรงเผ่าพันธุ์ของตัวเอง

ระบบนิเวศนั้นมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ กระบวนการเปลี่ยนแปลงอาจกินระยะเวลาต่างกันอย่างมากมาย โดยเฉพาะในกระบวนการวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิตอาจใช้เวลายาวนานกว่าที่จะทำให้เราเห็นว่า สิ่งมีชีวิตมีการปรับเปลี่ยนวิวัฒนาการหรือพฤติกรรมใหม่กับสภาพแวดล้อมที่มันอยู่อาศัย สิ่งมีชีวิตบางชนิดอาจถูกทำลายลง เพราะไร้สมรรถภาพในการแย่งชิงอาหาร การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศหรือการปรับเปลี่ยนสภาวะแวดล้อมด้านต่าง ๆ การดับสูญของสิ่งมีชีวิตหนึ่ง ส่งผลให้เกิดช่องว่างเพื่อให้สิ่งมีชีวิตชนิดใหม่เบียดแทรกตัวขึ้นมายึดครองพื้นที่ที่สลับแทนเมื่อเวลาผ่านไปหรือ สิ่งมีชีวิตบางชนิดซึ่งอยู่ในภาวะถดถอยอาจอาศัยการปรับตัวหรือพัฒนาคุณลักษณะบางประการที่เอื้อให้เกิดการขยายตัวแผ่รัศมีเข้าครอบครองพื้นที่อีกครั้งหนึ่งได้

ในสภาพแวดล้อมที่เราพบเห็นสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นบนบกหรือในน้ำจะพบสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ อาศัยอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเสมอ ขณะเดียวกันกลุ่มของสิ่งมีชีวิตก็จะแตกต่างกันออกไปตามลักษณะสถานที่อยู่ขนาดของแหล่งที่อยู่นั้น ๆ การศึกษาสังคมของสิ่งมีชีวิตในเชิงระบบนับเป็นวิธีการสำคัญที่ทำให้เราเห็นกระบวนการทำลายสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นนั้นเป็นการตัดทอนความสัมพันธ์ของระบบสิ่งมีชีวิตซึ่งมีความหลากหลายเกี่ยวเนื่องกันอย่างสมดุล

ระบบนิเวศที่เป็นข่ายความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตชนิดต่าง ๆ มุมมองเรื่องข่ายความสัมพันธ์ถือเป็นแกนกลางของการศึกษาทางนิเวศวิทยา เป็นกุญแจสำคัญของระบบนิเวศ รวมถึงธรรมชาติของชีวิต (Nature of Life) ระบบธรรมชาติสภาพแวดล้อม มีความสมดุล มีการพึ่งพาอาศัยกันของสรรพสิ่งในโลก เป็นความสัมพันธ์ที่ถักทอขึ้นเป็นข่ายใยของชีวิต แนวคิดเรื่องข่ายความสัมพันธ์ (Network) จึงเป็นแนวคิดสำคัญที่ใช้อธิบายความสัมพันธ์ในทุก ๆ ระดับของระบบสิ่งมีชีวิต (Living System) ได้

ส่วนหนึ่งของโลกที่สิ่งมีชีวิตอาศัยอยู่ได้ ซึ่งได้แก่ บริเวณที่เป็นทะเลหรือมหาสมุทร น้ำจืดชั้นดินบางส่วน เรียกว่า ชีวาลัย (Biosphere) มีผู้เปรียบเทียบว่า ถ้าให้โลกของเราสูงเท่ากับตึก 3 ชั้นชีวาลัยมีความหนาเพียงครึ่งนิ้วเท่านั้น แสดงว่าบริเวณที่สิ่งมีชีวิตอาศัยนั้นบางมาก ทรัพยากรธรรมชาติจึงมีจำกัดเกินกว่าที่เราคาดคิดมนุษย์เราก็คือเป็นส่วนน้อยนิดของชีวาลัย ทั้งยังต้องพึ่งพาอาศัยสิ่งมีชีวิตอื่นสภาพแวดล้อมในชีวาลัยเพื่อการมีชีวิตรอด การมองระบบนิเวศตามธรรมชาติจึงน่าจะทำให้มนุษย์เข้าใจถึงฐานะของตนเองว่าเป็นเพียงส่วนหนึ่งของระบบเท่านั้น

ขณะที่วิกฤติการณ์สิ่งแวดล้อมกระบวนทัศน์แบบองค์รวมนั้นมองว่า เมื่อมนุษย์นำเอาระบบนิเวศตามธรรมชาติมาสัมพันธ์กับชีวิตกิจกรรมของตน ระบบนิเวศจึงเป็นที่มาของแหล่งปัจจัยในการดำรงชีวิตของมนุษย์ โดยมนุษย์ได้เริ่มเข้าไปมีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะเวลาเริ่มต้นของยุคเกษตรกรรม เพราะชุมชนของมนุษย์มีการนำพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์จากธรรมชาติมาเพาะเลี้ยงเพื่อเป็นแหล่งอาหาร พันธุกรรมที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติจึงถูกขยายพันธุ์

คัดลอก แพร่พันธุ์ออกไปตามชุมชนต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง นาข้าว แปลงสวนถือเป็นระบบนิเวศใหม่ ที่คนช่วยสร้างขึ้นมา แต่ก็เป็นที่อาศัยแหล่งหากินของสิ่งมีชีวิตที่มีการปรับตัวตามธรรมชาติ การเกษตรกรรมเป็นระบบนิเวศที่มนุษย์ออกแบบขึ้นจากระบบนิเวศธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันมนุษย์มีแนวโน้มที่จะทำให้ระบบนิเวศบนโลกนี้เป็นระบบนิเวศที่ไม่ซับซ้อน โดยเฉพาะการเกษตร

กล่าวได้ว่า สังคมมนุษย์ได้เจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะจากธรรมชาติ การทำกิจกรรมของมนุษย์ได้เข้าไปรบกวนหรือหยุดชะงักการดำเนินไปของระบบนิเวศ อันเป็นผลมาจากพัฒนาการของสังคมความคิดของมนุษย์ในด้านสิ่งแวดล้อมสมัยใหม่ (Modern Environmentalism) โดยเฉพาะกระแสความคิดหลักที่กำหนดทิศทางความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ธรรมชาติ คือแนวคิดที่เน้นเรื่องการจัดการทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีในเชิงเหตุผล ซึ่งมนุษย์จะต้องเรียนรู้ทำความเข้าใจ โดยการพัฒนากระบวนการทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี เพื่อใช้ในการควบคุมเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาความก้าวหน้าของสังคมมนุษย์ นอกจากนี้ ความเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมพัฒนาเศรษฐกิจก็ได้ส่งผลให้การตีความหมายของคำว่า “ธรรมชาติ” ที่มีนัยของการสร้างสรรค์พลังของความเจริญออกมาผิเคี่ยนไป “ธรรมชาติ” ถูกแปรเปลี่ยนไปใช้ประโยชน์เป็นเพียงแค่ “ทรัพยากรธรรมชาติ” หรือ “วัตถุดิบ” (Inputs) ในทางการผลิตการค้าเท่านั้น

การพัฒนาระบบผู้ชำนาญการเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อมุ่งเอาชนะธรรมชาติสร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ ทำให้มนุษย์มุ่งพัฒนาสังคมของตน โดยละเลยต่อสังคมของสิ่งมีชีวิตอื่น ละเลย “ขีดจำกัดของธรรมชาติ” ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ธรรมชาติจึงถูกแปรเปลี่ยนไปจากพื้นฐานความรับผิดชอบ ขีดจำกัด การเป็นส่วนหนึ่งการแลกเปลี่ยนตอบแทน ไปสู่พื้นฐานของการใช้ประโยชน์อย่างไม่มีที่สิ้นสุดตามนัยของการพัฒนาเศรษฐกิจในปัจจุบัน

วิกฤตสิ่งแวดล้อมนั้นได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางจากประเทศต่าง ๆ เรื่อยมา นับแต่การจัดประชุมขององค์การสหประชาชาติที่กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดนในปี 1972 มีการเรียกร้องให้ชาวโลกเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตที่ฟุ่มเฟือย เปลี่ยนแปลงวิถีทางในการพัฒนาในลักษณะที่ปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อมให้สอดคล้องกับข้อจำกัดของธรรมชาติมากขึ้น ที่เรียกกันว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน” (Sustainable Development) โดยการลดรูปแบบการบริโภคที่ฟุ่มเฟือยไร้ประสิทธิภาพ สนับสนุนการพัฒนาที่มีความสมดุลอย่างยั่งยืนระหว่างบริโภค ประชากร สมรรถนะของโลก ในการคำนึงถึงสิ่งมีชีวิต รวมถึงการพัฒนาเทคโนโลยีเทคนิคต่าง ๆ ที่จะตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ขณะเดียวกันก็ที่มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างระมัดระวัง ประเด็นที่มักได้รับการกล่าวถึงเสมอในปัญหาเรื่องทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเกือบทุกด้าน คือความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) ของธรรมชาติที่มีต่อประชากร รวมถึงภาวะของทรัพยากรปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ความสมบูรณ์ของระบบนิเวศความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นต้น

อีกมุมมองหนึ่ง วิถีคติสิ่งแวดล้อมที่กำลังเผชิญกันอยู่ในเวลานี้ ได้รับการยอมรับว่ามีปฐมเหตุมาจากการมองโลกที่แตกต่างกัน การปฏิบัติกรต่างตามการมองโลกนั้น การมองโลกที่ถูกโจมตีเสมอ ก็คือความคิดที่แบ่งสิ่งต่าง ๆ ออกเป็นหน่วยย่อย ๆ การฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ นั้นจำต้องอาศัยโลกทัศน์ที่แตกต่างไปจากเดิม ไม่ว่าโลกทัศน์นั้นจะมาจากการศึกษา การคิดค้นขึ้นใหม่จากอารยธรรมเดิม การแสวงหาจากวิถีชีวิตกระแสวัฒนธรรมอื่น การทำความเข้าใจว่าหน่วยย่อย ๆ ของระบบนิเวศซึ่งเป็นองค์รวมของธรรมชาติว่าสัมพันธ์กันอย่างไร การตระหนักถึงความเป็นเหตุปัจจัยซึ่งกันและกันของสิ่งต่าง ๆ ที่เรียกว่าองค์รวม ย่อมทำให้เราละเอียดอ่อนขึ้นที่จะสัมพันธ์กับโลกธรรมชาติ เพราะการมองความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในแง่มุมเก่าไม่สามารถช่วยให้ปัญหาความเสื่อมโทรมการลดน้อยถอยลงของทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมดีขึ้นได้

ปัจจุบัน โลกทัศน์แบบแยกส่วนกำลังถูกแทนที่ด้วยโลกทัศน์แบบองค์รวม อันตั้งอยู่บนพื้นฐานของการค้นพบทางวิทยาศาสตร์ที่ก้าวหน้าที่สุด (ฟิสิกส์ใหม่) ในขณะนี้ รวมถึงสอดคล้องกับหลักทางนิเวศวิทยาด้วย นั่นคือสัมพันธ์ภาพระหว่างสรรพชีวิตที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน นั่นอาจหมายถึงการยืนอยู่บนหลักแห่งความเสมอภาคหรือการดำรงอยู่ของความหลากหลายในโลกธรรมชาติ

จากมุมมองดังกล่าวนี้ อนุชาติ พวงสำลี (2547 : 204) เสนอว่า วิถีคติการดำรงทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นเรื่องที่ทุกฝ่ายต้องหันหน้าเข้าหากัน รวมทั้งต้องตระหนักว่า ธรรมชาติมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันตั้งแต่ห้วงอวกาศถึงทะเล เช่น หากคนดันน้ำดูแล แต่คนปลายน้ำทำลาย ปัญหาที่ยังคงเหมือนเดิม เหมือนกับชีวิตคนเราก็จำเป็นต้องดูแลทุกส่วนของร่างกาย ทุกอย่างต้องพึ่งพาอาศัยกัน นอกจากนี้ระบบนิเวศ ความสมดุลตามธรรมชาติการดำรงอยู่อย่างยั่งยืนนั้น ไม่ได้จำกัดความหมายเฉพาะกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่เป็นเรื่องของทางกายภาพเท่านั้น แต่เป็นเรื่องขององค์รวมของทั้งหมด นั่นคือรวมเรื่องของระบบนิเวศสังคมที่สร้างสรรค์ความถูกต้องเป็นธรรมด้วย

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้ง

ในการเกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้งนั้น ผู้วิจัยจะได้นำเสนอประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการศึกษาความขัดแย้งออกเป็น 2 มิติ ได้แก่

1. ทฤษฎีความขัดแย้งทางสังคม

หากจะพิจารณาถึงประเด็นปัจจัยของความขัดแย้ง ได้มีนักคิดหลายท่าน ได้นำเสนอประเด็นข้อมูลเหล่านี้เอาไว้อย่างมากมาย ดังนั้นเพื่อเป็นการรวบรวมข้อมูลให้เป็นระบบมีความรัดกุมชัดเจนมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจะนำเสนอโดยการจัดกลุ่มความคิดออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ดังต่อไปนี้ (พระมหาพรหม ธรรมหาโส. 2547 : 45)

1.1 กลุ่มที่มองว่า ความขัดแย้งเกิดจากปัจจัยภายใน หากจะกล่าวถึงกลุ่มนี้ สามารถจำแนกออกเป็นกลุ่มย่อย ๆ 2 กลุ่มด้วยกัน กล่าวคือกลุ่มนักคิดทางศาสนากับกลุ่มนักคิดเชิงพฤติกรรมศาสตร์

1.1.1 กิลเลสเป็นที่มาของความขัดแย้ง นักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา เช่น พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ชี้ให้เห็นว่า ความอยากได้ อยากใหญ่ ใจแคบ ถือได้ว่าเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้เกิดความหวาดกลัว ระวังไม่ไว้ใจกัน ส่วนพระโสภณคณาภรณ์ (ระบบ รฐิตญาโณ) มองว่า ตัวปัญหาของความขัดแย้งอยู่ที่อวิชชา ซึ่งแตกกิ่งใหญ่ออกมาเป็นความโลภ ความโกรธ ความหลง

1.1.2 สัจจะญาณสันดานของมนุษย์เป็นที่มาของความขัดแย้ง นักคิดของกลุ่มนี้มองว่าสาเหตุของการขัดแย้งนั้นเกิดจากสันดานมนุษย์สัตว์ในทุกลักษณะ โดยคอนราด ลอเรนซ์ (Konrad Lorenz) ได้อธิบายว่า ความขัดแย้งของมนุษย์เกิดจากพื้นฐานของแนวความคิดสัญชาตญาณความก้าวร้าว (Instinctual Theories of Aggression) ขณะที่นักพฤติกรรมศาสตร์หลายคน เช่น มงเตจ (Mongtague) ที่ศึกษาในเรื่องมนุษย์ความก้าวร้าว กอร์เนย์ (Gomey) ซึ่งศึกษาในเรื่อง มนุษย์ สตอร์ (Storr) ซึ่งศึกษาในเรื่องความก้าวร้าวของมนุษย์ก็ได้ชี้ไปในทิศทางเดียวกันว่า ความขัดแย้งการต่อสู้เป็นกระบวนการเพื่อการทดแทนหรือชดเชยสิ่งที่เป็นสัญชาตญาณก้าวร้าวทำลายล้างมนุษย์ โดยผ่านทางความขัดแย้งหรือการแข่งขัน

1.2 กลุ่มที่มองว่า ความขัดแย้งเกิดจากความต้องการ นักคิดในกลุ่มนี้ประกอบไปด้วย เทียนฉาย กิระนันท์ ที่ชี้ว่า ความต้องการด้านเศรษฐกิจสังคมเป็นตัวแปรสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้งในสังคม สิ่งที่น่ามายืนยันข้อสมมติฐานก็คือ คัชนิชี้ความแตกต่างทางเศรษฐกิจก็คือ รายได้ สิทธิพลีครอง การมีงานทำ เป็นต้น ส่วนตัวแปรตัวความต้องการด้านสังคมก็คือ ระดับการศึกษา ความทันสมัย ฐานะทางสังคม ซึ่งความแตกต่างดังกล่าวจัดได้ว่าเป็นสิ่งกระตุ้นให้คนในสังคมเกิดความขัดแย้งระหว่างกัน ในขณะที่ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ วิเคราะห์คล้ายกันว่า ตัวแปรในด้านสังคมเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการดำรงชีพ การดำรงชีพทำให้เกิดความขัดแย้งด้านชนชั้นช่วงชิงทรัพยากรในระดับต่าง ๆ

1.3 กลุ่มที่มองว่า ความขัดแย้งเกิดจากอำนาจ นักคิดคนสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการมองว่าความขัดแย้งจากอำนาจ คือราล์ฟ ดาห์เรนดอร์ฟ (Ralf Dahrendorf) โดยเขาได้ชี้ให้เห็นว่า บางครั้งอำนาจมีอยู่น้อย หายาก กลุ่มย่อย ๆ ในองค์กรทางสังคม จึงต้องแข่งขันต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจอันน้อยนั้น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในกลุ่มของสังคม

ในขณะที่ คริสเบิร์ก (Kriesberg) ไม่ได้มองว่าอำนาจมีอยู่มากหรือน้อย แต่ประเด็นสำคัญก็คือ ความไม่เท่าเทียมหรือความไม่สัมพันธ์กันของอำนาจระหว่างบุคคลในสังคม โดยเขา

พยายามย้าว่า ความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันของอำนาจเป็นลักษณะสำคัญที่สุดของความขัดแย้ง สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะระดับของอำนาจที่แตกต่างกัน เป็นผลให้คู่กรณีเริ่มตระหนักถึงความแตกต่างกันยิ่งทำให้มีการแสวงหาวิธีการเพื่อให้ได้มาซึ่งความมีอำนาจ ซึ่งในประเด็นหลังนี้ คู่ประหนึ่งว่าเขาเห็นด้วยกับคริสเบิร์ก แต่ถึงกระนั้นเขาได้เสนอทางออกว่า ควรทำให้มีการแสวงหาวิธีการเพื่อให้ได้มาซึ่งความเท่าเทียมกัน คำถามก็คือวิธีการดังกล่าวคืออะไร ซึ่งประเด็นนี้เขาไม่ได้กล่าวไว้

ฉันทนา บรรพศิริโชติ ได้นำเสนอหลักการ ไม่สมมาตร (Asymmetric Conflict) ซึ่งเป็นประเด็นที่สอดคล้องกับคริสเบิร์กที่มองว่า ความขัดแย้งระหว่างคู่ที่ไม่เท่าเทียมกันทางอำนาจ โดยพยายามเปรียบเทียบว่า ถ้าเป็นมวยก็เรียกว่าเป็นคู่ต่อสู้คนละรุ่น มีโปรโมเตอร์คนละระดับ ประเด็นปัญหาก็คือ ทำอย่างไร จึงจะสามารถปรับให้ฐานของอำนาจเท่าเทียมกัน เพื่อไม่ให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีอำนาจมากเกินไปจนทำให้การเจรจาไร้ทางออก

ประเด็นนี้ ปีเตอร์ ที. โคลแมน (Peter T. Coleman) ได้ตระหนักเช่นเดียวกัน เพราะเขามองว่า โดยปกติทั่วไปเมื่อเกิดความขัดแย้งแล้วทำให้การเจรจามีปัญหานั้นก็เพราะว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้มีอำนาจมักจะใช้อำนาจเหนือ (Power Over) กับผู้ที่มีอำนาจน้อยกว่า จนทำให้กระบวนการในการจัดการความขัดแย้งเป็นไปด้วยความยากลำบาก แต่สิ่งสำคัญที่เขาพยายามนำเสนอ ก็คือ อำนาจร่วม (Power With) อันเป็นกระบวนการในการใช้การมีส่วนร่วมหรือสร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้นในกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับโครงการต่าง ๆ

1.4 กลุ่มที่มองว่าความขัดแย้งเกิดจากค่านิยม กล่าวถึงคำว่าค่านิยม (Values) ประกอบไปด้วยประเด็นหลัก ๆ ที่น่าสนใจหลายประการ กล่าวคือความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา ภาษาหรือชาติพันธุ์ เป็นต้น อันเป็นสิ่งที่แสดงออกทางความคิดหรือการกระทำ โทรสเทน เซลลิน (Throesten Sellin) มองว่า รูปแบบวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของประชากรแต่ละกลุ่มในสังคมทำให้เกิดความขัดแย้ง โดยเขาได้ชี้ให้เห็นว่า สังคมดั้งเดิมมักจะไม่มี ความขัดแย้งเนื่องจากไม่มีประชากรมาจากหลากหลายเผ่าพันธุ์ แต่เมื่อสังคมมีขนาดใหญ่มากยิ่งขึ้น ย่อมประกอบไปด้วยประชากรที่มา จากหลายเผ่าพันธุ์แตกต่างกัน ด้วยเหตุผลดังกล่าว เขาจึงแบ่งความขัดแย้งทางวัฒนธรรมออกเป็นสองรูปแบบ กล่าวคือ 1) ความขัดแย้งที่เกิดจากวัฒนธรรมหลักที่แตกต่างกันสองชนิด (Primary Cultural Conflict) 2) ความขัดแย้งที่เกิดจากมีกระแสวัฒนธรรมรอง (Secondary Culture Conflict) ขณะนี้ ซามูเอล ฮันติงตัน (Samuel Huntington) นักรัฐศาสตร์ชาวอเมริกันได้นำเสนอแนวคิด เรื่องการปะทะกันของอารยธรรม (The Clash of Civilizations) ใน พ.ศ. 2536 ว่า สมมติฐานของเขาก็คือ รากเหง้าของความขัดแย้งในโลกยุคใหม่จะไม่ใช่อุดมการณ์หรือเศรษฐกิจเป็นพื้นฐานอีกแล้ว ความแตกแยกอย่างใหญ่หลวงในมนุษยชาติต้นตอความขัดแย้งที่สำคัญที่สุดจะเกิดมาจากพื้นฐานทางวัฒนธรรม สิ่งที่เขาขมกมายืนยันข้อสมมติฐานก็คือ ความขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรม

ตะวันตกกับวัฒนธรรมอิสลามผลจากการทำนายของเขานั้น ได้ทำให้เกิด เหตุการณ์ 11 กันยายน 2001 สงครามอัฟกานิสถานกับสงครามอิรัก

1.5 กลุ่มที่มองว่า ความขัดแย้งเกิดจากข้อมูล ข่าวสารหรือการสื่อสารที่ไร้ประสิทธิภาพ นอร์ท (North) เคลแมน (Kelman) มองว่า การรับรู้ที่ผิดพลาด ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนมีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง โดยเขาได้ย้ำว่า การเกิดของสงครามเป็นผลสืบเนื่องจากความผิดพลาดในการรับรู้ การประเมินที่ผิดพลาด ประเด็นตัวอย่างที่เขาได้นำมาสนับสนุนข้อคิดเห็นก็คือกรณีสงครามเวียดนาม สงครามเวียดนาม เกิดจากลักษณะทางด้านจิตใจการรับรู้ที่ผิดพลาดในการประเมินสถานการณ์ของบุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจในนโยบายเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของอเมริกา เห็นได้ว่า ในหลายสถานการณ์ที่นำไปสู่ความขัดแย้งความรุนแรงนั้นมีฐานมาจากการสื่อสารที่ไร้ประสิทธิภาพเสมอ ผู้วิจัยมองว่าเขาพยายามสรุปเช่นนั้น แต่ความจริงก็คือมีตัวแปรมากมายที่ทำให้เกิดสงคราม แต่ในปัจจุบันนี้ข้อกังวลของเขาอยู่ประการหนึ่งว่าไม่ค่อยมีความจำเป็นสำคัญเท่าใด เพราะระบบการสื่อสารในยุคนี้มีความคล่องตัวทันสมัยอย่างยิ่ง

1.6 กลุ่มที่มองว่า ความขัดแย้งเกิดจากโครงสร้างสังคม ตัวแทนความคิดของกลุ่มนี้ได้แก่คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) ทฤษฎีโครงสร้าง – หน้าที่ (Theory Structural Functionalism) ทฤษฎีความขัดแย้งของดาห์เรนดอร์ฟ (Dahrendorf) คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) จัดได้ว่าเป็นผู้นำทางความคิดในกลุ่มนี้ โดยเขาได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง Capital Marcuse ไว้ว่าความขัดแย้งเกิดจากการกดขี่ขูดรีดทางชนชั้น โดยเฉพาะในสังคมทุนนิยมซึ่งโครงสร้างสังคมมีการแบ่งชนชั้นสูง เป็นชนชั้นที่กดขี่ขูดรีด ดังนั้นความขัดแย้งเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งขัดแย้งกันในผลประโยชน์ของชนชั้น เนื่องจากความสำนึกของชนชั้นที่ก่อตัวขึ้นมากลายเป็นความขัดแย้ง ได้ทำการจำแนกตัวแปรพื้นฐานของการขัดแย้งว่าความขัดแย้งไม่ได้เกิดขึ้น โดยบังเอิญแต่เป็นผลพวงจากสังคมทุนนิยม โครงสร้างทางเศรษฐกิจการกดขี่การขัดแย้งทางสังคม ซึ่งผู้สนับสนุนแนวความคิดนี้มี เลนิน (Lenin) เหมาเจ๋อตุง (Mao Tse-Tung) เป็นต้น

สาระความคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งที่สำคัญของมาร์กซ์ มี 3 ประการ คือ

1.6.1 องค์กรทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการเป็นเจ้าของทรัพย์สินเป็นผู้กำหนดรูปแบบขององค์กรอื่น ๆ ในสังคมนั้น นั่นคือ โครงสร้างของชนชั้น การจัดระเบียบเชิงสถาบัน ระบบค่านิยม ความเชื่อ ลัทธิศาสนาหรือระบบความเชื่ออื่น ๆ ของสังคมล้วนเป็นภาพสะท้อนหรือได้รับอิทธิพลจากองค์กรเศรษฐกิจของสังคมทั้งสิ้น

1.6.2 องค์กรเศรษฐกิจของสังคมใด ๆ ย่อมมีขุมพลังที่เป็นต้นกำเนิดการขัดแย้งเชิงปฏิวัติระหว่างชนชั้นในสังคมนั้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้นเสมอ (ยกเว้นสังคมแบบคอมมิวนิสต์) การขัดแย้งเชิงปฏิวัติระหว่างชนชั้นนั้นเป็นกระบวนการวิภาษวิธี (Dialectics) เกิดเป็นยุคเป็นสมัย โดย

องค์การเศรษฐกิจแต่ละยุคจะได้หัวหน้าเมล็ดเชื้อทำลายตนเองไว้ในสังคม ด้วยการแบ่งชนชั้นต่าง ๆ ในสังคมออกเป็นกลุ่มหรือสองพวก (เช่น พวกชนชั้น กรรมาชีพชนชั้นนายทุน) ซึ่งในท้ายที่สุดจะมีการโค่นล้มชนชั้นที่ครองอำนาจโดยชนชั้นที่ถูกปกครอง

1.6.3 ความขัดแย้งจะมีลักษณะเป็นสองหลัก (Bipolar) คือหลักหนึ่งได้แก่ ชนชั้นที่ถูกเอารัดเอาเปรียบซึ่งตกอยู่ในภาวะเงื่อน ไขแบบหนึ่ง อันเกิดขึ้นจากลักษณะขององค์การเศรษฐกิจที่จะทำให้เขาตระหนักใน “ความสนใจ” แท้จริงของเขา ต่อมาจึงได้ก่อตั้งองค์การปฏิบัติทางการเมืองเพื่อต่อต้านชนชั้นมีอำนาจเป็นเจ้าของทรัพย์สิน ซึ่งเป็นหลักที่สองในกระบวนการขัดแย้งนี้ ทฤษฎีโครงสร้าง - หน้าที่ นั้นเห็นว่า สังคมสถาบันสังคมทั้งหลายล้วนแต่พึ่งพาซึ่งกันกันเป็นระบบ แต่ละส่วนในระบบต่างทำหน้าที่ (Function) ของตัวเองร่วมกับส่วนอื่น ๆ เพื่อให้ระบบของสังคมนั้นของแต่ละสถาบันในสังคมดำรงอยู่ในสภาพสมดุลระหว่างส่วนที่นำเข้า (Input) เพื่อให้แต่ละส่วนทำหน้าที่กับส่วนที่ออกมา (Output) จากการทำหน้าที่นั้น ๆ

ประเด็นหลักของทฤษฎีโครงสร้าง - หน้าที่ ก็คือการอธิบายให้เห็นว่า สถาบันต่าง ๆ ทำหน้าที่การรักษาสังคมให้ได้คุณภาพอย่างไร อาทิ รักษาระเบียบสังคมความมั่นคง องค์ประกอบพื้นฐานของการวิเคราะห์โครงสร้าง - หน้าที่ คือความสนใจต่อการโยงส่วนหนึ่งของสังคมหรือระบบสังคมเข้ากับอีกส่วนหนึ่งหรือเข้ากับส่วนรวมทั้งหมดที่เหลืออยู่ การวิเคราะห์เชิงนี้มุ่งแสดงให้เห็นว่าระบบจะอยู่ภายในรัฐหรือเป็นเงื่อน ไขภายใน สภาวะแวดล้อมจะเป็นเงื่อน ไขคงที่ภายนอก ภายใต้อันตรายเหล่านี้เองที่วัตถุประสงค์ให้ผลเป็นที่น่าพอใจแก่ระบบนั้นคือ การคงอยู่ของระบบอันเกิดจากความสมดุลของการทำหน้าที่ของส่วนต่าง ๆ ในสังคม วาระใดที่ส่วนต่าง ๆ ทำหน้าที่อยู่ไม่ได้หรือทำหน้าที่บกพร่องหรือเบี่ยงเบนออกจากที่ควรเป็นจนเกินควบคุม ระบบก็คงอยู่ไม่ได้ ทฤษฎีทำนองนี้จึงมิได้ปฏิเสธความขัดแย้ง แต่เห็นว่าสังคมมีกลไกหรือสถาบันที่ทำหน้าที่ควบคุมความขัดแย้งนั้น ถ้าสถาบันทางสังคมหรือกลไกควบคุมความขัดแย้งทำหน้าที่บกพร่องหรือทำหน้าที่ไม่ได้ความขัดแย้งก็จะเกิดขึ้น

ทฤษฎีความขัดแย้งนั้นเห็นว่า ภายในสังคมนั้นต้องมีความขัดแย้งเพราะแต่ละกลุ่มในสังคมต่าง ๆ ต้องการครอบครองผลประโยชน์อำนาจ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีอยู่จำกัด การที่ฝ่ายหนึ่งได้ประโยชน์มิใช่มาจากการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันกัน ตรงกันข้ามการได้ประโยชน์ของฝ่ายหนึ่งเกิดจากการสูญเสียประโยชน์ของอีกฝ่ายหนึ่ง การสูญเสียประโยชน์การได้ประโยชน์นั้น มิได้เกิดจากการขาดแคลนสถาบันทางกฎหมายที่ทำหน้าที่ควบคุมความขัดแย้งในสังคมหรือขาดกลไกอื่น ๆ แต่เป็นเพราะสถาบันเหล่านั้นกำเนิดขึ้นดำรงอยู่ภายใต้เงื่อน ไขที่เอื้อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มที่มีอำนาจอยู่ในสังคม นั่นก็คือกฎระเบียบต่างขึ้นอยู่กับอำนาจของผู้วางกฎ รักษากฎนอกจากนี้การสร้างกฎระเบียบ

สถาบันต่าง ๆ ที่ทำหน้าที่พึ่งพาซึ่งกันกันในทางผลประโยชน์นั้น ก็มีได้เป็นความยินยอมพร้อมใจของคนทุกกลุ่มในสังคม บางครั้งผู้ปกครองก็เป็นผู้วางกฎไว้ตามอำเภอใจของพวกเขาเพื่อดำรงรูปแบบการปกครองที่เอื้อประโยชน์ต่อเขา เพื่อรักษาอำนาจของพวกเขาเพื่อรักษาค่านิยมหรือวัฒนธรรมของพวกเขาเหล่านี้ เป็นต้น บรรดาราษฎรผู้อยู่ใต้ปกครองยอมรับในกฎต่าง ๆ เพราะความไม่รู้ เพราะสภาพสังคม เพราะสถานภาพในสังคม ดังนั้นความขัดแย้งในสังคมจึงมักมีอยู่ 2 ลักษณะ คือความขัดแย้งในเรื่องอำนาจผลประโยชน์ระหว่างผู้มีอำนาจด้วยกัน เช่น ระหว่างกลุ่มผู้ปกครองระหว่างผู้ใต้ปกครองด้วยกันเองกับความขัดแย้งในเรื่องการยอมรับในสถานภาพ เอกลักษณะ ค่านิยม ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม เช่น ความขัดแย้งระหว่างแนวทางการพัฒนาประเทศแบบพึ่งตนเอง เป็นต้น หรืออาจมองตามทฤษฎีความขัดแย้งที่เน้นถึงความขัดแย้งเป็นมูลฐานของปรากฏการณ์สังคมของราล์ฟ ดาห์ เรนดอร์ฟ (Ralph Dahrendorf) ที่เสนอว่าอำนาจเป็นตัวการหลักของความขัดแย้ง ควรมองด้วยทฤษฎีว่าด้วยสังคมในระดับมหภาค กลุ่มความขัดแย้งในระดับจุลภาค ในขณะที่ดาห์ เรนดอร์ฟ (Dahrendorf) เห็นด้วยว่า ความขัดแย้งทางสังคมเกิดจากการกีดกันระหว่างกลุ่มต่าง ๆ แต่แตกต่างจากการกีดกันทางชนชั้นอย่างแนวความคิดของมาร์กซ์ (Marx) ที่ดาห์ เรนดอร์ฟเห็นว่าความขัดแย้งในเรื่องของผลประโยชน์ในสังคมเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ก็จริง แหล่งกำเนิดอันเป็นที่มาของความขัดแย้งในสังคมนั้น เกิดจากการรวมตัวขึ้นเป็นองค์กรของกลุ่มในสังคม เช่น ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกา มักจะเกิดกลุ่มต่าง ๆ ที่มีการจัดตั้งเป็นองค์กร เช่น กลุ่มสหภาพแรงงานเพื่อความเสมอภาค เป็นต้น ราล์ฟ ดาห์ เรนดอร์ฟ (Ralf Dahrendorf) ให้ความเห็นเกี่ยวกับความขัดแย้งว่าเป็นสาระของระบบสังคมมีอยู่เสมอ แต่ปัจจัยรากฐานของการขัดแย้งอยู่ที่อำนาจ มิใช่เศรษฐกิจ เมื่อใดได้เกิดความตระหนักว่ามีกลุ่มผู้มีอำนาจมีการบีบบังคับ (Manifest Interest) เมื่อนั้นจะเป็นจุดเริ่มของการขัดแย้งระหว่างชั้นที่มีอำนาจไม่มีอำนาจ เมื่อมีความขัดแย้งระหว่างชนชั้น (Class Conflict) ผลของการขัดแย้งจะแบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ

1. ความขัดแย้งรากฐาน (Intensive Conflict) ซึ่งจะเพิ่มขึ้นหรือลดลงแล้วแต่ความแตกต่างระหว่างชั้นว่าจะขัดแย้งเพียงไร ถ้ามีความขัดแย้งก็จะมีอัตราความขัดแย้งสูง ถ้าหากมีปริมาณกลุ่มย่อย ๆ มาก ย่อมจะลดอัตราความขัดแย้ง รวมทั้งโอกาสในการเปลี่ยนแปลงฐานะ

2. ความขัดแย้งรุนแรง (Violence Conflict) ซึ่งอัตราของความขัดแย้งชนิดนี้จะมากน้อยก็แล้วแต่ปริมาณของกลุ่มย่อยว่าจะสามารถรวบรวมกันได้หรือไม่ ถ้าหากรวมกันได้ก็รุนแรงมากขึ้น หรือเมื่อมีการปรับแก้ระบบรางวัลการลงโทษแก่กลุ่มที่ถูกปกครอง ก็ย่อมจะลดอัตราการขัดแย้งหรือเมื่อสามารถควบคุมการขัดแย้งอย่างมีประสิทธิภาพ การขัดแย้งอย่างรุนแรงนี้ถ้าไม่สามารถควบคุมได้ ย่อมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลัน (Suddenness of Structure Change) อาจจะมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตัวบุคคลผู้ปกครองได้

การจัดการความขัดแย้ง

ในการศึกษาถึงแนวทางในการจัดการความขัดแย้งในสังคมนั้นมีนักวิชาการได้เสนอแนวทางในการจัดการแก้ไขปัญหความขัดแย้งดังกล่าวไว้ในหลายลักษณะ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้ง จากการศึกษาในเบื้องต้นพบว่า มีนักคิดทางตะวันตกหลายท่านที่ได้ให้คำนิยามนำเสนอแง่มุมที่เกี่ยวข้องกับสาระสำคัญของความขัดแย้ง ดังจะแยกนำเสนอ ดังนี้

การศึกษาของยีน ชาร์ป (Gene Sharp) ได้นำเสนอหลักการสันติวิธี ไว้ 3 ประเด็น คือ (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2529 : 113-122)

1. การประท้วงหรือชักจูงโดยไม่ใช้ความรุนแรง เป็นวิธีการในเชิงสัญลักษณ์ที่มีจุดหมายเพื่อชักจูงฝ่ายตรงข้ามหรือคนอื่น ๆ ให้มาเห็นด้วยกับฝ่ายตนหรือเพื่อแสดงให้เห็นถึงความไม่พอใจของกลุ่ม เช่น การชุมนุมเดินขบวน การเสียดสี ล้อเลียน การส่งจดหมายเปิดผนึก

2. การไม่ให้ความร่วมมือ วิธีการนี้อาจแบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ 3 กลุ่มคือ

2.1 การไม่ให้ความร่วมมือทางสังคม คือการปฏิเสธที่จะมีความสัมพันธ์ทางสังคมตามปกติกับบุคคลที่มุ่งจะคัดค้าน การระงับกิจกรรมทางศาสนา คือบุคลากรทางศาสนาหยุดทำพิธีทางศาสนาแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือบางที่ที่ไม่ใช้วิธีการร่วมมือกับกิจกรรมประเพณีสถาบันสังคม บางกลุ่มใช้วิธีอพยพออกเพื่อประท้วง อันเป็นการแสดงออกถึงการไม่รับอำนาจของสถาบันทางการเมืองโดยสิ้นเชิง

2.2 การไม่ให้ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ เป็นการหยุดยั้งหรือปฏิเสธที่มีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจอย่างเฉพาะเจาะจง อาจแบ่งแยกออกได้เป็นสองกลุ่มหลักคือ การคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจนัดหยุดงาน

2.3 การไม่ให้ความร่วมมือทางการเมือง เป็นการปฏิบัติที่จะไม่เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบที่เคยมีภายใต้สภาพการณ์เป็นจริง ในทางปฏิบัติจะต้องมีประชาชนจำนวนมากเข้าร่วมด้วย การไม่ให้ความร่วมมือทางการเมืองนี้อาจปฏิบัติโดยเจ้าหน้าที่รัฐบาลหรือแม้แต่โดยรัฐบาลเอง ความสำคัญของความไม่ร่วมมือทางการเมืองจะเพิ่มขึ้นตามจำนวนของผู้คนที่เข้าร่วม การไม่ให้ความร่วมมือทางการเมืองมีหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับสถานการณ์ เช่น การปฏิเสธที่จะช่วยเหลือกองกำลังของรัฐ การคว่ำบาตรการเลือกตั้ง เป็นต้น

3. การแทรกแซงโดยไม่ใช้ความรุนแรง วิธีการประเภทนี้แตกต่างจากสองประเภทแรกตรงที่วิธีการนี้เป็นการเข้าแทรกแซงเข้าไปในสถานการณ์ ซึ่งสามารถให้ผลได้ในแง่บวกแ่ลอบอาจจะแยกสลายหรือแม้แต่ทำลายแบบแผนพฤติกรรมที่มีอยู่ นโยบาย ความสัมพันธ์หรือสถาบันที่ควรคัดค้าน วิธีการประเภทนี้บางครั้งก็ก่อให้เกิดแบบพฤติกรรมหรือสถาบันใหม่ที่ประชาชนพอใจ วิธีการแทรกแซงโดยไม่ใช้ความรุนแรงนี้อาจเป็นการมุ่งแทรกแซงทางจิตวิทยาทางกายภาพ ทางสังคม

เศรษฐกิจหรือการเมืองได้ เช่น อาจหมายถึงการอดอาหารประท้วง การนั่งยึดเชื้อ การขวางกั้น พาหนะกีดขวางทางเดิน การยึดพื้นที่ก่อสร้าง เป็นต้น

ขณะที่การศึกษาของมาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์ ได้เสนอสันติวิธีหรือปฏิบัติการไร้ความรุนแรง เริ่มต้นด้วยวิธีการคว่ำบาตร ประท้วง เมื่อมีการประท้วงเขามักจะชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของความรักเสมอ แม้จะต้องเผชิญหน้ากับความเคียดแค้นชิงชังก็ตาม โดยได้ย้ำให้เห็นว่า เราไม่ต้องการความขมขื่นเป็นอันขาด ถ้าเราปล่อยตัวให้อยู่ในความเกลียดชังแล้ว ยุคใหม่ก็จะเข้ร่อยเค็ม เราต้องเผชิญกับความเกลียดชังด้วยความรัก การใช้กำลังบังคับด้วยแรงใจ ซึ่งจากการวิเคราะห์ถึงแรงจูงใจในการใช้สันติวิธีด้วยการประท้วงนั้น เขาได้รับอิทธิพลมาจากการปฏิบัติการสันติวิธีหรือหิงสาของมหาตมะ คานธีที่พยายามจะแสดงให้เห็นด้วยการเอาวิญญาณของตนมาเผชิญกับทรราชโดยไม่ยอมแพ้หรืออ่อนแอต่ออุปสรรคที่จะเกิดขึ้น ซึ่งมาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์ ก็ได้แสดงให้เห็นถึงแง่มุมที่สอดคล้องกับแนวคิดของมหาตมะคานธีที่ว่า สันติวิธีไม่ใช่สัญลักษณ์ของความอ่อนแอหรือความขลาดกลัวดังที่พระเยซูได้แสดงให้เห็นว่า การยืนหยัดในสันติวิธีเปลี่ยนความอ่อนแอไปสู่ความเข้มแข็งก่อให้เกิดความกล้าหาญเมื่อเผชิญกับอันตราย

ในการทำงานเดียวกัน โยฮัน กัลดุง ได้นำเสนอทางเลือกใหม่ ให้กับสังคม คือสิ่งที่เรียกว่า สันติภาพเชิงโครงสร้าง โดยได้ตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับการสร้างสันติภาพไว้ว่า

1. สันติภาพไม่ได้เป็นเพียงสันติภาพในระหว่างประเทศหรือรัฐชาติเท่านั้น แต่หมายถึงสันติภาพในสังคม สันติภาพระหว่างภายในตัวมนุษย์ สันติภาพระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เป็นสันติภาพที่ครอบคลุมทั้งธรรมชาติ มนุษย์ สังคมโลก กัลดุงมองว่าทั้งหมดนี้จะสามารถอยู่รวมกันได้อย่างสันติได้ภายใต้เงื่อนไข 2 ประการ คือ ความหลากหลาย (ในส่วนต่าง ๆ ของความสัมพันธ์ตัวผู้กระทำ) การพึ่งพาอาศัยระหว่างกัน (Symbiosis)
2. ความหลากหลายการพึ่งพาในธรรมชาตินำมาซึ่งความสมดุลทางนิเวศสิ่งนี้ทำให้เกิดการสร้างสรรค์ ทำให้เกิดสังคมพหุนิยมทำให้เกิดการอยู่รวมกันอย่างสันติ
3. การพึ่งพากันกันในธรรมชาติเป็นการพึ่งพาในแนวนอนไม่ใช่การพึ่งพาในแนวตั้ง ไม่ใช่การพึ่งพาของผู้อ่อนแอต่อผู้แข็งแรงกว่า ดังนั้นจึงไม่เกิดการครอบงำของผู้แข็งแรงต่อผู้ที่อ่อนแอกว่า

ประเด็นของการตอบโจทยที่ว่า “ทำไมจึงต้องใช้สันติวิธี” เมื่อวิเคราะห์จากปัจจัยต่าง ๆ ภายนอกด้านแล้ว คำตอบที่พบในเบื้องต้นมีอย่างน้อย 7 ประการ กล่าวคือ

1. สันติวิธีเป็นวิธีที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรม วิธีการนี้เป็นคู่มือเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาความเป็นมนุษย์ เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาจิตใจมนุษย์ แก้ปัญหาแบบมนุษย์ด้วยตัวมนุษย์เอง แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ การที่คนเข้าใจศีลธรรมต่างกันหลายรูปแบบ ทำให้เกิดการตีความเพื่อสนองตอบ

ตัวเอง อย่างไรก็ตาม เมื่อมองคำว่า “ศีลธรรม” ในมิติของศาสนาย่อมเป็นการง่ายที่จะแสวงหา “จุดร่วม” ที่คล้ายคลึงกันได้

2. การจัดการความขัดแย้งแบบสันติวิธี นอกจากเป็นวิธีการที่สอดคล้องกับมนุษยชาติแล้ว ยังเป็นวิธีการที่สร้างพื้นฐานของความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างประชาชนในกลุ่มต่าง ๆ เพราะความเข้าใจ เห็นใจกันเป็นวิธีการป้องกันต่อสู้กับภัยในด้านต่าง ๆ ที่อาจจะมาสู่ประเทศชาติด้วย (มารค ตามไท. 2542 : 65-66)

3. สันติวิธีเป็นวิธีเดียวที่สนับสนุนประชาธิปไตย โดยเฉพาะประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) ดังที่นักคิดบางท่านได้นำเสนอว่า ประชาธิปไตยเป็นวิธีส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคคลกลุ่มต่าง ๆ เพื่อหาแนวทางแก้ไขความขัดแย้งแทนการใช้ความรุนแรง กระบวนการประชาธิปไตยนำมาสู่การส่งเสริมสันติวิธีในชาติระหว่างชาติได้ ประชาธิปไตยเปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพ มีการลงคะแนนเสียงโดยเท่าเทียมกัน มีการสร้างความเข้าใจร่วมกัน มีการควบคุมทางนโยบาย ประชาธิปไตยนำมาสู่การหลีกเลี่ยงทรราชย์ การมีสิทธิเสรีภาพ มีการแสดงความคิดเห็นของตนเอง มีความอิสระทางความคิด มีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ปกป้องความสนใจส่วนบุคคล มีความเท่าเทียมกันทางการเมืองประชาธิปไตยนำมาสู่การแสวงหาเสรีภาพ ความเจริญ

ฉะนั้นทั้งสันติวิธีประชาธิปไตย จึงมีความสัมพันธ์เกี่ยวพันกัน ถ้าพัฒนาประชาธิปไตยได้มาก โอกาสที่สันติวิธีสัมฤทธิ์ได้มากมีโอกาสประสบความสำเร็จ เมื่อสันติวิธีทำงานได้สำเร็จ ประชาธิปไตยต้องได้รับการเกื้อหนุนหรือสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมิติของความเท่าเทียมหรือความเสมอภาค เพราะหากคุณสมบัติเช่นนี้เกิดขึ้นในสังคมได้ คนในสังคมสามารถยอมรับความแตกต่างในมิติต่าง ๆ ได้ เช่น ความคิดเห็น ชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา เป็นต้น ซึ่งหลักการเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่เกื้อหนุนสันติวิธีทั้งสิ้น

4. สันติวิธีเป็นวิธีสนับสนุนกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุก ๆ กลุ่ม ฉะนั้นการที่ทำให้สังคมเกิดสันติสุขได้นั้น จำเป็นต้องดึงทุกคนในสังคมที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามาหาทางออกร่วมกัน (Inclusive Society) ไม่ใช่ผลักผู้มีส่วนได้ส่วนเสียออกไป (Exclusive Society) (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. 2547 : 18) ดังที่ประเวศ วะสีกล่าวว่า ควรทำให้สังคมนี้ให้เป็นสังคมานุภาพ ซึ่งสังคมานุภาพนั้น เกิดขึ้นมาได้จากหลายสาเหตุ บางครั้งเริ่มต้นขึ้นมาจากการพยายามหาทางแก้ปัญหา ร่วมกันในเรื่องที่นำมาซึ่งความทุกข์ อาจเริ่มจากความทุกข์ของปัจเจกชนพัฒนาไปสู่การร่วมกันกับ คนที่มีความทุกข์อย่างเดียวกันพยายามค้นหาทางออกพร้อม ๆ กัน โดยการร่วมคิด ร่วมริเริ่ม ร่วมวางแผนดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมรับผลประโยชน์ ร่วมตรวจสอบ ซึ่งการร่วมทุกข์นี้ในทางพุทธศาสนาถือว่าจะทำให้ความรู้สึกร่วมกันนั้นน้อยลง ที่สำคัญการร่วมทุกข์ทำให้ได้มีการปรับทุกข์ ได้รับการปรึกษาหารือกันจากหน้ากลายเป็นเบา

5. สันติวิธีเป็นวิธีเดียวที่สนับสนุนการคิด การปฏิบัติการในการจัดการความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรงทุกรูปแบบ ทั้งทางร่างกาย ทางเพศ ทางจิตใจ ทางเศรษฐกิจสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการไม่ใช้ความรุนแรงดังกล่าวนี้ ประกอบไปด้วย “ความเป็นธรรม” ทั้งในแง่ของความยุติธรรม ความเที่ยงธรรม การยกย่องให้เกียรติมนุษย์ในสถานะของเพื่อนร่วมโลกคนหนึ่งซึ่งรักสุขเกลียดกลัวความทุกข์เช่นเดียวกัน

6. สันติวิธีเป็นวิธีการที่น่าจะมีการสูญเสียน้อยที่สุด ทั้งระยะสั้นระยะยาว ทั้งรูปธรรมนามธรรม ผิดกับการใช้ความรุนแรง ซึ่งทุกฝ่ายอ้างว่าเป็นวิธีการสุดท้าย ซึ่งบางกรณีสามารถบรรลุผลในระยะสั้นเป็นรูปธรรมชัดเจน แต่หากความขัดแย้งดำรงอยู่เพียงแต่ถูกกดไว้ โอกาสที่จะทำให้เกิดความรุนแรงในระยะยาวย่อมมีอยู่ ส่วนในทางนามธรรม เช่น ความเข้าใจอันดีความสามัคคีปรองดองนั้นย่อมเกิดขึ้นได้ยากด้วยวิถีความรุนแรง (โคทม อริยา. 2546 : 23-25)

7. ในขณะที่สังคมมีความสับสนซับซ้อน (Chaos) เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นมาจะมีแนวโน้มไปสู่ความรุนแรงได้ง่าย สันติวิธีจะเข้ามามีบทบาททำหน้าที่ในการประสานร่องรอยความขัดแย้งเหล่านั้น เพื่อให้สังคมไทยได้ปรับกระบวนทัศน์ (Paradigm shift) จากวิถีเดิมที่ใช้อำนาจเข้าไปแก้ไข ปัญหาแบบสังคมโบราณซึ่งใช้ไม่ได้แล้วในสังคมปัจจุบัน ไปสู่กระบวนการทางสังคมที่เน้นการเข้ามามีส่วนร่วมกันคิด ร่วมกันทำ เรียกว่า วิธีการอารยะ (Civilize) หรือความเป็นอารยะ (Civility) กล่าวคือ เป็นการพัฒนาจากสังคมเดิมไปสู่แนวทางสันติวิธี (ประเวศ วะสี. 2545 : 1 - 12)

กล่าวโดยสรุปแล้ว สันติวิธี นอกจากเป็นวิธีที่เต็มไปด้วยความเป็นธรรมแล้ว ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น สิ่งที่สามารถเป็นฐานรองรับการพัฒนาประชาธิปไตยคือ กระบวนการที่ว่าด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุก ๆ กลุ่มของสังคม ซึ่งหัวใจสำคัญของการมีส่วนร่วมคือ การทะลายนคลายความเป็นอัตลักษณ์ยอมรับในความแตกต่างของมนุษย์แต่ละคน อันเป็นการส่งเสริมยอมรับในศักยภาพของมนุษย์ โดยมนุษย์เพื่อมนุษย์เอง

แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน

หากจะพิจารณาประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชนแล้วนั้น ผู้วิจัยพบว่า กฎบัตรสหประชาชาติ อันเป็นที่มาของการจัดทำปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนมิได้ให้คำจำกัดความของคำว่า สิทธิมนุษยชนเอาไว้ แต่พระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับคำว่า สิทธิมนุษยชน หมายความว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคของบุคคลที่ได้รับการรับรองหรือคุ้มครอง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยหรือตามกฎหมายไทย หรือตามสนธิสัญญาที่ประเทศไทยมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม ซึ่งประเด็นหลัก

ของข้อกฎหมายนี้สอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights (UDHR) เช่น ข้อที่ 1) เกี่ยวกับหลักการของสิทธิมนุษยชนคือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคความเป็นพี่น้องว่า มนุษย์ทั้งหลายเกิดมามีอิสระเสมอภาคกันในเกียรติศักดิ์สิทธิ ต่างมีเหตุผลมโนธรรมควรปฏิบัติต่อกันด้วยเจตนารมณ์แห่งการศรัทธา ประเด็นก็คือ เพราะเหตุใด เราจึงต้องเคารพหรือยึดมั่นในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคของบุคคล การเคารพในสิ่งเหล่านี้เกี่ยวข้องกับการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีอย่างไร (ประเวศ วะสี. 2545 : 6 - 7) ได้ตอบคำถามนี้ไว้อย่างน่าสนใจว่า

1. การเคารพในความเป็นเพื่อนมนุษย์ระหว่างกัน ทำให้สามารถแสวงหาข้อตกลงร่วมกันได้
2. การยึดมั่นความเสมอภาคของความเป็นมนุษย์ โดยนำเสนอหรือรับรู้ข้อมูลข่าวสารอย่างเท่าเทียมกันจะทำให้กระบวนการเจรจาสามารถเดินต่อไปได้หรืออาจจะประสบความสำเร็จ
3. การยึดมั่นในความเสมอภาค ทำให้คู่กรณีไม่สร้างอุบายเพื่อเอาเปรียบ (Trick) อันนำไปสู่การให้คำสัญญาลอย ๆ ซึ่งอาจจะเป็นการสร้างปัญหาในอนาคตได้
4. การเคารพยึดมั่นในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาคจะทำให้เกิดผลดีต่อทุกฝ่าย เพราะเป็นการเพิ่มพูนปัญญา จิตใจ การพัฒนาการอยู่ร่วมกันให้มีความสุขมากขึ้น

ประเด็นที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งที่ผู้วิจัยมองว่า การยึดมั่น เคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ นั้นก่อให้เกิดผลเชิงบวกต่อการเคารพยอมรับความหลากหลาย ความแตกต่าง (The Recognition of Pluralism and Differences) เหตุผลก็เพราะว่าโลกยุคปัจจุบันนี้เป็นโลกแห่งความแตกต่าง (Difference's World) เป็นโลกแบบพหุนิยม (Pluralism) ไม่ว่าจะเป็นความแตกต่าง หลากหลายทางด้านชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม ชีวทัศน์ โลกทัศน์ อุดมการณ์การเมือง วิถีชีวิต เป็นต้น ปัญหาก็คือ มนุษย์จะดำรงความเป็นอัตลักษณ์หรือความเป็นเอกภาพ อยู่ท่ามกลางความเป็นพหุภาพได้อย่างไร จึงไม่ทำให้สูญเสียความเป็นอัตลักษณ์หรือเอกภาพของตัวเอง

คำตอบคือ จำเป็นที่มนุษย์บางคนต้องเปิดกว้างในการที่จะยอมรับความหลากหลายความแตกต่างมากยิ่งขึ้น ซึ่งการยอมรับมิได้หมายความว่า มนุษย์ต้องเชื่อตามเปลี่ยนแปลงทัศนคติของตัวเอง หากแต่หมายถึงการเปิดใจกว้าง เพื่อที่จะศึกษาวิเคราะห์ความแตกต่างความหลากหลายที่เกิดขึ้นในสังคมอื่น ๆ หรือมิติอื่น ๆ ซึ่งฐานรองรับการเปิดกว้างก็คือ ความเคารพในความคิดเห็น การแสดงออก ความเชื่อ เป็นต้น

จะเห็นว่า การที่ปัจเจกบุคคลบางคนหรือบางกลุ่มพยายามล้อมคอกหรือล้อมกรอบของตัวเองอยู่ในฐานที่มั่น โดยการงดปิดรับสิ่งอื่น ๆ เพื่อศึกษารู้เท่าทัน ปัญหาก็คือการแสดงออกในลักษณะดังกล่าวอาจจะดูประหนึ่งว่าพยายามที่รักษาเอกภาพของกลุ่มหรืออัตลักษณ์ของตัวเองหรือกลุ่มมั่นคงขึ้นดำรงสถานะอยู่ได้ แต่ผลเสียที่จะเกิดขึ้นก็มีเช่นกัน เพราะอาจจะเป็นช่องทางให้ตัวเอง

หรือกลุ่มตัวเองยึดมั่นในอัตลักษณ์ของตัวเองเท่านั้น ส่งผลต่อเนื่องไปสู่การมองว่า ความคิด ความเชื่อของตัวเองเท่านั้นถูกต้อง ส่วนแนวคิดหรือความเชื่อของคนอื่น ๆ ไร้สาระหรือไม่มีคุณค่า ดังถ้อยคำที่ว่า ยึดมั่นในความไม่ยึดมั่นหรือยึดมั่นในความยึดมั่นก็ได้

ดังนั้น บางครั้งการดำรงอยู่ให้ได้ของมนุษย์บางคน อาจจะไม่จำเป็นหรือไม่มีเป้าหมายเพื่อบึ่งไปที่สิ่งอื่นหรือคนอื่น ๆ แต่เป็นการดำรงอยู่เพื่อตัวเอง ปัญหาก็คือ หากสังคมหรือคนอื่นอยู่ไม่ได้ เขาจะอยู่รอดได้อย่างไร ฉะนั้นด้วยสถานการณ์ดังกล่าว จึงมีความจำเป็นที่มนุษย์บางคนหรือบางสังคมต้องทำหน้าที่หรือมีส่วนสำคัญในการรักษาหมู่ใหญ่เอาไว้ เพราะการเห็นแก่คนอื่นหรือสิ่งอื่นนั้น มีผลต่อเนื่องถึงการอยู่รอดของตัวเองด้วย นี่จึงเป็นที่มาของการนำเสนอวลีสำคัญของผู้ทบทวนทฤษฎีที่ว่า การที่เราต้องรักคนอื่น เพราะเราอยู่คนเดียวในโลกนี้ไม่ได้

แนวคิดสิทธิของสัตว์

แนวความคิดว่าด้วยสิทธิสัตว์ถือได้ว่าเป็นแนวความคิดสมัยใหม่ จึงก่อให้เกิดคำถามตามมาว่าแนวความคิดดังกล่าวนี้มีปรากฏในหลักเบญจศีล-เบญจธรรมหรือไม่ แนวความคิดดังกล่าวนี้สอดคล้องกับแนวความคิดว่าด้วยสิทธิสัตว์ที่นักสิทธิสัตว์ทั้งหลายนำเสนอเพื่อปกป้องสัตว์ในปัจจุบันหรือไม่อย่างไร ซึ่งมีเป็นประเด็นสำคัญดังนี้

แนวความคิดว่าด้วยสิทธิสัตว์ทางตะวันตก ความห่วงใยต่อสัตว์อื่นนอกจากมนุษย์มีปรากฏมานานแล้วในเกือบทุกสังคม ทั้งในสังคมตะวันตกมิใช่ตะวันตก ทั้งในสังคมโบราณมิใช่สังคมโบราณ เพียงแต่ความห่วงใยเหล่านี้ยังไม่ปรากฏเป็นรูปเป็นร่างที่ชัดเจนอย่างในปัจจุบัน ส่วนที่ก่อกำเนิดเป็นรูปร่างขึ้น เป็นองค์กร บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ชัดเจนในทางตะวันตก เริ่มต้นเมื่อมีการก่อตั้ง “ราชสมาคมเพื่อการพิทักษ์สัตว์” (Royal Society for the Protection of Animals) ในประเทศอังกฤษช่วงศตวรรษที่ 19 ทศนะที่มีชื่อเสียงของ เฮนรี ซอลต์ (Henry Salt) ชาวอังกฤษ (ค.ศ. 1851-1939) ตลอดจนถึง ปีเตอร์ ซิงเกอร์ (Peter Singer) นักสิทธิสัตว์คนอื่น ๆ ในยุคต่อมาจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นจึงมีหลักฐานแสดงถึงความสนใจในการปฏิบัติต่อสัตว์อย่างมีมนุษยธรรมในโลกตะวันตก ซึ่งมีแนวคิดพื้นฐานดังนี้ (อำนาจ ยอดทอง, 2555 : 279-295)

แก่นความคิดหลักที่สำคัญที่สุดในงานเขียนว่าด้วยสิทธิสัตว์ร่วมสมัย ซึ่งเป็นความสนใจของนักสิทธิสัตว์ทั้งหลายก็คือ การวิพากษ์วิจารณ์สัมมนุษย์ที่ถือว่าตนเองเหนือกว่าบรรดาสัตว์ทั้งปวงในโลกนี้ ทำให้มนุษย์เหยียดต่อเผ่าพันธุ์อื่น ถือว่าเผ่าพันธุ์มนุษย์สามารถปฏิบัติต่อเผ่าพันธุ์อื่นอย่างไรก็ได้ เพราะมนุษย์มีอำนาจเจตจำนงที่จะทำเช่นนั้น นิสัยของมนุษย์เช่นนี้รู้จักกันในนาม “เผ่าพันธุ์นิยม” (Speciesism) ปีเตอร์ ซิงเกอร์ (Peter Singer) นักสิทธิสัตว์ร่วมสมัยที่มีชื่อเสียงที่สุดคนหนึ่งให้คำนิยามไว้ว่า “เผ่าพันธุ์นิยม คือ อคติหรือท่าที ที่เอนเอียงสู่ผลประโยชน์ของสมาชิกใน

เผ่าพันธุ์ตนเอง ต่อต้านผลประโยชน์ของเผ่าพันธุ์อื่น” เมื่อมนุษย์มีคบอดเพราะเผ่าพันธุ์นิยม มนุษย์จึงรับเอาท่าทีหยิ่งยโสต่อสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ทั้งหมด ปฏิบัติต่อสิ่งอื่นอย่างไม่ใส่ใจอย่างคุณแคลน เผ่าพันธุ์นิยมยอมให้หรือสนับสนุนให้มนุษย์ถือสัตว์อื่นว่าเป็นวัตถุเพื่อการใช้ การทารุณ หรือเพื่อความบันเทิงของมนุษย์เป็นการสำคัญ เผ่าพันธุ์นิยมทำให้เกิดสนับสนุนความไม่สะอึกสะเทือนต่อความทุกข์ความเจ็บปวดของสิ่งมีชีวิตที่ไม่ใช่มนุษย์ เผ่าพันธุ์นิยมสนับสนุนความเห็นที่ว่า มนุษย์ต่างจากเผ่าพันธุ์อื่นทั้งหลายทั้งปวง ความแตกต่างนั้นสำคัญเป็นตัวชี้ขาดอย่างเบ็ดเสร็จเกี่ยวกับลักษณะของเราของสัตว์อื่น

แนวความคิดลักษณะนี้นักนิเวศวิทยาเชิงลึก (Deep Ecology) เช่น อาร์น แนสส์ (Arne Naess) ถือว่า เป็นทัศนะที่ยึดถือมนุษย์เป็นศูนย์กลาง คือ มองชีวิตรูปแบบอื่นที่ไม่ใช่มนุษย์อยู่บนฐานที่เป็นประโยชน์ตน ซึ่งแนวความคิดลักษณะเช่นนี้เป็นแนวความคิดหลักทางอภิปรัชญาจริยศาสตร์กระแสหลักที่พัฒนามานับแต่สมัยกรีกโบราณ เช่น โสเครตีส (Socrates) เพลโต (Plato) อริสโตเติล (Aristotle) พวกเอปิคิวเรียน (Epicurean) ศาสนายิวศาสนาคริสต์ ตลอดจนแนวความคิดทางปรัชญาวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ที่ได้รับอิทธิพลจากเบคอน (Francis Bacon) เดส์การ์ตส์ (René Descartes) เป็นต้น ล้วนแสดงเป็นนัยยะบอกให้เห็นถึงความสำคัญของมนุษย์ทั้งสิ้น เมื่อระบบปรัชญาเดิม ซึ่งเป็นแนวความคิดพื้นฐานของศาสตร์ต่าง ๆ ถูกพัฒนามาโดยมีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง ทำให้มนุษย์เกิดความสำคัญยิ่งทะนงในเผ่าพันธุ์ความเป็นมนุษย์ในตนเองมากยิ่งขึ้น จนละเลยต่อธรรมชาติแวดล้อมอื่น ๆ โดยเฉพาะสัตว์ ทำให้สัตว์ต่าง ๆ ถูกฆ่าด้วยเหตุผลต่างๆ ของมนุษย์ เช่น เพื่อเป็นเกมส์กีฬา เพื่อพักผ่อน เพื่ออาหาร เพื่อยาบำรุงร่างกาย เป็นต้น จึงทำให้มนุษย์ดำรงอยู่อย่างแยกคุณค่าตนเองออกสูงจากบรรดาสัตว์ทั้งหลายอย่างสิ้นเชิง

การนำเสนอแนวความคิดว่าด้วยสิทธิสัตว์ในที่นี้เป็นการนำเสนอเฉพาะประเด็นสำคัญที่บรรดานักสิทธิสัตว์ทั้งหลายมักจะยกขึ้นมาเพื่ออ้างถึงสิทธิที่สัตว์ควรจะมี ควรได้รับการปฏิบัติอย่างไรเพื่อนร่วมโลก ไม่ใช่ในฐานะบางสิ่งบางอย่างที่ขึ้นอยู่กับว่ามนุษย์จะอย่างไรก็ได้ ซึ่งโดยทั่วไปจะมีประเด็นสำคัญที่มักถูกนำมาอ้างเพื่อสนับสนุนสิทธิของสัตว์ 4 ประการ คือ

1. มนุษย์เป็นสัตว์ประเภทหนึ่งที่มีวิวัฒนาการมาจากสัตว์ ในแง่นี้มนุษย์จึงอยู่ในฐานะเป็นญาติกับสัตว์อื่นๆ ไม่ใช่เป็นนาย คำอธิบายที่พบทั่วไป มีประสิทธิภาพมากที่สุดที่เสนอโดยนักสนับสนุนสิทธิสัตว์เพื่อต่อต้านกับเผ่าพันธุ์นิยมนั้นล้วนเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่ว่า “มนุษย์โดยพื้นฐานแล้วก็คือสัตว์” ดังที่คาร์วิน (Charles Darwin) กล่าวว่า “มนุษย์ถูกสร้างมาจากสัตว์” แนวคิดแบบนี้ทำให้มนุษย์ลดความหยิ่งยโสในตนเองลง ลดแนวความคิดที่ว่า มนุษย์เป็นนายเหนือธรรมชาติสัตว์อื่น ลดฐานะของมนุษย์ให้อยู่ในฐานะเพื่อนร่วมโลก ที่สำคัญการที่ คาร์วิน ชี้ว่า “มนุษย์มีวิวัฒนาการมาจากสัตว์” เป็นการแสดงนัยยะให้เห็นว่ามนุษย์อยู่ในฐานะเป็น “ญาติ” กับสัตว์อื่น ๆ (ในสายวิวัฒนาการเดียวกัน) ทำให้มนุษย์กับสัตว์มีฐานะเท่าเทียมกันเสมอภาคกันตามธรรมชาติ โดยเฉพาะ

สิทธิขั้นพื้นฐานในการที่จะมีชีวิตอยู่ตามสถานะสภาพของตนเอง ชีวิตทุกชีวิตจึงมีความศักดิ์สิทธิ์เท่าเทียมกัน ไม่เฉพาะแต่ชีวิตมนุษย์เท่านั้น ดังนั้นพื้นฐานการปฏิบัติต่อสัตว์อย่างเป็นธรรมเที่ยงธรรม คือ การเคารพชีวิตทั้งหมดว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีคุณค่าในตัวเอง ซอลต์ กล่าวว่า “มิใช่ชีวิตมนุษย์แต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้นที่น่ารักใคร่ ศักดิ์สิทธิ์ แต่รวมถึงชีวิตที่บริสุทธิ์สวยงามทั้งปวงด้วย สาธารณรัฐอันยิ่งใหญ่ของอนาคตจะไม่จำกัดความดีงามของตนเองไว้ที่มนุษย์”

2. แม้มนุษย์จะเหนือกว่าสัตว์อื่นด้านภาษาเหตุผลก็ตาม แต่สิ่งนี้ก็ไม่ได้หมายความว่ามนุษย์มีสิทธิที่จะทำลายชีวิตหรือทารุณกรรมสัตว์อื่นตามใจชอบได้ ประเด็นนี้ถึงแม้ว่านักสิทธิสัตว์จะให้ความสำคัญกับมนุษย์สัตว์ว่าควรมีสิทธิในชีวิตเท่าเทียมกันนั้น แต่มิได้หมายความว่านักสิทธิสัตว์จะไม่ยอมรับว่ามนุษย์มีคุณลักษณะบางอย่างที่แตกต่างจากสัตว์ เพียงแต่คุณลักษณะเหล่านี้เป็นเพียงศักยภาพหรือความสามารถที่แตกต่างกันเท่านั้น ความแตกต่างนี้นักสิทธิสัตว์เห็นว่าไม่ควรเป็นเหตุผลที่สนับสนุนให้มนุษย์กระทำการบางอย่างต่อชีวิตสัตว์อื่นได้ตามใจชอบ อะไรบางอย่างที่มนุษย์มักจะอ้างถึงสิทธิที่ตนเองควรมีเหนือกว่าบรรดาสัตว์อื่นๆ ซึ่งนักต่อต้านสิทธิสัตว์มักจะยกขึ้นมาอ้าง ก็คือ “เหตุผลภาษา” ในประเด็นนี้ ซิงเกอร์ เห็นว่า “การอ้างถึงการมีเหตุผลหรือภาษาเป็นเงื่อนไขจำเป็นของสิทธิธรรมชาติ ตามที่ผู้ต่อต้านสิทธิสัตว์มักจะอ้างนั้นเป็นเรื่องเหลวไหล การขาดการมีเหตุผลหรือภาษา ไม่ได้หมายความว่าสิ่ง ๆ หนึ่งจะไม่ทุกข์ทรมานหรือไม่มีผลประโยชน์ คุณสมบัติของมนุษย์เหล่านี้ไม่เป็นประเด็นในกรณีสิทธิสัตว์ พอ ๆ กับที่สีผิว อตลัษณ์ทางเพศหรือชาติพันธุ์ไม่ใช่ประเด็นในการที่มนุษย์คนหนึ่งจะขูดรีดประโยชน์จากมนุษย์คนอื่น เนื่องจากเป็นที่ชัดเจนว่า สัตว์รับรู้ความเจ็บปวด แสงหาความพึงพอใจ การกระทำของมนุษย์ต่อสัตว์จึงมีความเกี่ยวข้องในทางศีลธรรมอย่างชัดเจน ในทางตรรกะแล้ว ควรนำไปสู่การยอมรับสิทธิตามธรรมชาติของสัตว์” ดังนั้น นักสิทธิสัตว์จึงถือว่า เพียงเพราะการที่ชีวิตหนึ่งถูกถือว่าต่ำกว่าอีกชีวิตหนึ่งในลำดับขั้นอะไรสักอย่าง ไม่ได้ให้สิทธิแก่ชีวิตที่ถือว่าตนสูงกว่าในการขูดรีดประโยชน์ทรมานหรือฆ่าชีวิตนั้น การปฏิบัติต่อชีวิตอื่นอย่างมีมนุษยธรรมนั้นเป็นสิ่งที่เหมาะสมเมื่อพบว่าชีวิตหนึ่งสามารถรับรู้ความทุกข์ความเจ็บปวดเช่นเดียวกัน สัตว์ควรถูกมองว่ามีสิทธิบางประการที่จะมีชีวิตอยู่อย่างไม่ทุกข์ทรมาน ไม่ถูกทำร้ายหรือถูกทารุณ โดยผู้ที่เห็นว่าตนเองเหนือกว่า

3. การที่มนุษย์มีศักยภาพหรือความสามารถเหนือกว่าสัตว์อื่นในด้านใดด้านหนึ่งนี้จึงควรทำให้มนุษย์พัฒนาจริยธรรมของตนเองให้สูงขึ้น ขยายขอบเขตสิทธิครอบคลุมไปถึงสัตว์อื่น ๆ ด้วย มิใช่นำความสามารถมาอ้างความชอบธรรมในการที่ตนเองจะทำลายหรือทารุณกรรมชีวิตอื่น ๆ ได้ ถ้ามนุษย์เห็นว่าตนเองมีศักยภาพหรือความสามารถเหนือสิ่งใดแล้ว ตนสามารถทำลายชีวิตหรือทารุณกรรมสิ่งนั้นได้ นั่นคือ ความชอบธรรม เท่ากับแสดงว่า มนุษย์สามารถทำร้ายหรือฆ่ามนุษย์คนใด ๆ หรือสัตว์ใด ๆ ได้โดยชอบธรรมเช่นเดียวกันในเมื่อมนุษย์มีสิทธิในชีวิตตนเอง ควรเคารพสิทธิของ

ผู้อื่นที่มีความสามารถศักยภาพน้อยกว่าตนเอง เช่น คนแก่ เด็ก คนพิการ เป็นต้น แล้วทำไมจึงไม่ควรขยายสิทธิเหล่านี้ให้ไปถึงสัตว์ต่าง ๆ อีกด้วย ซอลต์กล่าวไว้น่าสนใจว่า “เผ่าพันธุ์มนุษย์กำลังอยู่ในระหว่างกระบวนการวิวัฒนาการทางศีลธรรม ในขณะที่กำลังจะบรรลุดีภาวะ ขอบเขตทางศีลธรรมจะค่อย ๆ ขยายกว้าง ลึกซึ่งมากขึ้น การปฏิเสธที่จะขยายสิทธิขั้นพื้นฐานให้ครอบคลุมสัตว์ เป็นการสร้างความเสื่อมทางศีลธรรมให้แก่ตนเอง การที่มนุษย์ยังคงทำร้ายก่ออันตรายแก่สัตว์เท่ากับเป็นการหยุดตัวเองไว้ในวัยเยาว์ทางศีลธรรมพันธุกรรมทางศีลธรรมเท่านั้น

4. มนุษย์สัตว์มีจิตใจเหมือนกัน คำว่า “มีจิตใจที่เหมือนกัน” หมายถึง มีจิตใจที่รักชีวิต รักความสุข เกลียดความทุกข์ แสวงหาความสุข หลีกหนีความทุกข์ ในประเด็นนี้ซอลต์เห็นว่า สัตว์ในฐานะที่มีความรู้สึก ที่สามารถรับรู้ความเจ็บความทุกข์ทรมาน มีสิทธิ (ในชีวิต) มากพอ ๆ กับมนุษย์ในการเป็นอิสระจากการกระทำที่ทารุณเจ็บปวด อีกทั้งซิงเกอร์ได้แสดงความเห็นในลักษณะเดียวกันนี้ว่า “ถ้าสิ่งมีชีวิตหนึ่งมีความรู้สึก มันสามารถรับรู้ความทุกข์ความสุข ดังนั้นเราจึงต้องยอมรับว่ามันมีผลประโยชน์ ผลประโยชน์เหล่านี้อาจถูกละเมิดได้ ตราบเท่าที่เรawangสิทธิของมนุษย์ไว้บนหลักของสมมติฐานเหมือนกันว่า มนุษย์มีผลประโยชน์ตามธรรมชาติที่ควรต้องได้รับการปกป้อง เราก็ควรจะขยายสิทธิให้กับสิ่งที่มีความรู้สึกที่มีไข่มนุษย์ด้วย ถ้าเรายอมรับว่า สัตว์สามารถมีความทุกข์ สามารถรับรู้ความเจ็บปวด สามารถขุ่นเคืองได้ในการบรรลุถึงผลประโยชน์ของตน เราจึงควรยอมรับว่าสัตว์มีสิทธิอย่างที่มีมนุษย์มี”

ดังนั้น จากแนวความคิดพื้นฐานเหล่านี้ทำให้องค์กรกลุ่มผู้พิทักษ์สิทธิสัตว์ได้ดำเนินการต่อต้านทุกรูปแบบต่อการกระทำที่โหดร้าย ทารุณ เป็นการทำลายชีวิตสัตว์ กลุ่มนี้กระจายกันทำหน้าที่นี้ครอบคลุมไปในเกือบทุกประเทศในโลกนี้

แนวคิดที่ว่าด้วยสิทธิสัตว์ในเบญจศีล-เบญจธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา หลักจริยธรรมขั้นพื้นฐานที่เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมของมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา ได้แก่ หลักเบญจศีล หลักเบญจธรรม ในที่นี้จะวิเคราะห์หลักการเหล่านี้ที่มีลักษณะสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าด้วยสิทธิสัตว์ที่บรรดานักสิทธิสัตว์ทั้งหลายอ้างถึงเพื่อปกป้องสัตว์ต่าง ๆ กล่าวคือ

1. หลักเบญจศีล หลักเบญจศีลที่เกี่ยวข้องกับสิทธิสัตว์คือศีลข้อที่ 1 “ปาณาติปาตา เวรมณี” แปลว่า เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์ จากเบญจศีลข้อนี้มีหลักการสำคัญที่สอดคล้องสนับสนุนสิทธิสัตว์ ดังนี้

1.1 ขอบเขตของสัตว์มีชีวิต (ปาณะ) ที่ได้รับการคุ้มครองในสิกขาบทนี้คือ มนุษย์ สัตว์เดรัจฉานทุกชนิด เนื่องจากคำว่า “สัตว์” ในสิกขาบทนี้ใช้คำภาษาบาลีว่า “ปาณะ” แปลว่า สัตว์มีชีวิตหรือสัตว์มีปราณหรือลมหายใจ โดยหมายเอามนุษย์สัตว์เดรัจฉานทุกชนิดที่หายใจที่มีชีวิตเป็นอยู่ ซึ่งหมายถึงทั้งมนุษย์ ทั้งเดรัจฉานทั่วไปที่ยังหายใจได้อยู่หรือยังมีชีวิตอยู่ไม่ว่าจะมี

ชีวิตอยู่ตั้งแต่อยู่ในครรภ์หรือในไข่ จนกระทั่งก่อนสิ้นลมหายใจ คือตายนั้นก็แสดงว่า สัตว์ที่เป็นข้อห้ามในสิกขาบทนี้คือมนุษย์สัตว์เดรัจฉานทุกชนิด ไม่ว่าจะบุคคลฆาตมนุษย์หรือสัตว์เดรัจฉานใด ๆ ก็ตามให้ถึงแก่ความตายย่อมถือว่าเป็นการกระทำปาณาติบาตเช่นเดียวกัน สิกขาบทนี้จึงให้ความสำคัญคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานในชีวิตของสัตว์มนุษย์เหมือนกันเท่าเทียมกัน การฆาตมนุษย์คนหนึ่งย่อมเป็นปาณาติบาต ในขณะที่เดียวกันการฆาตสัตว์ตัวหนึ่งก็เป็นปาณาติบาตเช่นเดียวกัน เห็นว่าหลักการนี้สอดคล้องสนับสนุนแนวคิดสิทธิสัตว์ข้อที่ 1) ถือว่า “มนุษย์เป็นสัตว์ประเภทหนึ่งที่มีวิวัฒนาการมาจากสัตว์ในแง่ที่มนุษย์จึงอยู่ในฐานะเป็นญาติกับสัตว์อื่น ๆ ไม่ใช่เป็นนาย”

1.2 เจตนารมณ์ของสิกขาบทนี้ถือเอาธรรมชาติของสัตว์มีชีวิตทุกชนิด ซึ่งรักชีวิต รักสุขเกลียดทุกข์ ไม่ต้องการให้ใครมาทำลายชีวิตตน ดังปรากฏใน เวฬุทวารายสูตร ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสแก่ชาวเวฬุทวารคามไว้ว่า

“พราหมณ์คหบดีทั้งหลาย... อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นดังนี้ว่า “เราอยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย รักสุขเกลียดทุกข์ ข้อที่บุคคลพึงปลงชีวิตเรา ผู้อยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย รักสุขเกลียดทุกข์นั้น ไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของเรา อนึ่ง ข้อที่เราพึงปลงชีวิตผู้อื่น ผู้อยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย รักสุขเกลียดทุกข์นั้น ก็ไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจแม้ของผู้อื่น สิ่งใดไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของเรา สิ่งนั้นก็ไม่ใช่ที่รัก ไม่ใช่ที่พอใจแม้ของผู้อื่น สิ่งใดไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของเรา เราจะนำสิ่งนั้น ไปผูกมัดกับผู้อื่นได้อย่างไร”

อริยสาวกนั้นพิจารณาอย่างนี้แล้ว เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์เองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ด้วย กล่าวสรรเสริญการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ด้วย กายสมาจารนี้ของอริยสาวกนั้นย่อมบริสุทธิ์ทั้ง 3 ส่วนดังที่กล่าวมานี้

จากพุทธพจน์ข้างต้น แสดงให้เห็นว่า สิกขาบทข้อนี้ให้การยอมรับสิทธิทางด้านจิตใจของมนุษย์สัตว์เท่าเทียมกัน คือ ประการแรก การที่ให้มนุษย์เทียบตนเองกับสัตว์เดรัจฉานในด้านจิตใจ แสดงว่ามองคุณค่ามนุษย์กับสัตว์เดรัจฉานเท่าเทียมกัน ประการที่สอง มองมนุษย์สัตว์มีจิตใจเหมือนกันเท่าเทียมกันในด้านความรักชีวิต ต้องการความสุข เกลียดความทุกข์ หลักการนี้ จึงสอดคล้องสนับสนุนแนวคิดสิทธิสัตว์ข้อที่ 4) ถือว่า “มนุษย์สัตว์มีจิตใจเหมือนกัน”

1.3 โทษในแง่ศีลถือว่า การฆ่าสัตว์ทุกชนิดไม่ว่ามนุษย์หรือสัตว์เดรัจฉาน ไม่ว่าจะเล็กหรือใหญ่ย่อมมีโทษสถานเดียวคือศีลขาด ข้อนี้เป็นการตีความจากโทษของการกระทำปาณาติบาตในแง่ศีล เนื่องจากการกระทำปาณาติบาตตามหลักเบญจศีลมีโทษในแง่ศีล คือศีลขาดหรือผิดศีล นั่นคือหากบุคคลมีเจตนาทำลายชีวิตบุคคลอื่น ไม่ว่าจะบุคคลนั้นจะเป็นพ่อ แม่ พี่ น้อง ญาติ ศัตรูหรือบุคคลใด ๆ ก็ตามหรือสัตว์อื่น ไม่ว่าจะสัตว์นั้นจะเป็นสัตว์เล็ก สัตว์ใหญ่ เป็นตัวพาหุสัตว์ต่าง ๆ หนอนต่าง ๆ นก ปู ปลา สุนัข วัว หรือช้างก็ตาม เมื่อบุคคลหรือสัตว์เหล่านี้ถึงแก่ความตายด้วยความพยายามนั้น

ในแง่ศีลถือว่าต้องโทษอย่างเดียวกัน คือเป็นการละเมิดเบญจศีลข้อปาณาติบาตหรือภาษาทั่วไปเรียกว่า “ศีลขาด” หรือ “ผิดศีล” เสมอกัน เท่าเทียมกัน (ส่วนจะเป็นบาปมากหรือน้อยเป็นการพิจารณาโทษในแง่ธรรมซึ่งจะไม่กล่าวในที่นี้) จะเห็นว่าหลักการนี้สอดคล้องสนับสนุนแนวคิดสิทธิสัตว์ข้อที่ 1) ถือว่า “มนุษย์เป็นสัตว์ประเภทหนึ่งที่มีวิวัฒนาการมาจากสัตว์ในแง่ที่มนุษย์จึงอยู่ในฐานะเป็นญาติกับสัตว์อื่นๆ ไม่ใช่เป็นนาย”

1.4 แนวคิดว่าด้วย “การฆ่า” ตามหลักเบญจศีลเรียกพฤติการณ์การฆ่าสัตว์ว่า “การทำชีวิตสัตว์ให้ตกลงหรือให้ถึงแก่ความตาย” ซึ่งมีได้หมายเอาเฉพาะการฆ่าให้ตายเท่านั้น แต่ยังมีความหมายครอบคลุมถึงการทำร้ายร่างกาย การกระทำทารุณกรรม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ประการแรก การฆ่า หมายถึง การทำลายชีวิตมนุษย์สัตว์เดรัจฉานให้ถึงแก่ความตาย ไม่ว่าจะเป็นการกระทำด้วยตนเองก็ดี ใช้ให้คนอื่นกระทำก็ดี หรือใช้อาวุธก็ดี ไม่ใช่อาวุธก็ดี ซึ่งผลของการกระทำนั้นทำให้มนุษย์สัตว์ต้องตาย ถือว่าเป็นการฆ่า การฆ่านี้ผิดทั้งศีลผิดธรรม

ประการที่สอง การทำร้ายร่างกาย การทำร้ายร่างกายนี้หมายเอาเฉพาะการกระทำต่อมนุษย์เท่านั้น หมายถึงการกระทำต่อบุคคลอื่นที่ไม่ถึงแก่ชีวิต แต่ทำให้ร่างกายบาดเจ็บ เจ็บปวดทุกข์ทรมาน ได้แก่การกระทำต่อไปนี้ 1) การทำให้พิการ คือการทำให้อวัยวะบางส่วนเสียหรือใช้การไม่ได้ตามปกติ เช่น ทำให้เสียนัยน์ตา เสียแขน เสียขา เป็นต้น 2) ทำให้เสียโฉม คือการทำให้ร่างกายเสียรูป เสียงาม แต่ไม่ถึงพิการ เช่น มีครีตกหน้าตา ทำให้ขาหัก แขนหัก เป็นต้น ซึ่งแขนหรือขาที่หักแม้จะสามารถรักษาได้แต่ก็เสียรูปเดิมไป 3) ทำให้เจ็บลำบาก คือ การทำร้ายร่างกายที่ไม่ถึงกับเสียโฉม แต่ทำให้เจ็บปวด เสียความสำราญ เช่น ตีให้เจ็บ หัวแตก ถลอกบวม เป็นต้น

ประการสุดท้าย การทารุณกรรม การทารุณกรรมนี้หมายเอาเฉพาะการกระทำต่อสัตว์เดรัจฉานเท่านั้น เพราะว่ามีมนุษย์ไม่เป็นวัตถุอันใคร ๆ จะพึงทารุณกรรมได้ทั่วไป การทารุณกรรม หมายถึงการประทุษร้ายโหดแก่สัตว์โดยไม่มีความปราณี ได้แก่การกระทำดังนี้ 1) การใช้การ ได้แก่ การใช้สัตว์เป็นพาหนะ เช่น เทียมยาน ไถนา ลากเข็น เป็นต้น โดยที่ผู้ใช้ไม่มีเมตตาปราณี มีแต่จะปล่อยให้อดอยากหิวโหย ไม่ให้กิน ไม่ให้นอน ไม่ให้หยุดพักผ่อนตามกาล ทำความลำบาก ความทุกข์ทรมานให้แก่สัตว์ด้วยการใช้ ขณะใช้ก็เมียนตีหรือทำร้ายร่างกายโดยไม่มีเมตตาจิตหรือใช้เกินกำลัง เช่น ให้เข็นของหนักเกินกำลัง เป็นต้น ชื่อว่าประทุษร้ายโหดแก่สัตว์ จัดเป็นทารุณกรรมในการใช้การ แต่ถ้าผู้ใช้มีเมตตาปราณีเอาใจใส่ในการบำรุงเลี้ยงตามสมควร ให้ได้กิน ได้พักผ่อนตามกำลังตามกาล ไม่ทำความลำบาก ความทุกข์ทรมานแก่สัตว์จนเกินไป เพราะการรับใช้นั้นอย่างนี้ไม่จัดเป็นการทารุณกรรม 2) การกักขัง ได้แก่ การเลี้ยงสัตว์ไว้ในกรงหรือผูกไว้เพื่อดูหรือชมเล่น โดยปล่อยให้สัตว์อดอยากหรืออดโรย กักขังหรือผูกไว้จนไม่สามารถผลัดเปลี่ยนอิริยาบถ ดังนี้ จัดเป็นทารุณกรรมในการกักขัง แต่ถ้าผู้เลี้ยงดูแลให้สัตว์เป็นสุข ไม่ทุกข์ทรมาน ไม่ถือว่าเป็นการทารุณกรรม 3) การนำไป

ได้แก่ การผูกมัดเปิด ไม้ สุกหรือการหัวหามเอาศรีษะ เอาเท้าขึ้น สัตว์ที่ต้องทรกรรมอย่างนี้ย่อมได้รับความทุกข์ยาก เพราะเลือดลงศรีษะ ต้องชูศรีษะไปตลอดทาง อีกอย่างหนึ่ง การเอาปลาเป็นขังไว้ในห้องทับยึดเยียดกัน ปล่อยให้คืนกระเสือกกระสนไปจนกว่าจะตาย เป็นต้น จัดเป็นการทรกรรมในการนำไป 4) การเล่นสนุก ได้แก่ การเอาสัตว์มาเล่นเพื่อความสนุกสนาน แล้วทำให้สัตว์เหล่านั้นต้องทุกข์ทรมาน เช่น การเอาประทัดผูกหางสุนัขแล้วเอาไฟจุด เพื่อสุนัขตกใจแล้ววิ่งไป การเอาเทียนจุดไฟติดบนกระดองเต่า เมื่อเทียนไหม้ลงมาถึงกระดอง เต่าจะร้อนแล้ววิ่งไปด้วยความตกใจกลัว การเอาก้อนอิฐหรือก้อนหินเล่นขว้างสัตว์ต่าง ๆ มีนก กางคก กิ้งก่า เป็นต้น จนทำให้ต้องบาดเจ็บหรือการทิ้งปีก ทิ้งขา ของสัตว์มีตักแตน จิ้งหรีด เป็นต้น เหล่านี้จัดเป็นทรกรรมในการเล่นสนุก 5) การผจญสัตว์ ได้แก่ การชนโค ชนกระบือ ชนแพะ ชนแกะ ตีไก่ กัดปลา กัดจิ้งหรีด เป็นต้น ซึ่งคนเล่นหรือคนดูย่อมสนุกสนานเพลิดเพลิน ส่วนสัตว์ที่ชนกัน กัดกันหรือตีกัน ย่อมได้รับความทุกข์ยากลำบาก ถึงแม้ว่าบางครั้งมันเองจะสมัครใจ ข้อนี้เป็นเพราะคนประกอบอุบายให้มันบันดาลโทษะขึ้นมาในเวลาเห็นตัวอื่น การแสวงหาความสุขโดยไม่เห็นแก่ความทุกข์ของสัตว์อื่นอย่างนี้จัดเป็นทรกรรม ในการผจญสัตว์

ตามหลักเบญจศีลถือว่า การกระทำใด ๆ ที่มีเจตนาทำให้สัตว์คนที่มีชีวิตต้องตายลงไปจัดเป็นการฆ่า รวมถึงการทำร้ายร่างกายมนุษย์การกระทำทรกรรมต่อสัตว์เดรัจฉานจนถึงแก่ความตายลงไป จัดเป็นการฆ่าเช่นเดียวกัน เป็นการกระทำที่ผิดศีลข้อปาณาติบาต ส่วนการทำร้ายร่างกายมนุษย์การกระทำทรกรรมสัตว์เดรัจฉานทุกชนิดที่ไม่ถึงแก่ความตาย แม้ไม่ผิดศีล แต่ก็จัดเป็น “บาป” หรือเป็นการกระทำที่ผิดธรรม คือความเมตตากรุณา ซึ่งจะกล่าวต่อไปในหัวข้อว่าด้วยเบญจธรรม ดังนั้นการฆ่า การทำร้ายร่างกายมนุษย์ การทรกรรม จัดเป็นข้อห้ามในสิกขาบทนี้ ซึ่งห้ามกระทำทั้งต่อมนุษย์สัตว์เช่นเดียวกัน หลักการนี้จึงสอดคล้องสนับสนุนแนวคิดลัทธิสัตว์ข้อที่ 2) ถือว่า “แม้มนุษย์จะเหนือกว่าสัตว์อื่นในด้านภาษาเหตุผลก็ตาม แต่สิ่งนี้ก็ไม่ได้หมายความว่ามนุษย์มีสิทธิที่จะทำลายชีวิตหรือทารุณกรรมสัตว์อื่นตามใจชอบได้”

1.5 เบญจศีลท่านเรียกว่า “มนุษยธรรม” คือ ธรรมของมนุษย์ หรือธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ นั่นก็คือ มนุษย์คนใดมีเบญจศีลถือว่าเป็นมนุษย์คนนั้นเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คำว่า “มนุษย์ที่สมบูรณ์” คือ เป็นสัตว์อันประเสริฐ เป็นสัตว์ผู้มีจิตใจที่สูงส่งด้วยคุณธรรมอย่างแท้จริง ถ้าถือตามกำเนิด (โยนิ) ของสัตว์ จัดเป็นสัตว์ประเภท “ชลาพุชะโยนิ” (กำเนิดของสัตว์ที่เกิดในครรภ์) “คุณธรรม” นี้แหละที่ทำให้มนุษย์ประเสริฐกว่าสัตว์เดรัจฉานทุกชนิด ความประเสริฐนี้เองทำให้มนุษย์คนนั้นเป็นผู้มีศีลธรรมที่สูงขึ้น อันเป็นพัฒนาการขั้นสูงสุดของมนุษย์ จะเห็นว่าพระอริยบุคคลตั้งแต่ขั้นต้นคือ พระโสดาบันเป็นต้นไป ย่อมมีเบญจศีลบริสุทธิ อันเป็นพัฒนาการทางจริยธรรมขั้นสูงสุดในพระพุทธศาสนานั่นเอง หลักการนี้จึงสอดคล้องสนับสนุนแนวคิดลัทธิสัตว์ข้อที่

2) ถือว่า “แม้มนุษย์จะเหนือกว่าสัตว์อื่นในด้านภาษาเหตุผลก็ตาม แต่สิ่งนี้ก็ไม่ได้หมายความว่า มนุษย์มีสิทธิที่จะทำลายชีวิตหรือทารุณกรรมสัตว์อื่นตามใจชอบได้” ข้อที่ 3) ถือว่า “การที่มนุษย์มี ศักยภาพหรือความสามารถเหนือกว่าสัตว์อื่นในด้านใดด้านหนึ่งนี้จึงควรทำให้มนุษย์พัฒนาจริยธรรม ของตนเองให้สูงขึ้นขยายขอบเขตสิทธิครอบคลุมไปถึงสัตว์อื่นๆ ด้วย”

2. หลักเบญจธรรม คือ ธรรม 5 ประการ หรือธรรมที่ดงาม 5 ประการ (เบญจกัลยาณธรรม) หลักเบญจธรรมที่สนับสนุนสิทธิสัตว์คือ ความเมตตาความกรุณา ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ความเมตตา ความรัก กิริยาที่รัก ภาวะที่รัก ความเอ็นดู กิริยาที่เอ็นดู ภาวะที่เอ็นดู ความปรารถนาเอื้อกูลกัน ความอนุเคราะห์ ความไม่พยายาบาท ความไม่ปองร้าย กุศลมูลคือ อโทสะ ในหมู่มสัตว์ หมายถึงความรักใคร่ ความปรารถนาให้มีความสุขหรือความปรารถนาดีหรือเจตนาดี หวังความดีงาม หวังความสุข หวังความเจริญก้าวหน้าให้แก่กันกัน มีจิตอันแผ่ไมตรีคิดทำ ประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า จึงเป็นความปรารถนาดีต่อผู้อื่นที่เกี่ยวข้อง ขยายออกไปจนถึง ความปรารถนาดีต่อเพื่อนมนุษย์สัตว์ หรือต่อสังคมทั้งหมดทั่วทั้งโลก ดังมีพุทธพจน์ว่า

“ภิกษุผู้มีจิตสพรคตด้วยเมตตา แผ่ไปยังสัตว์โลกทั้งปวง เหมือนคนเห็นคนผู้หนึ่ง ซึ่งเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจแล้ว พึงรักใคร่ ฉะนั้น”

ความเมตตานี้เรียกว่า “เมตตาอัปมัญญา” คือ มีความรักความปรารถนาดีที่ไม่มี ประมาณ ไม่จำเพาะจงเจาะสัตว์บุคคล นั่นคือ เป็นความรัก ความปรารถนาดีต่อมนุษย์สัตว์ทุกชนิด ทุกจำพวกทุกภพ บุคคลผู้มีจิตใจที่ประกอบด้วยเมตตาจึงมักจะมีคุณลักษณะสำคัญ 5 ประการ ตามคุณลักษณะของความเมตตา ที่สอดคล้องสนับสนุนแนวคิดสิทธิสัตว์ ได้แก่ 1) มีการคิด พุศุกระทำแต่สิ่งที่เป็น ไปโดยอาการเอื้อกูลแก่คนสัตว์ทั้งหลาย (ลักษณะ) 2) มีการน้อมนำแต่ สิ่งที่ประโยชน์เข้าไปให้แก่คนสัตว์ทั้งหลาย (หน้าที่หรือรส) 3) หากมีความอาฆาตเค็นเคืองก็สามารถ กำจัดให้หมดไปจากใจได้ (ผลปรากฏหรือปัจจุบัญญัติ) 4) อยากเห็นภาวที่นำพอใจเจริญใจของสัตว์ ทั้งหลาย (ปทัสถาน) 5) มีจิตใจที่สงบจากความพยายาบาทปองร้ายบุคคลสัตว์เป็นสมบัติ

2.2 ความกรุณา คือความสงสาร กิริยาที่สงสาร ภาวะที่สงสารในสัตว์ทั้งหลาย กรุณา เจโตวิมุตติ (จิตหลุดพ้นด้วยความกรุณา) หมายถึงภาวะแห่งจิตใจที่หวั่นไหวเพราะเห็นความทุกข์ ความเดือดร้อนของคนสัตว์อื่นการบำบัดช่วยเหลือทำให้ความทุกข์เหล่านั้นหมดไป ความคิด ปลดเปลื้องทุกข์ให้แก่สัตว์ทั้งปวงดังมีพุทธพจน์ว่า

“ภิกษุผู้มีจิตสพรคตด้วยกรุณา แผ่ไปยังสัตว์โลกทั้งปวง เหมือนบุคคลเห็นคน ผู้หนึ่ง ซึ่งตกทุกข์ได้ยาก แล้วพึงสงสาร ฉะนั้น”

ความกรุณานี้เรียกว่า “กรุณาอัปมัญญา” คือความกรุณาที่ไม่มีประมาณต่อสัตว์ มนุษย์ทั้งหลาย บุคคลที่มีความกรุณาจะมีคุณลักษณะสำคัญ 5 ประการตามคุณลักษณะความกรุณาที่

สนับสนุนแนวคิดสิทธิสัตว์ ได้แก่ 1) มีการเป็นไปแห่งอาการช่วยบำบัดความทุกข์แก่คนสัตว์ทั้งหลาย (ลักษณะ) 2) มีการช่วยกำจัดความทุกข์ของผู้อื่นสัตว์อื่น (หน้าที่หรือรส) 3) มีความไม่เบียดเบียนหรือวิหิงสา (ผลปรากฏ หรือปัจจุปัญฐาน) 4) มีการเห็นสัตว์บุคคลผู้ถูกทุกข์ครอบงำแล้วไม่มีที่พึงพิง 5) มีจิตใจที่ความสงบจากความเบียดเบียนเป็นสมบัติ

หลักเบญจธรรมทั้ง 2 ประการนี้ เป็นหลักการที่สนับสนุนส่งเสริมหลักปาณาติบาต คือไม่ให้เกิดการกระทำปาณาติบาตหรือฆ่าสัตว์ เมื่อพิจารณาหลักการทั้ง 2 แล้วพบว่า ในขณะที่เดียวกันหลักเกณฑ์นี้ก็ยังสอดคล้องสนับสนุนแนวคิดว่าด้วยสิทธิสัตว์ทุกข้อที่กล่าวมา

กล่าวโดยสรุปแล้ว แนวความคิดว่าด้วยสิทธิสัตว์เริ่มต้นในสังคมตะวันตกมีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อปกป้องสัตว์จากการกระทำทารุณกรรมการฆ่าด้วยวิธีการต่าง ๆ จากมนุษย์ ผู้หญิงทะเลาะในความเป็นมนุษย์ผู้ประเสริฐกว่าบรรดาสัตว์อื่น ๆ ในโลกนี้ที่เรียกว่า แนวความคิดแบบ “เผ่าพันธุ์นิยม” เหตุผลสำคัญที่บรรดานักสิทธิสัตว์นำมาสนับสนุน คือ 1) มนุษย์เป็นสัตว์ประเภทหนึ่งที่มีวิวัฒนาการมาจากสัตว์ในแง่ที่มนุษย์จึงอยู่ในฐานะเป็นญาติกับสัตว์อื่น ๆ ไม่ใช่เป็นนาย 2) แม้มนุษย์จะเหนือกว่าสัตว์อื่นในด้านภาษาเหตุผลก็ตาม แต่สิ่งนี้ก็ไม่ได้หมายความว่ามนุษย์มีสิทธิที่จะทำลายชีวิตหรือทารุณกรรมสัตว์อื่นตามใจชอบได้ 3) การที่มนุษย์เหนือกว่าสัตว์อื่นในด้านใดด้านหนึ่งจึงควรทำให้มนุษย์พัฒนาจริยธรรมของตนเองให้สูงขึ้น ขยายขอบเขตสิทธิครอบคลุมไปถึงสัตว์อื่น ๆ ด้วย 4) มนุษย์สัตว์มีจิตใจที่เหมือนกัน คือมีจิตใจที่รักชีวิต รักความสุขเกลียดความทุกข์

ในส่วนของพระพุทธศาสนานั้น หลักเบญจศีลที่สอดคล้องสนับสนุนแนวความคิดสิทธิสัตว์ สิกขาบทที่ 1 ปาณาติปาตา เวรมณี เจตนาจเว้นจากการทำชีวิตสัตว์ให้ตกลง ซึ่งมีหลักเกณฑ์สำคัญ 3 ประการ คือ 1) ขอบเขตของสัตว์มีชีวิต (ปาณะ) ที่ได้รับการคุ้มครองในสิกขาบทนี้คือมนุษย์ สัตว์เดรัจฉานทุกชนิด สอดคล้องสนับสนุนแนวคิดสิทธิสัตว์ข้อที่ 1 2) เจตนากรรมของสิกขาบทนี้ถือเอาธรรมชาติของสัตว์มีชีวิตทุกชนิด ซึ่งรักชีวิต รักสุขเกลียดทุกข์ ไม่ต้องการให้ใครมาทำลายชีวิตตน สอดคล้องสนับสนุนแนวคิดสิทธิสัตว์ข้อที่ 4 3) โทษในแง่ศีลถือว่า การฆ่าสัตว์ทุกชนิดไม่ว่ามนุษย์หรือสัตว์เดรัจฉาน ไม่ว่าเล็กหรือใหญ่ย่อมมีโทษสถานเดียวคือศีลขาด ซึ่งสอดคล้องสนับสนุนแนวคิดสิทธิสัตว์ข้อที่ 1 4) แนวคิดว่าการฆ่า มีความหมายครอบคลุมการกระทำทุกชนิดที่ทำให้คนสัตว์ต้องตาย ตลอดจนการทำร้ายร่างกายมนุษย์ การทำทารุณต่อสัตว์ให้ต้องบาดเจ็บหรือพิการ ต้องทนทุกข์ทรมาน ถือว่าเป็นข้อห้ามตามสิกขาบทนี้ ซึ่งสอดคล้องสนับสนุนสิทธิสัตว์ข้อ 2 5) เบญจศีลเป็นธรรมสำหรับมนุษย์ คือเป็นธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐ เป็นผู้มีจิตใจสูงส่งด้วยคุณธรรม ไม่เบียดเบียนตนเอง บุคคลอื่น ตลอดจนสัตว์อื่น สอดคล้องสนับสนุนแนวคิดสิทธิสัตว์ข้อที่ 2 3

ส่วนเบญจธรรมที่สนับสนุนสิทธิสัตว์คือ 1) เมตตา ความปรารถนาดีต่อมนุษย์สัตว์
2) กรุณา ความสงสาร ปรารถนาให้มนุษย์สัตว์หลุดพ้นจากความทุกข์ หลักการนี้สอดคล้องสนับสนุน
แนวคิดว่าด้วยสิทธิสัตว์ทุก ๆ ข้อ ถึงแม้ว่าสิทธิสัตว์จะไม่ปรากฏมีในพระพุทธศาสนาโดยตรง แต่
แนวความคิดนี้ก็มิสอดแทรกผสมประสานอยู่กับหลักธรรมวินัยข้อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะหลัก
เบญจศีล-เบญจธรรม ข้อปาณาติบาต-เมตตากุณาอาจกล่าวได้ หลักเบญจศีล-เบญจธรรมคู่นี้เป็น
แนวความคิดว่าด้วยสิทธิสัตว์ในพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการสำรวจองค์ความรู้ทางด้านผลการศึกษาที่ตรงหรือใกล้เคียงกับหัวข้อในการวิจัย
พบว่า มีเอกสารงานวิจัยดังนี้

ไสว วังหงษา (2547) ได้ทำการศึกษา เรื่องประชากร โครงสร้างทางประชากรของช้างป่าใน
พื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน จังหวัดฉะเชิงเทรา สระแก้ว จันทบุรี ระยอง ชลบุรี พบว่า
จากการศึกษาด้วยวิธีทางตรง ช้างป่าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไนมีประชากร 136 ตัว คิดเป็น
ความหนาแน่นรวม 0.126 ตัวต่อตารางเมตร โครงสร้างประชากรของช้างป่าในพื้นที่ประกอบด้วย
ลูกช้างเล็ก ลูกช้างโต ช้างวัยรุ่น ช้างวัยเจริญพันธุ์ ในอัตราส่วน 1 : 0.78 : 0.88 : 0.12 การศึกษาอัตรา
การย่อยสลายมูลช้างป่าอัตราการถ่ายมูลของช้างเลี้ยง เพื่อใช้ในการคำนวณประชากรช้างป่า จาก
การศึกษาทางอ้อมด้วยการสำรวจกองมูล พบว่า มีความหนาแน่นของช้างป่าเท่ากับ 0.623 ตัวต่อ
ตารางกิโลเมตร ซึ่งสูงกว่าการสำรวจทางตรงถึง 4.95 เท่า

จากการศึกษาโครงสร้างทางประชากรของช้างป่าด้วยวิธีทางตรง ได้แก่ การพบตัว
การวัดรอยเท้า พบว่า โครงสร้างทางประชากรของช้างป่ามีรูปร่างปิรามิดฐานกว้าง แต่ในการสำรวจ
ด้วยวิธีทางอ้อม คือการสำรวจกองมูล พบว่า โครงสร้างทางประชากรเป็นรูปโกศ ค่าเฉลี่ยสัดส่วน
โครงสร้างทางประชากรที่ศึกษาจากทั้ง 3 วิธี พบว่า ประชากรส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มช้างวัยรุ่น คิดเป็น
ร้อยละ 34.3 รองลงมา ได้แก่ ลูกช้างโต คิดเป็นร้อยละ 25.8 ช้างวัยเจริญพันธุ์ คิดเป็นร้อยละ 22.2
ลูกช้างเล็ก คิดเป็นร้อยละ 17.7 แสดงให้เห็นว่า ประชากรช้างป่าส่วนใหญ่อยู่ในวัยเจริญพันธุ์ เมื่อ
พิจารณาจากจำนวนประชากรเริ่มต้น อัตราการเพิ่มประชากร จำนวนลูกช้างที่พบสภาพถิ่นอาศัย
สามารถสรุปได้ว่า โครงสร้างทางประชากรช้างป่าเป็นรูปปิรามิดฐานกว้าง ซึ่งเป็นลักษณะของ
ประชากรที่กำลังเพิ่มขึ้น

ประทีป ลิศกุลรัถย์ (2547) ได้ทำการศึกษาเรื่องความคิดเห็นของราษฎรต่อแนวทางการ
การแก้ไขปัญหาช้างป่ากุกุญบุรีของโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพป่าบริเวณป่าสงวนแห่งชาติกุกุญบุรีอัน
เนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอกุกุญบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พบว่า ราษฎรส่วนใหญ่ประกอบ

อาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก ไปพร้อมกับการประกอบอาชีพรอง โดยมีรายได้เฉลี่ย 55,046.15 บาท ต่อครัวเรือนต่อปี มีที่ดินถือครองน้อยกว่า 11 ไร่ มีขนาดพื้นที่ถือครองเฉลี่ย เท่ากับ 12.30 ไร่ ส่วนใหญ่ปลูกพืชเกษตร ราษฎรส่วนใหญ่เคยได้รับความเสียหายจากช้างป่าเข้ามาเหยียบย่ำทำลายพืชเกษตร โดยไม่เคยมีประสบการณ์ในการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาช้างป่าไม่เป็นสมาชิกกลุ่มชมรมคนรักช้างกุยบุรี ราษฎรมีการรับรู้แนวเขตป่าสงวนแห่งชาติเป็นบางจุด ได้รับข้อมูลข่าวสาร โดยมีระดับความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้สัตว์ป่าอยู่ในเกณฑ์ที่ดีมีระดับความรู้ด้านการป้องกันพืชเกษตรจากช้างป่าการจับไล่ช้างป่าอยู่ในระดับดี สำหรับระดับความคิดเห็นของราษฎรต่อแนวทางการแก้ไขปัญหาช้างป่ากุยบุรี ของโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพป่าสงวนแห่งชาติป่ากุยบุรี อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผลการศึกษาสรุปว่า การดำเนินการของโครงการดังกล่าวอยู่ในเกณฑ์ที่ดี สามารถแก้ไขปัญหาช้างป่าบุกรุกทำลายพืชเกษตรที่เกิดขึ้นให้ลดลงได้ เป็นที่น่าพอใจของราษฎรในพื้นที่ ประสบการณ์การมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาช้างป่า การเข้าเป็นสมาชิกชมรมรักช้างป่ากุยบุรี เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นของราษฎรต่อแนวทางการแก้ไขช้างป่ากุยบุรี

จากผลการศึกษาที่พบว่า ประสบการณ์การมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาช้างป่าเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นของราษฎร จึงควรมีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรให้เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการแก้ไขปัญหาช้างป่ากับเจ้าหน้าที่ของรัฐให้มากขึ้นเพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ให้กับราษฎรในพื้นที่ พร้อมทั้งควรดำเนินการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจด้านการแก้ไขปัญหาช้างป่าควบคู่กันไปด้วยจะช่วยทำให้ราษฎรมีความเข้าใจต่อโครงการมากขึ้น จากความคิดเห็นของราษฎรเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคของโครงการในด้านความแห้งแล้งปริมาณน้ำ ไม่เพียงพอในช่วงหน้าแล้ง เจ้าหน้าที่ของรัฐมีจำนวนไม่เพียงพอต่อการดูแลการปฏิบัติงานของโครงการ การทำงานหลายหน่วยงานที่มีความซ้ำซ้อนหรือการประชาสัมพันธ์โครงการยังมีไม่เพียงพอซึ่งปัญหาอุปสรรคที่ราษฎรในพื้นที่ดังกล่าวได้แสดงความคิดเห็นมาหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ควรนำมาเป็นข้อมูลในการพิจารณาปรับปรุงแก้ไขให้ปัญหาดังกล่าวลดน้อยหรือหมดลงในอนาคต

สมาคมอนุรักษ์สัตว์ป่า (2550) ได้ทำการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาคความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างบริเวณอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน จากผลการเก็บข้อมูลอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ พฤศจิกายน 2547 – พฤษภาคม 2550 พบว่ารูปแบบสถานการณ์ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างในบริเวณอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานเกิดเฉพาะบริเวณตอนใต้ของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานใน 15 หมู่บ้าน ซึ่งส่วนใหญ่เกิดขึ้นในพื้นที่เกษตรกรรมใกล้กับแนวขอบป่าบริเวณผืนป่าด้านฝั่งตะวันออก ครอบคลุมระยะทางตามแนวขอบป่าเป็นระยะทางทั้งสิ้นประมาณ 64 กิโลเมตร พื้นที่เกษตรกรรมที่ได้รับความเสียหายส่วนใหญ่มีระยะห่างจากขอบป่าไม่เกิน 400 เมตร แต่พบเห็นเหตุการณ์ที่ช้างป่าออกไปกิน

ทำลายพืชเกษตร ไกลมากที่สุดถึง 1.5 กิโลเมตร พื้นที่บริเวณหมู่ 7 บ้านห้วยสัตว์ใหญ่ หมู่ 5 บ้านสวนใหญ่พัฒนาเป็นบริเวณที่ฝนป่าด้านฝั่งตะวันตกตะวันออกมีระยะห่างกันน้อยที่สุดคือประมาณ 800 - 1,500 เมตร เป็นบริเวณที่ช้างป่าใช้ในการเคลื่อนย้ายไปมาระหว่างฝั่งป่าทั้ง 2 ฝั่ง ทำให้เกิดเหตุการณ์ความเสียหายขึ้น ซึ่งเมื่อทำการประเมินพื้นที่เกษตรกรรมที่ได้รับผลกระทบจากปัญหานี้พบว่าครอบคลุมพื้นที่เกษตรกรรมประมาณ 50 ตารางกิโลเมตร ในพื้นที่ 4 ตำบล (ป่าแดง ห้วยสัตว์ใหญ่ หนองพลับ บึงนคร) 2 อำเภอ (แก่งกระจาน หัวหิน) 2 จังหวัด (เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์) โดยมีเหตุการณ์เกิดขึ้นเฉลี่ยอยู่ที่ 29 เหตุการณ์ต่อเดือน

ชนิดพืชที่ได้รับความเสียหายส่วนใหญ่ ได้แก่ กกล้วย สับปะรด ขนุน มะพร้าว มะม่วง มะละกอ ข้าวโพด ฝรั่ง ไม้ผล เช่น มะละกอ ขนุน มะม่วง ในระยะการเจริญเติบโตโดยเฉพาะช่วงที่กำลังออกผลเป็นปัจจัยหนึ่งที่ตั้งใจดูให้ช้างออกมากินพืชเกษตรเหล่านี้เนื่องจากช้างนิยมกินผลไม้สุกซึ่งมีรสชาติหวาน มัน ในขณะที่สับปะรด มะพร้าว ส่วนใหญ่พบเห็นช้างกินลำต้นยอด ดังนั้นช่วงที่อยู่ในระยะกำลังเจริญเติบโตหรือไม่ได้ออกผลจะเป็นช่วงที่ช้างชอบกินมากกว่า จำนวนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในระหว่างฤดูแล้งฤดูฝนไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทำให้สรุปได้ว่าฤดูกาลไม่มีผลต่อจำนวนเหตุการณ์ความเสียหายที่เกิดขึ้น แต่ดูเหมือนว่าปริมาณน้ำฝนหรือความแห้งแล้งในพื้นที่อาจมีผลต่อจำนวนเหตุการณ์ความเสียหายที่เกิดขึ้น จำนวนช้างที่ออกมาบุกกินทำลายพืชเกษตรส่วนใหญ่เป็นช้างตัวเดียวหรือช้างขนาดกลุ่มเล็ก (2-4 ตัว) ในขณะที่บางช่วงอาจพบเห็นช้างกลุ่มใหญ่มากกว่า 10 ตัวออกมาบุกกินพืชเกษตรบ้าง ช่วงเวลาที่ช้างออกมาบุกเข้าพื้นที่เกษตรกรรมเริ่มตั้งแต่หัวค่ำ (18.00 น.) ถึง เช้ามืด (6.00 น.) โดยมีความถี่สูงสุดในช่วง 21.00–23.59 น. มูลค่าความเสียหายทางเศรษฐกิจของพืชเกษตรจากปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างในพื้นที่แก่งกระจาน ในช่วงระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2547–พฤษภาคม 2550 เฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ 3,293,766.07 บาทต่อปี

สำหรับมาตรการการบรรเทาปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน จากการทดลองสร้างแนวป้องกันช้าง 4 แบบ ได้แก่ รั้วพริก รั้วหัวน้ำส้มสายชู รั้วไฟฟ้ารั้วเส้นลวดธรรมดา พบว่าประสิทธิภาพของแนวป้องกันทั้ง 4 นี้ ไม่แตกต่างกันมากนัก ในขณะที่รั้วพริก น้ำส้มสายชูรั้วไฟฟ้ามีค่าใช้จ่ายเพิ่มเติมค่าบำรุงรักษาที่สูงกว่ารั้วธรรมดา จากผลการเฝ้าระวังไล่ช้างพบว่า การใช้สัญญาณเตือนภัยการจัดตั้งทีมไล่ช้างเป็นวิธีการที่ป้องกันลดความเสียหายของพืชเกษตรได้มีประสิทธิภาพที่สุด ซึ่งถ้าใช้คนช่วยประมาณ 4-5 คน ช่วยกันไล่ช้างพบว่าระยะเวลาที่ใช้ในการไล่ช้างให้ออกจากพื้นที่เกษตรกรรมหรือกลับเข้าป่าไป ใช้เวลาส่วนใหญ่ไม่เกิน 15 นาที ซึ่งในมาตรการการบรรเทาปัญหาในเบื้องต้นถ้ามีการสร้างแนวป้องกันโดยใช้แบบรั้วเส้นลวดธรรมดาเป็นต้นแบบซึ่งมีการติดตั้งสัญญาณเตือนภัยสร้างหอเฝ้าระวังทุก ๆ 500–700 เมตร

จัดตั้งทีมไล่ช้างคอยเฝ้าระวังประจำอยู่ที่หอ ตลอดแนวพื้นที่ล่อแหลมในหมู่ 3 5 7 ตำบลป่าแดง อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี หมู่ 1 5 ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นระยะทางตามแนวขอบป่าประมาณ 35 กิโลเมตร เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่หลักที่เหตุการณ์ความเสียหายเกิดขึ้นบ่อยมีความเสียหายจำนวนมากเสียหายทางเศรษฐกิจของพืชเกษตรสูง แต่ทั้งนี้เมื่อพิจารณาถึงงบประมาณค่าใช้จ่ายในการสร้างแนวป้องกันช้างทีมเฝ้าระวังไล่ช้างเป็นระยะทางประมาณ 35 กิโลเมตร พบว่ามีค่าใช้จ่ายอยู่ที่ประมาณ 3,327,588–7,107,588 บาทต่อปี ซึ่งถือว่าเป็นงบประมาณที่ค่อนข้างสูงสูงมากกว่ามูลค่าความเสียหายเฉลี่ยทางเศรษฐกิจของพืชเกษตรที่เกิดขึ้นในพื้นที่ (ประมาณ 3,293,766 บาทต่อปี) มาก ถ้าเกษตรกรในพื้นที่สามารถรวมตัวกันได้ผลักดันมาเฝ้าระวังประจำรวมกันที่หอเฝ้าระวังในแต่ละจุดก็จะทำให้ประหยัดงบประมาณในการจัดจ้างทีมไล่ช้างไปได้ ซึ่งงบประมาณในการสร้างแนวรั้วป้องกันพร้อมทั้งติดตั้งสัญญาณเตือนภัยสร้างหอเฝ้าระวังไล่ช้างจะอยู่ที่ประมาณ 1,227,588 บาท ค่าบำรุงรักษาแนวรั้วหอเฝ้าระวังจะอยู่ที่ประมาณ 500,000 บาทต่อปี แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นต้องได้รับความร่วมมืออย่างดีจากชาวบ้านในพื้นที่ทั้งหมดที่เกี่ยวข้องในการช่วยกันหมั่นเวียนมาทำหน้าที่เฝ้าระวังป้องกันช้างที่หอเฝ้าตามแนวรั้วป้องกันที่จะสร้างขึ้น

การทำแนวป้องกันเฝ้าระวังตามแนวขอบป่าเป็นมาตรการเบื้องต้นที่ควรจัดทำขึ้นเพื่อเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าบรรเทาความเดือดร้อนให้กับประชาชนในพื้นที่แต่มาตรการในการแก้ปัญหาคือความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานในระยะยาวน่าจะมองไปในเรื่องการส่งเสริมให้เกษตรกรในพื้นที่หลีกเลี่ยงการปลูกพืชที่เป็นเป้าหมายในการบุกเข้ากินทำลายของช้างป่า เช่น กล้าย สับปะรด มะม่วง ขนุน มะพร้าว มะละกอ ฝรั่ง ข้าวโพด เปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ที่ดิน เช่น ปลูกพืชที่ไม่ดึงดูดช้างหรือประกอบอาชีพอื่นที่สามารถอยู่รวมกันได้กับช้างป่าในพื้นที่ เพราะช้างป่าที่อยู่ทางตอนใต้ของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานซึ่งเป็นกลุ่มที่ปัญหาชาวบ้านในพื้นที่ อาศัยอยู่ในพื้นที่ห่อมป่าขนาดเล็กประมาณ 200 ตารางกิโลเมตรที่มีหมู่บ้านพื้นที่เกษตรกรรมล้อมรอบการขยายตัวของช้างกลุ่มนี้ในอนาคตย่อมส่งผลกระทบต่อเกษตรกรพื้นที่เกษตรกรรมโดยรอบอย่างแน่นอน ดังนั้นการส่งเสริมให้เกษตรกรหันมาปลูกพืชหรือทำอาชีพที่อยู่ร่วมกับช้างป่าได้อย่างสันติน่าจะเป็นหนทางที่ยั่งยืนเป็นประโยชน์ทั้งช้างป่าเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ทั้งนี้ทั้งนี้แนวทางการแก้ปัญหานี้จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชนชุมชนในท้องถิ่นร่วมกันสนับสนุน ส่งเสริมปรับเปลี่ยนเพื่อให้การแก้ปัญหาประสบความสำเร็จ

สมาคมอนุรักษ์สัตว์ป่า (2550 ก) ได้นำเสนอประสบการณ์ในการจัดการปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานไว้ดังนี้

รูปแบบของความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าที่พบมากที่สุดในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน คือการที่ช้างป่าออกมากินทำลายพืชผลทางการเกษตร ซึ่งทำให้เกษตรกรได้รับความเดือดร้อน เนื่องจากผลผลิตทางการเกษตรได้รับความเสียหาย ขาดแคลนรายได้ ตกอยู่ในความหวาดกลัวหวาดระแวงจากการปะทะกับช้างป่าทำให้เกิดความไม่พอใจต่อพื้นที่อนุรักษ์ จากการสำรวจพืชผลทางการเกษตรที่พบเห็นร่องรอยการกินของช้างบ่อยที่สุด มี 8 ชนิด ได้แก่ ก้อย สับปะรด ขนุน มะพร้าว มะม่วง มะละกอ ข้าวโพด ฝรั่ง ในจำนวนนี้กล้วยได้รับความเสียหายบ่อยครั้งมากที่สุด รองลงมาคือ สับปะรด ขนุน ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาเฉพาะพืชเป้าหมายที่ช้างชอบเข้าไปกินทำลายทั้ง 8 ชนิด พบว่า พืชส่วนใหญ่ได้รับความเสียหายในช่วงที่กำลังให้ผลผลิต คิดเป็นร้อยละ 55 รองลงมา คือ ช่วงที่กำลังเจริญเติบโต หรือโตเต็มที่แล้วแต่ไม่อยู่ในช่วงกำลังให้ผลผลิต คิดเป็นร้อยละ 41 ส่วนพืชที่อยู่ในช่วงต้นกล้าหรือต้นอ่อนได้รับความเสียหายน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 4 ดังนั้นพืชที่อยู่ในระยะต้นกล้าหรือต้นอ่อนจึงไม่เป็นเป้าหมายในการบุกเข้าถิ่นทำลายของช้างป่าในบริเวณนี้

ในการจัดการปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่ามีการตั้งสมมติฐานสาเหตุของการที่ช้างออกจากป่าว่ามีสาเหตุเนื่องจากเป็นเส้นทางการเคลื่อนย้ายตามธรรมชาติ การขาดแคลนแหล่งน้ำ ในช่วงฤดูแล้ง ถิ่นที่อยู่ตามธรรมชาติเสื่อมสภาพทำให้ขาดแคลนอาหาร ความวิตกกังวลในรสชาติของพืชเกษตรจำนวนช้างป่าอาจมีปริมาณมากเกินความสามารถในการรองรับของพื้นที่ ซึ่งจากการสำรวจแหล่งน้ำ แหล่งโป่งสภาพถิ่นที่อยู่อาศัยของช้างในบริเวณที่เกิดความขัดแย้งการสำรวจการแพร่กระจายจำนวนประชากรของช้างในพื้นที่ได้ชี้ให้เห็นว่า ช้างออกมากินพืชผลทางการเกษตรที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานมีสาเหตุมาจากปัจจัยหลายประการสามารถตอบสมมติฐานได้ดังนี้

1. เส้นทางการเคลื่อนย้ายตามธรรมชาติถูกตัดขาด สภาพพื้นที่ป่าทางตอนใต้ของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานถูกแบ่งแยกออกเป็นสองฝั่ง เนื่องจากการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ทำให้เป็นอุปสรรคในการเคลื่อนย้ายประชากรช้างป่าตามธรรมชาติ ดังนั้น แนวพื้นที่เกษตรกรรมทางตอนเหนือบริเวณ หมู่ 7 หมู่ 5 ตำบลป่าเต็ง อำเภอกำแพงแสน ซึ่งเป็นจุดที่แคบที่สุดระหว่างป่าสองฝั่ง จึงมักถูกใช้เป็นเส้นทางการเคลื่อนย้ายประชากรช้างในบางฤดูกาล จึงเท่ากับเป็นการบังคับให้ช้างต้องเคลื่อนที่ผ่านพื้นที่เกษตรกรรมทำให้เกิดความเสียหายตามมา

2. แหล่งน้ำในผืนป่าตะวันออกขาดแคลนช่วงฤดูแล้ง การสำรวจการแพร่กระจายของแหล่งน้ำพบว่าสามารถพบแหล่งน้ำได้ค่อนข้างทั่วไปในพื้นที่ อย่างไรก็ตามในฤดูแล้งแหล่งน้ำตามธรรมชาติส่วนใหญ่ในป่าทางด้านตะวันออกก่อนช้างขาดแคลนอาจมีผลดึงดูดให้ช้างออกมาใช้

แหล่งน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้นตามขอบป่า จึงเพิ่มโอกาสในการทำให้ช้างเข้ามาใกล้กับพื้นที่เกษตรกรรม โดยเฉพาะหากเป็นแปลงเกษตรที่มีการปลูกพืชเกษตรที่เป็นที่ชื่นชอบของช้าง

3. แหล่งน้ำแหล่งโปงในพื้นที่อุทยานฯ ไม่ขาดแคลนน้ำ การสำรวจแหล่งโปง พืชอาหารตามธรรมชาติ พบว่ายังคงพบกระจายอยู่ก่อนช้างทั่วพื้นที่ ดังนั้นการขาดแคลนอาหารไม่น่าเป็นปัจจัยหลักที่ดึงดูดให้ช้างออกมาจากป่า

4. พืชเกษตรดึงดูดช้าง การสำรวจความเสียหายของพืชเกษตร พบว่าแปลงเกษตรกรรมจำนวนมากตามขอบป่าปลูกพืชเกษตรหลายชนิดที่เป็นที่ชื่นชอบของช้าง ดังนั้น พืชผลทางการเกษตรเหล่านี้จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการดึงดูดให้ช้างกลับออกมาบุกรุกพื้นที่เกษตรอย่างสม่ำเสมอ เพราะคิดใจในรสชาติอาหาร รวมทั้งคุณค่าทางสารอาหารที่เหนือกว่าพืชอาหารตามธรรมชาติ

5. ประชากรช้างไม่มากเกินไปจนศักยภาพการรองรับของพื้นที่ การสำรวจการแพร่กระจายของช้างป่าในอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน พบว่า ปัจจุบันช้างไม่มีการใช้ประโยชน์พื้นที่ส่วนใหญ่ทางตอนเหนือ แต่ยังมีการใช้ประโยชน์อย่างหนาแน่นทางตอนกลางตอนใต้ของพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ขณะนี้การประเมินจำนวนประชากรช้างป่าที่แน่ชัดยังคงอยู่ระหว่างการดำเนินการ โดยใช้เทคนิคการจำแนกลักษณะทางพันธุกรรมจากกองมูล แม้ในปัจจุบันเราจะสามารถกล่าวได้ว่า พื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานยังมีศักยภาพรองรับการขยายตัวของประชากรช้างป่าได้อีกมาก แต่ทั้งนี้จำเป็นต้องคำนึงถึงแนวเชื่อมต่อตามธรรมชาติที่จะเอื้อให้ประชากรช้างที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าทางตอนใต้ฝูงตะวันออกสามารถเคลื่อนย้ายประชากรได้อย่างอิสระในอนาคตอีกด้วย

ผลจากการจัดการปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ทำให้ทราบถึงปัจจัยหลัก 4 ประการ ที่ทำให้การแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้าง ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ประกอบด้วย

1. การใช้เทคนิคการป้องกันที่ตายตัวครั้งเดียว เช่น การติดตั้งรั้วไฟฟ้า การขุดคู
2. การขาดการเฝ้าระวังการมีส่วนร่วมจากเกษตรกรเจ้าของพื้นที่
3. การที่ช้างเกิดความคุ้นเคยกับเทคนิคการป้องกันแบบใดแบบหนึ่ง
4. การบรรเทาปัญหาเพื่อทำให้เกษตรกรอยู่ร่วมกับช้างได้ มีต้นทุนทางเศรษฐกิจสังคม

ที่สูงมาก

จากประสบการณ์ของเหล่าผู้จัดการพื้นที่อนุรักษ์ได้มีการสรุปบทเรียนการแก้ปัญหาในหลายพื้นที่นำเสนอแนวคิดการจัดการปัญหาแบบบูรณาการที่ผสมผสานวิธีการหลาย ๆ อย่างเข้าด้วยกัน ซึ่งเป็นทางที่จะช่วยให้การแก้ปัญหาดังกล่าวเกิดความยั่งยืนที่สุด ซึ่งองค์ประกอบที่สำคัญของ

แนวคิดการจัดการปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างแบบบูรณาการประกอบด้วย การจัดการปัญหาอย่างมีส่วนร่วม การจัดการแนวกันชน การติดตามประเมินผลการประเมินความเหมาะสมของมาตรการในเชิงเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ที่ดิน การสร้างจิตสำนึกของชุมชนในการอยู่ร่วมกับช้าง

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้วิธีวิทยาเชิงคุณภาพแนววิเวศวิทยาการเมืองและการวิจัยเชิงบุกเบิก (Exploratory Research) เนื่องจากปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าที่เกิดขึ้นในจังหวัดจันทบุรี ถือได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ความขัดแย้งรูปแบบใหม่ในสังคมไทย แม้ว่าที่ผ่านมาหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะพยายามช่วยเหลือแก้ไข แต่ก็ยังไม่สามารถยุติความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านในพื้นที่กับช้างป่าได้ เนื่องจากยังไม่สามารถวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาได้อย่างชัดเจน เป็นเพียงการแก้ไขปัญหาเชิงนโยบายที่ยังไม่มีงานวิจัยมารองรับ ถือเป็น การแก้ไขโดยอาศัยความเห็นเท่านั้น งานวิจัยนี้จึงถือได้ว่าเป็นการบุกเบิกเฉพาะกิจ เฉพาะการณ์ ในแง่ของการสร้างองค์ความรู้ใหม่ แสวงหาสาเหตุปัจจัยและวิธีแนวทางการจัดการปัญหาคนกับช้างป่าในเขตตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี โดยมีการกำหนดกระบวนการขั้นตอนในการศึกษาไว้ 3 กระบวนการ ดังต่อไปนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล
2. การตรวจสอบข้อมูล
3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้จะใช้วิธีการต่างๆ ดังนี้

1. การวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) เอกสารที่จะใช้ในการวิจัยนี้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.1 เอกสารชั้นต้น (Primary Data) ข้อมูลที่ยังไม่ได้ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์ จัดเป็นประเภทข้อมูลดิบ ข้อมูลส่วนนี้ได้จากการเก็บรวบรวมเอกสารที่สำคัญ เช่น วารสารเกี่ยวกับเรื่องช้าง บันทึกการประชุม เอกสารทางราชการ หนังสือพิมพ์ อินเทอร์เน็ตที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

1.2 เอกสารชั้นรอง (Secondary Data) เป็นเอกสารที่มีการวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว เอกสารชั้นรองเหล่านี้ที่สำคัญ เช่น ตำราทางวิชาการ บทความวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เป็นต้น

2. การสัมภาษณ์ วิธีการสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัยนี้ มีลักษณะเป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi - structured or Guided Interview) โดยอาศัยแนวการสัมภาษณ์ (Interview Guide) เป็นเครื่องมือในรูปแบบต่าง ๆ รวม 3 รูปแบบ คือ การสัมภาษณ์ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า (Oral History) การสัมภาษณ์เจาะลึก (In - depth Interview) และการสัมภาษณ์กลุ่มย่อย (Small Group)

2.3.1 กลุ่มเกษตรกรชาวสวนในตำบลพวา ที่ได้รับผลกระทบจากช้างป่า

2.3.2 กลุ่มผู้นำชุมชนแบบเป็นทางการในตำบลพวา

2.3.3 กลุ่มผู้นำชุมชนทางธรรมชาติในตำบลพวา

3. การสังเกตการณ์ เป็นรูปแบบการเก็บข้อมูลเสริมวิธีการอื่นๆ โดยการสังเกต การศึกษาครั้งนี้แบ่งตามกระบวนการวิธีการสังเกตได้ 2 ประเภท คือ

3.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation) คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลในภาคสนาม ด้วยการเข้าไปมีส่วนร่วมในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่การเข้าร่วมประชุม การตั้งประเด็น การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล พร้อมทั้งไปสำรวจพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการบุกรุกของช้างป่า และสังเกตการณ์ นำแผนงาน ไปปฏิบัติเพื่อยังผลให้เกิดแนวทางในการจัดการแก้ไขปัญหาได้อย่างเป็นรูปธรรมและมีความยั่งยืนต่อไป

3.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participative Observation) คือ การที่ผู้วิจัยสังเกตการณ์จากปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในฐานะของผู้สังเกตการณ์แต่ไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในเหตุการณ์จริง โดยที่ผู้วิจัยใช้แนวทางการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมระหว่างการสัมภาษณ์ และตลอดระยะเวลาที่ผู้วิจัยลงเก็บข้อมูลอยู่ในพื้นที่

การตรวจสอบข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลโดยอาศัยเทคนิคต่าง ๆ พิจารณาความแตกต่าง ด้านสถานที่ เวลาและแหล่งที่มาของข้อมูล ผู้วิจัยจะใช้หลักการสามเส้า (Triangulation) โดยวิธีการดังนี้

1. การตรวจสอบข้อมูลด้วยการอาศัยความแตกต่างของผู้ให้ข้อมูล หมายถึง การที่ผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่มีสถานภาพในการให้ข้อมูลที่แตกต่างกัน เช่น กลุ่มเกษตรกร ชาวสวนในตำบลพวาที่ได้รับผลกระทบจากช้างป่า กลุ่มผู้นำชุมชนแบบเป็นทางการ ในตำบลพวา เป็นต้น เพื่อนำมาพิจารณาว่าข้อมูลที่ได้รับจากผู้ให้ข้อมูลที่แตกต่างกัน ให้ข้อมูลที่เหมือนหรือมีความแตกต่างกันหรือไม่

2. การตรวจสอบข้อมูลด้วยการอาศัยความแตกต่างด้านแหล่งข้อมูล หมายถึง การนำเอาความเหมือนและความแตกต่างของข้อมูลเดียวกันที่ได้รับมาจากแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกันว่าจะมีความเหมือนหรือต่างกัน เช่น การนำข้อมูลจากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน กับผู้นำชุมชนและประชาชนในเขตตำบลพวา มาเทียบเคียงกันว่าข้อมูลที่ได้รับมาจากแต่ละฝ่ายนั้นมีความเหมือนหรือมีความแตกต่างกันมากน้อยเพียงไหน อย่างไรและข้อมูลที่ได้รับจากฝ่ายใดจะมีน้ำหนักความน่าเชื่อถือมากกว่ากัน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพที่ใช้ในงานวิจัยนี้เป็นการตีความในลักษณะต่าง ๆ คือ

1. การตีความเพื่อจัดกลุ่มข้อมูล (Grouping) คือ การนำเอาข้อมูลที่ใกล้เคียงกันมาแบ่งเป็นกลุ่มเพื่อง่ายต่อการลำดับเหตุการณ์และการนำไปสู่การวิเคราะห์ตีความ เช่น การแบ่งกลุ่มข้อมูลโดยการอาศัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง วัฒนธรรมและสังคม เป็นต้น โดยการแบ่งออกเป็นยุค ๆ และลำดับเหตุการณ์ของแต่ละยุคให้อยู่หมวดหมู่เดียวกัน

2. การตีความในเชิงเหตุและผลหรือการวิเคราะห์สาเหตุเชิงประวัติศาสตร์แนวนิเวศวิทยาการเมือง โดยผู้วิจัยทำการศึกษาปัจจัยที่มีมาตั้งแต่อดีตและส่งผลกระทบต่ออยู่ร่วมกันระหว่างคนในตำบลพวาและช้างป่าเขาอ่างฤๅไน จนกระทั่งมีเหตุการณ์อีกรูปแบบหนึ่งที่มีปรากฏการณ์ว่ากลุ่มโจลงช้างป่าดังกล่าวได้ออกจากป่าที่อยู่อาศัยบุกเข้ามากัดกินพืชผลทางการเกษตร รวมถึงการทำร้ายร่างกาย ชีวิต ทรัพย์สินของชาวบ้านอยู่เนื่อง ๆ ในการจัดหมวดหมู่ตัวแปรของการวิจัยและการพรรณนารายละเอียดการวิเคราะห์แนวคุณภาพเชิงประวัติศาสตร์แนวนิเวศวิทยาการเมืองนี้ ผู้วิจัยเริ่มตั้งแต่ออดีต ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดกำเนิดของการเปลี่ยนแปลงวิถีการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับช้างป่าและความต่อเนื่องที่มีมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันและมีแนวโน้มว่าจะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและเป็นกระบวนการในอนาคต

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 4

ผลการศึกษา

ในการนำเสนอผลงานวิจัย เรื่องการจัดการปัญหาคนกับช้างป่า ในเขตตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ผู้วิจัยใช้วิธีวิทยาเชิงคุณภาพแนวนิเวศวิทยาการเมืองและการวิจัยเชิงบุกเบิก (Exploratory Research) โดยการศึกษาเอกสารตำนานทางประวัติศาสตร์ ซึ่งท่านผู้รู้ได้บันทึกไว้ในอดีต รวมถึงการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยอาศัยหลักการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) การสัมภาษณ์กลุ่มย่อย (Small Group) และการสังเกตการณ์ (Observation) นอกจากนี้ยังได้มีการสัมภาษณ์ข้อมูลจากผู้อาวุโสชุมชน ที่ทราบประวัติความเป็นมาของชุมชนพวาเป็นอย่างดี ดังนั้นการนำเสนอผลการศึกษาในบทที่ 4 ผู้วิจัยจะแบ่งหัวข้อเพื่อตอบคำถามวิจัยหลักและวัตถุประสงค์ของการศึกษาออกเป็น 3 หัวข้อใหญ่ ๆ ดังนี้

1. บริบททางประวัติศาสตร์ของตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี
2. ปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดปัญหาระหว่างคนกับช้างป่า ในเขตตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี
3. แนวทางในการจัดการปัญหาระหว่างคนกับช้างป่า ในเขตตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี

บริบททางประวัติศาสตร์ของตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี

ในการศึกษาเรื่องราวอันเป็นที่มาของปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่า ในเขตตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ผู้ศึกษาเห็นว่าเพื่อให้เกิดความชัดเจนและมีความเป็นรูปธรรมเชิงประจักษ์ ที่ข้อมูลหลักฐานสามารถยืนยันเชิงโยงได้ในขอบเขตด้านระยะเวลา ที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ในบริบทของเนื้อหา จึงสมควรอย่างยิ่งที่ต้องทำความเข้าใจถึงโครงสร้างพื้นฐานด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมตลอดจนประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนตำบลพวาให้ชัดเจนเสียก่อน เนื่องจากแนวคิดการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์มีความเชื่อว่า อดีตเป็นที่มาของปัจจุบันและปัจจุบันมีผลสู่การเปลี่ยนแปลงไปในอนาคต โดยสามารถแบ่งออกเป็น 3 ยุค ดังนี้

1. ยุคเศรษฐกิจเพื่อการยังชีพและแลกเปลี่ยน
2. ยุคเศรษฐกิจเพื่อการยังชีพและเหลือขาย
3. ยุคเศรษฐกิจเพื่อการขาย

ยุคเศรษฐกิจเพื่อการยังชีพและแลกเปลี่ยน

ผลการศึกษาที่ได้จากการสัมภาษณ์แนวประวัติศาสตร์ชุมชนของผู้อาวุโสชุมชนที่เป็นตระกูลดั้งเดิมของชุมชนพวา มีข้อค้นพบว่า เมื่อราวปี พ.ศ. 2480 ชุมชนพวาเป็นชุมชนที่อยู่ห่างไกลความเจริญ ในลักษณะไกลปืนเที่ยงและอยู่ในเขตพื้นที่ป่าสงวน ขึ้นอยู่ภายใต้การปกครองในยุคดั้งเดิมของอำเภอท่าใหม่ จากการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนมีข้อค้นพบว่า สาเหตุที่ชาวบ้านเรียกชื่อชุมชนนี้ว่า ชุมชนพวานั้น เนื่องจากบริเวณดังกล่าวมีต้นพวาขึ้นอยู่มากมาย ชาวบ้านในสมัยนั้นจึงได้ตั้งชื่อชุมชนแห่งนี้ว่า “ชุมชนพวา” (ต้นพวา หมายถึง ต้นไม้ที่มีลักษณะคล้ายต้นมังคุด ที่มีอยู่เป็นจำนวนมากในเขตพื้นที่ตำบลพวา) (บุญเลิศ คุณิตา. สัมภาษณ์. 2558) ชุมชนพวาถือได้ว่าเป็นชุมชนใหม่ที่เกิดขึ้นหลังยุคแห่งการพัฒนาคือการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา ชาวบ้านในชุมชน พวาจึงเป็นที่อยู่อาศัยของกลุ่มคนหลายชาติพันธุ์ ที่มีการอพยพจากจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศเป็นจำนวนมากกว่า 30 จังหวัด แต่ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นกลุ่มคนที่มาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กรณีดังกล่าวสะท้อนให้เห็นได้จากคำสัมภาษณ์ของทายาทตระกูลดั้งเดิมรุ่นหลานที่ว่า

“คนในชุมชนพวาส่วนใหญ่บรรพบุรุษอพยพมาจากที่อื่น มารวมกันอยู่รื้อยพ้อพันแม่ แต่ก็รักกันดีไม่เคยทะเลาะเบาะแว้งกัน” (กัญญา คุณิตา. สัมภาษณ์. 2558)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2505 เกิดการอพยพมาตั้งถิ่นฐานในชุมชนพวา เนื่องจากสภาพทางภูมิศาสตร์ของชุมชนพวานั้นค่อนข้างมีความอุดมสมบูรณ์ทั้งสภาพดิน น้ำ ป่าไม้และอากาศ ซึ่งกลุ่มผู้ที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานดังกล่าว ประกอบไปด้วยกลุ่มคนรวมสามกลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้ กลุ่มที่หนึ่ง เป็นกลุ่มคนที่ต้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี ที่มีอาชีพรับจ้าง เช่น คนรับจ้างตัดไม้เพื่อส่งขายให้แก่โรงเลื่อยพงษ์เกษม ขณะตัดไม้จะมีคนคุมเวลาตัด คนคุมดังกล่าวประกอบไปด้วยผู้มีอิทธิพลท้องถิ่นรวมถึงพวกป่าไม้ซึ่งเป็นบุคคลของรัฐ ต่อมากลุ่มคนตัด ไม้ดังกล่าวเริ่มเข้าจับจองที่ดินในเขตตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว ด้วยวิธีการบุกรุกดางป่า กลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กวยหรือกวย ซึ่งคนกลุ่มนี้คนไทยมักเรียกว่าคนสวย ซึ่งเป็นชื่อที่ คนกวยไม่ยอมรับ เนื่องจากถูกแปลว่าเป็นคนชายขอบ จนถึงปัจจุบันคนกลุ่มนี้ยังคงมีรกรากและทายาทอยู่ในตำบลพวา หมู่ที่ 3 และกลุ่มที่สาม เป็นกลุ่มผู้อพยพมาจากภาคอีสานเป็นหลัก ซึ่งเป็นการอพยพเนื่องจากประสบภัยแล้ง (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์. 2550 : 4 - 5)

ในท่วงทำนองเดียวกันในปี พ.ศ. 2509 เกิดการอพยพของกลุ่มชาติพันธุ์กวย ในการตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ หมู่ที่ 2 ซึ่งมีพื้นที่ติดต่อกับเขาชะเมา ทั้งนี้เนื่องจากพื้นที่บริเวณดังกล่าวค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ไปด้วยสมุนไพรและพันธุ์ไม้นานาชนิด โดยการอพยพครั้งนี้กลุ่มกวยเริ่มต้นด้วยการรับจ้างเป็นลูกไร่ให้กับนายทุนผู้ปลูกมันสำปะหลัง สำหรับกลุ่มกวยที่อพยพเข้ามาบุกเบิกครั้งแรกมีด้วยกันทั้งหมด 4 ครอบครัวและกลายมาเป็นตระกูลหลักของตำบลพวา ปัจจุบันได้แก่ 1) ครอบครัวนายกำนัน คุณิตา 2) ครอบครัวนายพรม ผิวอ่อน 3) ครอบครัวนายบัว พัดศรีและ 4) ครอบครัวนายสุข เสามัน (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์. 2550 : 7 - 8)

อย่างไรก็ตามในปี พ.ศ. 2510 สภาพโดยทั่วไปของชุมชนพวายังคงเป็นป่าไม้รกทึบและเริ่มมี นายหน้าหรือนายทุนเข้ามาทำสัมปทานป่าไม้ มีการจ่ายเงินซื้อป่าไม้ในราคาถูก จากนั้นแล้วก็มี การถางป่าหรือที่เรียกว่าการล้างท้อง หมายถึงการโค่นต้นไม้ใหญ่ออกไปเพื่อสร้างที่อยู่อาศัย กระนั้นก็ตาม วิถีชีวิตของชาวชุมชนพวายังคงต้องมีความสัมพันธ์กับป่าไม้และสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ จากการ สัมภาษณ์ประวัติศาสตร์ชุมชนจากคำบอกเล่า มีข้อค้นพบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ค่อยได้มีโอกาส เห็นช้างป่า รวมถึงสัตว์ป่าชนิดอื่น ๆ เนื่องจากสภาพป่าขณะนั้นมีความอุดมสมบูรณ์และเมื่อช้างป่า รวมไปถึงสัตว์ป่าชนิดอื่น ๆ เจอคนก็จะหลบหนีโดยอาศัยป่าไม้เป็นที่ซ่อนกำบังตัว อย่างไรก็ตาม จากประสบการณ์ของชาวบ้านเล่าให้ฟังว่าสมัยโบราณมีความเชื่อที่ถ่ายทอดกันต่อ ๆ มา จากรุ่นสู่ รุ่นว่าช้างเป็นสัตว์ที่มีญาณ เนื่องจากหากมีผู้ใดเข้าไปบุกรุกทำลายป่าและกล่าวคำพูดที่ไม่เหมาะสม เป็นไปในลักษณะล่วงเกิน ชูถูก ก็มักจะถูกรังแกทำร้ายหรือไม่ว่าทำลายข้าวของ พืชผลทางการเกษตร แต่ไม่เคยมีประวัติศาสตร์ที่กล่าวว่าช้างเคยทำร้ายคนจนถึงชีวิต (สำรวย สุขเมือง, สัมภาษณ์, 2558)

ชุมชนพวาเกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจครั้งสำคัญในปี พ.ศ. 2511 เป็นช่วงที่รัฐบาล ประกาศให้มีการเปิดสัมปทานป่าในเขตตำบลพวา จนนำไปสู่การตัดไม้มากจนกระทั่งพื้นที่ป่าหมดไป ทำให้รัฐต้องสั่งปิดป่า แต่พวกของทางราชการคือป่าไม้เอง ก็ยังแอบลักลอบตัดไม้อยู่และรุกขึ้นไป ถึงเขตเขาชะเมา ขณะนั้นเองก็มีชาวบ้านกลุ่มหนึ่งลุกขึ้นต่อต้านการตัดไม้บนเขาชะเมา โดยมีกำนัน เนียมเป็นแกนนำปลุกจิตสำนึกของชาวบ้าน จนในที่สุดการต่อต้านการตัดไม้บนเขาชะเมาก็ประสบ ความสำเร็จทำให้เขาชะเมายังคงหลงเหลือพื้นที่ป่าอันอุดมสมบูรณ์อยู่ (ชัชยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2550 : 12) อีกทั้งเกิดการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านเป็นครั้งแรกในตำบลพวาที่หมู่บ้านชอย 2 ซึ่งชาวบ้านไม่ให้ความสำคัญมากนักเพราะต้องเดินทางไปเลือกตั้งไกล โดยภาพรวมก็ยังคงปกครองกันเองและช่วยเหลือ กันเองอยู่ด้วยความสัมพันธ์ของเครือญาติ (บุญเลิศ คุชิตา, สัมภาษณ์, 2558)

ปี พ.ศ. 2512 กลุ่มชาติพันธุ์กวยเริ่มเข้ามามีบทบาทด้วยการอพยพลงมาจับจองที่ดินเพื่ออาศัย และประกอบอาชีพเพิ่มมากขึ้น อพยพโยกย้ายมาจากทางจังหวัดสุรินทร์อีกหลายครอบครัวจนในเขต หมู่ 2 ของตำบลพวาเกือบทั้งหมู่บ้านล้วนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กวยอาศัยจนมาถึงปัจจุบัน (ชัชยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2550 : 5)

ปี พ.ศ. 2514 ได้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมืองการปกครองของชุมชนพวา ในสมัย การปกครองท้องถิ่นของผู้ใหญ่สำ ตำบลแก่งหางแมว ซึ่งแต่เดิมอยู่ในการปกครองของอำเภอท่าใหม่ และได้รับการยกฐานะให้เป็นอำเภอแก่งหางแมว ดังนั้นชุมชนพวาก็เปลี่ยนชื่อเป็นตำบลพวา โดยมี กำนันคนแรกคือกำนันฉนวน ประจงใจ (บุญเลิศ คุชิตา, สัมภาษณ์, 2558)

เมื่อพิจารณาถึงสภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนพวาเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2516 มีผู้มา บุกรเบิกเพื่อก่อสร้างที่อยู่อาศัยและเพื่อการประกอบอาชีพ 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มจากจังหวัดสุพรรณบุรี

กลุ่มที่มาจากจังหวัดนครราชสีมาและกลุ่มที่มาจากจังหวัดตราด ทั้งสามกลุ่มนี้เข้ามาจับจองที่ดิน ซึ่งสมัยก่อนเป็นป่าดงดิบมีพวกป่าไม้มาอาศัยอยู่ก่อนแล้วแต่ไม่ถาวรและมีคนตัดไม้ของทางโรงเลื่อย พงษ์เกษมด้วยเช่นเดียวกับชุมชนของกลุ่มกวย จากการอพยพมาของทั้งสามกลุ่มนี้ที่เข้ามาไม่นานนัก ก็ได้ชักชวนญาติพี่น้องของตนเข้ามาอยู่อาศัยในบริเวณนี้ แทนนำผู้เริ่มบุกเบิกชุมชนในขณะนั้นคือนายบรรทม สมแสน ซึ่งย้ายมาจากจังหวัดระยองเพื่อหาพื้นที่ทำกิน (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2550 : 6)

กล่าวโดยสรุปแล้วเมื่อพิจารณาสภาพทางเศรษฐกิจในยุคแรกของชุมชนพวา ที่ผู้วิจัยเรียกว่า ยุคดั้งเดิม โดยเริ่มตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. 2480 จนถึงประมาณปี พ.ศ. 2519 ซึ่งมีลักษณะรูปแบบการผลิตแบบเพื่อการยังชีพและแลกเปลี่ยน กล่าวคือ วิธีการผลิตส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นภายในชุมชนเป็นการผลิตที่มุ่งไว้กินใช้ในครัวเรือนเป็นหลักและถ้าหากมีส่วนเหลือจากการบริโภคชาวบ้านก็มักจะนำเอาผลผลิตนั้น ๆ ไปแลกเปลี่ยนกับสินค้าอื่นที่จำเป็น สำหรับพลังการผลิตก็จะเป็นการผสมผสานกันระหว่างแรงงานที่มีอยู่ภายในครอบครัวผนวกกับแรงงานจากเครือญาติ ร่วมกับพลังงานผลิตจากสัตว์เลี้ยง เช่น กระบือใช้ไถนา โคใช้ลากเกวียนหรือไถไร่สวนและช้างสำหรับชักลากซุง เป็นต้น

ยุคเศรษฐกิจเพื่อการยังชีพและเหลือขาย

จากการศึกษาถึงประวัติศาสตร์ความเปลี่ยนแปลงของชุมชนพวามีข้อค้นพบว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 จนกระทั่งถึงประมาณปี พ.ศ. 2531 วิธีการผลิตของชุมชนพวาโดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการเปลี่ยนแปลงการผลิตจากการปลูกพืชเชิงผสมผสานที่มีวัตถุประสงค์ในการผลิตไว้เพื่อการกินใช้ในครัวเรือนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยที่ได้รับอิทธิพลมาจากเศรษฐกิจทุนนิยมและลัทธิบริโภคนิยม ที่มีอิทธิพลบีบบังคับให้วิธีการผลิตของชุมชนพวาต้องมีการเปลี่ยนแปลง จากเศรษฐกิจเพื่อการยังชีพ ก้าวเข้าสู่ยุคเศรษฐกิจเพื่อการยังชีพและเหลือขาย กล่าวคือ การนำเอาผลผลิตที่ได้เก็บไว้กินใช้ในครัวเรือนส่วนหนึ่ง สำหรับส่วนที่เหลือนั้นก็จะนำไปขายภายในชุมชนรวมถึงชุมชนละแวกใกล้เคียง เศรษฐกิจแบบเงินตราหรือเศรษฐกิจแบบที่แปรคุณค่าเป็นเงินตราหรือทรัพย์สินอื่นได้ เริ่มเข้ามามีบทบาทครอบงำชาวบ้านในตำบลพวา ในลักษณะของน้ำซึมบ่อทราย สำหรับปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่ชี้ให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงในยุคเศรษฐกิจเพื่อการยังชีพหรือเหลือขายพอสรุปได้ดังนี้

ความเปลี่ยนแปลงในยุคนี้เริ่มจากปี พ.ศ. 2520 ที่มีปรากฏการณ์ว่ากลุ่มคนชาติพันธุ์กวยเริ่มหันมาปลูกมันสำปะหลังเพื่อขายให้แก่ायทุนโดยตรง ในการปลูกมันสำปะหลังนี้กลุ่มกวยต้องไปเป็นลูกจ้างแก่เจ้าบ ซึ่งเขื่อนักธุรกิจอยู่ที่แก่งหางแมว หากผู้ใดขาดเงินทุนก็สามารถกู้เงินทุนจากเจ้าแก่งบวบได้ในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 5 บาทต่อเดือน (บุญเลิศ ดุชิตา, สัมภาษณ์, 2558)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2524 เกิดภาวะราคามันสำปะหลังตกต่ำ จากการที่ชาวบ้านหันมาปลูกมันสำปะหลังเป็นจำนวนมากตามกลุ่มคนชาติพันธุ์กวย มีผลทำให้ผลผลิตมันสำปะหลังมากจนล้นตลาด มีผลทำให้ราคาตกต่ำและเกษตรกรผู้ผลิตเกิดภาวะการล้มขาดทุน ในการดังกล่าวธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส) ได้แนะนำให้ชาวบ้านพวหันมาปลูกยางพาราทดแทน (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์. 2550 : 6)

ผลของการที่ชาวบ้านชุมชนพวหันมาปลูกพืชเศรษฐกิจที่ต้องใช้เงินลงทุนมากขณะที่ราคาผลผลิตตกต่ำ ทำให้ พ.ศ. 2526 ชาวชุมชนพวเริ่มตกอยู่ในวงจรหนี้จากการกู้ยืมเงินทั้งในระบบและนอกระบบมาทำการลงทุนในภาคการเกษตร เช่น ปลูกยางพารา ปลูกมันสำปะหลัง เป็นต้น (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์. 2550 : 8 - 9)

กระนั้นก็ตาม ความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากวิถีการผลิต จากการปลูกพืชเชิงผสมผสานไปเป็นการปลูกพืชเชิงเดี่ยวดังเช่นที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาแล้วนั้น ถูกซ้ำเติมจากแนวความคิดพัฒนาของภาครัฐด้วยการดำเนินนโยบายที่อำนวยความสะดวกด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการให้กับท้องถิ่น เช่น โครงการก่อสร้างและขยายถนนหนทาง โครงการขยายเขตการไฟฟ้าและโครงการของการประปาหมู่บ้าน เป็นต้น กรณีดังกล่าวเห็นได้จากในปี พ.ศ. 2531 สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท (พรช.) ได้จัดทำงบประมาณในการก่อสร้างถนนอัดดินทำให้การเดินทางจากชุมชนพวกับเขตเมืองสามย่านและตัวอำเภอ นายายอามมีความสะดวกมากยิ่งขึ้น ในท่วงทำนองเดียวกันกรมป่าไม้ได้เข้ามาสู่พื้นที่ชุมชนพวและมีคำสั่งปิดป่ายังผลทำให้อาชีพเก็บของป่าต้องจบสิ้นไป ปრაกฏการณ์ดังกล่าวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นอย่างมากภายในชุมชนพวเนื่องจากชาวบ้านจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตในกระบวนการผลิตใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มชาวบ้านที่เคยใช้ชีวิตผูกพันกับป่าในการประกอบอาชีพล่าสัตว์และเก็บของป่าขาย จำเป็นต้องยุติอาชีพเดิมและหันไปประกอบอาชีพใหม่ซึ่งขาดความชำนาญ โดยต้องอาศัยเวลาในการเรียนรู้เพื่อลองผิดลองถูกอีกหลายครั้ง (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์. 2550 : 9 - 10)

การอธิบายถึงสภาพของความเปลี่ยนแปลงในยุคที่สองของชุมชนพว ที่ผู้วิจัยเรียกยุคนี้ว่า ยุคเศรษฐกิจเพื่อการยังชีพและเหลือขาย สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของผู้อาวุโสท่านหนึ่งที่ว่า

“พอคนกวยหันมาปลูกมันสำปะหลังมาก ๆ และขายได้ราคาดีในยุคแรก พวกเราก็อยากรวยกับเค้าบ้าง เลยพากันปลูกมันสำปะหลังตามเค้าไป พอมันสำปะหลังราคาตกต่ำพากันขาดทุนเป็นแถว ๆ บางครอบครัวเป็นหนี้ทั้ง ธ.ก.ส.และนายทุนในหมู่บ้าน เรียกว่าคิดหนี้สองทาง ยิ่งดันยิ่งเหนื่อย” (เจริญ นามสมมุติ. สัมภาษณ์. 2559)

ยุคเศรษฐกิจเพื่อการขาย

เมื่อส่วนราชการได้จัดทำโครงการพัฒนาชุมชน โดยให้ความสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานอันได้แก่ การก่อสร้างถนน ไฟฟ้าและประปา เป็นต้น ได้เกิดภาพการเปลี่ยนแปลงของชุมชนพวาในลักษณะของการก้าวกระโดด กล่าวคือ หากย้อนไปพิจารณาสภาพโดยทั่วไปของชุมชนพวาที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2480 ซึ่งเป็นเพียงชุมชนที่อยู่ในเขตพื้นที่ป่าสงวนและอยู่ห่างไกลความเจริญ การเดินทางสัญจรไปมาโดยทางเท้าไม่มีถนน อาศัยแสงสว่างจากตะเกียง หุงหาอาหารจากฟืนและทำมาหาเลี้ยงชีพโดยอาศัยความสัมพันธ์กับธรรมชาติเป็นหลัก ทว่าในปัจจุบันนับจากจุดเริ่มต้นในปี พ.ศ. 2480 รวมระยะเวลาประมาณ 80 ปีเศษ ชุมชนพวามีกระบวนการแบบพลิกฝ่ามือ โดยเริ่มจากการสัญจรโดยอาศัยทางเดินเท้าก็เปลี่ยนไปเป็นถนนหนทางที่มีทั้งถนนลูกรัง ถนนลาดยาง และถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก จากวิถีชีวิตที่ถ้ามีมาต้องอาศัยแสงสว่างจากตะเกียงก็เปลี่ยนมาเป็นการใช้ไฟฟ้าที่แวดล้อมด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกมากมาย เช่น โทรทัศน์ แอร์และอื่น ๆ เป็นต้น ขณะที่ทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติของตำบลพวาเริ่มถูกกลืนกินเหือดหายไป วิถีชีวิตของชาวบ้านที่เคยมีความผูกพันกับธรรมชาติ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสมุนไพรรักษาโรคในป่าหรือแม้กระทั่งความสัมพันธ์ระหว่างคนกับช้างป่าก็ค่อย ๆ เลือนหายตามไปด้วย ดังนั้นในยุคปัจจุบันนี้จึงพบปรากฏการณ์ที่เป็นข่าวอยู่เนือง ๆ ว่า มีโจลงช้างป่าได้ออกมาลูกหลาน กัดกินและทำลายพืชสวนของชาวบ้าน จากการศึกษาเชิงคุณภาพแนวประวัติศาสตร์ โดยอาศัยการลำดับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในเขตชุมชนพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ปรากฏดังนี้

พ.ศ. 2532 ภายใต้นโยบายแปลงสนามรบให้เป็นสนามการค้าในยุคที่มีพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรี ในการนี้ชาวบ้านในชุมชนพวาสามารถหารายได้เพิ่มค่อนข้างง่ายจากการเป็นนายหน้าขายที่ดิน ดังนั้นชุมชนพวาจึงเริ่มรับเอาแนวคิดทุนนิยมและลัทธิบริโภคนิยมเข้ามาสู่ชุมชน ในขณะที่เดียวกันก็เกิดกระบวนการซื้อขายสินค้าฟอส่งที่เข้ามาให้บริการถึงหมู่บ้านชานเรือนผลที่สุดก็คือเกิดลัทธิบริโภคนิยมและการขยายตัวของเศรษฐกิจเงินตราในชุมชนพวาขึ้น กรณีดังกล่าวสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“เดี๋ยวนี้สบาย อยากรไ้อะไรไม่ต้องไปห้างในเมืองแล้ว เพราะมีคนเค้าเอาของมาขายให้ถึงหัวบ้านไอบ้าน เรามีหน้าที่เลือกซื้อหาเอา ซื้อเงินสดก็ได้ บริการเงินผ่อนก็มี” (บุญเลิศ คุชิตา. สัมภาษณ์. 2558)

ผลกระทบจากการที่ชาวบ้านชุมชนพวาจำเป็นต้องดำเนินชีวิตที่ผูกพันอยู่กับการบริโภคนิยม นั้น นับตั้งแต่ปีพ.ศ. 2536 การมีชีวิตรอยู่ในระบบเศรษฐกิจเงินตราและลัทธิบริโภคนิยมทำให้ชาวบ้านชุมชนพวาต้องประสบภาวะหนี้สินเรื้อรังจนกลายเป็นวงจรปัญหาที่สำคัญของชุมชนพวา โดยเริ่มจากการกู้เงินจาก ธ.ก.ส. เพื่อนำมาลงทุนปลูกยางพาราและการปลูกทางเศรษฐกิจอื่น ๆ

เพื่อหวังที่จะมีรายได้เป็นกอบเป็นกำ แต่เมื่อผลผลิตออกมาชาวบ้านไม่สามารถนำเงินไปใช้กับ ธ.ก.ส. ได้ เนื่องจากเงินที่ได้จากการจำหน่ายผลผลิตถูกนำไปใช้จ่ายฟุ่มเฟือยเสียเป็นส่วนใหญ่ ชาวบ้านชุมชนพาวจึงต้องกู้เงินนอกระบบจากในและภายนอกชุมชนมาใช้หนี้ ธ.ก.ส. (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์. 2550 : 9)

ผลกระทบจากการที่ชาวบ้านชุมชนพาวดำเนินชีวิตโดยยึดติดอยู่กับกระแสทุนนิยมและบริโภคนิยมนี้เอง มิใช่ส่งผลกระทบแต่เฉพาะชาวบ้านชุมชนพาวเท่านั้น หากแต่ผลที่ตามมายังมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและช้างป่า รวมไปถึงการอยู่อาศัยของสัตว์ป่าอื่น ๆ อีกด้วย สิ่งที่เป็นปัญหาและมีปรากฏการณ์ที่ช้างป่าเริ่มออกมาสร้างความเสียหายให้กับผลผลิตของชาวบ้านรวมถึงการทำร้ายชาวบ้านตำบลพาวเริ่มมีมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 โดยที่ประเด็นร้อนเกี่ยวกับเรื่องนี้สามารถสรุปและลำดับเหตุการณ์ต่อเนื่องให้มองเห็นภาพได้ดังนี้

ประมาณปี พ.ศ. 2540 เกิดเหตุการณ์ช้างป่ามาบุกกิน ทำลายพืชสวนของชาวบ้าน แต่ไม่พบการทำร้ายชาวบ้านจนถึงขั้นบาดเจ็บหรือเสียชีวิต จำนวนที่เห็นช้างป่ามากสุดไม่เกิน 7 - 8 ตัว ชาวบ้านพยายามรักษาทรัพย์สินและพืชผลของตน โดยหาวิธีจัดการปัญหาโดยการทำรั้วกันช้างต่อกระแสไฟฟ้าจากบ้านขนาด 220 โวลต์ ซึ่งเป็นเหตุให้ช้างป่าตาย 4 ตัว กวางตาย 1 ตัว นับเป็นครั้งแรกที่สัตว์ป่าตาย โดยปัจจุบันซากสัตว์ดังกล่าวยังคงถูกสต๊าฟอยู่ที่เขาชะเมาและเมื่อเกิดเหตุการณ์ดังกล่าวที่ชาวบ้านทำให้ช้างป่าตาย จนเป็นเรื่องฟ้องร้องศาลกันอยู่หลายปี ฐานผิดต่อกฎหมายในข้อหาล่าสัตว์ป่าคุ้มครองโดยไม่ได้รับอนุญาต มีโทษจำคุก 4 ปี ปรับ 40,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับตาม พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ปี 2539 ชาวบ้านจึงเปลี่ยนมาใช้เบ็ดเตล็ดแทน แต่ก็ไม่สามารถหยุดช้างป่าได้ ช้างใช้วิธีนำวงหักไม้ทับและข้ามรั้วไป ชาวบ้านหาวิธีใหม่โดยใช้ลูกปิงปอง (ประทัดพลูลูกกลม ๆ) ในการทำให้เกิดเสียงดังไล่ช้างป่า แรก ๆ ช้างตกใจ แต่หลังจากนั้นก็ชินและลงมากินกล้วย อ้อย พืชไร่ ผลไม้ ทำลายบ้านเรือนเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่ไม่ได้รับการเผชิญหน้ากัน NGO และภาครัฐเริ่มคิดโครงการว่าทำอย่างไรให้ชาวบ้านปรับตัวอยู่กับช้างป่าได้ โดยการจัดเวรยามในการไล่ช้าง ผลักดันช้างออกไป โครงการ 1 ปี หมดงบประมาณโครงการก็หายไป หลวงปู่สาย วัดวังศิลาธรรมราม อ.แกลง จ.ระยอง คิดโครงการ “ทางช้างผ่าน” เพื่อทำเส้นทางในป่าเขาชะเมา เขาอ่างฤๅไน ให้เป็นเส้นทางเดินที่ปลอดภัยของช้างป่า โดยปลูกต้นไม้ พืชไม้หนามริมขอบป่ากันไม่ให้ช้างป่าเดินออกนอกแนวเขตเส้นทาง พร้อมปลูกพืชที่ช้างป่าชอบแซมตามเส้นทาง แต่ไม่เป็นผลเพราะช้างไม่เดินตามเส้นทาง ส่วนอาหารปลูกปื๊บ ช้างกินปื๊บและช้างป่ายังคงเดินเข้าหมู่บ้านของชาวบ้านอยู่ดี โครงการวนเกษตร โดยการให้ปลูกพืชที่หลากหลายเพื่อใช้ประโยชน์ในครัวเรือน เสริมจากการปลูกพืชเศรษฐกิจ โดยไม่ต้องลงทุนมาก พันธุ์เร็วจากการถูกช้างป่าทำลายหรือบุกกิน เช่น พืชหนามโตเร็ว กฐิน ยางนา จีเหล็ก ช้างเหยียบก็ขึ้นใหม่ เสียหายน้อยและไม่ขาดทุน พร้อมปลูกพืชที่กินช้างได้ โครงการสร้างโป่งเทียม ทำบริเวณป่า เพื่อให้สัตว์ป่ามากินเป็นแหล่งอาหาร มีแก้ง กวาง หมูป่า ช้างป่า (กัญญา คุณิตา. สัมภาษณ์. 2558)

จากการศึกษาผลงานทางวรรณกรรมของชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ (2550 : 14 - 22) ซึ่งมีข้อค้นพบที่น่าสนใจว่าในบรรดากลุ่มคนที่พยายามแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาระหว่างคนกับช้างป่าที่ตำบลพวานั้น มิใช่มีแค่เพียงระหว่างส่วนราชการ ฝ่ายประชาชนและกลุ่มองค์กรต่าง ๆ เท่านั้น หากแต่ยังมีกลุ่มคณะสงฆ์ที่เข้าร่วมในการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ร่วมด้วย โดยยึดแนวทางในหลักพระพุทธศาสนาในแง่ของควมมีเมตตาธรรมที่ผลการศึกษาระบุว่าพระภิกษุรูปหนึ่งที่มีชื่อว่า พระอาจารย์สายได้จุดประกายมาจากนั้นได้รวบรวมปัจจัยซื้อที่ดินบริเวณชายเขาใกล้หมู่บ้านสวย หมู่ที่ 3 ตำบลพวา เพื่อปลูกป่าโดยหวังให้เป็นพื้นที่กันชนระหว่างพื้นที่อนุรักษ์ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไนกับพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน โดยให้ชื่อป่าผืนนี้ว่า “สวนป่าอนุรักษ์ยวงค์” มีเนื้อที่ประมาณ 1,000 ไร่ เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์. 2550 : 14) สวนป่าดังกล่าวถือได้ว่าเป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์และมีทัศนียภาพที่สวยงามเป็นแหล่งอาหารและแหล่งพันธุ์ไม้ สวนป่าดังกล่าวเป็นทางช้างผ่านเป็นสวนป่าที่เชื่อมต่อระหว่างเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไนและเขตอุทยานแห่งชาติเขาชะเมา – เขาวง เพื่อมุ่งหวังเชื่อมป่าสองผืนนี้ให้ช้างข้ามไปมาเพื่อแสวงหาอาหารและแลกเปลี่ยนทางพันธุกรรม รวมถึงปัญหาช้างทำลายผลผลิตในที่ทำกินของชาวบ้านและปัญหาช้างป่าบุกรุกทำลายผลผลิตในที่ทำกินของประชาชน ซึ่งรวมไปถึงปัญหาที่ชาวบ้านทำร้ายช้างป่าโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์. 2550 : 22) แต่เนื่องกันในปี พ.ศ. 2540 เกิดปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ “วิกฤตการณ์ต้มยำกุ้ง” ทำให้ชาวบ้านตำบลพวามีปัญหาหนี้สินที่เรื้อรังเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับมีปรากฏการณ์ที่ช้างป่าเริ่มออกมาสร้างความเสียหายให้กับผลผลิตของชาวบ้าน (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์. 2550 : 22)

เหตุการณ์ดังกล่าวยังหาข้อยุติไม่ได้แต่ยังมีแนวโน้มของความรุนแรงเพิ่มมากยิ่งขึ้น ในปี พ.ศ. 2548 เกิดปรากฏการณ์ช้างป่าเริ่มออกมาในชุมชนมากขึ้นจากเดิม แต่มากที่สุดไม่เกิน 11 ตัว ชาวบ้านเริ่มตั้งข้อสันนิษฐานว่า ป่าที่ไม่มีช้างคือที่สูงชัน แต่พื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน ขึ้นชื่อว่าเป็นที่ลานกว้าง มีแหล่งน้ำ มีอาหาร ทำให้ช้างขยายพันธุ์เร็ว ซึ่งเห็นได้จากภาพข่าว วิดีโอต่าง ๆ พบว่ามีลูกช้างจำนวนมาก พร้อมทั้งมีคนบุกรุกพื้นที่ป่า ทำให้แหล่งอาหารน้อยลง ประกอบกับชาวบ้านในอำเภอแก่งหางแมวมีการปลูกพืชทางการเกษตรหลายชนิดที่ช้างป่าชื่นชอบ เช่น อ้อย กล้าย สับปะรด ทำให้ช้างป่าออกมาเรื่อย ๆ และเส้นทางง่ายต่อการเดินของช้าง ช้างป่ามีกลุ่ม มีสังคม มีจำโหลง จำฝูง ตัวไหนเข้าฝูงไม่ได้ก็จะแยกตัวปลีกจากฝูงมา เมื่อมีช้างตัวหนึ่งลงมาในหมู่บ้าน จากนั้นช้างป่าตัวอื่น ๆ ก็จะตามลงมา นำฝูงเข้ามาและนอกจากนี้ชาวบ้านเชื่อว่ายังมีช้างปล่อย จากโครงการช่วยช้าง เพราะช้างเชื่องมาก ได้ยินเสียงเพลงก็จะเดิน ยิ้มได้ ไม่กลัวคน แต่ไม่มีหลักฐาน กรณีดังกล่าวสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“ยิ่งแก่เหมือนยิ่งยุ เพราะมีปริมาณโหลงช้างออกมาสร้างความเดือดร้อนให้ชาวบ้านมากขึ้นเรื่อย ๆ” (กัญญา คุณิตา. สัมภาษณ์. 2558)

จากความเดือดร้อนอันเกิดจากปัญหาของช้างป่าที่เข้ามาสร้างปัญหาความเดือดร้อนให้กับชาวบ้านชุมชนพวา ทางภาคราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานด้านการปกครอง ได้พยายามแสวงหาแนวทางในการเยียวยาแก้ไข เพื่อป้องกัน ไม่ให้เกิดเหตุการณ์ร้ายแรงอันมีผลต่อชีวิตและทรัพย์สินของชาวบ้าน ดังนั้นในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2550 อำเภอแก่งหางแมวได้จัดทำโครงการเพื่อป้องกันความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าด้วยการดำเนินการ “โครงการกักช้าง” โดยหลักการสำคัญคือการขุดคูเพื่อกั้นขวางไม่ให้ช้างป่าบุกเข้ามากัดกินพืชผลทางการเกษตรของชาวบ้าน อันถือได้ว่าเป็นมาตรการทางนโยบายอันแรกที่มีการดำเนินกิจกรรมอย่างเป็นรูปธรรม (อำเภอแก่งหางแมว. 2550 : 42)

อย่างไรก็ตามแนวทางต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ยังไม่สามารถมีผลในเชิงปฏิบัติได้อย่างยั่งยืน ทั้งนี้เพราะในวันที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ. 2552 เมื่อเวลา 13.26 น. เกิดเหตุช้างป่าแม่ลูกอ่อน 3 เชือก เข้ายับชาวบ้านที่ออกหาของป่าบนเขาคลองแดง หมู่ที่ 12 ตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี เสียชีวิต โดยเจ้าหน้าที่อาสาสมัครกู้ภัยสว่างกตัญญูธรรมสถานจันทบุรีและเจ้าหน้าที่อุทยานเขารอยต่อ 5 จังหวัด ใช้ระยะเวลาเดินทางไปยังที่เกิดเหตุ ประมาณ 4 ชั่วโมง ซึ่งระยะทางที่เดินเป็นป่าขนาดใหญ่และยังคงเป็นป่าธรรมชาติที่สมบูรณ์ หลังเดินทางมาก็พบผู้เสียชีวิตนอนเสียชีวิตอยู่บริเวณกับก่อไผ่ที่หักพัง มีชาวบ้านที่ขึ้นมาดูอยู่มาก ผู้เสียชีวิตชื่อ นายวรสิทธิ์ หนาแน่น อายุ 48 ปี อยู่บ้านเลขที่ 26/2 หมู่ 12 ตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี จากการสอบถามนายเด่นชัย ราชวงศ์ ลูกเลี้ยงผู้เสียชีวิตและอยู่ในเหตุการณ์ทราบว่า นายวรสิทธิ์ ผู้เสียชีวิตและคนพร้อมเพื่อนผู้ตายได้ขึ้นเขามาหาของป่าและได้พบช้างแม่ลูกอ่อน 3 เชือก พวกตนจึงวิ่งหนีไปคนละทิศคนละทาง พอตนหนีพ้นแล้วจึงออกตามหานายวรสิทธิ์และมาพบว่าถูกช้างป่าเหยียบเสียชีวิตแล้ว (“ช้างป่าแม่ลูกอ่อนเหยียบชาวบ้าน”. ออนไลน์. 2552)

ท่ามกลางความมุ่งมั่นที่จะแสวงหาแนวทางแก้ไขความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่า อันเกิดจากความร่วมมือของทุกภาคส่วน แต่ในวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2555 ก็เกิดเหตุการณ์ร้ายแรงกับชาวบ้านขึ้นอีกครั้ง เมื่อเวลา 01.35 น. ร.ต.อ.ณัฐวุฒิ แสนสุข ร้อยเวร สภ. แก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี รับแจ้งจากนายพิทักษ์ ยิ่งยง หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน เขตรอยต่อ 5 จังหวัด ว่ามีชายเคราะห์ร้ายออกไปหาของป่าที่บริเวณเขาอ่างฤๅไน เขตรอยต่อ 5 จังหวัด หมู่ 12 ตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี แล้วถูกช้างป่าทำร้ายเสียชีวิต รุดไปตรวจสอบพร้อมด้วยเจ้าหน้าที่อาสาสมัครกู้ภัยสว่างกตัญญูธรรมสถานจันทบุรี ที่เกิดเหตุต้องใช้เวลาเดินเท้าเข้าไปประมาณ 3 ชั่วโมง พบศพนายสมชาย กัญญา หรือชายน้อย อายุ 50 ปี สภาพนั่งพิงขอนไม้ใหญ่ เลือดออกปากจมูก มีรอยฟกช้ำบริเวณแขนขาและคอหัก โกล้งกันมีสุนัขนอนเฝ้าศพอยู่ จากการสอบถาม นางจำลอง อ่อนจันทร์ อยู่บ้านเลขที่ 124 หมู่ 12 ตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ทราบว่า นายสมชาย ผู้ตายเป็นคนงานกรีดยางของตน ช่วงเช้าผู้ตายบอกว่า จะเข้าไปในป่าหาชิงสัตว์ป่า กับพวกคนงานด้วยกันอีก 2 คน ซึ่งอยู่ห่างจากบ้านพักอาศัยประมาณ 3 ก.ม. กระทั่งหายตัวไปและมาทราบข่าวอีกครั้ง

นายสมชาย ถูกช้างป่าไล่ทำร้ายร่างกายจนเสียชีวิตแล้ว นายรุ่งรวี จอมเปราะ อายุ 30 ปี เพื่อนที่ไปด้วยกัน ให้การว่า ก่อนเกิดเหตุตนผู้ตายและสุนัข ของผู้ตายอีก 5 ตัว ได้ไปบริเวณเขาอ่างฤๅไน เขตรอยต่อ 5 จังหวัด เพื่อจะหาของป่าและในละแวกนั้นมีบ่อน้ำจึงได้แวะหาปลาและพบกับช้างป่าที่กำลังกินน้ำอยู่พอดี เพื่อนอีกคนหนึ่งได้วิ่งขึ้นต้นไม้ แล้วตระโกนเรียกให้ผู้ตายวิ่งขึ้นต้นไม้ แต่ผู้ตายกับเดินไปไล่ช้างป่า จนกระทั่งช้างป่าได้วิ่งไล่ผู้ตายกับสุนัขและใช้เงาแทงไปที่ลำตัวของผู้ตายก่อนจะกระต๊อบขึ้นอีกครึ่งจนเสียชีวิต ตนเห็นว่าไม่ดีจึงได้วิ่งหนีเอาตัวรอด แล้วแจ้งให้นายจ้างทราบและแจ้งเจ้าหน้าที่มาตรวจสอบดังกล่าว (“หนุ่มกรีดยางถูกช้างป่ากระต๊อบดับอนาค”. 2555 : 1)

จากกรณีดังกล่าวเมื่อประชาชนชาวบ้านได้รับความเดือดร้อน ทางอำเภอแก่งหางแมว ก็มีได้นิ่งนอนใจ ได้พยายามคิดค้นแนวทางในการแก้ไขปัญหาในเรื่องนี้อย่างเต็มที่ โครงการสำคัญโครงการหนึ่งถูกหยิบยกขึ้นในปี พ.ศ. 2556 โดยที่อำเภอแก่งหางแมวจัดทำโครงการ “คืนป่าให้แก่งคืนแหล่งอาหารให้ช้าง” โดยมีหลักการที่สำคัญคือการหาแหล่งอาหารเพิ่มเติมให้ช้างป่า เพื่อป้องกันความขัดแย้งรุนแรงระหว่างชาวบ้านกับช้างป่าโดยมีวิธีดำเนินการ ได้แก่ การขุดสระน้ำขนาดใหญ่เพื่อไว้สำหรับให้ช้างดื่มกิน การจัดชุดปฏิบัติการขับไล่ช้างป่า การจัดไฟฟ้าส่องสว่างรวมถึงการปลูกพันธุ์ไม้ยืนต้น เป็นต้น (อำเภอแก่งหางแมว, 2556 : 18) กระนั้นก็ตามแม้ว่าภาครัฐจะพยายามแก้ไขอย่างสุดความสามารถแล้วก็ตาม แต่จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของผู้วิจัย ยังคงพบว่า ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่ามิได้หมดไปหรือมิได้ชะลอความรุนแรงลงหากแต่มีแนวโน้มในการเพิ่มความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงขั้นช้างป่าทำร้ายชาวบ้านจนได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิต กรณีดังกล่าวสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“ช้างป่าที่พบเห็นได้เพิ่มมากขึ้น จากอดีตที่เคยพบเห็นแค่สามถึงสี่ตัวแต่เดี๋ยวนี้กลายเป็นเจ็ดสิบถึงแปดสิบตัวแล้ว” (ประเคน คำชู, สัมภาษณ์, 2559)

เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2556 เกิดเหตุการณ์ในลักษณะเดียวกันขึ้นอีกครั้งเมื่อ โขลงช้างป่ากว่า 50 เชือก บุกทำลายพืชสวนและเข้าทำร้ายชาวบ้าน รวมถึงคนกรีดยาง ที่บ้านเขากล้วย หมู่ที่ 1 ตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี เสียหายค่อนข้างมาก โดยที่ชาวบ้านทำหนังสือขอร้องหน่วยงานภาครัฐช่วยเหลือเร่งแก้ไข (“โขลงช้างป่าบุกทำลายพืชสวนชาวบ้านเสียหายยับ” .2556 : 1)

จากการศึกษาถึงมาตรการและแนวทางแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าที่อำเภอแก่งหางแมว ที่มีมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 จนถึงปี พ.ศ. 2557 ยังไม่มีแนวโน้มว่าจะสามารถยุติปัญหาต่าง ๆ ลง จึงเกิดแนวคิดใหม่ขึ้นอีกครั้งในปี พ.ศ. 2557 ภายใต้กิจกรรมที่อำเภอแก่งหางแมวได้จัดทำโครงการเชิงรุกโครงการใหม่ภายใต้ชื่อโครงการ “สร้างรั้วกระแสไฟฟ้าเพื่อป้องกันช้างป่า” มีวัตถุประสงค์เพื่อลดความเสียหายจากการที่ช้างป่าออกมาหากินในพื้นที่การเกษตรของชาวบ้าน

การป้องกันมิให้ช้างป่าถูกทำร้ายจากชาวบ้านที่อาจใช้อาวุธปืนทำให้ช้างป่าเสียชีวิตและเพื่อสร้างความมั่นใจให้กับประชาชนในการประกอบอาชีพ (อำเภอแก่งหางแมว. 2557 : 4)

นอกจากนั้นแล้วยังมีการสนับสนุนแนวทางการศึกษาเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาของโครงการมูลนิธิอนุรักษ์ป่ารอยต่อ 5 จังหวัด ของพลเอกนิมิต วงษ์สุวรรณ จัดทำโครงการขุดถุกันช้าง ในพื้นที่ตำบลพวา แต่ชาวบ้านไม่เห็นด้วยเพราะต้องตัดไม้กั้นออกจากชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นการทำลายป่าพื้นที่ป่าเสียหาย โดยชุมชนพวามีชอกชอยทำให้ช้างป่าสามารถเดินออกมาทางนี้ได้และเมื่อเข้าสู่ฤดูฝน เมื่อฝนตกลงมาก็จะทำให้ดินที่ขุดไว้ไหลกลดลงไปเหมือนเดิม ได้ผลระยะสั้น (กัญญา คุณิตา. สัมภาษณ์. 2558)

ท่ามกลางการแก้ไขปัญหาจากหลายฝ่าย พบการศึกษาครั้งนี้ยังพบว่ามีปรากฏการณ์ที่โขลงช้างป่าออกมาอาละวาดกัดกินพืชสวนของชาวบ้านอยู่เนือง ๆ รวมถึงออกมาสร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชนผู้สัญจรตามท้องถนนโดยเริ่มจากเมื่อวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ. 2557 เมื่อเวลา 21.00 น. ผู้สื่อข่าวได้รับรายงานจากชาวบ้านว่ามีช้างป่าจำนวน 6-7 ตัว ตลอดจนช้างป่าโขลงอื่น อีกไม่ต่ำกว่า 10 ตัว ยังกระจาย วนเวียนหากินอยู่แนวเชิงเขา ติดกับพื้นที่ทางการเกษตรของชาวบ้าน หมู่ที่ 3 หมู่ที่ 5 และหมู่ 12 ตำบลทุ่งเบญจา อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี ก่อนที่เดินลัดเลาะตามสวนผลไม้ของชาวบ้าน ขณะที่การช่วยเหลือเบื้องต้น ทำได้แค่เพียงผลักดันช้างป่าให้ออกห่างจากพื้นที่ชุมชน โดยไม่ให้เกิดผลกระทบกับทั้งช้างป่าและชาวบ้าน ทางด้านนายพิทักษ์ ยั่งยืน หัวหน้าพิทักษ์ป่าสิระมัน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน ยังเปิดเผยอีกว่า เมื่อช่วงเวลาประมาณ 20.45 น. วันเดียวกัน ได้รับแจ้งจากชาวบ้าน หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งเบญจา อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี ว่ามีฝูงช้างป่าจำนวน 6-8 ตัว กำลังกัดกินกิ่งไม้และพืชไร่ของชาวบ้านได้รับความเสียหายเป็นบริเวณกว้างและจากการสอบถามนายสุชาติ รัตนวรรณ ชาวบ้านหมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งเบญจา ทราบว่าฝูงช้างป่าฝูงนี้ได้เข้ามากัดกินกิ่งไม้และพืชสวนผลไม้ของตนเองและของชาวบ้านที่ใกล้เคียงเมื่อวันก่อน จึงทำให้ชาวบ้านที่ทราบข่าวและอยู่บริเวณดังกล่าวเกิดความกลัวว่าฝูงช้างป่าจะทำร้าย ส่วนทางเจ้าหน้าที่ป่าไม้ต้องทำงานกันอย่างหนักและเร่งผลักดันโขลงช้างป่าที่ยังวนเวียนหากินใกล้กับสวนผลไม้ในพื้นที่ตำบลทุ่งเบญจาให้ออกห่างจากชุมชน หลังจากพบว่า มีช้างบางตัวเริ่มดุร้าย (ปริญญา เกษราชิกุล. 2557)

จากนั้นไม่นานก็เกิดลักษณะเช่นเดียวกันอีกในวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2557 ช้างป่าจำนวนกว่า 10 ตัวได้เดินลงมาหากินในพื้นที่ หมู่ 6 หมู่ 7 และหมู่ 14 ตำบลทุ่งเบญจา อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี ก่อนที่เดินลัดเลาะตามสวนผลไม้ของชาวบ้านและสร้างความแตกตื่นให้กับชาวบ้านที่ได้พบเจอเป็นอย่างมาก นายพิทักษ์ ยั่งยืน หัวหน้าชุดเฝ้าระวังติดตามช้างป่าออกหากินนอกพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขาอ่างฤๅไน พร้อมชุดเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน ตลอดจนชาวบ้านได้นำรถยนต์มาขวางถนน เพื่อเป็นการปิดกั้นการจราจรชั่วคราวบริเวณตามแยกของหมู่บ้าน

ซึ่งพลายสีดอแก้วจะเดินหากินตามสวนของชาวบ้านเป็นระยะ ๆ ในกรณีดังกล่าวนี้นายสว่างทิพบุญกุล หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองเครือหวายฯ พร้อมกำลังของเจ้าหน้าที่ ต้องคอยนำผลไม้เช่น กกล้วย อ้อย มาให้ช้างเพื่อต้อนไม่ให้ช้างพลายสีดอแก้ว เข้าใกล้บ้านเรือนหรือทำร้ายผู้คนที่มาจ่อครมุงดู ทางเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ยังกล่าวอีกว่าช่วงนี้ได้วางกำลังติดตามเฝ้าสังเกตการณ์พฤติกรรมพลายสีดอแก้ว มาตลอดนานร่วมเดือนและยังพบว่าอาการอักเสบที่เท้าของพลายสีดอแก้ว เริ่มมีอาการทุเลาเบาบางไม่ตื่นกลัวคน ไม่มีอาการคูร้ายและยอมเชื่อฟังเจ้าหน้าที่ที่เดินติดตาม ซึ่งขณะนี้เจ้าหน้าที่ ได้วางแผนต้อนช้างพลายสีดอแก้วให้เดินตามเส้นทางสายในที่ที่มีแหล่งชุมชนอยู่น้อย และเพื่อให้ปรับตัวเข้ากับพื้นที่ป่าให้มากที่สุด พร้อมกับเตือนชาวบ้านอย่าได้ทำร้ายช้างป่าตัวนี้โดยเด็ดขาด โดยเฉพาะการจู่โจมหรือยิงปืนส่งเสียงดัง เพราะอาจทำให้ช้างตื่นตกใจ สร้างความเสียหายแก่ทรัพย์สินและชีวิตของท่านได้ ส่วนระยะยาวทางจังหวัดมีแผนโครงการที่จะจัดหาสถานที่แหล่งอาหารที่สมบูรณ์ให้ช้างอยู่อาศัยและไม่ออกมารบกวนชาวบ้าน เบื้องต้น รับผิดชอบว่าทางอำเภอแก่งหางแมว มีชาวบ้าน ประชาชนจิตอาสาเตรียมทำโครงการปลูกพืชอาหารให้ช้างเพื่อสร้างความสมบูรณ์แก่ธรรมชาติ เพิ่มขึ้นซึ่งทางจังหวัดจะเข้าช่วยเหลือเร่งรีบดำเนินการต่อไป (ปริญา เกษราธิกุล. 2557)

จากนั้นมาอีกเพียงหนึ่งวันกล่าวคือในวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2557 นายเฉลิม เมืองที่รัก ชาวบ้านหมู่ที่ 7 แจ้งว่ามีช้างป่าจำนวนกว่า 18 ตัว ตลอดจนช้างป่าโขลงอื่น อีกไม่ต่ำกว่า 4-5 ตัว ยังกระจาย วนเวียนหากินอยู่แนวเชิงเขา ติดกับพื้นที่ทางการเกษตรของชาวบ้าน เดินลงมาหากินในพื้นที่ หมู่ 4 หมู่ 7 และหมู่ 14 ของตำบลทุ่งเบญจา อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี ก่อนที่เดินลัดเลาะตามสวนผลไม้และทำลายข้าวของชาวบ้านพังเสียหาย นายพิทักษ์ ยิ่งยง หัวหน้าชุดเฝ้าระวังติดตามช้างป่าออกหากินนอกพื้นที่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขาอ่างฤๅไน พร้อมชุดเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน ตลอดจนผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้าน ต้องคอยจัดเวรยามผลัดเปลี่ยนเฝ้าระวังช้างป่าเนื่องจากในขณะนี้ ขณะที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้และชาวบ้านได้ช่วยเหลือเบื้องต้นแค่เพียงปลักดันช้างป่าให้ออกห่างจากพื้นที่ โดยไม่ให้เกิดผลกระทบกับทั้งช้างป่าและชาวบ้าน นอกจากนี้ราษฎรคนดังกล่าว ยังกล่าวเพิ่มเติมอีกว่าเมื่อสองวันก่อนช้างป่าจำนวนหลายตัวได้ออกมากัดกินต้นกล้วยและต้นมะละกอตลอดจนถึงท่อพีวีซี ซึ่งก็ได้รับความเสียหายเป็นวงกว้าง ส่วนค่าความเสียหายนายเฉลิม ประเมินไว้ประมาณ 200,000 กว่าบาท ส่วนชาวบ้านใกล้เสียงที่ทราบข่าวและอยู่บริเวณดังกล่าว ต่างเกิดความกลัวฝูงช้างป่าจะมาทำร้าย ทางเจ้าหน้าที่ป่าไม้จึงต้องมีการสลับเวรยาม ก่อนที่จะมีการเร่งปลักดันโขลงช้างป่าที่ยังวนเวียนหากินใกล้กับสวนผลไม้ ในพื้นที่ตำบลทุ่งเบญจาให้ออกห่างจากชุมชน หลังจากพบว่า มีช้างป่าบางตัวเริ่มคูร้าย (ปริญา เกษราธิกุล. 2557)

นอกจากแนวทางที่ส่วนราชการภาครัฐได้ดำเนินการเกี่ยวกับปัญหาช้างป่าอย่างเข้มข้นแล้ว ภาคประชาชนเองยังได้ร่วมกันช่วยเหลือสนับสนุนการแก้ไขในเรื่องดังกล่าวด้วย โดยในวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2557 เจ้าหน้าที่อาสาชุดดูแลโขลงช้างป่าได้ นำขนุน กล้วย สับปะรดและอ้อย ไปเทกองข้างสระน้ำให้กับโขลงช้างป่าได้มีอาหารกิน เพื่อลดความเดือดร้อนไม่ให้ช้างป่าเข้ามาทำลายพื้นที่การเกษตรของชาวบ้าน ซึ่งหลังจากนั้นไม่นาน โขลงช้างป่าจำนวนหลายตัวได้พากันลงมากินผลไม้ที่เทไว้จนหมดเกลี้ยง ซึ่งจากการสังเกตในจำนวนโขลงช้างป่าที่พบนั้นมีช้างป่าอายุประมาณ 1 พุศ 4-5 ตัว ที่คอยกันและปกป้องลูกช้างในกลุ่มไม่ให้มีอันตราย ซึ่งในเรื่องนี้ นายหทัย แจ่มสว่าง อายุ 42 ปี เจ้าหน้าที่กองกำลังอาสาชุดดูแลช้างป่าและทรัพย์สิน กล่าวว่าสาเหตุน่าจะมาจากความแห้งแล้งบนเขาแหลมคงไม่มีแหล่งอาหารและแหล่งน้ำให้โขลงช้างป่ากินและช่วงนี้ก็เข้าช่วงหน้าแล้งอาหารจึงมักจะไม่มีเพียงพอ ซึ่งตนเองคิดว่าอีกประมาณเดือนถึงสองเดือนช้างป่าก็จะไม่น่าจะมีอาหารที่เพียงพอให้กิน จึงอยากขอวิงวอนผู้ใจบุญและมีจิตศรัทธา ร่วมบริจาคผลไม้ให้ช้างป่าได้ที่สำนักสงฆ์ปฏิบัติธรรมพื้นฟูจิตกรรมฐานบ้านคลองโป่งเขาแหลมได้ตลอดทั้งวันและจากการสัมภาษณ์นายหทัย แจ่มสว่าง ยังกล่าวเพิ่มเติมอีกว่า หลังจากที่ตนเองและอาสาชุดดูแลช้างป่า ได้นำผลไม้ต่าง ๆ มาเทกองข้างสระน้ำในพื้นที่โป่งเทียมพบว่าได้มีโขลงช้างป่าหลายตัวลงมากินอาหารและลงเล่นน้ำเกือบทุกวันที่สำคัญโขลงช้างป่า ยังไม่เข้าไปทำความรบกวนพื้นที่การเกษตรของชาวบ้านในหมู่บ้านดังกล่าวอีกด้วย (ปริญา เกษราธิกุล. 2557)

เมื่อพิจารณาการแสวงหาแนวทางแก้ไขของส่วนราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งยุทธศาสตร์ของจังหวัดจันทบุรีที่มีต่อการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่านั้น การศึกษาพบว่า ในปี พ.ศ. 2558 จังหวัดจันทบุรีประกาศเขตภัยพิบัติกรณีชาติป่าทำร้ายราษฎรบาดเจ็บและทำลายทรัพย์สินและพืชผลทางการเกษตรเสียหายในพื้นที่อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี (จังหวัดจันทบุรี. ประกาศ. 2558)

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาในภาพรวมพบว่าในปี พ.ศ. 2558 ได้เกิดเหตุการณ์ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านในตำบลพวากับช้างป่าหลายครั้ง สามารถสรุปผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นลำดับเหตุการณ์ได้ดังต่อไปนี้

วันที่ 14 มกราคม พ.ศ. 2558 คนงานรับจ้างกรีดยางพารา หมู่ที่ 1 ตำบลพวา สองสามีภรรยา กำลังหยอดน้ำกรดยางในสวนยางพาราหลังบ้าน พบช้างป่าตัวใหญ่ อากาศทึมมัว ว่างตรงเข้ามาหาทำร้ายใช้วงฟาดเข้ากลางหลังอย่างแรง แล้วเดินหนีเตลิดหายเข้าไปในป่า ทำให้รอดตายอย่างหวุดหวิด (ปริญา เกษราธิกุล. 2557)

วันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2558 โขลงช้างป่ากว่า 70 เชือก ออกจากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไนบุกรุกเข้าหากินในพื้นที่ของชาวบ้านอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรีและไล่ทำร้ายชาวบ้านจนได้รับบาดเจ็บซี่โครงหัก (“แก่งหางแมวประกาศพื้นที่ภัยพิบัติช้างป่า”. 2558 : 1)

ความคืบหน้าโขลงช้างป่ากว่า 70 ตัว รุกที่ชาวบ้านล่าสุดแตกกลุ่มถอยร่นเข้ารอยต่อเขตอนุรักษ์ ส่วนพลายต่างจำฝูงช้างป่าเจ้าถิ่นตม้น อาละวาดไล่ทำร้ายคนงานกรีดยางบาดเจ็บ

วันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2558 ผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรีออกประกาศให้พื้นที่ตำบลพวาเป็นพื้นที่ภัยพิบัติช้างป่า หลังคณะกรรมการแก้ไขความเดือดร้อนของจังหวัดพบว่า มีโขลงช้างป่านับร้อยเชือกบุกรุกเข้าหากินในพื้นที่เกษตรกรรมและทำร้ายชีวิตสิ่งของชาวบ้าน (“แก่งหางแมวประกาศพื้นที่ภัยพิบัติช้างป่า”. 2558 : 18)

วันที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2558 ความคืบหน้าโขลงช้างป่ากว่า 100 ตัว ย้อนกลับหากินรุกที่ชาวบ้าน เครื่องโครนขึ้นบินพบแตกกลุ่มกบดานในเกาะกลางหมู่บ้าน ท้องถิ่นเทงบเร่งชุดคลุ้มชะลอช้างป่าสร้างความเสียหาย (ปริญา เกษราธิกุล. 2558)

วันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2558 เวลา 08.45 น. จันทบุรีประกาศ ตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมวเป็นพื้นที่ภัยพิบัติช้าง หลังโขลงช้างป่าอ่างฤๅไนนับร้อยบุกถล่มไร่มันสำปะหลังประชาชนสภาท้องถิ่นเสียหายกว่า 10 ไร่ ขณะเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองป้องกัน ทหารและเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ร่วมประชุมวางแผนเร่งอพยพชาวบ้านออกนอกพื้นที่ชั่วคราวเพราะเกรงได้รับอันตรายจากช้างป่า (“จันทบุรีประกาศ ตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว เป็นพื้นที่ภัยพิบัติช้าง”. 2558 : 1)

วันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2558 ความคืบหน้าโขลงช้างป่าอ่างฤๅไนกว่า 100 ตัว เจอประทัดที่ชาวบ้านจุดไล่ ทำให้แตกฝูงบุกหากินถล่มไร่มันสำปะหลังประชาชนสภาท้องถิ่นเสียหายกว่า 10 ไร่ ขณะที่คนงานเก็บเกี่ยวผลผลิตที่เหลือออกขาย หวั่นโขลงช้างป่ายกพวกมาอีกรอบ (ปริญา เกษราธิกุล. 2558)

วันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2558 เกิดเหตุการณ์ช้างป่าพลายงายาวตม้น อาละวาดไล่กระทืบก่อนใช้งานทางชาวบ้านดับสยอง 2 ศพ ที่พื้นที่หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 5 ตำบลขุนซ่อง ซึ่งเป็นพื้นที่ติดต่อกับตำบลพวา โดยหลังเกิดเหตุช้างป่าได้เคลื่อนหนีเข้าไปในป่ารอยต่อเขตอุทยานเขาสิบห้าชั้น สำหรับผู้เสียชีวิตในกรณีดังกล่าวชื่อนายทวีพล พ่วงกระโทก อายุ 41 ปีและนางสาวระดาวรรณ รสฟุ้ง อายุ 27 ปี (ปริญา เกษราธิกุล. 2558)

วันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ. 2558 มูลนิธิอนุรักษ์ป่ารอยต่อ 5 จังหวัด ร่วมกับทหารและชาวบ้านลงเสาสถารัฐกันช้างเดินหน้าโครงการแก่งหางแมวโมเดล หวังให้คนกับช้างอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (ปริญา เกษราธิกุล. 2558)

ปัจจัยมีผลต่อการเกิดปัญหาระหว่างคนกับช้างป่า ในเขตตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี

จากการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาระหว่างคนกับช้างป่า ในเขตพื้นที่ตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ผลการศึกษาที่ผู้วิจัยสามารถเก็บรวบรวมได้จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์มีข้อค้นพบว่า สาเหตุปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดปัญหาดังกล่าวนั้น สามารถสรุปได้ว่าเป็นปัญหาความขัดแย้งอันเกิดมาจาก 4 ปัจจัยหลัก ได้แก่

1. ปัจจัยด้านการบุกรุกทำลายป่า
2. ปัจจัยด้านการขยายตัวของถนน
3. ปัจจัยด้านการเพิ่มจำนวนช้างป่า
4. ปัจจัยด้านการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ

ปัจจัยด้านการบุกรุกทำลายป่า

ผลการศึกษาที่ว่าด้วยเรื่องเกี่ยวกับปัจจัยสาเหตุของการบุกรุกทำลายป่า อันเป็นสาเหตุสำคัญ ทำให้ช้างขาดที่อยู่อาศัยและแหล่งความมั่นคงทางอาหาร จนต้องพากันอพยพออกจากป่าที่เคยอยู่อาศัย ออกมาคืบคินและทำลายพืชสวนผลไม้ของชาวบ้านตลอดจนชีวิตและทรัพย์สินของชาวบ้านในเขตพื้นที่ตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี มีข้อค้นพบว่าการบุกรุกทำลายป่าในเขตพื้นที่ตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี มีปัจจัยสำคัญมาจากปัจจัยสองประการ ได้แก่ ปัจจัยด้านการขยายตัวของระบบทุนนิยม อันเกิดจากการสร้างพลวัตของชุมชนพวาที่ถือเอาวิถีการผลิตของระบบทุนนิยมและระบบบริโภคนิยมเป็นจุดประสงค์หลัก ทำให้ชุมชนพวาเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้แล้วยังมีปัจจัยด้านการปลูกพืชเศรษฐกิจที่มีลักษณะของการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเป็นบริเวณกว้าง เช่น การปลูกสวนยางพาราและการปลูกไม้ยูคาลิปตัส เป็นต้น หากพิจารณาถึงประวัติศาสตร์ชุมชนจะพบว่า แต่เดิมนั้นชุมชนพวาเป็นชุมชนที่อยู่ห่างไกลความเจริญในลักษณะของชุมชนที่เรียกว่า ไกลปืนเที่ยง ท่ามกลางความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย ขณะที่จำนวนประชาชนที่อยู่อาศัยในบริเวณนี้มีจำนวนค่อนข้างน้อย ทั้งนี้เนื่องจากในสมัยอดีตกาลนั้นชุมชนพวาไม่สามารถติดต่อกับสังคมภายนอกได้สะดวก ด้วยข้อจำกัดของถนนหนทางและอุปสรรคในการเดินทาง นอกจากนี้แล้วการดำเนินชีวิตยังต้องก้าวเผชิญกับอันตรายนานับประการ ทั้งอันตรายจากสัตว์ป่าดุร้าย เช่น เสือ ช้าง เป็นต้น ควบคู่กับอันตรายของการเกิดโรคภัยไข้เจ็บ ที่การแพทย์สมัยนั้นยังไม่เจริญและมีความจำเป็นที่ต้องพึ่งพาอาศัยการรักษาอาการเจ็บป่วยด้วยสมุนไพร ซึ่งไม่ค่อยทันกับวิวัฒนาการของโรคนัก ดังนั้นในการอยู่อาศัยระหว่างคนกับสัตว์ป่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งช้างป่า จึงอยู่ด้วยกันแบบถ้อยทีถ้อยอาศัยไม่เบียดเบียนกัน ไม่ทำร้ายซึ่งกันและกัน

หากแต่มีสัมพันธภาพแห่งความเป็นมิตรมากกว่าการเป็นศัตรูและจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์กลุ่มชาวบ้านที่อพยพมาอยู่อาศัยตั้งแต่ดั้งเดิม มีข้อค้นพบว่าในสมัยอดีตซึ่งหมายถึงในยุคเริ่มแรกของชุมชนพวไม่เคยพบเห็นหรือได้ยินข่าวอันเกิดจากความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างเลยแม้แต่ครั้งเดียว กรณีดังกล่าวสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“เคยเห็นช้างบางเป็นบางครั้ง แต่ช้างก็ไม่เคยทำร้ายคนและคนก็ไม่รังแกช้าง ต่างคนต่างอยู่ทางใครทางมัน” (สำรวย สุขเมือง. สัมภาษณ์. 2558)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2531 ซึ่งเป็นปีที่ส่วนราชการภายใต้สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท (พรช.) ได้มีการจัดทำงบประมาณในการก่อสร้างถนนอัดดินขึ้นมา ทำให้การเดินทางจากชุมชนพวสามารถเชื่อมโยงกับเขตสามย่านและตัวอำเภอหนองน้ำใสได้สะดวกมากยิ่งขึ้น ด้วยเหตุดังกล่าวทำให้มีประชาชนจากต่างถิ่นเริ่มเดินทางเข้าไปจับจองที่ดินทำกินและสร้างที่อยู่อาศัยเป็นจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ กระนั้นก็ตามแม้ที่ดินบริเวณตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี จัดเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ แต่ประชาชนที่เดินทางเข้ามาจับจองมีความมุ่งหวังว่าในอนาคตส่วนราชการจะมีโอกาสออกกฎหมายปักปันเป็นที่ดินทำกินให้กับประชาชนผู้ยากไร้ ทั้งนี้เมื่อมีประชาชนกลุ่มแรกเข้ามาอยู่อาศัยและประกอบอาชีพได้ดีและมีประโยชน์ ก็มักจะบอกพรรคพวกและญาติพี่น้องให้เดินทางมาร่วมจับจองในลักษณะที่เรียกว่า ปากต่อปาก พวกต่อพวก ญาติต่อญาติ กรณีดังกล่าวนี้สะท้อนได้จากการทำให้สัมภาษณ์ของผู้อาวุโสชุมชนท่านหนึ่งที่ว่า

“เล่าบอกต่อ ๆ กันมาว่า ใครมาก่อนได้ก่อน ใครมาช้าได้หลัง”

“ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าเป็นที่ของหลวง แต่ก็ต้องอยู่ เพราะไม่รู้จะไปอยู่ที่ไหน มันไม่มีที่ดินเป็นของตัวเอง” (เจริญ (นามสมมุติ). สัมภาษณ์. 2559)

หลังจากมีการก่อสร้างถนนอัดดิน ต่อมาได้พัฒนาเป็นถนนคอนกรีตและถนนแอสฟัลติกซ์ โดยลำดับ ชุมชนพวก็มีอัตราการเพิ่มของประชาชนในลักษณะทวีคูณ กล่าวคือผู้ที่มาอยู่ก่อนก็จะชักชวนพรรคพวกและเครือญาติให้เดินทางตามมาจับจองบ้างหรือผู้ที่อาศัยอยู่แต่เดิมแล้วก็มีการขยายครัวเรือนด้วยการสมรสบ้าง กระทั่งทำให้เกิดจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นเป็นจำนวนมาก ผลกระทบจากการเพิ่มขึ้นของประชากรดังกล่าว มีผลทำให้ที่ดินทำกินไม่เพียงพอต่อปริมาณของประชากรที่เพิ่มขึ้น ผนวกกับความเห็นแก่ตัวของประชาชนในปัจจุบันจึงได้มีการบุกรุกทำลายป่าที่อยู่ใกล้เคียงบริเวณอย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นการบุกรุกป่าเป็นบริเวณกว้างในเวลาอันรวดเร็ว กรณีดังกล่าวสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“พอคนมาอยู่กันมากขึ้นก็แย่งกันจับจอง ในลักษณะของมือใครยาวสาวได้สาวเอา” (ประเคน คำชู. สัมภาษณ์. 2559)

จากการศึกษาเปรียบเทียบ ระบบสถิติทางการทะเบียนที่สามารถแสดงให้เห็นว่าในปี พ.ศ. 2537 มีจำนวนประชากรแยกเป็นเพศชาย 3,590 คน เพศหญิง 3,255 คน รวม 6,845 คน (ระบบสถิติ

ทางการทะเบียน. ออนไลน์. 2537) และเมื่อเปรียบเทียบกับสถิติทางการทะเบียนในปี พ.ศ. 2559 ที่มีจำนวนประชากรแยกเป็นเพศชาย 5,417 คน เพศหญิง 5,241 คน รวม 10,658 คน (ระบบสถิติทางการทะเบียน. ออนไลน์. 2559) ข้อเปรียบเทียบดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าจากปี พ.ศ. 2537 ถึงปี พ.ศ. 2559 สถิติการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรในชุมชนพวามีอัตราส่วนการเพิ่มขึ้นมากกว่าร้อยละ 50 กรณีดังกล่าวสะท้อนให้เห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ของผู้อาวุโสชุมชนท่านหนึ่งที่ว่า

“ก็คนมันเพิ่มขึ้น ไม่รู้จะเอาที่ที่ไหนทำกิน คนก็ต้องไปบุกกรุกทำลายป่า” (จรัญ (นามสมมุติ). สัมภาษณ์. 2559)

ผลของการบุกกรุกทำลายป่าดังกล่าวเป็นปัจจัยและเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ช้างป่าขาดที่หากินและที่อยู่อาศัยทางธรรมชาติ ด้วยเหตุดังกล่าวทำให้โขลงช้างป่าต้องพากันอพยพออกมากัดกินพืชสวนของชาวบ้านอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้ช้างเป็นสัตว์ที่มีชีวิตซึ่งจำเป็นต้องกินอาหารเพื่อความอยู่รอดของชีวิต เนื่องจากนี้แล้วช้างป่าถือได้ว่าเป็นสัตว์ที่มีร่างกายใหญ่โตและต้องการอาหารสำหรับหล่อเลี้ยงร่างกายเป็นจำนวนมาก กรณีดังกล่าวสอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“ช้างก็เหมือนคนหรือสิ่งมีชีวิตทั่วไป ถ้ามันหิวมันก็ต้องหากินเพื่อหนีตาย บางทีมันก็ไม่รู้ว่าสิ่งที่มันทำนั้นได้สร้างความเดือดร้อนให้แก่ใครบ้าง” (หทัย แจ่มสว่าง. สัมภาษณ์. 2559)

กล่าวโดยสรุปแล้วผลการศึกษาครั้งนี้ข้อค้นพบประการแรกที่เป็นปัจจัยสำคัญทำให้เกิดปัญหาระหว่างคนกับช้างในพื้นที่ตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี มีข้อค้นพบว่ามีสาเหตุมาจาก สองปัจจัยหลักอันได้แก่ อิทธิพลจากการขยายตัวของระบบทุนนิยมภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และการรับเอาค่านิยมการปลูกพืชเศรษฐกิจที่มุ่งเพื่อการขายเป็นหลัก เข้ามาทดแทนรูปแบบการผลิตที่มีมาตั้งแต่ดั้งเดิม ซึ่งเป้าหมายของการผลิตสำหรับเพื่อการเลี้ยงชีพเป็นสำคัญ

ปัจจัยด้านการขยายตัวของถนน

การศึกษาเกี่ยวกับความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าในเขตตำบลพวา ที่มีปรากฏการณ์โขลงช้างป่าออกมาบุกกรุกกัดกินพืชสวนของชาวบ้าน ผลการศึกษาที่ได้รับจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ข้อมูลแบบเจาะลึกและการอาศัยแนวการสัมภาษณ์ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่าของกลุ่มผู้นำชุมชนและผู้อาวุโสชุมชนที่มีถิ่นพำนักอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลพวามาเป็นระยะเวลาช้านาน มีข้อค้นพบว่าการศึกษาปัจจัยด้านการขยายตัวของถนนนั้น เริ่มมีมาตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. 2525 ขณะที่ผู้คนในชุมชนเริ่มรับเอาแนวคิดการผลิตรูปแบบใหม่ภายใต้กระแสนิยม หลังจากที่มีรัฐเปิดให้มีการสัมปทานป่าไม้ มีการชักลากซุงออกจากป่าอย่างต่อเนื่องและเมื่อป่าไม้ขนาดใหญ่เริ่มหมดไปก็มีชาวบ้านเข้ามาบุกกรุกพื้นที่เพื่อทำพืชสวนและพืชไร่ในเวลาต่อมา ขณะเดียวกันกลไกของภาครัฐได้วางยุทธศาสตร์การพัฒนาจากเมืองสู่ชนบท เพื่อมุ่งหวังให้ประชาชนได้เกิดความสะดวกในการเดินทางเข้ามาติดต่อราชการในส่วนราชการต่าง ๆ ทั้งนี้ภาครัฐมีการจัดสรรงบประมาณเพื่อขยาย

พื้นที่ถนนเข้ามาสู่หมู่บ้านและต่อมาไม่นานถนนสายดังกล่าวก็ถูกสร้างใหม่เพื่อผนวกเชื่อมโยงกับชุมชนต่าง ๆ ที่อยู่บริเวณใกล้เคียง

การที่ชุมชนพวามีหน่วยราชการเข้ามาตั้งอยู่ในพื้นที่ ต่อมามีการพัฒนาด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการติดต่อกันตามมาด้วย จนทำให้พื้นที่ของตำบลพวานั้นเกิดการพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็ว จากการศึกษาถึงประวัติศาสตร์ที่บ่งบอกถึงความเป็นมาเป็นไปของชุมชนพวานั้น มีข้อค้นพบว่า ในสมัยอดีตที่ผ่านมาตำบลพวาเป็นพื้นที่ที่อยู่ห่างไกลความเจริญ แวดล้อมด้วยป่าดงดิบ ดังนั้นพื้นที่บริเวณดังกล่าวจึงปราศจากถนนหนทาง จะพอมืออยู่บ้างก็เป็นเพียงเส้นทางเดินเท้าที่ชาวบ้านอาศัยในการเดินทางเข้าไปหาของป่าและล่าสัตว์มาเป็นอาหาร ขณะที่เมื่อหันไปพิจารณาปริมาณของประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ก็ยังคงมีอยู่เป็นจำนวนน้อยมาก เส้นทางคมนาคมที่ใช้สัญจรไปยังชุมชนต่าง ๆ หรือเมืองภายนอกจึงยังไม่มีความจำเป็นสำหรับช่วงเวลานี้ กรณีดังกล่าวสอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“สมัยที่ผมเป็นเด็กอาศัยอยู่แถวนี้ มีบ้านเรือนอยู่แค่สองสามหลัง หากินกันไปตามอัตภาพสามารถพึ่งตัวเองได้ ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาสังคมภายนอก” (ประสิทธิ์ แซ่ลี, สัมภาษณ์, 2559)

อย่างไรก็ตามผลการศึกษาครั้งนี้มีข้อค้นพบถึงความต่อเนื่องที่ก่อให้เกิดความเจริญด้านวัตถุของตำบลพวา เริ่มต้นจากการขยายตัวของโครงการภาครัฐประเภทการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การก่อสร้างถนน เป็นต้น การเริ่มต้นของเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2531 เนื่องจากส่วนราชการมีการตั้งงบในการก่อสร้างถนนเข้ามาในชุมชนและต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2540 เปลี่ยนมาเป็นถนนลาดยาง จากนั้นการไฟฟ้าเริ่มขยายตัวเข้ามาในพื้นที่ชุมชนของหมู่บ้านตำบลพวา ผลจากการก่อสร้างถนนดังกล่าวเป็นเหตุสำคัญทำให้ตำบลพวาเกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐานอย่างต่อเนื่อง ปรากฏการณ์ดังที่กล่าวมานี้ชี้ให้เห็นว่าในปี พ.ศ. 2543 เริ่มมีโครงการก่อสร้างไฟฟ้า น้ำประปา ถนน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปี พ.ศ. 2533 เป็นปีที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างสูงสุดของตำบลพวา เนื่องจากกระทรวงมหาดไทยได้มีการประกาศให้ตำบลพวา เป็นหน่วยการปกครองระดับตำบลหน่วยหนึ่งในการปกครองของกิ่งอำเภอแก่งหางแมว ซึ่งกิ่งอำเภอแก่งหางแมวได้รับการจัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2533 โดยการแยกพื้นที่ 5 ตำบลจากอำเภอท่าใหม่ มาเป็นหน่วยที่อยู่ใต้บังคับบัญชาของกิ่งอำเภอแก่งหางแมว ต่อมาเมื่อประชาชนของกิ่งอำเภอแก่งหางแมวมีเพิ่มมากขึ้น ทางราชการจึงได้ยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอแก่งหางแมว ในวันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2538 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

ในเวลาต่อมาได้เกิดแนวคิดการกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่การปกครองส่วนท้องถิ่น แนวคิดดังกล่าวมีผลทำให้การปกครองท้องถิ่นแต่เดิมที่มีลักษณะเป็นสุขาภิบาลหรือสภาชุมชนของตำบล ต้องปรับตัวเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการยกฐานะเป็นองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบต่าง ๆ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาลเมือง เทศบาลตำบล เป็นต้น สำหรับตำบลพวา

ก็ได้รับผลกระทบจากพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวด้วยเช่นกัน โดยที่องค์การบริหารส่วนตำบลพวา ได้รับการจัดตั้งโดยประกาศกระทรวงมหาดไทยตามประกาศในราชกิจจานุเบกษาฉบับประกาศทั่วไป เล่ม 113 ตอนที่ 9 ลงวันที่ 30 มกราคม 2539 มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 30 มีนาคม 2539 ซึ่งแต่เดิม สภาพพื้นที่บ้านพวาเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ สภาพพื้นดินเหมาะแก่การเพาะปลูก มีภูเขาที่สลับซับซ้อน จากการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์อันเกี่ยวเนื่องกับการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและ วัฒนธรรมของตำบลพวา ยังมีข้อค้นพบว่าความต่อเนื่องหลังจากที่ภาคราชการได้มีการขยายโครงการ พื้นฐาน ประกอบกับการยกฐานะขึ้นเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลอย่างต่อเนื่องแล้วนั้น การศึกษา ครั้งนี้ยังสามารถมองเห็นภาพของการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ โดยที่ความเจริญดังกล่าว ทั้งในด้านการเพิ่มอัตราประชากร ความเจริญด้านสาธารณูปโภคสาธารณูปการ มีผลทำให้ในปี พ.ศ. 2555 องค์การบริหารส่วนตำบลพวา ได้รับการประกาศจัดตั้งเป็นเทศบาลตำบลพวา ตามประกาศ กระทรวงมหาดไทย เรื่อง จัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี เป็นเทศบาลตำบลพวา ฉบับลงวันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ. 2555 โดยให้มีผลตั้งแต่วันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ. 2555 เป็นต้นไป

ในการยกฐานะจากองค์การบริหารส่วนตำบลไปเป็นเทศบาลตำบลพวาตัวเอง ทำให้เทศบาล ตำบลพวามีสถานะเป็นนิติบุคคลสามารถจัดทำโครงสร้างพื้นฐานเป็นของตัวเองได้สะดวกยิ่งขึ้น ในเวลาต่อมาไม่นานทำให้ตำบลพวามีการก่อสร้างสาธารณูปโภคสาธารณูปการเต็มไปด้วยถนน หนทาง ไฟฟ้า ประปา ผลที่เกิดขึ้นทำให้สัตว์ป่าโดยเฉพาะอย่างยิ่งช้างป่า เป็นต้น สูญเสียถิ่นทำเล อันเป็นที่พักอาศัย แหล่งความมั่นคงทางอาหารถูกทำลาย ทั้งนี้ยังรวมไปถึงเส้นทางหลักที่ช้างป่า ใช้เดินทางไปหากินอาหารถูกทำลายหรือถูกปิดกั้นไปด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้ช้างป่าจำเป็นต้องหาแหล่ง ที่พักอาศัยและแหล่งอาหารใหม่ ซึ่งในความสับสนเกี่ยวกับการหาแหล่งที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหาร สำคัญของช้างป่านี้เอง เป็นมูลเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ช้างป่าต้องใช้ชีวิตเร่รอน โดยปราศจาก เป้าหมายในการเดินทาง กรณีดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนของ ตำบลพวาท่านหนึ่งที่ว่า

“ช้างก็มีชีวิตไม่ต่างอะไรจากคนหรือสัตว์ประเภทอื่น คือโดยพื้นฐานต้องการแหล่งที่พัก และอาหารในการหล่อเลี้ยงชีวิต เมื่อที่ที่เคยพักอาศัยหมดไป อาหารก็ไม่มีกิน ช้างก็จำเป็นต้องหนีตายด้วยการบุกกรูไปกัดกินพืชสวนผลไม้ชาวบ้าน” (ประสิทธิ์ แซ่ลี, สัมภาษณ์, 2559)

อย่างไรก็ตามปัจจัยด้านการขยายตัวของถนนและการก่อสร้างถนนหนทางสายใหม่ ๆ รวมถึงการก่อสร้างต่อเติมถนนที่เป็นธรรมชาติอยู่เดิม ซึ่งผลกระทบของการก่อสร้างถนนนี้เองทำให้ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติสูญหายไป ในขณะที่เดียวกันก็ไปทำลายเส้นทางการเดินทางของช้างป่า สำหรับการเดินทางหาแหล่งอาหาร อันมีผลสำคัญทำให้ช้างป่าต้องออกมาจากป่าและสร้างความเดือดร้อนให้แก่ชีวิตและทรัพย์สินของชาวบ้านโดยทั่วไปด้วย

ปัจจัยด้านการเพิ่มจำนวนช้างป่า

ในประเด็นการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยด้านการเพิ่มจำนวนของช้างป่า ที่มีผลทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างคนกับช้างป่าในเขตพื้นที่ตำบลพวานั้น ผลการศึกษาครั้งนี้มีข้อค้นพบว่ามีอัตราการเพิ่มปริมาณของประชากรช้างมากขึ้นตามลำดับ ทั้งนี้อาจมีผลมาจากการรณรงค์เรื่องเกี่ยวกับการอนุรักษ์ช้างของมูลนิธิต่าง ๆ ประกอบกับมีการประกาศใช้ราชบัญญัติการป้องกันแก้ไขการทารุณกรรมสัตว์ที่มีเจตนาธรรมณ์ ในการประกาศให้ผู้ครอบครองช้าง โดยไม่ถูกต้องตามกฎหมายต้องมีความผิดตามประมวลกฎหมายดังกล่าว จึงเป็นสาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้ช้างบางส่วนถูกปล่อยออกจากฟาร์มเลี้ยงสู่ป่าและจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาชีวิตคนกับช้างป่า (แดง นามสมมุติ. สัมภาษณ์. 2559) มีข้อค้นพบว่า ช้างที่เคยถูกเลี้ยงอยู่ในอาณาบริเวณที่เป็นสัดส่วนเฉพาะ เมื่อถูกปล่อยออกสู่ธรรมชาติแล้วจะไม่มีประสบการณ์ในการหากิน ในการดังกล่าวเมื่อเดินทางไปไหนแล้วเห็นพืชผักผลไม้ที่ความสูงเคยให้อาหารแก่ช้าง ช้างก็มักจะถือวิสาสะเข้าไปกิน โดยไม่รู้ว่าสิ่งที่กำลังจะทำอยู่นั้น เป็นการสร้างความเดือดร้อนเสียหายแก่ผู้ใดผู้หนึ่งหรือไม่ อาจกล่าวได้ว่าการปล่อยช้างจากบ้านสู่ป่าก็ดี แนวคิดการอนุรักษ์ช้างไทยของมูลนิธิต่าง ๆ ก็ดี ทั้งหลายเหล่านี้ทำให้เกิดการขยายจำนวนของประชากรช้างและการแพร่ขยายพันธุ์ของช้างเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่แหล่งอาหารแหล่งที่อยู่อาศัยของช้างเท่าเดิมหรือลดน้อยลง กรณีดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของประชาชนชาวสวนที่ได้รับกระทบเกี่ยวกับการถูกบุกรุกจากช้างป่าท่านหนึ่งที่ว่า

“เท่าที่เห็นบางครั้งผมว่าเป็นช้างบ้านไม่ใช่ช้างป่า เพราะดูอุปนิสัยของช้างมีความเชื่องไม่ดุร้าย บางทีมีความรู้สึกรู้ว่าเจออาหารที่กินได้ยังกินไม่เป็นเลย นี่แสดงให้เห็นว่ามันถูกคนเลี้ยงดูมาตั้งแต่กำเนิด ไม่ต่างอะไรกับนกบางชนิดที่คนนำมาใส่กรงเลี้ยงไว้ พอปล่อยสู่โลกภายนอกสัตว์เหล่านี้จะหากินไม่เป็น” (ถวัลย์ เจริญศรี. สัมภาษณ์. 2559)

กล่าวโดยสรุปแล้วการเพิ่มจำนวนของช้างป่ายังคงเป็นสาเหตุปัจจัยสำคัญที่มีความเชื่อมโยงกับการลดน้อยของแหล่งอาหารที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เพราะถ้าหากปริมาณของจำนวนประชากรช้างมีมากกว่าจำนวนแหล่งอาหารที่มีอยู่ ก็สามารถสรุปได้ว่าช้างป่ายังคงจะเข้ามาบุกรุก กัดกินพืชสวนผลไม้ รวมถึงการทำร้ายร่างกาย ชีวิตและทรัพย์สินของชาวบ้านที่เข้าขัดขวางต่อไป

ปัจจัยด้านการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ

ผลการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการศึกษาสภาพภูมิอากาศโดยรวมของประเทศไทยที่มีมาแต่ในอดีต จะพบว่าประเทศไทยประกอบด้วยฤดูหลักสามฤดู ได้แก่ ฤดูร้อน ฤดูหนาวและฤดูฝน ซึ่งสภาพภูมิอากาศทั้งสามฤดูนั้นส่งผลเกื้อกูลให้เกิดคุณภาพทางธรรมชาติด้วย แต่จากการศึกษาปรากฏการณ์ด้านสภาพภูมิอากาศของประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เรื่อยมา พบความเปลี่ยนแปลงอันมีผลต่อความ

สัมพันธ์เกี่ยวเนื่องของฤดูกาลต่าง ๆ ที่สามารถรับรู้ได้โดยการใช้ประสบการณ์สัมผัสด้วยประสาททั้งห้า ว่ามีการผิดแปลกไปจากเดิม ปรากฏการณ์ดังกล่าวไม่ส่งผลกระทบต่อเฉพาะผู้คนที่นั้น แต่ยังมีผลกระทบต่อบรรดาสัตว์ป่าและสรรพสิ่งต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ร่วมกันบนโลกใบนี้ด้วย กรณีดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของผู้อาวุโสชุมชนท่านหนึ่งที่ว่า

“ทุกวันนี้มันแปลก ๆ แบบที่ไม่เคยเป็นมาก่อน เวลาร้อนก็ร้อนจับใจขนาดอยู่ในร่มยังร้อนจนแทบผิวหนัง ร้อนเหมือนถูกไฟลน เกิดมาในชีวิตปีนี้เกือบเจ็ดสิบปีแล้วไม่เคยเจออะไรแบบนี้ โบราณเรียกว่า ร้อนจนปลาตาย” (เจริญ นามสมมุติ. สัมภาษณ์. 2559)

นอกจากนี้แล้วผลการศึกษาได้รับจากการสัมภาษณ์เพิ่มเติมจากชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนพวามาเป็นระยะเวลาช้านาน มีผลการศึกษาที่สามารถนำมาวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบได้ว่า ตั้งแต่เดิมตำบลพวามีสภาพพื้นที่เป็นป่าที่สมบูรณ์ สภาพพื้นดินเหมาะกับการเพาะปลูก เนื่องจากเป็นที่ราบลุ่มและเป็นภูเขาที่สลับซับซ้อน เนื่องจากนี้แล้วภายใต้ความอุดมสมบูรณ์ของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ยังมีน้ำตกพลู นอกจากนี้แล้วสถานที่บางแห่งพื้นดินเป็นที่ราบสูง เหมาะแก่การทำการเกษตร ทำสวนทำไร่และเลี้ยงสัตว์ ด้วยจุดแข็งด้านสภาพพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาแล้วนี้ ทำให้ภาพทางเศรษฐกิจในอดีตของตำบลพวา เต็มไปด้วยความมั่งคั่งของทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่ต่อมาเมื่อชาวบ้านหันไปใช้แนวคิดการผลิตแบบทุนนิยมควบคู่กับการดำเนินชีวิตแบบบริโภคนิยม มีผลทำให้เกิดกระบวนการตัดไม้ทำลายป่าเพื่อทำไร่เลื่อนลอยและการปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น มันสำปะหลัง ยางพารา เป็นต้น ปรากฏการณ์ดังกล่าวถูกซ้ำเติมจากสภาพการเปลี่ยนแปลงทางภูมิอากาศ ภาวะโลกร้อน เป็นต้น กรณีดังที่วันนี้ส่งผลกระทบต่อรวมทั้งชาวบ้านที่อยู่อาศัยและสัตว์ที่อยู่ในป่า เช่น ช้างป่า จากการศึกษาถึงอุปนิสัยของช้างป่าด้วยการสัมภาษณ์ชาวบ้านที่อยู่อาศัยในตำบลพวามาเป็นระยะเวลาช้านานท่านหนึ่ง มีข้อค้นพบว่าอุปนิสัยของช้างประการหนึ่งคือ หากประสบกับสภาวะอากาศร้อนอบอ้าว จะมีผลทำให้ช้างป่าหงุดหงิดและแสดงนิสัยดุร้าย พฤติกรรมดังกล่าวสามารถทำร้ายถึงชีวิตและทรัพย์สินของชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียงได้ ลักษณะเช่นนี้สอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ท่านหนึ่งที่ว่า

“ช้างเป็นสัตว์ใหญ่เมื่อพบกับอากาศที่ร้อนอบอ้าว มีโอกาสที่จะหงุดหงิดง่าย เกิดความดุร้ายเปรียบได้เหมือนคนเวลาเราร้อนเรายังอารมณ์เสียเลย แต่ช้างเวลามันอารมณ์เสียเราพูดกับมันไม่รู้เรื่อง ต้องหนีให้ไกลเป็นการดีที่สุด” (พิทักษ์ ยิ่งยง. สัมภาษณ์. 2559)

จะเห็นได้ว่าผลกระทบจากปรากฏการณ์เอลนีโญ หรือที่ชาวบ้านชอบเรียกว่าภาวะโลกร้อนดังกล่าวทำให้ช้างจำเป็นที่จะต้องหาแหล่งน้ำหรือที่พักอาศัยใหม่ ในการนี้เองทำให้โขลงช้างป่าต้องพากันอพยพเร่ร่อนแบบไร้เป้าหมาย กระทั่งเป็นเหตุสำคัญทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าขึ้นมาหลายครั้ง อีกทั้งมีแนวโน้มว่าจะขยายพื้นที่ความขัดแย้งเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องด้วย

แนวทางในการจัดการปัญหาระหว่างคนกับช้างป่า ในเขตตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี

ผลการศึกษาที่ผู้วิจัยได้รับจากการลงพื้นที่โดยใช้แนวการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกของผู้ให้ข้อมูลหลัก การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัยและการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับช้างป่า ประกอบกับการศึกษาที่ได้รับจากการศึกษาเอกสาร แนวทางการศึกษาการแก้ไขปัญหาผลกระทบช้างป่า ในจังหวัดจันทบุรีของสมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติจังหวัดจันทบุรี มีข้อค้นพบที่สามารถสรุปเป็นแนวทางในการจัดการปัญหาระหว่างคนกับช้างป่า ในเขตตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ผู้วิจัยมีความเห็นว่าปัญหาช้างป่าที่เกิดขึ้นจนกลายเป็นความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่านั้น เป็นปัญหาใหญ่ที่ไม่อาจแก้ไขได้โดยลำพังโดยกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาจากทุกภาคส่วนในลักษณะของการบูรณาการร่วมกันอย่างเป็นระบบ ดังนั้นสำหรับงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจึงขอเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการแก้ไขปัญหาช้างป่าเป็น 2 ระดับ กล่าวคือ แนวทางการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าและข้อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาระยะยาว โดยมุ่งหวังว่าข้อเสนอแนะเชิงนโยบายของการแก้ไขปัญหาระหว่างคนกับช้างป่าที่กำลังเป็นประเด็นร้อนของสังคมอยู่ในขณะนี้ จะเป็นทางเลือกหนึ่งสำหรับทางออกในการแก้ไขปัญหาได้อย่างเป็นรูปธรรมและมีความยั่งยืนต่อไปได้ในอนาคต

1. แนวทางการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า

สำหรับข้อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาของช้างป่ากับคนแบบเฉพาะหน้านั้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ผู้อาวุโสชุมชนและประชาชน ผู้ได้รับผลกระทบ ผู้วิจัยสามารถนำมาสรุปเป็นแนวทางในการจัดการปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่า ในเขตตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ได้ดังต่อไปนี้

1.1 การสร้างแนวรั้วรั้งฝูง

การสร้างรั้วรั้งฝูงในที่นี้ หมายถึง การเสนอให้ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบนำสิ่งมาเพาะเลี้ยงไว้ในคอกที่สร้างขึ้นโดยภูมิปัญญาชาวบ้าน อาจเป็นไปได้ทั้งคอกกระดาศ คอกโพน หรือคอกที่ทำจากถังไม้ จากนั้นแล้วจะมีการใช้เส้นลวดร้อยเชื่อมโยงไปตามจุดต่าง ๆ ที่เป็นทางผ่านของช้าง เมื่ออวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งของช้างสัมผัสโดนเส้นลวดดังกล่าว สมาชิกฝูงก็จะบินออกจากรั้วตามสัญชาตญาณการป้องกันตัวจากศัตรูที่บุกรุกและหากศึกษาถึงพฤติกรรมของช้างก็จะเห็นได้ว่าแม้ว่าช้างเป็นสัตว์ใหญ่แต่ก็มีจุดอ่อนอยู่ที่ดวงตาและงวงของช้าง ดังนั้นหากช้างถูกไล่ตอมถูกรบกวน ดวงตาและงวงของช้าง ช้างจะหนีจากบริเวณดังกล่าวไปอย่างรวดเร็ว ช้างถือได้ว่าเป็นสัตว์ที่แสนรู้ชนิดหนึ่ง จากการที่ถูกฝูงไล่ตอมก็จะส่งสัญญาณบอกกับสมาชิกเพื่อช้างป่าตัวอื่น ๆ จนเป็นเหตุให้ไม่กล้ามารุกรานบริเวณดังกล่าวอีก กรณีดังกล่าวนี้สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“พอช่างถูกฝังต่อเข้าบริเวณลูกตาหรือบริเวณวงของมัน ก็จะพากันหนีอย่างรวดเร็วและไม่ย้อนกลับมาอีก ซึ่งผมคิดว่ามันก็จะสื่อสารบอกต่อกับเพื่อนช่างตัวอื่น ๆ ของมันด้วย เพราะเท่าที่ผมสังเกตมันไม่เคยย้อนมาที่บริเวณรูฝัง ที่พวกผมและชาวบ้านช่วยกันสร้างไว้อีกเลย” (ทนง เมธวารากุล. สัมภาษณ์. 2559)

1.2 การสร้างแนวรั้วสลิงกันช้าง

การสร้างรั้วสลิงกันช้างนั้นเป็นข้อค้นพบที่ได้จากการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกพบว่า การสร้างแนวรั้วกันช้างที่วันนี้ปัจจุบันทำได้เพียงบางจุดเท่านั้น เนื่องจากติดขัดเรื่องเกี่ยวกับการบริหารงบประมาณ การสร้างแนวรั้วดังกล่าวเป็นการพัฒนามาจากความคิดเดิมที่ชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบเคยใช้กิจกรรมของการมีส่วนร่วมในการดำเนินการได้แก่ การร่วมคิด การร่วมกำหนด ปัญหา การร่วมดำเนินการและการร่วมติดตามประเมินผล กล่าวโดยสรุปก็คือ แนวรั้วกันช้างเดิมจะพิจารณาดำเนินการเฉพาะจุดที่เกิดปัญหาระหว่างช้างป่ากับชาวบ้านมากเป็นพิเศษ เช่น จุดที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำและสวนผลไม้ เป็นต้น การดำเนินการภายใต้แนวคิดดังกล่าวเริ่มต้นด้วยการใช้เสาคอนกรีตที่มีความสูง 2 เมตร จึงด้วยลวดสลิง 3 เส้น แต่เนื่องจากเมื่อมีการทดลองใช้แล้วปรากฏว่า ไม่สามารถฉุดรั้งหรือสกัดกั้นการบุกรุกของช้างได้ ในเวลาต่อมาจึงเกิดแนวความคิดใหม่สำหรับพัฒนาแนวรั้วกันช้างให้มีความแข็งแรงมากยิ่งขึ้น โดยที่เทศบาลตำบลพวา ร่วมกับผู้นำชุมชนและชาวบ้าน ยกระดับความมาตรฐานของการสร้างแนวรั้วดังกล่าวขึ้นใหม่ ด้วยการกำหนดให้ใช้เสาคอนกรีตสูง 2.40 เมตร จากนั้นแล้วเพิ่มลวดสลิงเป็น 4 เส้น กรณีเช่นนี้ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นอีกทางเลือกหนึ่งสำหรับการกำหนดแนวทางในการแก้ไข อย่างไรก็ตามผลการศึกษาจากงานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าหากจะดำเนินการแก้ไขโดยอาศัยการสร้างแนวรั้วกันช้างให้สำเร็จเป็นรูปธรรมได้นั้น จำเป็นต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เพราะต้องก่อสร้างเป็นแนวยาวจนสามารถป้องกันแก้ไขได้ทั้งระบบ กรณีดังกล่าวสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นท่านหนึ่งที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับการป้องกันแก้ไขช้างป่ามาเป็นระยะเวลาช้านานดังคำกล่าวที่ว่า

“ช้างเป็นสัตว์ใหญ่ป้องกันยาก ทำรั้วก็ต้องแข็งแรงเพราะถ้าไม่แข็งแรงช้างก็จะเอางวงพังหมด ขณะที่ช้างก็เหมือนกับเด็กเราปิดช่อง โน่น มันก็ออกช่องนี้ ต้องแก้ทั้งระบบคือต้องล้อมรั้วเป็นแนวยาวเพื่อไม่ให้มันลอดมาได้” (ทนง เมธวารากุล. สัมภาษณ์. 2559)

1.3 การขุดคูกันช้าง

ผลการศึกษาครั้งนี้มีข้อค้นพบว่า สามารถได้ผลในเฉพาะบางกรณีเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากเหตุผลอย่างน้อยสองประการกล่าวคือ ประการที่หนึ่ง การขุดคูในเขตตำบลพวาจะสามารถสัมฤทธิ์ผลในระยะแรก ๆ เท่านั้น แต่เมื่อเกิดฝนตกชุก คูดังกล่าวมักพังทลายและเกิดความตื้นเขินลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งสอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของผู้อาวุโสชุมชนที่ให้ข้อมูลไว้ว่าพื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลพวาเป็นที่ซึ่งมีดินร่วนปนทรายจึงเกิดการพังทลายง่าย ประการที่สองเมื่อพิจารณา

คุณลักษณะของช้างที่ถือว่าเป็นสัตว์ขนาดใหญ่ ดังนั้นในระยะแรก ๆ ที่มีการขุดคุกั้นช้าง ทำให้ช้างไม่สามารถเดินทางผ่านไปได้อีกจริง แต่ด้วยความพยายามของช้างที่ลัดเลาะเพื่อหาช่องทางผ่านไปให้ได้ นั้น มีผลทำให้ช้างที่มีขนาดใหญ่เหยียบบริเวณขอบคุจนทำให้เกิดการพังทลายของดิน ยังผลทำให้คูที่ขุดไว้กั้นช้างนั้นเกิดการตื้นเขินได้อย่างรวดเร็ว กรณีดังกล่าวกับคำสัมภาษณ์ของอดีตผู้นำชุมชนท่านหนึ่งที่ว่า

“ช้างเป็นสัตว์ใหญ่ ถึงแม้ช่วงแรก ๆ มันจะข้ามคูที่เราขุดไว้ไม่ได้ แต่มันก็เหยียบขอบคุจนพังหมด เชื่อผมเถอะไม่กี่เดือนก็ตื้นเขินหมดแล้ว ที่อื่นผมไม่รู้ แต่ที่พวผมว่าใช้วิธีอื่นดีกว่าวิธีนี้ไม่ได้ผล ฟันทำไปเสียเงินเปล่า ๆ” (ประเคน คำชู. สัมภาษณ์. 2559)

1.4 แนวทางการแก้ไขปัญหาการพิจารณาสร้างกฎระเบียบเพื่อพิจารณาการจ่ายค่าชดเชยแก่ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหาช้างป่า

สำหรับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจ่ายค่าชดเชยความเสียหายอันเกิดจากช้างป่าบุกรุกเข้าทำลายชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนรวมถึงการบุกรุกทำลายพืชผลทางการเกษตรนั้น ผลการศึกษาครั้งนี้มีข้อเสนอแนะที่ได้จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องหลายภาคส่วน เช่น ส่วนราชการ ส่วนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนผู้ประกอบการท้องถิ่นและส่วนของประชาชนผู้ได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม สามารถกำหนดแนวทางในการเยียวยาแก้ไข ที่สอดคล้องกับการเสนอความเห็นของคณะอนุกรรมการการมีส่วนร่วมและรับฟังความคิดเห็นของประชาชนประจำจังหวัดจันทบุรี ที่กำหนดแนวทางว่า สำหรับความสำคัญในประเด็นเกี่ยวกับการชดใช้ต่อพืชผลทางการเกษตรที่เสียหายและราษฎรที่บาดเจ็บและเสียชีวิต เนื่องจากกรณีช้างป่า แม้ว่าปัญหามีกองทุนช่วยเหลืออาหารช้างป่าแห่งประเทศไทย จัดตั้งโดยนายดำรง พิเศษ สมัยที่ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติฯ มีการจ่ายเงินให้กับผู้เสียหายในพื้นที่ประสบภัยจากช้างป่าของจังหวัดฉะเชิงเทราและจังหวัดอื่น ๆ หรือมีกองทุนขนาดเล็กของบางพื้นที่อนุรักษ์ แต่ยังคงขาดทุนหลักที่มีความชัดเจนในข้อพิจารณา แนวทางการตรวจสอบและจำนวนเงินที่ควรจ่ายแก่ประชาชนที่ได้รับผลกระทบและผู้เสียชีวิตจากกรณีช้างป่าอย่างรวดเร็ว เหมาะสมและเป็นธรรม ส่วนตัวเลขที่เหมาะสมสำหรับการจ่ายเงินเยียวยาเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนนั้น ควรจะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณาอย่างเร่งด่วนอีกครั้ง

2. ข้อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาระยะยาว

จากผลการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่า ในเขตตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ข้อมูลที่ผู้วิจัยได้รับจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสัมภาษณ์ประวัติศาสตร์จากบอกเล่าและการสังเกตการณ์ของผู้วิจัย สามารถนำมา

สรุปเป็นข้อเสนอแนะระยะยาวตามแนวทางเบื้องต้นที่ทุกภาคส่วนควรมีการพิจารณาในประเด็นต่าง ๆ รวม 7 ประเด็น ดังนี้

2.1 การศึกษาเพื่อพิจารณาความสามารถรองรับและจำนวนช้างป่าที่เหมาะสม (Carrying Capacity and Elephant Population) ในรายพื้นที่อุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและในระดับพื้นที่ร่วมกลุ่มป่า ปัจจุบันแต่ละพื้นที่ที่ทราบข้อมูลจำนวนช้างป่าอยู่แล้ว จึงควรมีการประเมินศักยภาพความสามารถของพื้นที่เฉพาะแห่งและกลุ่มป่าในการรองรับประชากรช้างป่า

2.2 การวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน น่าจะเป็นการให้ข้อมูลและแนะนำต่อประชาชนในพื้นที่ สามารถใช้เส้นทางผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อหลีกเลี่ยงจากการพัฒนาพื้นที่ปลูกพืชซึ่งเป็นอาหารช้าง แต่เปลี่ยนไปใช้พื้นที่ในลักษณะอื่นที่ไม่เกิดผลกระทบ เช่น สวนป่า รวมทั้งการสำรวจในรายละเอียดของพื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดปัญหาหรือพื้นที่เส้นทางหากินของช้างป่าที่จะต้องเปิดทางให้โดยไม่สร้างสิ่งกีดขวาง การรวบรวมความรู้ส่งต่อขึ้นไปในระดับที่สูงขึ้น เพื่อหาทางประสานป้องกันและแก้ไขร่วมกันกับหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งของรัฐและภาคเอกชน

2.3 การถ่ายเทประชากรช้างป่าระหว่างพื้นที่ที่อยู่ใกล้กัน การประสานให้พื้นที่มีแนวเชื่อมต่อ (Corridor) ที่เหมาะสมระหว่างพื้นที่กลุ่มป่าต่าง ๆ ปัจจุบันมีโครงการวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้รองรับซึ่งสามารถศึกษาจากแนวทางที่เสนอแนะ

2.4 การเคลื่อนช้างป่าจากพื้นที่ที่มีประชากรหนาแน่น เกินความสามารถในการรองรับประชากรไปสู่พื้นที่รองรับในกลุ่มป่าที่อยู่ใกล้ชิดกัน ในกรณีที่เกินความสามารถในการรองรับในพื้นที่อุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแล้ว สิ่งที่ต้องช่วยแก้ไข คือ การคิดปัญหา บริเวณพื้นที่เกษตรกรรมหรือการตั้งถิ่นฐานพื้นที่การเกษตรที่ปิดกั้นเส้นทางเดินผ่านของช้างป่า

2.5 การศึกษาการเคลื่อนย้ายประชากรช้างที่ต้องข้ามระหว่างกลุ่มป่า มีความเป็นไปได้เพียงใด ควรมีการศึกษาและวางแผน โดยมีการสร้างโครงการทั้งระยะสั้นและระยะยาวรองรับ มีการกำหนดภาระ หน้าที่ งบประมาณรองรับและระยะเวลาดำเนินการ

2.6 การประชาสัมพันธ์ล่วงหน้าแก่ประชาชน เพื่อสร้างพื้นฐานการรับรู้และความเข้าใจตรงกันทั้งจากพื้นที่ภาครัฐและประชาชน รวมทั้งสื่อสารมวลชน

2.7 การจัดตั้งคณะทำงานแก้ไขปัญหาระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พื้นที่อุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าที่เป็นแหล่งช้างป่า สถาบันการศึกษา ฝ่ายปกครองอำเภอ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคประชาชน

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การนำเสนอสรุปผลการวิจัยในบทที่ 5 สามารถแบ่งหัวข้อการเสนอออกเป็น 4 หัวข้อใหญ่ ๆ ดังต่อไปนี้

1. สรุปผลการวิจัย
2. อภิปรายผลการวิจัย
3. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย
4. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการจัดการปัญหาคนกับช้างป่า ในเขตตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแนววิเคราะห์สถานการณ์ และการวิจัยเชิงบุกเบิก (Exploratory Research) โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดปัญหาระหว่างคนกับช้างป่า ในเขตตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี
2. เพื่อศึกษาแนวทางในการจัดการปัญหาระหว่างคนกับช้างป่า ในเขตตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี

ข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษา ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดปัญหาระหว่างคนกับช้างป่า ในเขตตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี สามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยหลักที่มีผลต่อการเกิดปัญหาระหว่างคนกับช้างป่าได้รวมทั้งสิ้น 4 ปัจจัยหลัก ได้แก่

1. ปัจจัยด้านการบุกรุกทำลายป่า พบว่ามีผลต่อปัญหาระหว่างคนกับช้างป่าเนื่องจากสภาพพื้นที่เดิมของตำบลพวามีลักษณะเป็นชุมชนที่อยู่ห่างไกลความเจริญ ที่เรียกว่า"ไกลปืนเที่ยง"ท่ามกลางความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย อีกทั้งเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่ามากมายหลายชนิดอันได้แก่ ช้างป่า เป็นต้น แต่เดิมผู้คนที่อยู่อาศัยบริเวณนี้อยู่ร่วมกับธรรมชาติ และสัตว์ป่าแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย ขณะที่ในบางโอกาสชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านก็มีการพึ่งพาพลังการผลิตจากช้างป่า เช่น การใช้ช้างชักลากซุง เป็นต้น ต่อมาปี พ.ศ. 2531 เมื่อทางราชการได้จัดทำงบประมาณสำหรับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา เป็นต้น เป็นเหตุสำคัญทำให้การไปมาหาสู่ของชาวบ้านในชุมชนพวาเดิมกับสังคมภายนอกสามารถทำได้ง่ายขึ้น ในการนี้มีผลทำให้เกิดการอพยพของประชาชนต่างถิ่นเข้ามาจับจองที่ดินทำกิน พร้อมกับการตัดไม้

ทำลายป่าเพื่อปลูกพืชเลื่อนลอยไปในเวลาเดียวกัน อันเป็นสาเหตุสำคัญทำให้พฤติการณ์ดังกล่าวนั้น เป็นการบ่อนทำลายแหล่งที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหารทางธรรมชาติของช้างไปด้วย

2. ปัจจัยด้านการขยายตัวของถนน พบว่ามีผลต่อปัญหาระหว่างคนกับช้างป่าเนื่องจากเป็นผลพวงที่มีผลสืบเนื่องมาจากการเพิ่มจำนวนประชากรภายในพื้นที่ตำบลพวา ประกอบกับนโยบายการกระจายอำนาจการปกครองลงสู่ท้องถิ่น รวมถึงการยกฐานะจากชุมชนพวาที่เคยอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอท่าใหม่ มาเป็นหน่วยงานระดับตำบลที่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของกิ่งอำเภอแก่งหางแมว ทั้งนี้ยังรวมไปถึงความเปลี่ยนแปลงอันเกี่ยวกับกฎหมายการกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่การปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีผลทำให้สุขาภิบาล หรือสภาชุมชนของตำบล ต้องปรับตัวเพื่อยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลพวาในปี พ.ศ. 2539 ซึ่งต่อมาก็เกิดการพัฒนาอีกระดับกล่าวคือในปี พ.ศ. 2555 ที่กระทรวงมหาดไทยมีประกาศให้องค์การบริหารส่วนตำบลพวา ยกฐานะเป็นเทศบาลตำบลพวา ซึ่งการยกฐานะเป็นเทศบาลตำบลนี้เอง ยังผลทำให้เทศบาลตำบลพวามีสถานะเป็นนิติบุคคล และในเชิงกฎหมายสามารถกำหนดนโยบายต่าง ๆ ที่เป็นของตนเองได้สะดวกยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการก่อสร้างสาธารณูปโภคสาธารณูปการ ดังนั้นหลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงจากองค์การบริหารส่วนตำบลไปเป็นเทศบาล ที่ผู้บริหารเทศบาลต้องมาจากการเลือกตั้งของประชาชนในพื้นที่โดยตรง มีผลทำให้ตำบลพวามีการก่อสร้างถนนหนทางและอื่น ๆ อย่างเต็มพื้นที่ ซึ่งในการก่อสร้างต่อเติมถนนที่มีทั้งการก่อสร้างถนนสายใหม่ ๆ รวมถึงการก่อสร้างถนนที่เป็นธรรมชาติอยู่เดิมแล้ว บางเส้นทางทำให้สูญเสียสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และทำลายเส้นทางเดินหากินของช้างป่า อันมีผลสำคัญทำให้ช้างป่าต้องออกมาเร่รอน และสร้างความเดือดร้อนให้แก่ชีวิต และทรัพย์สินของชาวบ้านโดยทั่วไป

3. ปัจจัยด้านการเพิ่มจำนวนช้างป่า พบว่ามีผลต่อปัญหาระหว่างคนกับช้างป่าเนื่องจากปัจจัยด้านการเพิ่มจำนวนของช้างป่ามีผลมาจากการรณรงค์เรื่องเกี่ยวกับการอนุรักษ์ช้างไทยของมูลนิธิต่าง ๆ เช่น มูลนิธิเพื่อนช้าง เป็นต้น รวมถึงการประกาศใช้พระราชบัญญัติเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขการทารุณกรรมสัตว์ ทั้งนี้ยังรวมถึงการปลูกฝังจิตสำนึกเกี่ยวกับเรื่องคุณูปการของช้างที่มีมาแต่โบราณ ในสมัยที่พระมหากษัตริย์ใช้ช้างในการทำศึกสงคราม เป็นต้น ทั้งนี้ยังรวมถึงผลของพระราชบัญญัติที่ว่าด้วยการเลี้ยงและการครอบครองช้าง จึงเป็นสาเหตุทำให้ช้างที่อยู่ในป่าบางส่วนถูกสันนิษฐานว่าเป็นช้างที่ถูกปล่อยออกจากฟาร์มเลี้ยงสู่พื้นป่า ดังนั้นในผลการศึกษาคั้งนี้จึงสามารถสรุปประเด็นเกี่ยวกับการเพิ่มจำนวนของช้างป่าออกได้ประมาณ 3 แนวทาง ได้แก่ การเพิ่มปริมาณโดยการอนุรักษ์ การเพิ่มปริมาณโดยการปล่อยช้างบ้านสู่ป่า และการเพิ่มปริมาณจากการขยายพันธุ์ของช้างตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นไปตามกฎธรรมชาติที่ว่าเมื่อที่ใดมีช้างมาก ขณะที่มีแหล่งอาหารไม่เพียงพอช้างจึงจำเป็นต้องเดินทางเร่รอนเพื่อหาแหล่งอาหารใหม่ในการประทังชีวิต

4. ปัจจัยด้านการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ พบว่ามีผลต่อปัญหาระหว่างคนกับช้างป่า เนื่องจาก สภาพภูมิอากาศโดยรวมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปมีผลทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของป่าที่ดี พื้นที่ในการเพาะปลูกก็จำเป็นต้องมีสภาพเปลี่ยนแปลงไปด้วย ทั้งนี้ยังรวมถึงสภาพของอากาศที่ร้อนอบอ้าวอันส่งผลทำให้ช้างมีพฤติกรรมที่หงุดหงิดและเกิดความดุร้ายง่าย ในแง่ของการศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงด้านภูมิอากาศนั้นสามารถนำมาอธิบายสรุปเพื่อวิเคราะห์ปัญหาระหว่างคนกับช้างป่า ในเขตตำบลพวาใต้ 2 กรณี ได้แก่ กรณีที่หนึ่ง สภาพการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศมีผลทำให้แหล่งความมั่นคงทางอาหารทั้งที่เป็นแหล่งอาหารทางธรรมชาติ และแหล่งอาหารที่มนุษย์สร้างขึ้นลดน้อยถอยลงเมื่อเทียบกับปริมาณการบริโภค กรณีที่สอง การศึกษาถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงทางภูมิอากาศที่เห็นได้จากการศึกษาปัญหาโลกร้อนหรือสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงไป มีผลทำให้มนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ เช่น ช้างป่า เกิดความหงุดหงิดได้ง่าย กรณีดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญประการหนึ่ง อันเป็นสาเหตุทำให้ช้างป่าเดินทางออกจากป่าเข้าสู่ชุมชนพวา และก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าในหลายครั้ง

ข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษา ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางในการจัดการปัญหาระหว่างคนกับช้างป่า ในเขตตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ผลการศึกษาครั้งนี้มีข้อค้นพบจากงานวิจัยที่สามารถสรุปเป็นแนวทางในการจัดการปัญหาระหว่างคนกับช้างป่า ที่เป็นข้อเสนอในแง่ของข้อเสนอแนะเชิงนโยบายแบ่งออกได้เป็น 2 ระดับ กล่าวคือระดับที่หนึ่ง แนวทางการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า และแนวทางที่สอง แนวทางการแก้ไขปัญหาระยะยาว ดังนี้

1. ในการเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาของช้างป่าแบบเฉพาะหน้านั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะสามารถทำให้การดำเนินการในระดับต่าง ๆ บรรลุเป้าหมาย ทั้งนี้เพราะจังหวัดถือได้ว่าเป็นหน่วยบังคับบัญชาสูงสุดของระดับภูมิภาคที่เกี่ยวข้องในเชิงการแก้ไขในภาพรวม โดยมีแนวทางดังต่อไปนี้ 1) การสร้างแนวรั้วรั้วค้ำ 2) การสร้างแนวรั้วสติงกันช้าง 3) การขุดคูกันช้าง 4) แนวทางการแก้ไขปัญหาการพิจารณาสร้างกฎระเบียบเพื่อพิจารณาการจ่ายค่าชดเชยแก่ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหาช้างป่า

2. ข้อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาระหว่างคนกับช้างป่าระยะยาว สำหรับข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่ผู้วิจัยได้รับจากการศึกษาและเห็นว่าเป็นข้อเสนอแนะที่มีประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาปัญหาในระยะยาวรวม 7 ประการ ดังนี้ 1) ควรมีการศึกษาเพื่อพิจารณาความสามารถในการรองรับจำนวนช้างป่าที่มีความเหมาะสมในพื้นที่แต่ละแห่ง เช่น พื้นที่อุทยานแห่งชาติ พื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เป็นต้น 2) ควรมีการวางแผนเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ในที่ดิน รวมถึงการจัดทำเป็นข้อมูลและเสนอแนะต่อประชาชนในพื้นที่โดยมีเทศบาลตำบลพวาเป็นเจ้าภาพ 3) ควรมีการศึกษาถึงการ

ถ่ายเทพระชากรข้างระหว่างพื้นที่ที่อยู่ใกล้เคียงกัน พร้อมมีการประสานให้พื้นที่แต่ละแห่งมีแนวเชื่อมต่อที่เหมาะสมระหว่างพื้นที่กลุ่มป่าต่าง ๆ 4) ควรมีการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายข้างป่าจากพื้นที่ที่มีประชากรหนาแน่นไปสู่พื้นที่อื่น ๆ อย่างเหมาะสม 5) ควรมีการศึกษาการเคลื่อนย้ายประชากรข้างที่จำเป็นต้องข้ามระหว่างกลุ่มป่าโดยมีการสร้างโครงการทั้งระยะสั้นและระยะยาวรองรับ ภายใต้การกำหนดภาระหน้าที่ งบประมาณและระยะเวลาการดำเนินงาน 6) การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนเพื่อสร้างพื้นฐานการรับรู้และความเข้าใจที่ตรงกันทั้งจากภาครัฐ ภาคประชาชนและสื่อสารมวลชน และ 7) การจัดตั้งคณะทำงานแก้ไขปัญหาระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การทำงานแก้ไขปัญหาระหว่างคนกับข้างป่าเกิดความสมดุลและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยและวิเคราะห์เรื่องการจัดการปัญหาคนกับข้างป่า ในเขตตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ในการวิเคราะห์ถึงองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยจะอภิปรายเปรียบเทียบระหว่างข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาสามารถนำมาอภิปรายกับแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

จากการมีข้อค้นพบว่ามีการก่อรูปของปัญหาขึ้นจากกระบวนการผลิตในเชิงเศรษฐกิจชุมชน ที่มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงเพื่อรองรับความเจริญเติบโตของสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ โดยเริ่มจากการผลิตเพื่อมีไว้กินใช้ในครัวเรือน ขณะที่หากมีสินค้าขึ้นเหลือก็นำไปแลกเปลี่ยนกับสินค้าอื่น ความเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นเหมือนนโยบายของภาครัฐในการสร้างความเจริญด้านสาธารณสุขไปภาคสาธารณสุขการมาสู่ชุมชน และเมื่อแนวคิดทุนนิยมผนวกกับอุดมการณ์แบบวัตถุนิยมมีอิทธิพลก้าวเข้าสู่ชุมชน ทำให้วัฒนธรรมการผลิตแต่เดิมของชุมชนพวาถูกกลืนกินจนสูญหายไป ในที่สุดกลายเป็นรูปแบบทางเศรษฐกิจในมิติของการผลิตเพื่อขายเป็นหลัก กระบวนการของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก่อให้เกิดผลกระทบในเชิงลบโดยภาพรวม โดยผลกระทบดังกล่าวมีผลทั้งผลกระทบด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ยังส่งผลกระทบรวมไปถึงการดำเนินวิถีชีวิตของชาวบ้านและข้างป่าที่อยู่อาศัยในบริเวณดังกล่าวด้วย

จากการศึกษาครั้งนี้มีข้อค้นพบปัจจัยสำคัญรวม 4 ปัจจัย อันได้แก่ ปัจจัยด้านการบุกรุกทำลายป่า ปัจจัยด้านการขยายตัวของถนน ปัจจัยด้านการเพิ่มจำนวนข้างป่าและปัจจัยด้านการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ งานวิจัยนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของประทีป ลิศกุลรักษ์ (2547 : 28) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องความเห็นของราษฎรต่อแนวทางการแก้ไขปัญหาข้างป่าของกฤษบุรี โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าบริเวณป่าสงวนแห่งชาติกฤษบุรีอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอกฤษบุรี

จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่มีปรากฏการณ์ของงานวิจัยพอสรุปได้ว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมได้รับความเสียหายจากช้างป่าเข้ามาเหยียบย่ำทำลายพืชผลทางการเกษตรเป็นเหตุให้กลุ่มเกษตรกรและชาวบ้านได้รับความเสียหาย วรรณกรรมเรื่องนี้มีข้อค้นพบว่าปัจจัยที่ทำให้ช้างป่าลงมาสร้างปัญหาให้กับราษฎรในพื้นที่มาจากปัจจัยด้านความเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความแห้งแล้ง ปริมาณน้ำไม่เพียงพอ ประกอบกับการสูญเสียแหล่งอาหารทางธรรมชาติ จนทำให้ฝูงช้างป่าต้องออกมา覓กินและทำลายพืชสวนของชาวบ้านในที่สุด

จะเห็นได้ว่าผลของการศึกษาเป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่แตกต่างไปจากองค์ความรู้เดิมที่มีนักวิชาการท่านอื่น ๆ ได้ทำการศึกษาไว้ ทั้งนี้เนื่องจากผลการศึกษาที่ผ่านมา โดยส่วนใหญ่มักเป็นองค์ความรู้ในแง่ที่เป็นความขัดแย้งทางสังคม เช่น ความขัดแย้งระหว่างคนกับคน เป็นต้น แต่จุดเด่นของงานวิจัยนี้เป็นการศึกษาที่ชี้ให้เห็นว่าเป็นความขัดแย้งที่เพิ่มไปจากความรู้ที่มีอยู่เดิมนั้นหมายถึงการเพิ่มความขัดแย้งในเชิงนิเวศ เช่น ความขัดแย้งระหว่างคนกับช้าง ในการบุกรุกแย่งชิงทรัพยากรที่มีอย่างจำกัด ด้วยเหตุนี้เองผู้วิจัยจึงคิดว่างานวิจัยเรื่องนี้เป็น การสร้างองค์ความรู้ใหม่เมื่อเทียบกับพรมแดนความรู้ที่มีอยู่เดิม

สำหรับแนวทางการจัดการปัญหาหระหว่างคนกับช้างป่า ผลการศึกษานี้เสนอแนวทางไว้ 2 ระดับ ได้แก่ แนวทางการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า อันประกอบด้วยแนวทาง 4 แนวทาง ดังนี้ 1) การสร้างแนวรั้วรั้งฝูง 2) การสร้างแนวรั้วสลัดกิ่งช้าง 3) การขุดคูกั้นช้าง 4) แนวทางการแก้ไขปัญหาการพิจารณาสร้างกฎระเบียบเพื่อพิจารณาการจ่ายค่าชดเชยแก่ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหาช้างป่า กับอีกระดับหนึ่งคือ ข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาในระยะยาว เพื่อให้เกิดความเหมาะสมในแง่ของการนำนโยบายไปปฏิบัติ รวมทั้งสิ้น 7 ประการ ดังนี้ 1) ควรมีการศึกษาเพื่อพิจารณาความสามารถในการรองรับจำนวนช้างป่าที่มีความเหมาะสมในพื้นที่แต่ละแห่ง เช่น พื้นที่อุทยานแห่งชาติ พื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เป็นต้น 2) ควรมีการวางแผนเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ในที่ดิน รวมถึงการจัดทำเป็นข้อมูลและเสนอแนะต่อประชาชนในพื้นที่ โดยมีเทศบาลตำบลพวาเป็นเจ้าภาพ 3) ควรมีการศึกษาถึงการถ่ายเทประชากรช้างระหว่างพื้นที่ที่อยู่ใกล้เคียงกัน พร้อมมีการประสานให้พื้นที่แต่ละแห่งมีแนวเชื่อมต่อที่เหมาะสมระหว่างพื้นที่กลุ่มป่าต่าง ๆ 4) ควรมีการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายช้างป่าจากพื้นที่ที่มีประชากรหนาแน่น ไปสู่พื้นที่อื่น ๆ อย่างเหมาะสม 5) ควรมีการศึกษาการเคลื่อนย้ายประชากรช้างที่จำเป็นต้องข้ามระหว่างกลุ่มป่าโดยมีการสร้างโครงการทิ้งระยะสั้นและระยะยาวรองรับ ภายใต้การกำหนดค่างาเรหน้าที งบประมาณ และระยะเวลาในการดำเนินงาน 6) การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนเพื่อสร้างพื้นฐานการรับรู้ และความเข้าใจที่ตรงกัน ทั้งจากภาครัฐ ภาคประชาชน และสื่อสารมวลชน และ 7) การจัดตั้งคณะทำงานแก้ไขปัญหาระหว่างหน่วยงานเกี่ยวข้องเพื่อให้การทำงานในการแก้ไขปัญหาหระหว่างคนกับช้างป่าเกิดความสมดุล และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ผลการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการแก้ไขที่ผู้วิจัยมีข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้ แตกต่างจากการศึกษาของกลุ่มนักวิชาการสมาคมอนุรักษ์สัตว์ป่า (2550 : 40) ที่ได้ทำการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างบริเวณอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ระหว่าง พ.ศ. 2547 ถึง พ.ศ. 2550 ที่มีข้อค้นพบว่ามาตรการในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานมีแนวทางการป้องกันช้างป่า 4 รูปแบบ ได้แก่ รั้วพริก รั้วน้ำส้มสายชู รั้วไฟฟ้า และรั้วเส้นลวดธรรมดา ที่ผู้วิจัยเห็นว่าองค์ความรู้ดังกล่าวยังมีจุดอ่อนหลายประการและเมื่อเทียบกับผลการศึกษาของผู้วิจัยในการศึกษาเรื่องการจัดการปัญหาคนกับช้างป่า ในเขตตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ยังขาดมิติของหลักเมตตาธรรม หลักสันติวิธี หลักการมีส่วนร่วม หลักสิทธิของสัตว์และแนวคิดที่ว่าด้วยสิทธิสัตว์ในเบญจศีล-เบญจธรรมตามหลักของพระพุทธศาสนา ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่าเมื่อพิจารณาผลการศึกษาที่ได้รับจากงานวิจัยเรื่องนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาในแง่มุมมองของการศึกษาแนวทางในการจัดการปัญหาระหว่างคนกับช้างป่าในเขตตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี เป็นผลการศึกษาที่สร้างองค์ความรู้ใหม่โดยที่ยังไม่เคยมีนักวิชาการท่านใดนำเสนอผลการศึกษาเกี่ยวกับแง่มุมเหล่านี้ ผลการศึกษานี้จึงเป็นกรณีศึกษาตัวอย่างที่สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าที่อาจเกิดขึ้นกับพื้นที่อื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ในเขตจังหวัดภาคตะวันออกได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษา ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีข้อเสนอแนะที่เป็นนัยในเชิงนโยบายที่สำคัญดังนี้

1. ภาครัฐและภาคเอกชนควรร่วมมือกันระงับ ยับยั้งการบุกรุกทำลายป่า ขณะเดียวกันควรจะสร้างนโยบายในการอนุรักษ์และการปลูกป่าทดแทน ทั้งนี้เพื่อเป็นการคืนสภาพความอุดมสมบูรณ์สู่ธรรมชาติ
2. ในการขยายหรือก่อสร้างถนนหนทาง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการศึกษาถึงผลกระทบที่จะติดตามมาอย่างรอบคอบ ทั้งในแง่ของผลกระทบนิเวศวิทยา ผลกระทบทางสังคม และผลกระทบด้านอื่น ๆ
3. ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการศึกษาเกี่ยวกับปริมาณช้างป่าอย่างถูกต้องครบถ้วน รวมถึงการหาแหล่งที่อยู่ใหม่ให้กับประชากรช้างในกรณีที่พบว่าพื้นที่นั้น ๆ มีการเพิ่มจำนวนของประชากรช้างป่าที่ไม่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ อีกทั้งยังให้มีความสอดคล้องกับบริบททางสังคม

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

หลังจากที่ได้ดำเนินการวิจัยเรื่องการจัดการปัญหาคนกับช้างป่า ในเขตตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการดำเนินวิจัยหลังจากนี้คือ

1. ควรมีการขยายพื้นที่ทางการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาระหว่างคนกับช้างป่า ไปยังพื้นที่อื่น ๆ ที่มีปัญหาเกี่ยวกับช้างป่าอีก ทั้งนี้เพื่อจะได้นำผลการศึกษาที่ได้มาประยุกต์เทียบเคียงว่าปัญหาดังกล่าวแท้จริงแล้วเกิดจากอะไร และจะมีมาตรการแนวทางสำหรับการแก้ไขปัญหาที่ยั่งยืนได้อย่างไร

2. ควรมีการศึกษาในเชิงปริมาณเพื่อสำรวจความเห็นของกลุ่มประชาชนผู้ได้รับผลกระทบ และกลุ่มประชาชนในหมู่บ้านที่มีแนวโน้มว่าจะมีโขลงช้างเข้ามาสร้างความเดือดร้อน ว่าแต่ละกลุ่มมีความเห็นในการแก้ไขปัญหา รวมถึงแนวทางในการป้องกันปัญหาอันจะเกิดจากช้างป่านี้ได้อย่างไร ลักษณะเช่นนี้อาจเรียกว่าการศึกษารูปแบบของชุมชนพึ่งตนเองก็ได้

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บรรณานุกรม

- กลุ่มผู้นำชุมชนตำบลพวา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, งามอาภา วัฒนอังกูร เป็นผู้สัมภาษณ์.
(8 มกราคม 2558). ที่หมู่บ้านพวา หมู่ที่ 2 จังหวัดจันทบุรี.
- กัญญา ดุชิตา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, งามอาภา วัฒนอังกูร เป็นผู้สัมภาษณ์. (20 กันยายน 2558).
ที่อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี.
- “แก่งหางแมวประกาศพื้นที่ภัยพิบัติช้างป่า,” (16 มกราคม 2558). เดลินิวส์. หน้า 1.
- “โขลงช้างป่าบุกทำลายพืชสวนชาวบ้านเสียหายยับ,” (30 พฤษภาคม 2556). เดลินิวส์. หน้า 1.
- “คนขวางช้าง ช้างขวางคน,” (16 มกราคม 2558). ไทยรัฐ. หน้า 2.
- โคทม อาริยา. (2546). “30 ปี 14 ตุลาคม,” เอกสารจดหมายข่าวประชาชน. 14 (3) : 23 – 25.
- จรรย์ อยู่หาญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, งามอาภา วัฒนอังกูร เป็นผู้สัมภาษณ์. (15 มิถุนายน 2559).
ที่อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี.
- จังหวัดจันทบุรี. (16 มกราคม 2558). ประกาศจังหวัดจันทบุรี เรื่องประกาศเขตการให้ความ
ช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน (ช้างป่าทำร้ายราษฎรบาดเจ็บและทำลายทรัพย์สิน
และพืชผลทางการเกษตรเสียหาย) ในพื้นที่อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี.
- “จันทบุรีประกาศ ตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว เป็นพื้นที่ภัยพิบัติช้าง,” (18 มกราคม 2558).
เดลินิวส์. หน้า 1.
- ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์. (2550). “ระบบแลกเปลี่ยนชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง,” โครงการวิจัย.
จันทบุรี : เอกสาร ไม่ตีพิมพ์.
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. (2529). สันติศึกษากับการแก้ปัญหาความขัดแย้ง. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- “ช้างป่าจ่าโขลงตกมันไล่ทำร้ายชาวบ้าน,” (15 มกราคม 2558). เดลินิวส์. หน้า 1.
- แดง พรหมพล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, งามอาภา วัฒนอังกูร เป็นผู้สัมภาษณ์. (15 มิถุนายน 2559).
ที่อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี.
- ถวัลย์ เจริญศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, งามอาภา วัฒนอังกูร เป็นผู้สัมภาษณ์. (15 มิถุนายน 2559).
ที่อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี.
- ทนง เมธาวรากุล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, งามอาภา วัฒนอังกูร เป็นผู้สัมภาษณ์. (3 พฤษภาคม 2559).
ที่เทศบาลตำบลพวา จังหวัดจันทบุรี.
- เทศบาลตำบลพวา. (2558). แผนพัฒนาตำบล 3 ปี. จันทบุรี : เทศบาลฯ.

- นริศ ภูมิภาคพันธ์. (2549). **นิเวศวิทยาสัตว์ป่า**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บวรศักดิ์ อูวรรณโณ. (2547). **ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม**. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.
- บุญเลิศ ดุชิตา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, งามอาภา วัฒนอังกูร เป็นผู้สัมภาษณ์. (20 กันยายน 2558).
ที่อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี.
- ประเคน คำชู เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, งามอาภา วัฒนอังกูร เป็นผู้สัมภาษณ์. (3 พฤษภาคม 2559).
ที่เทศบาลตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี.
- ประทีป ลิศกุลรักษ์. (2547). **ความคิดเห็นของราษฎรต่อแนวทางการแก้ไขปัญหาช้างป่ากุกยบุรี
ของโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าบริเวณป่าสงวนแห่งชาติกุกยบุรีอันเนื่องมาจาก
พระราชดำริ อำเภอกุกยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์**. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (การบริหาร
ทรัพยากรป่าไม้). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ประเวศ วะสี. (2545). **สันติวิธีกับสิทธิมนุษยชน**. กรุงเทพฯ : สำนักงานสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- ประสิทธิ์ แซ่ลี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, งามอาภา วัฒนอังกูร เป็นผู้สัมภาษณ์. (3 พฤษภาคม 2559).
ที่เทศบาลตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี.
- ปริญญา เกษราธิกุล. (27 ตุลาคม 2557. 20.10 – 21.10 น.). **คนจันทน์ ทันท่าว**.
สถานีเคเบิลท้องถิ่นซีทีวี.
_____. (10 พฤศจิกายน 2557. 20.10 – 21.10 น.). **คนจันทน์ ทันท่าว**.
สถานีเคเบิลท้องถิ่นซีทีวี.
_____. (11 ธันวาคม 2557. 20.10 – 21.10 น.). **คนจันทน์ ทันท่าว**.
สถานีเคเบิลท้องถิ่นซีทีวี.
_____. (14 มกราคม 2558. 20.10 – 21.10 น.). **คนจันทน์ ทันท่าว**.
สถานีเคเบิลท้องถิ่นซีทีวี.
_____. (17 มกราคม 2558. 20.10 – 21.10 น.). **คนจันทน์ ทันท่าว**. สถานีเคเบิลท้องถิ่นซีทีวี.
_____. (24 ธันวาคม 2558. 20.10 – 21.10 น.). **คนจันทน์ ทันท่าว**. สถานีเคเบิลท้องถิ่นซีทีวี.
_____. (27 มกราคม 2558. 20.10 – 21.10 น.). **คนจันทน์ ทันท่าว**. สถานีเคเบิลท้องถิ่นซีทีวี.
_____. (30 ตุลาคม 2558. 20.10 – 21.10 น.). **คนจันทน์ ทันท่าว**. สถานีเคเบิลท้องถิ่นซีทีวี.
_____. (9 พฤศจิกายน 2557. 20.10 – 21.10 น.). **คนจันทน์ ทันท่าว**.
สถานีเคเบิลท้องถิ่นซีทีวี.
- ผู้จัดการออนไลน์. (2552). **ช้างป่าแม่ลูกอ่อนเหยียบชาวบ้าน**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา :
<http://www.manager.co.th/Local/ViewNews.aspx?NewsID=9520000078438>.
21 กุมภาพันธ์ 2558.

- พระมหาพรหมชา ฐมมหาโส. (2547). รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่. ดุษฎีนิพนธ์ พ.ศ. (พระพุทธศาสนา).
 กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิทักษ์ ยิ่งยง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, งามอาภา วัฒนอังกูร เป็นผู้สัมภาษณ์. (3 พฤษภาคม 2559).
 ที่เทศบาลตำบลพวา จังหวัดจันทบุรี.
- มนัส สุวรรณ. (2539). นิเวศวิทยาของมนุษย์. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- มารค ตามไท. (2542). สันติวิธี : ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความมั่นคง. กรุงเทพฯ :
 สถาบันยุทธศาสตร์ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ.
- ระบบสถิติทางการทะเบียน. (2537). จำนวนประชากรแยกอายุ ตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว
 จังหวัดจันทบุรี เดือน ธันวาคม พ.ศ. 2537. (ออนไลน์). แหล่งที่มา :
stat.dopa.go.th/stat/statnew/upstat_age_disp.php. 23 สิงหาคม 2559.
- _____. (2559). สถิติจำนวนประชากรและบ้าน ณ ฐานข้อมูลปัจจุบัน. (ออนไลน์). แหล่งที่มา :
stat.dopa.go.th/stat/statnew/upstat_m.php. 23 สิงหาคม 2559.
- ศุภกิจ วินิตพรสวรรค์ และชนาวุฒิ ศิริมานะกุล. (2557). คู่มือความรู้เรื่องช้างและข้อควร
 ปฏิบัติตนเมื่อพบช้างป่า. กรุงเทพฯ : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สมาคมอนุรักษ์สัตว์ป่า. (2550). ทำการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาคความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างบริเวณ
 อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน. เพชรบุรี : สมาคมอนุรักษ์สัตว์ป่าและอุทยานแห่งชาติแก่ง
 กระจาน.
- _____. (2550 ก). เทคนิคการจัดการปัญหาคความขัดแย้งระหว่างคนกับช้าง. กรุงเทพฯ :
 แสงเมืองการพิมพ์.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2541). มนุษย์กับธรรมชาติ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ
 มหาวิทยาลัย.
- สำรวย สุขเมือง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, งามอาภา วัฒนอังกูร เป็นผู้สัมภาษณ์. (20 กันยายน 2558).
 ที่อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี.
- ไสว วังหงษา. (2547). ประชากรและโครงสร้างทางประชากรของช้างป่าในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์
 สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน จังหวัดฉะเชิงเทรา สระแก้ว จันทบุรี ระยอง และชลบุรี. ฉะเชิงเทรา :
 สถานีวิจัยสัตว์ป่าฉะเชิงเทรา กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช.
- ไสว วังหงษา. (2551). การจัดการปัญหาหระหว่างคนกับช้างป่าในผืนป่าภาคตะวันออก. กรุงเทพฯ :
 สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า.

หทัย แจ่มสว่าง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, งามอาภา วัฒนอังกูร เป็นผู้สัมภาษณ์. (15 มิถุนายน 2559).
ที่อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี.

“หนุ่มกริทยางถูกช่างป่ากระทืบดับอนาถ,” (17 มีนาคม 2555). เดลินิวส์. หน้า 1.

อนุชาติ พวงสำลี. (2547). **ธรรมชาติของสรรพสิ่ง การเข้าถึงความจริงทั้งหมด**. กรุงเทพฯ :
มูลนิธิศตศรี - สฤยดิวังศ์.

อำนาจ ยอดทอง. (2555). “ประชุมวิชาการทางพระพุทธศาสนานานาชาติ ครั้งที่ 9 เนื่องในวัน
วิสาขบูชา วันสำคัญสากลของโลก 31 พฤษภาคม - 2 มิถุนายน 2555 ประเทศไทย,”
บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์. 8 (1) : 279-295.

อำเภอแก่งหางแมว. (2550). **โครงการของอำเภอแก่งหางแมว งบประมาณปี พ.ศ. 2550**. จันทบุรี :
เอกสารไม่ตีพิมพ์.

อำเภอแก่งหางแมว. (2556). **โครงการของอำเภอแก่งหางแมว งบประมาณปี พ.ศ. 2556**. จันทบุรี :
เอกสารไม่ตีพิมพ์.

อำเภอแก่งหางแมว. (2557). **โครงการของอำเภอแก่งหางแมว งบประมาณปี พ.ศ. 2557**. จันทบุรี :
เอกสารไม่ตีพิมพ์.

เอื้อ อนันต์. (2558). **คนกับช้าง**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

www.9anant.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=37373&Ntype=2.

20 กุมภาพันธ์ 2558.

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

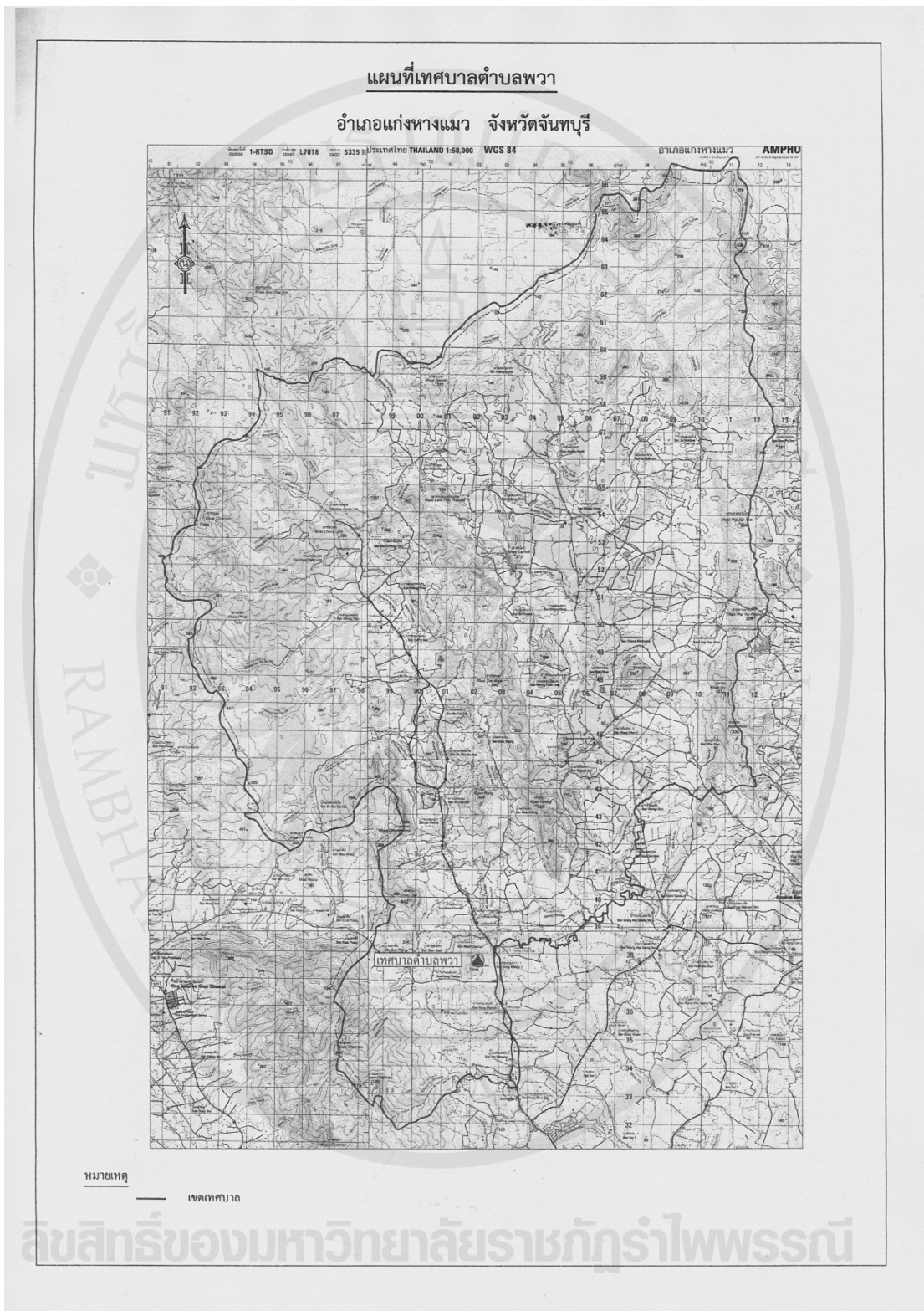
ภาคผนวก

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

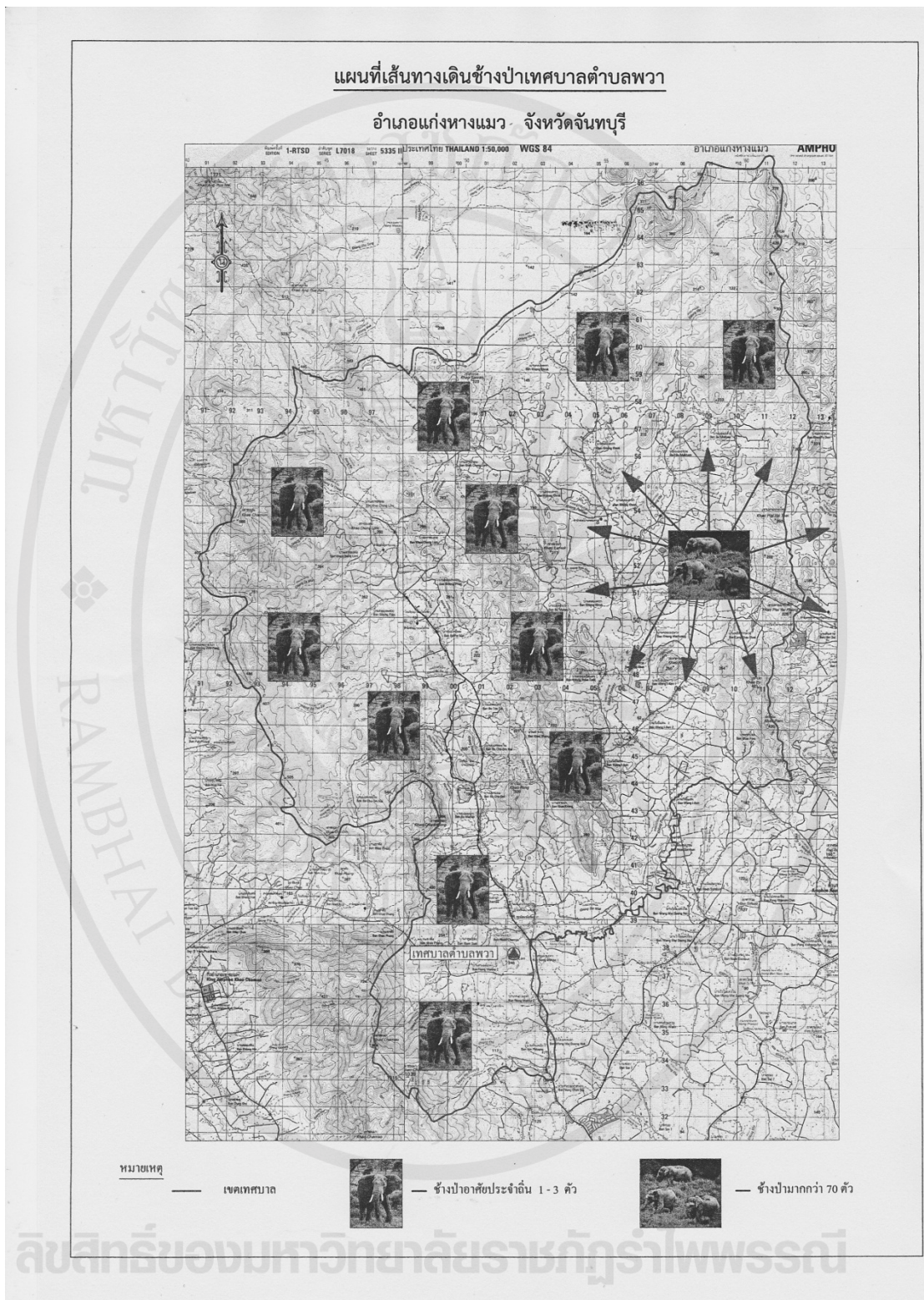
ภาคผนวก ก
แผนที่เทศบาลตำบลพวา และเส้นทางเดินช้างป่า

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาพประกอบ 2 แผนที่เทศบาลตำบลพวา

ที่มา : เทศบาลตำบลพวา (2558 : 20)

ภาพประกอบ 3 แผนที่เส้นทางเดินช้างป่าเทศบาลตำบลพวา

ที่มา : เทศบาลตำบลพวา (2558 : 21)

ภาคผนวก ข
ลำดับเหตุการณ์ข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ลำดับเหตุการณ์ข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์

งานวิจัยเรื่อง : การจัดการปัญหาคนกับช้างป่า ในเขตตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี

ผู้วิจัย : งามอาภา วัฒนอังกูร

ลำดับเหตุการณ์	
พ.ศ.	เหตุการณ์
2540	<p>มีปรากฏการณ์ที่ช้างป่าเริ่มออกมาสร้างความเสียหายให้กับผลผลิตของชาวบ้าน (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์. 2550 : 22)</p> <p>ช้างป่ามากิน ทำลายพืชสวนของชาวบ้าน แต่ไม่พบการทำร้ายชาวบ้านจนถึงขั้นบาดเจ็บหรือเสียชีวิต จำนวนที่เห็นช้างป่ามากที่สุดไม่เกิน 7 - 8 ตัว ชาวบ้านพยายามรักษาทรัพย์สิน และพืชผลของตน โดยหาวิธีการจัดการปัญหาโดยการทำรั้วกันช้าง ต่อกระแสไฟฟ้าจากบ้านขนาด 220 โวลต์ ซึ่งเป็นเหตุให้ช้างป่าตาย 4 ตัว กวางตาย 1 ตัว นับเป็นครั้งแรกที่สัตว์ป่าตาย โดยปัจจุบันซากสัตว์ดังกล่าวยังคงถูกสภาพใ้อยู่ที่เขาชะเมา และเมื่อเกิดเหตุการณ์ดังกล่าวที่ชาวบ้านทำให้ช้างป่าตาย จนเป็นเรื่องฟ้องร้องศาลกันอยู่หลายปี ฐานผิดต่อกฎหมายในข้อหาล่าสัตว์ป่าคุ้มครอง โดยไม่ได้รับอนุญาต มีโทษจำคุก 4 ปี ปรับ 40,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับตาม พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ปี 2539 ชาวบ้านจึงเปลี่ยนมาใช้แบตเตอรี่แทน แต่ก็ไม่สามารถหยุดช้างป่าได้ ช้างใช้วิธีนำวงห้กไม้ทับและข้ามรั้วไป</p> <p>ชาวบ้านหาวิธีใหม่โดยใช้ลูกปิงปอง (ประทัดพลลูกกลม ๆ) ในการทำให้เกิดเสียงดังไล่ช้างป่า แรก ๆ ช้างตกใจ แต่หลังจากนั้นก็ชิน และลงมากินกล้วย อ้อย พืชไร่ ผลไม้ ทำลายบ้านเรือนเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่ไม่ได้รับการเผชิญหน้ากัน</p> <p>องค์กรเอกชนเพื่อสาธารณประโยชน์และภาครัฐ เริ่มคิดโครงการทำอย่างไรให้ชาวบ้านปรับตัวอยู่กับช้างป่าได้ โดยการจัดเวรยามในการไล่ช้าง ผลักดันช้างออกไป โครงการ 1 ปี หมดงบประมาณโครงการก็หายไป</p> <p>หลวงปู่สาย วัดวังศิลาธรรมราม อำเภอแกลง จังหวัดระยอง คิดโครงการ “ทางช้างผ่าน” เพื่อทำเส้นทางในป่าเขาชะเมา เขาอ่างฤๅไน ให้เป็นเส้นทางเดินที่ปลอดภัยของช้างป่า โดยปลูกต้นไม้ พืชไม้หนามริมขอบป่า กันไม่ให้ช้างป่าเดินออกนอกแนวเขตเส้นทาง พร้อมปลูกพืชที่ช้างป่าชอบ</p>

ลำดับเหตุการณ์	
พ.ศ.	เหตุการณ์
	<p>แซมตามเส้นทาง แต่ไม่เป็นผลเพราะช้างไม่เดินตามเส้นทาง ส่วนอาหารปลูกลูกช้างกินบับและช้างป่ายังคงเดินเข้าหมู่บ้านของชาวบ้านอยู่ดี</p> <p>โครงการวนเกษตร โดยการให้ปลูกลูกช้างที่หลากหลายเพื่อใช้ประโยชน์ในครัวเรือน เสริมจากการปลูกลูกพืชเศรษฐกิจ โดยไม่ต้องลงทุนมาก อีกทั้งยังส่งผลต่อการฟื้นตัวของป่าจากการถูกช้างป่าทำลายหรือบุกกิน เช่น พืชหนามโตเร็ว กระถิน ยางนา จี๋เหล็ก ช้างเหยียบก็ขึ้นมาใหม่เสียหายน้อยและไม่ขาดทุน พร้อมปลูกลูกช้างที่กินช้างได้</p> <p>โครงการสร้างโป่งเทียม ทำบริเวณป่า เพื่อให้สัตว์ป่ามากิน เป็นแหล่งอาหาร มีแก้ง กวาง หมูป่า ช้างป่า (กัญญา คุชิตา. สัมภาษณ์. 2558)</p>
2548	<p>เกิดปรากฏการณ์ช้างป่าเริ่มออกมาในชุมชนมากขึ้นจากเดิมแต่มากที่สุดไม่เกิน 11 ตัว ชาวบ้านเริ่มตั้งข้อสันนิษฐานว่า ป่าที่ไม่มีช้างคือที่สูงชัน แต่พื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน ขึ้นชื่อว่าเป็นที่ลานกว้าง มีแหล่งน้ำ มีอาหาร ทำให้ช้างขยายพันธุ์เร็ว ซึ่งเห็นได้จากภาพข่าววิดีโอต่าง ๆ จะพบว่ามีลูกช้างจำนวนมาก พร้อมทั้งมีคนบุกรุกพื้นที่ป่า ทำให้แหล่งอาหารน้อยลง ประกอบกับชาวบ้านในอำเภอแก่งหางแมวมีการปลูกลูกพืชทางการเกษตรหลายชนิดที่ช้างป่าชื่นชอบ เช่น อ้อย กล้าย สับปะรด ทำให้ช้างป่าออกมาเรื่อย ๆ และเส้นทางง่ายต่อการเดินของช้าง</p> <p>ช้างป่ามีกลุ่ม มีสังคม มีจำโขลง จำฝูง ตัวไหนเข้าฝูงไม่ได้ก็จะแยกตัวปลีกจากฝูงมา เมื่อมีช้างตัวหนึ่งลงมาในหมู่บ้าน จากนั้นช้างป่าตัวอื่น ๆ ก็จะตามลงมา นำฝูงเข้ามา และนอกจากนี้ชาวบ้านเชื่อว่ามีช้างปล่อย จากโครงการช่วยช้าง เพราะช้างเชื่องมาก ได้ยินเสียงเพลงก็จะเดินยิ้มได้ ไม่กลัวคน แต่ไม่มีหลักฐาน (กัญญา คุชิตา. สัมภาษณ์. 2558)</p>
2549-2550	<p>ช้างป่าพลายถ่างและพวกจำนวน 3 ตัว ออกจากป่าเดินไปถึงบริเวณหน้าว่าการอำเภอแก่งหางแมว ชาวบ้านได้กลับไปกลับมาอยู่หลายปี จนเมื่อปี 2549 ช้างป่าพลายถ่างเดินไปถึงอำเภอเมือง จังหวัดตราด เจ้าหน้าที่แก้ไขปัญหาโดยการเคลื่อนย้ายช้างไปไว้ที่ศูนย์ศึกษาวิจัยและอนุรักษ์สัตว์ป่า แต่มีปัญหาเรื่องค่าใช้จ่าย และอื่น ๆ ทำให้ต้องเคลื่อนย้ายช้างไปไว้ที่สถาบันคชบาลแห่งชาติ จังหวัดลำปาง (พิทักษ์ ยิ่งยง. สัมภาษณ์. 2559)</p>

ลำดับเหตุการณ์	
พ.ศ.	เหตุการณ์
2550	อำเภอแก่งหางแมวได้จัดทำโครงการเพื่อป้องกันความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าด้วยการดำเนินการ “โครงการคุ้มกันช้าง” โดยหลักการสำคัญคือการขุดคูเพื่อกั้นขวางไม่ให้ช้างป่าบุกเข้ามากัดกินพืชผลทางการเกษตรของชาวบ้าน (อำเภอแก่งหางแมว, 2550)
12 กรกฎาคม 2552	<p>เมื่อเวลา 13:26 น. เกิดเหตุช้างป่าแม่ลูกอ่อน 3 เชือก เข้ายับชาวบ้านที่ออกหาของป่าบนเขาลองแดง หมู่ที่ 12 ตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี เสียชีวิต โดยเจ้าหน้าที่อาสาสมัครกู้ภัยสว่างกตัญญูธรรมสถานจันทบุรี และเจ้าหน้าที่อุทยานเขารอยต่อ 5 จังหวัด ใช้ระยะเวลาเดินทางไปยังที่เกิดเหตุ ประมาณ 4 ชั่วโมง ซึ่งระยะทางที่เดินเป็นป่าขนาดใหญ่ และยังคงเป็นป่าธรรมชาติที่สมบูรณ์ หลังเดินทางมาก็พบผู้เสียชีวิตนอนเสียชีวิตอยู่บริเวณกับก่อไผ่ที่หักพัง มีชาวบ้านที่ขึ้นมาดูอยู่มาก</p> <p>ผู้เสียชีวิตชื่อ นายวรสิทธิ์ หนาแน่น อายุ 48 ปี อยู่บ้านเลขที่ 26/2 หมู่ 12 ตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี จากการสอบถามนายเด่นชัย ราชวงศ์ ลูกเลี้ยงผู้เสียชีวิตและอยู่ในเหตุการณ์ทราบว่า นายวรสิทธิ์ ผู้เสียชีวิตและตนพร้อมเพื่อนผู้ตายได้ขึ้นเขามาหาของป่า และได้พบช้างแม่ลูกอ่อน 3 เชือก พวกตนจึงวิ่งหนีไปคนละทิศคนละทาง พอตนนหันพื้นแล้วจึงออกตามหานายวรสิทธิ์และมาพบว่าถูกช้างป่าเขี้ยบบเสียชีวิตแล้ว (ผู้จัดการออนไลน์)</p>
17 มีนาคม 2555	<p>เมื่อเวลา 01:35 น. ร.ต.อ.ฉัฐวุฒิ แสนสุข ร้อยเวร สถานีตำรวจภูธรแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี รับแจ้งจาก นายพิทักษ์ ยิ่งยง หน.เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน เขตรอยต่อ 5 จังหวัด ว่ามีชายเคราะห์ร้ายออกไปหาของป่าที่บริเวณเขาอ่างฤๅไน เขตรอยต่อ 5 จังหวัด หมู่ 12 ตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี แล้วถูกช้างป่าทำร้ายเสียชีวิต รุดไปตรวจสอบพร้อมด้วยเจ้าหน้าที่อาสาสมัครกู้ภัยสว่างกตัญญูธรรมสถานจันทบุรี ที่เกิดเหตุต้องใช้เวลาเดินเท้าเข้าไปประมาณ 3 ชั่วโมง พบศพนายสมชาย กัญหา หรือชายน้อย อายุ 50 ปี สภาพนั่งพิงขอนไม้ใหญ่ เลื้อยออกปากจมูก มีรอยฟกช้ำบริเวณแขนขา และคอหัก ไกล่ก้นมีสุนัขนอนเฝ้าศพอยู่</p>

ลำดับเหตุการณ์	
พ.ศ.	เหตุการณ์
	<p>จากการสอบถาม นางจำลอง อ่อนจันทร์ อยู่บ้านเลขที่ 124 หมู่ 12 ตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ทราบว่า นายสมชาย ผู้ตาย เป็นคนงานกรีดยางของตน ช่วงเช้าผู้ตายบอกว่า จะเข้าไปในป่าหา ยิงสัตว์ป่า กับพวกคนงานด้วยกันอีก 2 คน ซึ่งอยู่ห่างจากบ้านพักอาศัย ประมาณ 3 กิโลเมตร กระทั่งหายตัวไป และมาทราบข่าวอีกครั้ง นายสมชาย ถูกช้างป่าไล่ทำร้ายร่างกายจนเสียชีวิตแล้ว</p> <p>นายรุ่งรวี จอมเปราะ อายุ 30 ปี เพื่อนที่ไปด้วยกัน ให้การว่า ก่อนเกิดเหตุตนผู้ตาย และสุนัขของผู้ตายอีก 5 ตัว ได้ไปบริเวณเขาอ่างฤๅไน เขตรอยต่อ 5 จังหวัด เพื่อจะหาของป่า และในละแวกนั้นมีบ่อน้ำจึงได้ แวะหาปลาและพบกับช้างป่าที่กำลังกินน้ำอยู่พอดี เพื่อนอีกคนหนึ่งได้ วิ่งขึ้นต้นไม้ แล้วตะโกนเรียกให้ผู้ตายวิ่งขึ้นต้นไม้ แต่ผู้ตายกับเดินไปไล่ ช้างป่า จนกระทั่งช้างป่าได้วิ่งไล่ผู้ตาย กับสุนัขและวิ่งเข้าทางไปที่ลำตัว ของผู้ตาย ก่อนจะกระแทกเข้าอีกครั้งจนเสียชีวิต ตนเห็นว่าไม่ดีจึงได้วิ่งหนี เอาตัวรอด แล้วแจ้งให้นายจ้างทราบ และแจ้งเจ้าหน้าที่มาตรวจสอบ ดังกล่าว (ข่าวจากเดลินิวส์)</p>
2556	<p>อำเภอแก่งหางแมวจัดทำโครงการ “กินป่าให้แก่ง กินแหล่ง อาหารให้ช้าง” โดยมีหลักการที่สำคัญคือการหาแหล่งอาหารเพิ่มเติมให้ ช้างป่า เพื่อป้องกันความขัดแย้งรุนแรงระหว่างชาวบ้านกับช้างป่าโดยมี วิธีดำเนินการได้แก่ การขุดสระน้ำขนาดใหญ่เพื่อไว้สำหรับให้ช้างดื่มกิน การจัดชุดปฏิบัติการขับไล่ช้างป่า การจัดไฟฟ้าส่องสว่างรวมถึงการปลูก พันธุ์ไม้ยืนต้น เป็นต้น (อำเภอแก่งหางแมว. 2556 : 14)</p> <p>จากการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกของชาวบ้านผู้มีส่วนได้เสีย ให้ ทักนะว่า ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าเริ่มทวีความรุนแรงมาก ขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงขั้นช้างป่าทำร้ายชาวบ้านจนได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิต โดยจำนวนช้างป่าที่พบเห็นได้เพิ่มจำนวนมากขึ้นจากอดีตที่พบเห็นแค่ 3 – 4 ตัว กลายเป็น 70 – 80 ตัว (กัญญา คุชิตา. สัมภาษณ์. 2558)</p>

ลำดับเหตุการณ์	
พ.ศ.	เหตุการณ์
30 พฤษภาคม 2556	<p>โหลงซ้างป่ากว่า 50 เชือก บุกทำลายพืชสวนและเข้าทำร้ายชาวบ้าน รวมถึงคนกรีดยาง ที่บ้านเขากล้วย หมู่ที่ 1 ตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี เสียหายค่อนข้างมาก โดยที่ชาวบ้านทำหนังสือขอร้องหน่วยงานภาครัฐช่วยเหลือเร่งแก้ไข (“โหลงซ้างป่าบุกทำลายพืชสวนชาวบ้านเสียหายยับ”. 2556)</p>
2557	<p>อำเภอแก่งหางแมวได้จัดทำโครงการเชิงรุกโครงการใหม่ภายใต้ชื่อโครงการ “สร้างรั้วกระแสไฟฟ้าเพื่อป้องกันซ้างป่า” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อลดความเสียหายจากการที่ซ้างป่าออกมาหากินในพื้นที่การเกษตรของชาวบ้าน การป้องกันมิให้ซ้างป่าถูกทำร้ายจากชาวบ้านที่อาจใช้อาวุธปืนทำให้ซ้างป่าเสียชีวิตและเพื่อสร้างความมั่นใจให้กับประชาชนในการประกอบอาชีพ (อำเภอแก่งหางแมว. 2557 : 32)</p> <p>โครงการมูลนิธิอนุรักษ์ป่ารอยต่อ 5 จังหวัด ของพลเอกนิมิต วงษ์สุวรรณ จัดทำโครงการขุดคูกันซ้าง ในพื้นที่ตำบลพวา แต่ชาวบ้านไม่เห็นด้วย เพราะต้องตัดไม้กั้นออกจากชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นการทำลายป่าพื้นที่ป่าเสียหาย โดยชุมชนพวามีชอกชอยทำให้ซ้างป่าสามารถเดินออกมาทางนี้ได้ และเมื่อเข้าสู่ฤดูฝน เมื่อฝนตกลงมาก็จะทำให้ดินที่ขุดไว้ไหลกลบลงไปเหมือนเดิม ได้ผลระยะสั้น (กัญญา คูจิตา. สัมภาษณ์. 2558)</p>
27 ตุลาคม 2557	<p>เมื่อเวลา 21.00 น. ผู้สื่อข่าวได้รับรายงานจากชาวบ้านว่ามีซ้างป่าจำนวน 6-7 ตัว ตลอดจนซ้างป่าโหลงอื่น อีกไม่ต่ำกว่า 10 ตัว ยังกระจายวนเวียนหากินอยู่แนวเชิงเขา ติดกับพื้นที่ทางการเกษตรของชาวบ้าน หมู่ที่ 3 หมู่ที่ 5 และหมู่ 12 ตำบลทุ่งเบญจา อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี ก่อนที่เดินไล่ตามสวนผลไม้ของชาวบ้าน</p> <p>ขณะที่การช่วยเหลือเบื้องต้น ทำได้แค่เพียงผลักดันซ้างป่าให้ออกห่างจากพื้นที่ชุมชน โดยไม่ให้เกิดผลกระทบกับทั้งซ้างป่าและชาวบ้าน</p> <p>ทางด้านนาย พิทักษ์ ยิ่งยง หัวหน้าพิทักษ์ป่าสิระมัน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน ยังเปิดเผยอีกว่า เมื่อช่วงเวลาประมาณ 20.45 น.</p>

ลำดับเหตุการณ์	
พ.ศ.	เหตุการณ์
5 พฤศจิกายน 2557	<p>วันเดียวกันได้รับแจ้งจากชาวบ้าน หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งเบญจา อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี ว่ามีฝูงช้างป่าจำนวน 6-8 ตัว กำลังกัดกินกิ่งไม้และพืชไร่ของชาวบ้านได้รับความเสียหายเป็นบริเวณกว้าง และจากการสอบถามนายสุชาติ รัตนวรรณ ชาวบ้านหมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งเบญจา ทราบว่าฝูงช้างป่าฝูงนี้ได้เข้ามากัดกินกิ่งไม้และพืชสวนผลไม้ของตนเองและของชาวบ้านที่ใกล้เคียงเมื่อวันก่อน จึงทำให้ชาวบ้านที่ทราบข่าวและอยู่บริเวณดังกล่าวเกิดความกลัวว่าฝูงช้างป่าจะทำร้าย ส่วนทางเจ้าหน้าที่ป่าไม้ต้องทำงานกันอย่างหนัก และเร่งผลักดันโขลงช้างป่าที่ยังวนเวียนหากินใกล้กับสวนผลไม้ ในพื้นที่ ตำบลทุ่งเบญจาให้ออกห่างจากชุมชน หลังจากพบว่ามีช้างบางตัวเริ่มดุร้าย (ทีมข่าวจันทบุรี)</p> <p>เจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน ได้รับแจ้งจากประชาชนทางโทรศัพท์ว่าพบเห็นช้างป่ากว่า 70 ตัว โดยกระจายออกหากินตามพื้นที่ต่าง ๆ (พิทักษ์ ยิ่งยง. สัมภาษณ์. 2559)</p>
9 พฤศจิกายน 2557	<p>ช้างป่าจำนวนกว่า 10 ตัวได้เดินลงมาหากินในพื้นที่ หมู่ 6 หมู่ 7 และหมู่ 14 ตำบลทุ่งเบญจา อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี ก่อนที่เดินไล่เลาะตามสวนผลไม้ของชาวบ้าน และสร้างความแตกตื่นให้กับชาวบ้านที่ได้พบเจอเป็นอย่างมาก นาย พิทักษ์ ยิ่งยง หัวหน้าชุดเฝ้าระวังติดตามช้างป่าออกหากินนอกพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขาอ่างฤๅไน พร้อมชุดเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน ตลอดจนชาวบ้านได้นำรถยนต์มาวางถนน เพื่อเป็นการปิดกั้นการจราจรชั่วคราวบริเวณตามแยกของหมู่บ้าน ซึ่งพลายสีดอแก้วจะเดินหากินตามสวนของชาวบ้านเป็นระยะ ๆ</p> <p>นายสว่าง ทิพยบุญกุล หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า คลองเคียว ห้วยฯ พร้อมกำลังของเจ้าหน้าที่ ต้องคอยนำผลไม้เช่น ก้อย อ้อย มาให้ช้างเพื่อต้อนไม่ให้ ช้างพลายสีดอแก้ว เข้าใกล้บ้านเรือนหรือทำร้ายผู้คนที่มาจอดรถมุงดู ซึ่งทางเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ยังกล่าวอีกว่าช่วงนี้ได้วางกำลังติดตามเฝ้าสังเกตการณ์พฤติกรรม พลายสีดอแก้ว มาตลอดนานร่วมเดือน และยังพบว่าอาการอักเสบที่เท้าของพลายสีดอแก้ว เริ่มมีอาการทุเลาเบาลงไม่ตื่นกลัวคน ไม่มีอาการดุร้าย และยอมเชื่อฟังเจ้าหน้าที่ๆ ที่เดิน</p>

ลำดับเหตุการณ์	
พ.ศ.	เหตุการณ์
10 พฤศจิกายน 2557	<p>ติดตาม ซึ่งขณะนี้ เจ้าหน้าที่ฯ ได้วางแผนด้อนช้างพลายสีดอแก้ว ให้เดินตามเส้นทางสายในที่มีแหล่งชุมชนอยู่น้อย และเพื่อให้ปรับตัวเข้ากับพื้นที่ป่าให้มากที่สุด พร้อมกับเตือนชาวบ้านอย่าได้ทำร้ายช้างป่าตัวนี้โดยเด็ดขาด โดยเฉพาะการจู่จุดประทัดหรือยิงปืนส่งเสียงดัง เพราะอาจทำให้ช้างตื่นตกใจ สร้างความเสียหายแก่ทรัพย์สินและชีวิตของท่านได้</p> <p>ส่วนระยะยาวทางจังหวัด มีแผนโครงการที่จะจัดหาสถานที่แหล่งอาหาร ที่สมบูรณ์ให้ช้างอยู่อาศัย และไม่ออกมารบกวนชาวบ้านเบื้องต้น รับทราบว่า ทาง อำเภอแก่งหางแมว มีชาวบ้าน ประชาชนจิตอาสาเตรียมทำโครงการปลูกพืชอาหารให้ช้างเพื่อสร้างความสมบูรณ์แก่ธรรมชาติ เพิ่มขึ้นซึ่งทางจังหวัดจะเข้าช่วยเหลือเร่งรีบดำเนินการต่อไป (ทีมข่าวจันทบุรี)</p> <p>นาย เฉลิม เมืองที่รัก ชาวบ้านหมู่ที่ 7 แจ้งว่ามีช้างป่าจำนวนกว่า 18 ตัว ตลอดจนช้างป่าโขลงอื่น อีกไม่ต่ำกว่า 4 - 5 ตัว ยังกระจาย วนเวียนหากินอยู่แนวเชิงเขา ติดกับพื้นที่ทางการเกษตรของชาวบ้าน เดินลงมาหากินในพื้นที่ หมู่ 4 หมู่ 7 และหมู่ 14 ของตำบลทุ่งเบญจา อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี ก่อนที่เดินลัดเลาะตามสวนผลไม้ และทำลายข้าวของชาวบ้านพังเสียหาย นายพิทักษ์ ยั่งยืน หัวหน้าชุดเฝ้าระวังติดตามช้างป่าออกหากินนอกพื้นที่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน พร้อมชุดเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน ตลอดจนผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านต้องคอยจัดเวรยามผลัดเปลี่ยนเฝ้าระวังช้างป่า เนื่องจากในขณะนี้ ขณะที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้และชาวบ้านได้ช่วยเหลือเบื้องต้นแก่เพียงผลัดคันช้างป่าให้ออกห่างจากพื้นที่ โดยไม่ให้เกิดผลกระทบกับทั้งช้างป่า และชาวบ้าน</p> <p>นาย เฉลิม เมืองที่รัก ชาวบ้าน หมู่ที่ 7 ยังกล่าวเพิ่มเติมอีกว่าเมื่อสองวันก่อนช้างป่าจำนวนหลายตัวได้ออกมากัดกินต้นกล้วยและต้นมะละกอตลอดจนถึงท่อพีวีซี ซึ่งก็ได้รับความเสียหายเป็นวงกว้าง ส่วนค่าความเสียหายนาย เฉลิม ประเมินไว้ประมาณ 200,000 กว่าบาท ส่วนชาวบ้านใกล้เคียงที่ทราบข่าวและอยู่บริเวณดังกล่าว ต่างเกิดความกลัวผู่ง</p>

ลำดับเหตุการณ์	
พ.ศ.	เหตุการณ์
11 ธันวาคม 2557	<p>ข้างป่าจะมาทำร้าย ทางเจ้าหน้าที่ป่าไม้จึงต้องมีการสลับเวรยาม ก่อนที่จะมีการเร่งผลักดันโขลงข้างป่าที่ยังวนเวียนหากินใกล้กับสวนผลไม้ในพื้นที่ตำบลทุ่งเบญจาให้ออกห่างจากชุมชน หลังจากที่พบว่า มีข้างป่าบางตัวเริ่มคุร้าย (ทีมข่าวจันทบุรี)</p> <p>ผลจากปัญหาความแห้งแล้ง เจ้าหน้าที่อาสาชุดดูแลโขลงข้างป่าได้นำขุมน กกล้วย สับปรงและอ้อย ไปเทกองข้างสระน้ำให้กับโขลงข้างป่า ได้มีอาหารกิน เพื่อลดความเคียดร้อนไม่ให้ข้างป่าเข้ามาทำลายพื้นที่การเกษตรของชาวบ้าน</p> <p>หลังจากนั้นไม่นาน โขลงข้างป่าจำนวนหลายตัวได้พากันลงมากินผลไม้ที่เทไว้จนหมดเกลี้ยง ซึ่งจากการสังเกตในจำนวนโขลงข้างป่าที่พบนั้นมีข้างป่ายาวประมาณ 1 ฟุต 4-5 ตัว ที่คอยกันและปกป้องลูกข้างในกลุ่มไม่ให้มีอันตราย ในเรื่องนี้ นายหทัย แจ่มสว่าง อายุ 42 ปี เจ้าหน้าที่กองกำลังอาสาชุดดูแลข้างป่าและทรัพย์สิน กล่าวว่าสาเหตุน่าจะมาจากความแห้งแล้งบนเขาแหลมคงไม่มีแหล่งอาหาร และแหล่งน้ำให้โขลงข้างป่ากิน และช่วงนี้ก็เข้าช่วงหน้าแล้งอาหารจึงมักจะไม่มีเพียงพอ ซึ่งตนเองคิดว่าอีกประมาณเดือนถึงสองเดือนข้างป่าก็จะไม่น่าจะมีอาหารที่เพียงพอให้กิน จึงอยากขอวิงวอนผู้ใจบุญและมีจิตศรัทธา ร่วมบริจาคผลไม้ให้ข้างป่าได้ที่สำนักสงฆ์ปฏิบัติธรรมพื้นฟูจิตกรรมฐานบ้านคลองโป่งเขาแหลมได้ตลอดทั้งวัน</p> <p>นายหทัย แจ่มสว่าง ยังกล่าวเพิ่มเติมอีกว่า หลังจากที่ตนเองและอาสาชุดดูแลข้างป่า ได้นำผลไม้ต่างๆ มาเทกองข้างสระน้ำในพื้นที่โป่งเทียมพบว่าได้มีโขลงข้างป่าหลายตัวลงมากินอาหารและลงเล่นน้ำเกือบทุกวัน ที่สำคัญโขลงข้างป่า ยังไม่เข้าไปทำความรบกวนพื้นที่การเกษตรของชาวบ้านในหมู่บ้านดังกล่าวอีกด้วย (ทีมข่าวจันทบุรี)</p>
2558	<p>จังหวัดจันทบุรีประกาศเขตภัยพิบัติกรณีชาติป่าทำร้ายราษฎรบาดเจ็บและทำลายทรัพย์สินและพืชผลทางการเกษตรเสียหายในพื้นที่อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี (“ประกาศจังหวัดจันทบุรี”. 2558)</p>

ลำดับเหตุการณ์	
พ.ศ.	เหตุการณ์
14 มกราคม 2558	<p>อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาในภาพรวมจะพบว่าในปี พ.ศ. 2558 ได้เกิดเหตุการณ์ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านในตำบลพวา กับช้างป่าหลายครั้งซึ่งสามารถสรุปเป็นลำดับเหตุการณ์ได้ดังต่อไปนี้</p> <p>คนงานรับจ้างกรีดยางพารา หมู่ที่ 1 ตำบลพวา สองสามีภรรยา กำลังหยอดน้ำกรดภายในสวนยางพาราหลังบ้าน พบช้างป่าตัวใหญ่อาการตกมัน วิ่งตรงเข้ามาหาทำร้ายใช้วงฟาดเข้ากลางหลังอย่างแรง แล้วเดินหนีเตลิดหายเข้าไปในป่า ทำให้รอดตายอย่างหวุดหวิด</p>
15 มกราคม 2558	<p>โขลงช้างป่ากว่า 70 เชือก ออกจากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน บุกรุกเข้าหากินในพื้นที่ของชาวบ้านอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี และไล่ทำร้ายชาวบ้านจนได้รับบาดเจ็บซี่โครงหัก (“ช้างป่าจ่าโขลงตกมันไล่ทำร้ายชาวบ้าน”. 2558)</p>
16 มกราคม 2558	<p>ความคืบหน้าโขลงช้างป่ากว่า 70 ตัว รุกที่ชาวบ้านล่าสุดแตกกลุ่มถอยร่นเข้ารอยต่อเขตอนุรักษ์ ส่วนพรายถ่างจำฝูงช้างป่าเจ้าถิ่นตกมันอาละวาดไล่ทำร้ายคนงานกรีดยางบาดเจ็บ</p>
17 มกราคม 2558	<p>ผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรีออกประกาศให้พื้นที่ตำบลพวาเป็นพื้นที่ภัยพิบัติช้างป่า หลังคณะกรรมการแก้ไขความเดือดร้อนของจังหวัดพบว่า มีโขลงช้างป่านับร้อยเชือกบุกรุกเข้าหากินในพื้นที่เกษตรกรรมและทำร้ายชีวิตสิ่งของของชาวบ้าน (“คนขวางช้าง ช้างขวางคน”. 2558)</p>
18 มกราคม 2558	<p>ความคืบหน้าโขลงช้างป่ากว่า 100 ตัว ย้อนกลับหากินรุกที่ชาวบ้าน เครื่องโครนจีนบินพบแตกกลุ่มกบดานในเกาะกลางหมู่บ้าน ท้องถิ่นเร่งขุดคูกั้นชะลอช้างป่าสร้างความเสียหาย</p> <p>เวลา 08:45 น. จันทบุรีประกาศ ตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว เป็นพื้นที่ภัยพิบัติช้าง หลังโขลงช้างป่าอ่างฤๅไนนับร้อยบุกรุกไล่มันตำปะหลัง ปรุชานสภาท้องถิ่นเสียหายกว่า 10 ไร่ ขณะ เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองป้องกันทหารและเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ร่วมประชุมวางแผนเร่งอพยพชาวบ้านออกนอกพื้นที่ชั่วคราวเพราะเกรงได้รับอันตรายจากช้างป่า (“จันทบุรีประกาศ ตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว เป็นพื้นที่ภัยพิบัติช้าง”. 2558)</p>

ลำดับเหตุการณ์	
พ.ศ.	เหตุการณ์
27 มกราคม 2558	<p>ความคืบหน้าโจลงช้างป่าอ่างฤๅไนกว่า 100 ตัว เจอประทัดที่ชาวบ้านจุดไล่ ทำให้แตกฝูงบุกหากินถ่มไรมันสำปะหลังประชนสภาท้องถิ่นเสียหายกว่า 10ไร่ ขณะที่คนงานเก็บเกี่ยวผลผลิตที่เหลือออกขาย หวั่นโจลงช้างป่ายกพวกมาอีกรอบ</p> <p>โจลงช้างป่ากว่า 70 ตัว ยังไม่ยอมกลับขึ้นเขา ทั้งยังออกมาหากินในพื้นที่เกษตรของชาวบ้าน เจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไนพร้อมอาสาสมัครของหมู่บ้านต้องคอยผลักดันขับไล่ช้างไม่ให้เข้ามาทำลายข้าวของของชาวบ้าน</p>
30 ตุลาคม 2558	<p>เกิดเหตุการณ์ ช้างป่าพลายงายาวตมมัน อาละวาดไล่กระทืบก่อนใช้งาแทงชาวบ้านดับสอง 2 ศพ ที่พื้นที่หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 5 ตำบลขุนซ่อง ซึ่งเป็นพื้นที่ติดต่อกับตำบลพวา โดยหลังเกิดเหตุช้างป่าได้เคลื่อนหนีเข้าไปในป่ารอยต่อเขตอุทยานเขาสิบห้าชั้น สำหรับผู้เสียชีวิตในกรณีดังกล่าวชื่อนายทวีพล พ่วงกระโทก อายุ 41 ปี และนางสาวระดาวรรณ รสฟุ้ง อายุ 27 ปี (ปริญาฎา เกษราธิกุล. 2558)</p>
24 ธันวาคม 2558	<p>มูลนิธิอนุรักษ์ป่ารอยต่อ 5 จังหวัด ร่วม ทหาร ชาวบ้าน ลงเสาสร้างรั้วกันช้างเดินหน้าโครงการ แก่งหางแมวโมเดล หวังให้คนกับช้างอยู่ร่วมกันอย่างสันติ</p>
22 มีนาคม 2559	<p>เวลา 14.00 น. ชาวบ้านพบซากช้างป่าจำนวน 2 ตัว ล้มตายข้างสระน้ำ หมู่ที่ 10 ต.พวา จนท.เร่งตรวจสอบพบหลักฐาน สภาพแวดล้อมจุดที่ช้างป่า 2 ตัวล้ม คาดว่าสาเหตุหลักที่ทำให้ช้างล้ม น่าจะเกิดจากถูกไฟฟ้าช็อต สำหรับช้างป่า 2 ตัว ที่ล้มตายในครั้งนี้ เป็นช้างสีดอ 1 ตัว ช้างพลาย 1 ตัว เป็นสมาชิกของโจลงช้างป่าอีก 30 – 40 ตัว ที่ออกมาจากเขาอ่างฤๅไน เข้ามาหากินในพื้นที่บ้านคลองครกและบ้านคลองแดง</p>
19 พฤษภาคม 2559	<p>อบจ.จันทบุรี ร่วมกับ อำเภอแก่งหางแมว จัดโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรระบบนิเวศและสัตว์ป่า เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน (รุ่นที่ 3)</p>
19 พฤษภาคม 2559	<p>เวลาประมาณ 23.50 น. เจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาวถูกช้างป่าใช้งาทำร้ายเสียชีวิต ขณะออกตรวจ และชี้แจงประชาสัมพันธ์ชาวบ้านในพื้นที่ บ้านซับตาพูด หมู่ 10 ตำบลทรายขาว อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี</p>

ลำดับเหตุการณ์	
พ.ศ.	เหตุการณ์
26 พฤษภาคม 2559	<p>เมื่อเวลา 19.00 น. เจ้าหน้าที่ชุดเฝ้าระวังช้างป่า เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองเครือหวายฯ เจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว ชุดเฝ้าระวังช้างป่า หน่วยพิทักษ์ป่าทุ่งเพลร่วมกับหน่วยวังกะแพ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่กู้ภัยฯ อปพร. ตำบลฉมัน อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี ออกติดตาม เฝ้าระวังช้างป่า น้อยหน้า เพศผู้ อายุ 15 ปี ที่ข้ามมาจากทางหลวงสาย 317 ตำบลฉมัน เข้าไปยังเขตพื้นที่ ตำบลปลั้ว อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี</p>
27 พฤษภาคม 2559	<p>เมื่อเวลา 09.30 น. เจ้าหน้าที่ชุดเฝ้าระวังช้างป่าจากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองเครือหวายฯ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว หน่วยพิทักษ์ป่าทุ่งเพล ตลอดจนผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่กู้ภัยฯ อปพร. ระดมกำลังเฝ้าติดตาม เจ้าหน้าที่น้อยหน้า ช้างป่าเพศผู้ อายุ 15 ปี หลังได้รับแจ้งว่า ได้อาศัยบ้านร้าง ในพื้นที่บ้านเกาะหนองบัว หมู่ 1 ตำบลมะขาม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี เป็นที่หลบนอน หลังจากเมื่อคืนที่ผ่านมา ได้เดินตามถนนสาย 317 จันทบุรี-สระแก้ว มุ่งหน้าเข้าตัวเมืองจันทบุรี พื้นที่ หมู่ 4 ตำบลฉมัน อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี เข้าไปยัง หมู่ 5 ตำบลปลั้ว อำเภอมะขาม ก่อนจะลัดเลาะเข้าสวนผลไม้ใกล้บ้านเรือนสร้างความแตกตื่นให้กับชาวบ้านในพื้นที่ ที่ทราบข่าวเป็นอย่างมาก</p> <p>จากการเกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วถึงปัจจุบันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังไม่สามารถหามาตรการหรือแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างเป็นรูปธรรม</p>

ภาคผนวก ค
แนวการสัมภาษณ์

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

แนวการสัมภาษณ์

การจัดการปัญหาคนกับช้างป่า ในเขตตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี

การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

1. ช้างป่ามาจากไหน มีจำนวนมากเท่าไร
2. ช้างป่าเริ่มลงมาบุกกินพืชไร่นานหรือยัง ตั้งแต่เมื่อไหร่
3. การบุกเบิกป่าเพื่อปลูกพืชแนวเศรษฐกิจมีผลทำให้ช้างป่าต้องมาบุกกินพืชไร่ ไร่หรือไม่ว่างไร
4. การขยายตัวของโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า โทรศัพท์ ฯลฯ เป็นผลให้ช้างป่า ลงมาใช้หรือไม่ อย่างไร
5. มีปัจจัยอื่นอีกหรือไม่ที่ทำให้ช้างป่ามาบุกกินพืชไร่
6. การจุดประทัด ทำเสียงดังให้ช้างตกใจ ได้ผลหรือไม่ อย่างไร
7. การสร้างรั้วกระแสไฟฟ้าระบบแบตเตอรี่ ได้ผลหรือไม่ อย่างไร
8. การขุดคูแนวกันช้างป่าได้ผลหรือไม่ อย่างไร
9. การสร้างแหล่งอาหารและปลูกพืชเพิ่มขึ้นให้กับช้างป่า ตามเส้นทางเดินของช้างและ ในพื้นที่ป่า ท่านคิดว่าได้ผลหรือไม่ อย่างไร
10. นอกจากวิธีทั้งสี่แล้ว มีวิธีการเฝ้าระวังหรือป้องกันช้างป่าทำลายพืชไร่ ทรัพย์สิน และชีวิตของประชาชนอีกหรือไม่ อย่างไร
11. นอกจากการเยียวยาให้ความช่วยเหลือค่าเสียหายจากทางราชการแล้ว ท่านคิดว่า หน่วยงาน ควรให้ความช่วยเหลือด้านใดอีกหรือไม่ อย่างไร
12. ท่านคิดว่าควรมีหน่วยงานหรือองค์กรใดบ้าง ที่ควรเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหา
13. ท่านมีข้อเสนอแนะอื่นๆ อีกหรือไม่ อย่างไร

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

การสัมภาษณ์ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า (ข้อมูลพื้นฐาน)

1. ชุมชนพวา มีประวัติความเป็นมาและมีความหมายอย่างไร
2. ชุมชนพวา มีอายุยาวนานเท่าไร มีเรื่องราวเกี่ยวกับการเกิดขึ้นของชุมชนอย่างไร
3. ชุมชนพวาได้ผ่านกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญๆ มาอย่างไร
  - 3.1 อะไรเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงนั้น (ถนน ไฟฟ้า โทรศัพท์ เป็นต้น)
  - 3.2 ผลกระทบที่สำคัญอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงคืออะไร
4. อาชีพหลักของคนในชุมชนพวา คืออาชีพอะไร
5. ผู้นำที่เป็นทางการในชุมชนพวาเป็นใครมีบทบาทอย่างไร
6. หน่วยงานราชการเข้ามาเมื่อไหร่ มีผลอย่างไรต่อชุมชน
7. มีการถือครองที่ดินอย่างไร

ขอขอบพระคุณอย่างสูง
งามอาภา วัฒนอังกูร

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาคผนวก ง
หนังสือขอความร่วมมือในการวิจัย

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ที่ ศธ ๐๕๕๒.๐๕/๗๖๐

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี
๒๒๐๐๐

๒๐ กันยายน ๒๕๕๕

เรื่อง ขอความร่วมมือในการทำวิจัย
เรียน นายกเทศมนตรีตำบลพวา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม

เนื่องด้วยนางงามอภา วัฒนอังกูร นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ได้รับอนุมัติให้ทำภาคนิพนธ์เรื่อง “การจัดการปัญหาคนกับช้างป่า ในเขตตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี” ซึ่งผู้วิจัยเขตพื้นที่ของท่าน และจำเป็นต้องนำเครื่องมือในการวิจัยมาเก็บรวบรวมข้อมูลกับบุคลากรในเขตพื้นที่ของท่าน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จึงขออนุญาตให้ นางงามอภา วัฒนอังกูร เข้าเก็บรวบรวมข้อมูลบุคลากรดังกล่าว

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์กรรณิการ์ เผือกนำผล)
คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

โทร. ๐ ๘๖๔๔ ๐๓๑๐ ๕

โทรสาร. ๐ ๓๕๔๗ ๑๐๗๕

E-mail:socialRBRU@hotmail.com

ที่ ศธ ๐๕๕๒.๐๕/๓๕๘

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี
๒๒๐๐๐

๒๐ กันยายน ๒๕๕๕

เรื่อง ขอความร่วมมือในการทำวิจัย
เรียน หัวหน้าหน่วยพิทักษ์ป่าคลองครก
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม

เนื่องด้วยนางงามอากาศ วัฒนอังกูร นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ได้รับอนุมัติให้ทำภาคนิพนธ์เรื่อง “การจัดการปัญหาคนกับช้างป่า ในเขตตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี” ซึ่งผู้วิจัยเขตพื้นที่ของท่าน และจำเป็นต้องนำเครื่องมือในการวิจัยมาเก็บรวบรวมข้อมูลกับบุคลากรในเขตพื้นที่ของท่าน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จึงขออนุญาตให้ นางงามอากาศ วัฒนอังกูร เข้าเก็บรวบรวมข้อมูลบุคลากรดังกล่าว

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์กรรณิการ์ เพือกนำผล)

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

โทร. ๐ ๘๖๔๔ ๐๓๑๐ ๕

โทรสาร. ๐ ๓๕๔๗ ๑๐๗๕

E-mail:socialRBRU@hotmail.com

ที่ ศธ ๐๕๕๒.๐๕/๗๕๕

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

๒๒๐๐๐

๒๐ กันยายน ๒๕๕๕

เรื่อง ขอความร่วมมือในการทำวิจัย

เรียน คุณปริญญา เกษราธิกุล สื่อสารมวลชนจังหวัดจันทบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม

เนื่องด้วยนางงามอาภา วัฒนอังกูร นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ได้รับอนุมัติให้ทำภาคนิพนธ์เรื่อง “การจัดการปัญหาคนกับช้างป่า ในเขตตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี” ซึ่งผู้วิจัยเขตพื้นที่ของท่าน และจำเป็นต้องนำเครื่องมือในการวิจัยมาเก็บรวบรวมข้อมูลกับบุคลากรในเขตพื้นที่ของท่าน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จึงขออนุญาตให้ นางงามอาภา วัฒนอังกูร เข้าเก็บรวบรวมข้อมูลบุคลากรดังกล่าว

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์กรรณิการ์ เพือกนำผล)

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

โทร. ๐ ๘๖๔๔ ๐๓๑๐ ๕

โทรสาร. ๐ ๓๕๔๗ ๑๐๗๕

E-mail:socialRBRU@hotmail.com

ประวัติย่อผู้วิจัย

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ – สกุล	นางงามอาภา วัฒนอังกูร
วัน เดือน ปีเกิด	18 กรกฎาคม 2528
สถานที่เกิด	เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 74 ถนนสุขาภิบาล ตำบลวัดใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี
ตำแหน่งหน้าที่การงานในปัจจุบัน	นักประชาสัมพันธ์ปฏิบัติการ
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	สำนักงานเทศบาลเมืองจันทบุรี
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2540	ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนศรียานุสรณ์ จังหวัดจันทบุรี
พ.ศ. 2543	ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (การบัญชี) วิทยาลัยเทคนิคจันทบุรี
พ.ศ. 2546	ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (คอมพิวเตอร์ธุรกิจ) วิทยาลัยเทคนิคจันทบุรี
พ.ศ. 2548	บริหารธุรกิจบัณฑิต (คอมพิวเตอร์ธุรกิจ) มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
พ.ศ. 2559	รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (การปกครองท้องถิ่น) มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี